

LINGUISTICS AND TRANSLATION STUDIES.
МОВОЗНАВСТВО І ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 81-119

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.001](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.001)

THE ISSUE OF KEY TERMS OF LINGVOPRAGMATICS
ДО ПИТАННЯ КЛЮЧОВИХ ТЕРМІВ ЛІНГВОПРАГМАТИКИ

Т. А. ПАСТЕРНАК, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри романо-германських мов

T. A. PASTERNAK, Candidate of Philological sciences, Associate Professor,
the Chair of Romano-Germanic Languages

E-mail: tanya.pasternak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0589-6881>

Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна
National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

С. П. ТЕТЕРУК, кандидат психологічних наук,
доцент кафедри романо-германських мов

S. P. TETERUK, Candidate of Psychological sciences, Associate Professor,
the Chair of Romano-Germanic Languages

E-mail: tanya.pasternak@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-0589-6881>

Національна академія Служби безпеки України, м. Київ, Україна
National Academy of the Security Service of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. У статті обґрунтовано термін «прагматика» як підгалузь лінгвістики, що досліджує лінгвістичні форми та способи, за допомогою яких мовці реалізують свої цілі та завдання; комунікативні дії, які виконуються під час мовлення, а також умови, за яких відбувається спілкування.

Метою дослідження є огляд існуючих поглядів на проблему прагматики в сучасній лінгвістичній науці, та аналіз основних категорій мовознавства для вивчення комунікативної поведінки мовців. Актуальність досліджуваного явища зумовлена відсутністю всебічного висвітлення та узагальнення ключових категорій прагматичної лінгвістики.

Ми проаналізували основні категорії лінгвопрагматики, такі як прагматичний контекст, дейксис, референція, інференція, імплікатура, пресупозиція, а також типи мовленнєвих актів у ракурсі прагмалінгвістичного аналізу.

Головним висновком дослідження є те, що лінгвістична прагматика сприяє процесам інтерпретації не тільки того, що мовці говорять безпосередньо, а й того, що вони «мають на увазі» і як від цього залежить успішність комунікації. Лінгвопрагматика розглядає всі види контекстуального значення слів, враховує контекст спілкування, референтні ідентифікатори, логічне «введення» смислів з натяків, непрямих посилань, фонових знань, тощо, дейктичні вирази, імплікатури та пресупозиції мовців і слухачів. Аналіз мовленнєвих актів за типом ілокуції та перлокуції сприяє інтерпретації комунікативних цілей та намірів мовця, а також передбаченню впливу висловлювання на слухача.

Ключові слова: прагматика, лінгвопрагматика, прагматичний контекст, дейксис, референція, інференція, імплікатура, пресупозиція, комунікативні цілі, контекстуальний смисл, мовленнєві акти.

Актуальність (Introduction)
досліджуваного явища впливає з недостатньо всебічного висвітлення і узагальнення ключових категорій лінгвопрагматики.

Аналіз досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). Термін «прагматика» був уперше введений в 1930-х роках Чарлзом Вільямом Моррісом – американським

ученим і філософом, одним із засновників семіотики. Прагматика розвинулась як підгалузь лінгвістики в 1970-х роках і пов'язана з використанням мови в соціальних контекстах. «Це вивчення відношення знаків до їх інтерпретаторів» [1, 2]. Прагматика вивчає способи, якими люди продукують і розуміють смисл повідомлення через мову, тобто що насправді мовці мають на увазі, під певним висловлюванням, а не те, що слова або фрази означають самі по собі. Іншими словами, це дослідження контекстуального смисла слова. На думку Джорджа Юла: «Прагматика – це дослідження контекстуального значення, яке передається мовцем або письменником й інтерпретується слухачем або читачем», «прагматика досліджує взаємозв'язки між лінгвістичними формами та їх користувачами, тобто способи, якими мовці висловлюють свої припущення, реалізують цілі та завдання і які комунікативні дії виконують під час мовлення» [3].

Іноді прагматику навіть називають наукою про мову в контексті, розуміючи під контекстом умови спілкування. Таким чином, прагматика вивчає умови, за яких мовець використовує мовні знаки, а також опосередкований і прямий вплив певних умов і обставин на «виведення» адекватного смислу висловлювання. Під умовами використання маються на увазі умови вибору і вживання мовних одиниць з метою досягнення кінцевої мети спілкування – впливу на адресата. Таким чином, прагматика вивчає мову як інструмент людської соціальної практики.

Британська дослідниця Джені Томас [4] розрізняє у цьому сенсі *рівні смислового навантаження* висловлювання, виокремлюючи абстрактний смисл, контекстуальний смисл і інтенцію, тобто істину мету висловлювання мовця. Абстрактний смисл впливає зі словникового значення слова або словосполучення, укоріненого в свідомості більшості носіїв мови. Контекстуальний смисл можна вивести, тільки беручи до уваги контекст висловлювання, оскільки певне окреме слово або словосполучення може мати абсолютно різні значення у різних дискурсах. Згадаймо славнозвісні

інтерпретації одного й того ж самого висловлювання на різних мовах Жаком Паганелем з твору Жуля Верна «Діти капітана Гранта». Кожне «виведення» смислу ґрунтувалося на певному контексті, що передбачав свої географічні і культурологічні реалії. Істинний смисл висловлювання (сила “force” – термін Дж. Остіна [5]) в свою чергу залежить від наміру мовця (справжньої мети висловлювання), який може бути зрозумілим також лише з контексту і з урахуванням усіх обставин, за яких відбувається спілкування: місце, час, певні події, ролі комунікантів, тощо.

Лінгвопрагматика сформувалася як окрема галузь лінгвістики в середині ХХ ст. Розвитком цього напрямку займалися такі вчені, як Д. Остін [5], Г. П. Грайс [6], Г. Ліч [7], Дж. Серль [8] та ін. Подальшим дослідженням прагматичного аспекту присвячені праці зарубіжних та вітчизняних науковців: М. Аріель [9], Д. Робінсон [10], Д. Спербер та Д. Вілсон [11], Н. Кравченко, Т. Пастернак та ін. [12, 13].

Мета дослідження (Aim). У цій роботі ми хотіли б представити існуючі погляди на проблему прагматики у сучасній лінгвістичній науці, а також проаналізувати основні категорії, якими оперує лінгвістична прагматика для дослідження комунікативної поведінки мовців.

Методи дослідження (Methods of research). Для всебічного узагальнення існуючих поглядів на місце і роль прагматики у сучасній лінгвістичній науці ми використовували теоретичні методи наукового дослідження: узагальнення, аналіз та опис. Для узагальнення і опису ключових категорій лінгвопрагматики ми використовували загальнонаукові методи, зокрема прагмалінгвістичний аналіз.

Результати (Results of the research). Проаналізуємо основні категорії лінгвістичної прагматики.

Прагмалінгвістичні дослідження спираються на мультидисциплінарний підхід, охоплюючи такі науки як психологія, антропологія, соціологія та ін. Упродовж ХХ кінця ХХІ століття лінгвісти постійно зверталися до вивчення умов спілкування, вважаючи їх не сторонніми характеристиками мови, а невід'ємними

складовими комунікації. **Прагматичний контекст** – це ті особливості її використання, які пов'язані з соціальним статусом мовців, реальними умовами комунікативних актів та їх впливом на слухача. Тому в дослідженнях зосереджують увагу на вихідних даних самих комунікантів, на те, в яких умовах відбувається комунікація, з якою метою використовуються лексичні одиниці. Контекстуальний аналіз також дозволяє виявити багато інформації про функціонал мовних одиниць.

У категорії контексту виділяють перш за все інтралінгвістичні та екстралінгвістичні контекстуальні фактори. До інтралінгвістичних контекстуальних факторів відносять внутрішнє лінгвістичне середовище відповідного фрагменту мовлення: словосполучення, речення, текст. У свою чергу екстралінгвістичні фактори можна розділити на зовнішні та внутрішні. Об'єктивні умови спілкування, які не мають мовленнєвого характеру (мовленнєва ситуація), вважаються зовнішніми, а сума фонових знань комунікантів щодо їх комунікативного наміру (інтенції), а також вибір мовних засобів для конкретного висловлювання – є внутрішніми факторами. Фонові знання містять тезаурус комунікантів, а також всі види попередніх знань (на основі різних висновків і припущень).

Існують кілька типів контексту:

1. **Екстралінгвістичний або ситуативний контекст** – це комунікативна ситуація, що включає в себе обставини, місце, час, а також будь-які реальні фактори дійсності, які допомагають більш точно інтерпретувати смисл висловлювання. У зв'язку з цим різні тексти або промови часто відносять до різних соціальних, культурних, політичних або історичних контекстів. Іноді такі лінгвістичні терміни як «фонові знання» або «пресупозиція» використовуються для опису ситуативного контексту.

2. **Лінгвістичний або вербальний контекст** – це закінчений уривок письмового або усного тексту, загальний смисл якого, дає можливість зрозуміти значення окремих слів або речень, що містяться в ньому. Наявність вербального контексту завжди безпосередньо впливає

на розуміння будь-якого повідомлення. Інколи цитата «вирвана з контексту» може серйозно спотворити його первісне значення.

3. **Соціальний контекст** – це різні типи взаємовідносин між учасниками комунікації (соціальні ролі, статуси), а також особистісні характеристики комунікантів (вік, рівень освіти, фах, тощо), які безпосередньо впливають на вибір мовних засобів для висловлювання.

Проаналізуємо уривок з метою виявлення ролі контексту на розуміння загального смислу тексту:

Приклад 1:

- *Have you decided on the material, Miss?*

- *In fact, I would like to see what you can offer.*

- *What colour, Miss?*

- *My fiancé insists on a white one, but I'm not sure. Frankly speaking, I'd rather have it either pink or beige.*

Вербальний аналіз уривку дозволяє зробити висновок, що діалог відбувається в ательє з пошиття весільних суконь. На це вказують такі слова з фреймовим ядром «весілля» як *fiancé* (наречений), *the material* (матеріал), *colour* (white, pink or beige) (колір (білий, рожевий, бежевий)). Ситуативний контекст виявляє, що комуніканти перебувають у стосунках «замовник» – *Miss* (звертання до незаміжньої жінки) та «продавець» або «працівник ательє», який «*can offer*» (може запропонувати) щось.

Варто зазначити, що відсутність контексту для окремо взятої фрази може бути причиною нерозуміння її смислу.

Приклад 2:

- *And I just think, if he hadn't fallen out of bed, I'd never have found out about it!*

Незрозумілим є хто такий *he* і про що (*it*) мовець (він чи вона?) ніколи не дізнався(лась) би.

Дейксис

Слово «дейксис» є технічним терміном (від грец. «вказівка»), що в лінгвістиці слугує для позначення виразів, що мають певне значення і «вказують» через мову. Будь-яка лінгвістична форма (лексична, граматична), що використовується для «вказування», називається дейктичним виразом. Дейксис

служить для актуалізації компонентів ситуації мовлення та компонентів денотативного змісту висловлювання. Сфера дейксису включає: вказівку на учасників мовленнєвого акту – мовця та адресата, вказівку на ступінь віддаленості об'єкта висловлювання та вказівку на часову й просторову локалізацію певного факту. Дейктичні вирази мають значення в заданому контексті. Вони є одними з перших слів, які засвоюють діти. Особливо важливого значення дейктичні вирази мають в усному спілкуванні.

Типи дейктичних виразів:

А) рольовий дейксис: будь-який вираз, що використовується для того, щоб вказати на особу, як правило, виражається займенниками (*me, her, you, him, them*).

Б) просторовий дейксис: слова та вирази, які використовуються для позначення місця розташування або віддаленості від об'єкта і виражається вказівними займенниками (*here, there*).

В) часовий дейксис: вирази для щоб вказівки на час (*now, then, tonight, last week, yesterday*).

Г) соціальний дейксис: гонорифічні вирази, що вказують на статус та для вираження поваги (*Professor May, Mister President*).

Приклад 3:

Chief Justice Roberts, Vice President Harris, Speaker Pelosi, Leader Schumer, Leader McConnell, Vice President Pence, my distinguished guests, and my fellow Americans.

This is America's day.

This is democracy's day.

A day of history and hope.

Of renewal and resolve.

Through a crucible for the ages America has been tested anew and America has risen to the challenge.

Today, we celebrate the triumph not of a candidate, but of a cause, the cause of democracy.

У наведеному вище уривку соціальні дейктичні вирази: **Chief Justice** (головний суддя), **Vice President** (віце президент), **Speaker** (Спікер Палати представників США), **Leader** (лідер партії) вказують на статус присутніх осіб на події, яку можна визначити як інавгурація президента Америки, оскільки зазначені посади

належать да американського естеблшменту. Часовий дейктик **Today** (сьогодні) вказує на час події, а вираз **This is America's day** (Це – день Америки) додає уточнюючу інформацію про важливість події для мовців, як загальнонаціональну подію. Рольові дейктики – особистий займенник **my** (мій) визначає рольові стосунки мовця зі слухачами і його ставлення до публіки: мовець є американцем і з повагою звертається до своїх слухачів.

Референція

Оснву теорії референції складає поняття **референції** (від англ. *reference* – посилання, співставлення), тобто процес співставлення одиниць мовлення (іменників та іменникової групи) з позамовною дійсністю, а також результат такого співставлення. Референція – поняття, сутність якого полягає в тому, що значенням або компонентом значення мовного виразу (повідомлення) є той предмет (або стан справ), на який цей вираз вказує. Референція використовує лінгвістичні форми, які дають можливість слухачеві ідентифікувати щось. Функцію таких ідентифікаторів виконують:

- власні назви (іменники) (*Shakespeare, McDonalds, Hawaii*);

- означені іменникові вирази (*the author, the politician, the island*);

- неозначені іменникові вирази (*a man, a child, a good job*);

- займенники (*he, her, it, them*).

У висловлюванні референція чітко пов'язана з цілями мовця (для ідентифікації значимих елементів повідомлення) та уявлень мовця про слухача (чи знає слухач про що-небудь з повідомлення?).

Приклад 4:

But the American story depends not on any one of us, not on some of us, but on all of us.

On "We the People" who seek a more perfect Union.

У прикладі мовець посилається на фразу, з якої починається Преамбула Конституції Сполучених Штатів Америки, і яка стала символом демократії в країні. Очікується, що більшість або усі слухачі мають чітке уявлення про зазначену реалію і посилання має сенс.

Приклад 5:

*In another January in Washington, on New Year's Day 1863, Abraham Lincoln signed the **Emancipation Proclamation**.*

*When he put pen to paper, the **President** said and I call, "If my name ever goes down into history it will be for **this act** and my whole soul is in **it**."*

My whole soul is in it.

У промові мовець посилається на **Abraham Lincoln**, у подальшому він називає його *the President*, що передбачає, що у слухачів є знання, що Абрахам Лінкольн був президентом Америки. Посилання на **Emancipation Proclamation = this act = it** активує знання про важливу історичну подію для американської нації – підписання Декларації про Емансипацію, яка давала рабам можливість вільного життя в Сполучених Штатах. Ця подія також вважається символом демократії у США.

Інференція

Інференція – це когнітивний процес, пов'язаний з обробкою та логічним «виведенням» інформації дедуктивним способом з імплікацій (натяків), непрямих посилань, фонових знань і т.і. Слід враховувати роль інференції, оскільки коли між поняттями та словами немає прямого зв'язку, завдання слухача полягає в тому, щоб правильно визначити, що саме має на увазі мовець, використовуючи референтні вирази.

Інференція визначається як мисленнєва операція, коли людина здатна вийти за межі буквального/дослівного значення лексичних одиниць, вичленивши з мовних форм більше змісту, і зрозуміти, що з них впливає, використовуючи власний досвід або загальновідомі знання. Значення, що «виводиться» забезпечує розуміння повідомлення зокрема, і узгодженість усього тексту в цілому. Інференція здійснюється з опорою на широке коло лінгвістичних та енциклопедичних знань, які можуть бути представлені як базові структури, прийняті в когнітивній лінгвістиці (фрейм, сценарій, категорія тощо). Поняття інференції значною мірою перетинається з поняттями імплікації, пресупозиції, внутрішнього контексту, фонових знань. У лінгвістиці «імплікація» означає підтекст, а

«імпліцитний» означає «неявний», «не виражений буквально». Г. П. Грайс запропонував термін «імплікатура» для позначення інформації, що виводиться як із законів логіки, так і з широкого кола лінгвістичних та енциклопедичних знань. Закладені адресантом тексту імплікатури стимулюють адресата до їх виведення, забезпечуючи тим самим процес інференції. Такі імплікатури Г. П. Грайс називає комунікативними або розмовними (*conversational implicatures*) [14]. Вважається, що носієм імплікації є адресант, який створює текст, «маючи на увазі» певну інформацію, безпосередньо не представлену в тексті. А інференція стосується адресата тексту, який здійснює семантичне «виведення» на основі неявних натяків, які мають сенс без словесного вираження в тексті.

Приклад 6:

A. Dennis: So you are commuting between New York and Chicago?

B. Jenny: Yeah....

C. Dennis: Oh, you don't sound....

D. Jenny: Well, I mean, it's not ideal. I miss Grace and Larry isn't...

E. Dennis: Your daughter and husband....

F. Jenny: Yes, being married with a child doesn't easily allow for you to be getting up at five in the morning for a flight to O'Hare. But we all know this is what I've wanted to do since I can't remember when.

У наведеному уривку діалогу *Jenny (B)* у своїй короткій репліці-реакції *Yeah.... (Так...)* імплікує лише інтонацією незадоволення від подорожей на роботу з Нью Йорка до Чикаго. Закладена імплікатура моментально «прочитується» *Dennis (C)*, який робить логічний висновок про якусь проблему, пов'язану з такими обставинами, у свою чергу імплікуючи розуміння (*Oh, you don't sound... – О, звучить так, наче ...*). У наступній репліці *Jenny (D)* знову закладає комунікативну імплікатуру про Грейс та Ларрі (*I miss Grace and Larry isn't... – Я сумую за Грейс і Ларрі не ...*). «Виведення» *Dennis (E)* смислу імплікатури відбувається на основі загальних знань про подібні ситуації та припущення про типові родинні стосунки зазначених осіб: дочки та чоловіка Джені.

Пресупозиція

Пресупозиція (припущення на основі знання) – це те, що мовець приймає за істину у висловлюванні і те, про що слухач має аналогічні знання або припускає як істинне за основі сказаного. Зважаючи на багатогранність зазначеного явища, у сучасній прагмалінгвістиці розрізняють декілька класифікацій пресупозицій. Ми поділяємо типологію пресупозицій на основі семантико-прагматичного підходу [15; с. 133], що виокремлює два типи пресупозицій: семантичну, тобто семантичну складову висловлювання, неістинність якого в певній ситуації перетворює повідомлення в недоречне; прагматичну, де компонент повідомлення, мовленнєвого жанру, дискурсу (тексту), пов'язаний із суб'єктивним чинником міжособистісного спілкування (орієнтацією в ситуації спілкування, соціальних, когнітивних, ґендерних тощо характеристиках учасників комунікативного акту, їхніх оцінок, переваг тощо), відсутність або незнання якого перетворює повідомлення, мовленнєвий жанр, дискурс (текст), комунікацію в цілому в недоречні нещирі, неприродні, провокаційні, такі, що не відповідають умовам їхньої успішності тощо [16].

Приклад 7:

Joe Biden is the 46th and current president of the United States.

Семантична пресупозиція у висловлюванні це – «США – країна, що має президентську форму правління».

Приклад 8:

I have just taken the sacred oath each of these patriots have taken – an oath first sworn by George Washington.

Пресупозиції, які ми можемо зробити на основі наших спільних знань, це те, що 1) «Джордж Вашингтон – перший президент Америки», 2) усі президенти США складають присягу під час інавгурації.

Мовленнєві акти

Будь-які дії, які комуніканти виконують за допомогою висловлювань, називаються мовленнєвими актами. Мовленнєві акти поділяються за функцією, яку вони виконують для досягнення локальної або стратегічної мети: наприклад, вибачення, комплімент, скарга, запрошення, обіцянка або прохання, залежно від комунікативного наміру мовця.

Обставини, за яких реалізується висловлювання, називаються «комунікативною подією» і саме особливості середовища і конкретних обставин впливають на трактування висловлювання під час виконання конкретного мовленнєвого акту.

Приклад 9:

It is so sweet! – Воно таке солодке!

Це висловлювання можна трактувати як скаргу або як похвалу, залежно від обставин. (Якщо комуніканти ведуть здоровий спосіб життя, висловлювання сприймається як скарга. У випадку дегустації, наприклад, яблук, висловлювання є похвалою господарю або продавцю).

У сучасній теорії мовленнєвих актів розрізняють мовленнєві акти розрізняють на трьох рівнях:

- A. локутивні;
- B. ілокутивні;
- C. перлокутивні.

Локутивний мовленнєвий акт є базовим актом, що реалізує смислове значення висловлювання. Іноді у іншомовних мовців виникають труднощі у формулюванні висловлювання, яке є буквально зрозумілим для слухача. Неправильна побудова речення, недотримання граматичних норм, лексично-стилістичні невідповідності – це умови, за яких неможливо реалізувати локутивний акт.

Приклад 10:

A promise made her.

Речення побудоване не за правилами англійської граматики, а отже не є змістовним і зрозумілим для слухача. Таким чином, наведене висловлювання не може вважатися мовленнєвим актом.

Перлокутивний акт створює певний ефект на слухача, покликаний викликати певні емоції або дії у слухача. Це може бути заклик, обіцянка, погроза, тощо. Як правило, промови президентів містять багато мовленнєвих актів з перлокутивним ефектом.

Приклад 11:

Today, we celebrate the triumph not of a candidate, but of a cause, the cause of democracy. The people, the will of the people has been heard and the will of the people has been heeded. We have learned again that democracy is precious. Democracy is fragile.

And at this hour, my friends, democracy has prevailed.

Уривок з інавгураційної промови Джозефа Байдена складається з комунікативних актів, що мають на меті укріпити в аудиторії цінності демократії. Про успішність такого акту можна зробити висновок з реакції публіки (у нашому прикладі – це бурхливі оплески), що не завжди можна прослідкувати у письмовій комунікації: переписці, листуванні, тощо.

Ілокутивний акт має певну комунікативну мету. Мовець формулює висловлювання з конкретною метою. Найбільш універсальну класифікацію ілокутивних актів, яку ми беремо за основу у своєму дослідженні, запропонував американський філософ і аналітик Джон Сьорль [8]. Він виокремив 5 основних класів мовленнєвих актів за ілокутивною силою:

- репрезентативи або асертиви – це інформативні акти, що фіксують відповідальність мовця за повідомлення про певний стан речей, або за істинність судження і часто містять оцінку мовця. Репрезентативними актами є представлення фактичної інформації, передбачення, прогнози, констатація, істинні твердження, описи, відповіді на запитання, звинувачення, оцінки, характеристики, пояснення, звіти, тощо;

- директиви – спонукають слухача до дії або до утримання від певної дії. До цього класу належать заборони, прохання,

накази, інструкції, заклики і т.п.;

- комісиви – покладають на мовця зобов'язання виконати певну дію, яку вони мають бажання і намір виконати. Прикладами можуть слугувати обіцянки, гарантії, клятви, наміри і т.п.;

- експресиви – виражають адекватну реакцію мовця на стан речей для підтримання умов відповідності певній ситуації. До експресивів належать висловлення вдячності, жалю, радості, виправдання, тощо;

- декларативи – мають на меті проголошення певного стану речей або змін в світі, суспільстві, тощо. Прикладами є призначення на посаду, відкриття засідання, рішення, укази, вироки, оголошення порядку денного і т.п.

Приклад 12:

I ask every American to join me in this cause.

За типом ілокутивного акту – це директив: мовець закликає слухачів бути співучасником спільної справи.

Приклад 13:

If we do that, I guarantee you, we will not fail.

Висловлювання має ілокуцію комісиву: мовець обіцяє «гарантує» досягнення мети за умови виконання певних дій.

Узагальнення основних категорій лінгвопрагматики наведено у Табл.1.

Табл. 1. Основні категорії лінгвопрагматики

Категорія	Типи, приклади
Прагматичний контекст	1. екстралінгвістичний або ситуативний; 2. лінгвістичний або вербальний; 3. соціальний.
Дейксис	1. рольовий (<i>me, her, you, him, them</i>); 2. просторовий (<i>here, there</i>); 3. часовий (<i>now, then, tonight, last week, yesterday</i>); 4. соціальний: (<i>Professor May, Mister President</i>).
Референція	1. власні назви (іменники) (<i>Shakespeare, McDonalds, Hawaii</i>); 2. означені іменникові вирази (<i>the author, the island</i>); 3. неозначені іменникові вирази (<i>a child, a good job</i>); 4. займенники (<i>he, her, it, them</i>).
Інференція	• комунікативні / розмовні імплікатури
Пресупозиція	1. семантична; 2. прагматична.
Мовленнєві акти	1. локутивні; 2. перлокутивні; 3. ілокутивні: • репрезентативи або асертиви; • директиви; • комісиви; • експресиви; • декларативи.

Висновки (Conclusions). Узагальнюючи, можна зробити висновок, що лінгвістична прагматика сприяє процесам інтерпретації не лише того, що говорять мовці прямо, але й того, що вони «мають на увазі» і розумінню того, наскільки успішно протікає комунікація. Прагматика розглядає всі типи контекстуальних

значень слів, враховує контекст комунікації, референцію, інференцію, дейксис, імплікатури та пресупозиції. Аналіз комунікативних актів за типом ілокуції та перлокуції допомагає інтерпретації цілей та намірів мовця, а також передбачення впливу висловлювання на слухача.

Список використаних джерел

1. Morris C. W., Neurath O., Carnap R. Foundations of the theory of signs. *International encyclopedia of unified science*. Chicago, IL: University of Chicago Press. 1938. P. 77-138.
2. Jia Hongwei. Foundations of the Theory of Signs (1938): A critique. *Chinese Semiotic Studies*. 2019. Vol. 15. №1. P. 1-14.
3. Yule G. Pragmatics. Oxford: Oxford University Press, 1996. 139 p.
4. Thomas Jenny. Meaning in interaction: An introduction to pragmatics. Routledge, 2013. 240 p.
5. Austin J. L. How to do things with words. Second Edition (The William James Lectures). Ed. J.O. Urmson. Cambridge (Mass): Harvard University Press, 1975. 192 p.
6. Grice H. P. Meaning. *The Philosophical Review*. 1957. Vol. 66. № 3. P. 377-388.
7. Leech G.H. Principles of Pragmatics. NY, London: Longman, 1983. 250 p.
8. Searle J. Expression and Meaning. *Studies in the Theory of Speech Acts*. CUP, 1979.
9. Ariel Mira. Defining Pragmatics. Cambridge University Press. 2010. 352 p.
10. Robinson Douglas. Introducing Performative Pragmatics. London and New York: Routledge. 2006. 288 p.
11. Sperber Dan and Wilson Deirdre. Pragmatics. Eds. F. Jackson and M. Smith. *Oxford Handbook of Contemporary Philosophy*. OUP, Oxford, 2005. P. 468–501.
12. Kravchenko, N. K. Indirect Speech Acts' via Conversational Implicatures and Pragmatic Presuppositions. *Cognition, Communication, Discourse*. Series "Philology", 14, 2017. P. 54-66.
13. Kravchenko N., Pasternak T. Institutional eco-pragmatics vs. anthropo-pragmatics: problems, challenges, research perspectives. *Cogito*. 2020. 12 (2). P. 24-39.
14. Грайс Г. П. Логика и речевое

общение. *Новое в зарубежной лингвистике*. Ред. Е. В. Падучевой. М.: Прогресс, 1985. Вып. 16. С. 217-237.

15. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М.: Гнозис, 2003. 280 с.

16. Бацевич Ф. С. Вступ до лінгвістичної прагматики. Академія, 2011. 304 с.

17. Watch President Joe Biden's full inauguration speech/ <https://www.youtube.com/watch?v=LGuKNIIEhTU>

References

1. Morris, C. W. (1938). Foundations of the theory of signs. In O. Neurath, R. Carnap, & C.W. Morris (Eds.), *International encyclopedia of unified science*. (77-138). Chicago, IL: University of Chicago Press.
2. Jia, Hongwei (2019) Foundations of the Theory of Signs (1938): A critique. *Chinese Semiotic Studies*. (1-14). Vol. 15 (1).
3. Yule, G. (1996). Pragmatics. Oxford: Oxford University Press, 139.
4. Thomas, Jenny. (2013). Meaning in interaction: An introduction to pragmatics. Routledge.
5. Austin J. L. (1975). How to do things with words. Second Edition (The William James Lectures). Ed. J.O. Urmson. Cambridge (Mass): Harvard University Press.
6. Grice, H. P. (1957). Meaning. *The Philosophical Review*. Vol. 66. № 3. 377-388.
7. Leech, G. H. (1983). Principles of Pragmatics. NY, London: Longman.
8. Searle, J. (1979). Expression and Meaning. *Studies in the Theory of Speech Acts*. CUP.
9. Ariel, Mira (2010). Defining Pragmatics. Cambridge University Press.
10. Robinson, Douglas (2006). Introducing Performative Pragmatics. London and New York: Routledge.
11. Sperber, Dan and Wilson, Deirdre (2005). Pragmatics. Eds. F. Jackson and M. Smith. *Oxford Handbook of Contemporary*

Philosophy. (468–501). OUP, Oxford.

12. Kravchenko, N. K. (2017). Indirect Speech Acts' via Conversational Implicatures and Pragmatic Presuppositions. *Cognition, Communication, Discourse*. Series "Philology", 14. 54-66.

13. Kravchenko, N., Pasternak, T. (2020). Institutional eco-pragmatics vs. anthropo-pragmatics: problems, challenges, research perspectives. *Cogito*. 12 (2). 24-39.

14. Grice, H. P. (1985). Logika i rechevoe obshchenie [Logic and conversation]. *Novoe v zarubezhnoi lingvistike [New in foreign linguistics]* / (Ed.) Paducheva E. V. M.: Progress. Vol. 16. Lingvisticheskaia pragmatika [Linguistic pragmatics]. (pp. 217-237) [in Russian].

15. Makarov, M. L. (2003). Osnovy teorii diskursa [Discourse theory fundamentals]. M.: Gnozis [in Russian].

16. Batsevych, F. S. (2010). Narysy z lnhvistychnoi prahmatyky: monohrafiia. [Essays of linguistic pragmatics: monograph.]. Lviv: «PAIS» [in Ukrainian].

17. Watch President Joe Biden's full inauguration speech/ <https://www.youtube.com/watch?v=LGukNIEIhTU>

Abstract. *The article has determined the term "pragmatics" as a subfield of linguistics, which investigates: linguistic forms and ways via which speakers realize their goals and tasks; communicative actions carried out while speaking; as well as the conditions under which communication takes place.*

The purpose of the research is to present the existing views on the problem of pragmatics in modern linguistic science, and analyse the main categories of linguistics for the study of communicative behavior of the speakers. The current interest of this issue arises from the lack of comprehensive coverage and generalization of key categories of pragmalinguistics.

We have analysed the main categories of linguopragmatics such as pragmatic context, deixis, reference, inference, implicature, presupposition as well as the types of speech acts in the context of pragmalinguistic analysis.

The key conclusion of the research is that the linguistic pragmatics contributes to the interpretation processes not only of what the speakers speak directly, but also of what they "mean" and how successful the communication is. Linguopragmatics considers all types of contextual meaning of words, takes into account the context of communication, reference identifiers, inferred meanings based on hints, background knowledge, deictic expressions, implicatures and presuppositions of speakers and hearers. The analysis of speech acts by the type of illocution and perlocution helps to interpret communicative goals and intentions of the speaker, as well as to predict the impact of utterances on the listener.

Keywords: *pragmatics, linguopragmatics, pragmatic context, deixis, reference, inference, implicature, presupposition, communicative goals, contextual meaning, speech acts.*

УДК 8.81.81`25; 3.33.334
http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.002

**МЕТОДИ ПЕРЕКЛАДУ ОФІЦІЙНО-ДИЛОВОЇ ТЕРМІНОЛОГІЇ СОТ
METHODS OF TRANSLATION OF OFFICIAL-BUSINESS TERMINOLOGY OF THE WORLD
TRADE ORGANISATION**

Ю. І. ДЕМ'ЯНЧУК, канд. екон. наук, викладач англійської мови,
кафедра іноземних мов та перекладознавства

Yu. I. DEMYANCHUK, Ph. D., Lecturer of English language,
Foreign Languages and Translation Studies Department

<https://orcid.org/0000-0001-8722-5568>

E-mail: y.demianchuk@gmail.com

*Львівський державний університет безпеки життєдіяльності, Львів, Україна
Lviv State University of Life Safety, Lviv, Ukraine*

Abstract. *The scientific article is devoted to substantiation of actual methods of translation of official-business terminology of the World Trade Organization (hereinafter referred to as WTO) and identification and systematization of regularities of its lexical-semantic, stylistic and linguistic-cultural manifestations in English-language official-business texts. The variety of special terminology and the main methods of its translation are a main area of study among translators. Therefore, it is important to pay attention to those translation methods that most fully interpret the various features of special lexemes in official business documents (hereinafter referred to as OBD). The specifics of the representation of methods of translation of official business terminology of the WTO are characterized by their peculiarities, which allows the separation of numerous terms from the official business text and stimulates scientific interest in their study and search for appropriate language means – for their nomination. In the official business texts of the WTO, the translation of terminology is realized through current translation transformations, which fit into the official business style, and the preference is given to the most common types of transformations. The scientific article proposes a comprehensive method of analysis of the official business text, as well as the appropriate translation methodology, which explicates the idea of economic terminology by means of official business language. The results of the applied study show that the opposition of English and Ukrainian special terms in the official business text of the WTO is explained by differences in semantic and syntactic structure of the sentence and the order of components of expression: on the one hand, these are grammatical and semantic differences, and on the other hand, typological differences between English and Ukrainian languages.*

Keywords: *economic terminology, abbreviations, Latinisms, lexical and semantic transformations, official business documents.*

Актуальність (Introduction). Учені, які заклали наукові засади трактування економічної термінології, що охоплює спеціальні процедури і правила встановлені СОТ були (О. М. Азаров, В. В. Чайковський, В. О. Голубєва, А. С. Лекарь, Т. О. Пода, М. Стабс, В. Гуд, Дж. Андерман, М. Елбекрі, Р. Яаскелайн та ін.). Однак комплексних наукових праць присвячених економічній термінології СОТ, методам її перекладу й виокремлення з контексту, як і проблема перекладацьких трансформацій термінологічних одиниць потужної і впливової міжнародної організації, зокрема, продовжує залишатися актуальною. На думку Р. Хартмана, ця галузь науки заслуговує окремої уваги до характеристики її економічної терміно-системи та пов'язаних із ним розвитком нових чи трансформованих терміно-

логічних одиниць [33, с. 237].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Статусність термінології СОТ визначається тим, що вона є логічним доповненням й об'єднанням спеціальної економічної та політичної лексики на міжнародному рівні. У такому випадку можна вести мову про відмінність економічної термінології СОТ від іншої, що корелює винятково із міжнародною економічною організацією. Неточний переклад цієї термінології створює низку проблем у вживанні та поняттійному трактуванні певних лексем, що тим самим ускладнює інформаційний обмін у сфері міжнародної торгівлі [53]. Розвиваючи цю тезу, Соль Піккйотто (Sol Picciotto) доходить висновку, що розбіжності в поняттійному трактуванні економічної термінології

формують хибні ототожнення оригінальних та перекладених лексем. Як справедливо зауважує учений, закладена в лексичне значення економічна семантика, не докінця зрозуміла резидентам різних держав та створює перешкоди в процесі навчання й підготовки кадрів в умовах членства в СОТ [38].

Мета (Purpose). Мета дослідження – обґрунтувати релевантну методіку дослідження й перекладу офіційно-ділової термінології СОТ. Об'єктом дослідження є методи перекладу офіційно-ділової термінології СОТ. Практична цінність дослідження полягає в можливості використання його положень і висновків у лекційних курсах та на семінарських заняттях з теорії та практики перекладу, лексикології англійської мови, лінгвістики тексту, методів перекладу офіційно-ділової термінології СОТ.

Матеріали та методи дослідження (Materials and methods of research). Офіційно-ділові документи є творцем офіційно-ділової термінології, яка найбільш помітна в міжнародних організаціях, поміж яких, міжнародна організація СОТ, де представлення економічних, суспільно-політичних й правових процесів позначається на конструюванні фахової лексики.

Методологічний потенціал нашого дослідження ґрунтується на працях відомих вітчизняних та зарубіжних учених (Р. Яаскелайна, С. Хорнбі, І. Г. Кошевої, М. Харві, Дж. Оруєла, Т. А. Казакова, С. Кларка, О. О. Яременко, Р. Хартмана, А. Догерті, О. М. Мацько), що тим самим, підсилили науковий інтерес до проблеми перекладу офіційно-ділової термінології СОТ.

Результати дослідження та їх обговорення (Results of the research and their discussion). Специфіка відображення офіційно-ділової термінології СОТ (The specificity of the representation of the official-business terminology of the WTO). Свідоглядні орієнтири, що виокремлюють міжнародну організацію СОТ з-поміж інших, значною мірою спровокували формування спеціальної термінології, що поєднує ознаки економічної, політичної та соціальної лексики. Значний вплив на становлення теоретичного базису поняття

«спеціальна термінологія СОТ» справили праці зарубіжних дослідників (W. Goode, I. Simonnaes, M. Kristiansen, S. Wright, G. Budin). Згідно із англійським ученим, *термінологія СОТ зі спеціальним значенням* – це передусім термінологія, яка об'єднала економічні інтереси низки країн [32, с. 410]. Розвиток методології досліджень та аналізу економічної термінології СОТ, як і її формування припадає на 1990-і роки минулого століття (S. Laviosa, G. Aston, L. Burnard, M. Lewis, D. Biber, S. Ananiadou, A. Chesterman, S. E. Wright, G. Budin), коли почала діяти міжнародна організація (з 1 січня 1995 року). Економічна термінологія СОТ включає систему уніфікованих торговельно-економічних термінів національного та міжнародного права у контексті міжнародної організації. Тому важливо звернути увагу саме на ті сфери діяльності міжнародної організації, які згруппувались навколо сфери торгівлі й перебувають в постійному стані зміни та оновлення її економічної термінології. Виникнення та утвердження офіційно-ділової термінології набуває все більшої популярності й глибоко проникає в наукові дослідження теорії та практики перекладу сучасних науковців.

Методи перекладу офіційно-ділової термінології СОТ (Methods of translation of the official-business terminology of the WTO). Закріплені в системі мови прийоми залучаються науковцями для відображення смислового поняття ключових елементів, що посилюються в конкретних випадках й контексті з вираженою інтенсивністю. Певною мірою численні засоби перекладу термінологічних лексем розмежовують однозначні та багатозначні мовні одиниці, що складають граматичний і словотвірний арсенал означення економічної сфери. З огляду на те, що «переклад – це перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу» [1], то на наш погляд, саме методи перекладу уможливають встановлення спільних та відмінних ознак однокомпонентної та багатокомпонентної економічної термінології СОТ, що слугує розрізнявальним й узагальнювальним чинником виділення з ОДД.

Як зауважує Р. Яаскелайн, головними методами для адекватного

перекладу офіційно-ділової термінології СОТ є прямий переклад (запозичення, калькування, дослівний переклад) [34]. Проте досвід інших учених (С. Хорнбі, М. Харві, С. Кларка) засвідчує, що серед актуальних напрямів дослідницької проблематики перекладацькі студії висвітлюють не тільки методи прямого перекладу, а й знаходять чимраз більше підтверджень того, що непрямий переклад (транспозиція, опис, еквіваленція, адаптація) дає простір для розширення економічно орієнтованої дискусії. Цінність такого розподілу полягає в тому, що автори аргументовано відокремлюють поняття кожного з методів перекладу й указують на становлення відповідного терміну в міжнародній організації СОТ зосереджуючись на вивченні торговельно-політичних відносинах країн-членів.

Отже, за Р. Яскелайном, метод *запозичення* – це відтворення фонетичними і морфологічними засобами однієї мови, слів або словосполучень іншої мови. Порушення цілісності цих термінів, згідно І. Г. Кошевої, «підриває сутність та специфіку економічного поняття, що визначається ракурсом його відтворення в контексті» [10, с. 327]. Відтак, вибір прийому *запозичення* в якому термін розглядають у вузькому сенсі (як приналежність до певної міжнародної організації) має на меті не тільки позиціонування терміну в структурі міжнародного економічного регулювання, але й визначення подальшого набуття ним ознак економічної ідентичності. Так, приміром: *amortisation* – амортизація, *agricultural policy* – аграрна політика, *broker* – брокер [37; 44].

Запропонований Р. Яскелайном метод *калькування* – це: 1) спосіб передачі лексичної одиниці оригіналу шляхом заміни її складових частин (морфем або слів), які є лексичними відповідниками в мові перекладу, а також це; 2) можливість асиміляції в спільний мовний простір: *basic earnings per share* – базовий дохід на одну акцію, *unremitted earnings* – неоплачені доходи [2; 24]

Поширення й домінування *дослівного* перекладу, з одного боку, та його вплив на зміст тексту, з іншого боку, позначилися на відтворенні самого терміну, де синтаксична структура оригіналу

перетворюється в аналогічну структуру мови перекладу зі збереженням набору повнозначних слів і порядку їхнього розташування в оригіналі та перекладі: *balance sheet risks* – балансові ризики, *free trade* – вільна торгівля, *national income* – національний дохід [5; 25; 39].

Зіставлення англійських термінологічних словосполучень СОТ з українськими еквівалентами дали можливість встановити ряд особливостей. А саме, продуктивні моделі термінологічних словосполучень англійською та українською мовами в більшості випадків збігаються: *monetary union* – валютний союз (прикметник + іменник); *euro zone* – євро зона (два іменники) [7; 31; 39]. В іншому словосполученні *mineral supply contract* всі три компонента є термінами-іменниками, де *contract* – головне слово, *mineral* і *supply* – визначальні слова, розділені в дві смислові групи за типом примикання: *mineral supply* (поставка мінералів – переклад за допомогою родового відмінка і зміни порядку слів), *mineral supply contract* (контракт на поставку мінералів – переклад за допомогою прийменника) [24; 41]. У нашому дослідженні, дослівний метод перекладу це – спосіб передачі концепту економічних терміносполук в межах продуктивних моделей словосполучень англійською та українською мовами за критерієм зіставлення значень.

Як уважає, С. Хорнбі, об'єднувальною ланкою в більшості офіційно-ділових текстів є точний добір методу перекладу, що слугує засобом розкриття смислу й забезпечує єдність змісту [42, с. 221]. Приміром, специфічною рисою розуміння термінології СОТ є опозиція частин мови при перекладі. В таких складних випадках ми пропонуємо залучати метод *транспозиції*, що полягає в заміні однієї частини мови іншою частиною мови без зміни змісту всього повідомлення. Як от: *buy-back* – зворотний викуп, *domestic production* – національний виробник, *economic change* – зміни в економіці [2; 24].

Незаперечним є той факт, що під час перекладу офіційно-ділової термінології існують чіткі правила, за якими приймаються чи відхиляються перекладені

положення. Таким чином, в науковому дискурсі представлені результати перекладу, які підлягають сумніву вимагають більш ретельного добору одного з методів перекладу. Зважаючи на те, що переклад є продуктом авторського понятійного трактування певного терміну чи фрагменту тексту *описовий метод перекладу* є найкращим способом тлумачення двохкомпонентних термінів, які не мають словникових еквівалентів у початковій мові. Так приміром: *holding gain* – дохід від збільшення вартості активів, *currency peg* – режим валютного курсу, що визначає спосіб, у який держава регулює курс валюти у відношенні до валют інших держав та до міжнародного валютного ринку, *predatory competition* – конкуренція, спрямована на усунення конкурентів, *loan ratio* – відношення основної суми кредиту до позикової вартості власності [5; 28; 31].

Пошук офіційно-ділової термінології загалом, економічної, зокрема, стає перекладацькою потребою для становлення та впровадження в дію численних методів перекладу, які є конструйованими й відмінними і, які можуть довільно поєднуватись. Наступним методом перекладу офіційно-ділової термінології СОТ, яким ми скористалися в контексті нашого дослідження є метод *еквівалентного перекладу*, що за С. Хорнбі, полягає у використанні абсолютно різних стилістичних і структурних засобів для опису однієї і тієї ж ситуації в двох текстах [42, с. 196]. Згідно Дж. Оруелом, «наукова проблематика отримує можливість єдиного правильного тлумачення значення завдяки принципу еквівалентного перекладу» [14, с. 280-294]. Прослідкувати застосування методу еквівалентного перекладу в нашому дослідженні можна на прикладі виокремлених словосполучень та виразів: *Chicago School* – вільна економічна філософія (пов'язана з Чиказьким університетом), *bone of contention* – предмет спору; *explore every avenue* – вивчити всі можливості, *capital amount* – основна сума боргу, *capital assets* – необоротні кошти, *capital decay* – повний занепад [5; 39; 41].

Не можна залишити поза увагою й *адаптаційний* аспект перекладу, який

проекується і на такі системи, як економіка і політика. Автори вдаються до цього методу перекладу, коли ситуація, про яку йде мова в початковій мові не існує в мові перекладу і повинна бути передана за допомогою іншої ситуації, яка вважається еквівалентною. Так, приміром: *Kondratieff wave* – економічний цикл, *Laffer curve* – крива Лаффера, (яка показує зв'язок між податковою ставкою і об'ємом податкових надходжень) [31; 37; 41]. Зокрема, лексика перекладу може бути віддзеркаленням своєрідного тлумачення в мові оригіналу. Тому вплив методу перекладу на окреслення, оприявлення терміну й термінологічної словосполучки є беззаперечним. Обрані для аналізу терміни СОТ, а саме, специфіка їх використання, на наш погляд, найбільш помітна у контекстному вживанні, зміст яких відображає проблематику міжнародної організації і є панівною у науковому тексті:

The Laffer curve is undeniable as a matter of economic theory. There is certainly some level of taxation at which cutting tax rates would be win-win. But few economists believe that tax rates in the United States have reached such heights in recent years; to the contrary, they are likely below the revenue-maximizing level... They reject the idea that a trade imbalance between two nations means that one of them must be the loser, and they applaud agreements, such as the North American Free Trade Agreement (nafta), and international organizations, such as the World Trade Organization, that reduce trade barriers around the world [36, с. 178-179].

Автор наукової статті, проводячи аналітичне дослідження оподаткування (*taxation*) у США, традиційно розрізняє серед них переваги зниженої ставки податку (*cutting tax rates*) відповідно до рівня максимального доходу (*revenue-maximizing level*). Вплив міжнародної організації СОТ на зменшення торговельних бар'єрів (*trade barriers*) відчувається в тому, що торговельний дисбаланс (*trade imbalance*) між країнами вирішується за допомогою Північноамериканської угоди про вільну торгівлю (*North American Free Trade Agreement*) та угоди СОТ, що тим-самим урівноважуються. Науковець використовує Криву Лаффера (*Laffer curve*) як

абсолютну й незаперечну модель економічної теорії (*economic theory*) для увірогіднення представлених результатів.

Таким чином, метод адаптації оновлює теоретико-методологічні підходи, оскільки, окрім перекладу спеціальної термінології часто вміщає й емпіричні дані, які наповнюють науковий текст чи офіційно-діловий документ і які також підлягають адаптації.

Особливості перекладу економічних термінів СОТ латинського походження. У нашому дослідженні важливо зазначити, що більшість економічних термінів СОТ є латинського походження. Зокрема, переклад термінів-латинізмів досягається на практиці за умови наявності в ОДД комплексу ознак, які притаманні міжнародній організації й передбачають переміщення акцентів у цінний спектр дослідження. У таких випадках можна вести мову про лексико-семантичні трансформації на підставі засвоєння змісту економічної термінології й розуміння її динаміки. Так, Т. А. Казакова пропонує залучати метод диференціації значень, який є дієвим інструментом дослідження [8, с. 320]. Відтак, на думку Р. Хартмана, уявлення про метод диференціації можна належним чином артикулювати на переклад слів та словосполучень [33, с. 237] у випадку, коли цього не достатньо, О. О. Яременко, пропонує «залучення контексту речення, абзацу або навіть всього матеріалу, який перекладається» [22]. Втім, певні латинізми без морфологічної субституції повністю відтворюють іншомовні морфеми з нульовою, частковою або повною фонемною основою й не складають труднощів при перекладі. Характерним приміром слугують такі латинізми, як от: *лат. credit* → *англ. credit*, *укр. кредит*, *лат. import* → *англ. import*, *укр. імпорт* й актуалізуються в контексті [25]:

The rules for import licensing procedures shall be neutral in application and administered in a fair and equitable manner [51].

Безсумніву, в офіційно-діловому фрагменті тексту, зазначена лексема відповідає мовній диференціації і зберігає початкове значення, що тим самим, розкриває її понятійне трактування не залежно від того, який різновид ОДД актуалізує лексему в мові перекладу.

Метод диференціації охоплює й переклад латинізмів з частковою морфологічною субституцією, тобто з використанням часткового відтворення іншомовної моделі. Наявним дотепер мовним формам позначення латинізмів притаманне переважання латинського суфікса – (*tio*), який став запозиченням в англійській мові у формі суфікса – (*tion*), а в українській мові це – суфікс (*ці*) та флексія – (*я*). Звідси: *лат. competitio* → *англ. competition* – *укр. конкуренція*; *лат. inflation* → *англ. inflation* – *укр. інфляція* [24]. Загалом ознаки латинізму притаманні й суфіксу – (*enia*), який можна вважати запозиченням англійської мови у формі суфікса (*ence*), що відповідає формі українських суфіксів – (*ен і ція*), а також закінченню – (*я*). До прикладу: *лат. competentia* → *англ. competence* – *укр. компетенція* [37; 41].

Розмежування лексем з повною морфологічною субституцією, якими зазвичай є запозичення з нульовими морфемними і фонемними відтвореннями іншомовної моделі, відбулося як логічний крок у розвитку економічної термінології і як наукова відповідь на перекладацькі зрушення, що відбуваються в напрямку методів лексико-семантичної трансформації. До лексем з повною морфологічною субституцією належать, передусім, однослівні терміни, такі як: *лат. incompatibilitas* → *англ. incompatibility* – *укр. несумісність*; *лат. actio* → *англ. activity* – *активність*; *лат. satisfactio* → *англ. satisfaction* – *оцінка «задовільно»* [3; 41].

Деконструкція термінології латино-англійської кореляції відобразилася на диференційному потенціалі мовних засобів, збагатившись номінативними термінами економічної теорії та конкретизувальними номінаціями понять економічної лексики англійської мови.

Методи лексико-семантичної трансформації під час перекладу (Methods of the lexical-semantic transformation during translation). Об'єктивація економічної термінології в контексті розкриває її актуальний смисл, що виявляється у фрагментах ОДД. З одного боку, «контекст допомагає вибрати значення із семантичної структури слова» [12, с. 104], а з іншого – розставляє своєрідні лінгвістичні «акценти», що полягають в: експлікації методу перекладу й специфіці його

представлення як дієвого інструмента дослідження та; закріпленні значень за економічними термінами, які позбавлені емоційно-експресивних засобів мови. Тому прискіпливий вибір методу перекладу для більш точного відображення економічної термінології сприяє опрацюванню перекладачами методів лексичної та граматичної трансформації. Як зауважує А. Догерті, у процесі перекладу спеціальної термінології, окрім методів прямого та непрямого перекладу, завжди присутні методи лексико-семантичної трансформації [27, с. 125-155]. Саме з методів лексико-семантичної трансформації учений виокремлює метод транслітерації, що ґрунтується на передачі українських літер буквами, які утворюють англійське слово і навпаки. Розгортання методу транслітерації в ОДД наділене потенціалом інтерпретації, що має місце в завершеному тексті. Прослідкувати застосування методу транслітерації в нашому дослідженні можна на прикладі виділених лексем з офіційно-ділового документу COT: *transaction* – транзакція, *leasing* – лізинг, *debit* – дебет, *credit* – кредит, *transfer* – трансфер, *factor* – фактор, *contract* – контракт, *concept* – концепт, *administration* – адміністрація, *import* – імпорт [3; 25]. Нижче описано механізм застосування перелічених лексем у конкретному текстовому фрагменті:

«*This category includes all banking and other financial services, such as the acceptance of **deposits** and other repayable funds from the public, lending of all types (e.g. consumer **credit**, mortgage credit, factoring and financing of commercial **transaction**), financial **leasing**, all payment and money transmission services (e.g. credit, charge and financial **leasing**, travellers' cheques and bankers' drafts), guarantees and commitments, securities trading, underwriting, money broking, asset management, settlement and clearing services, provision and **transfer** of financial information, and advisory, intermediation and other auxiliary financial services*» [51].

У процитованому текстовому фрагменті семантизація понять певних лексем *deposits*, *credit*, *transaction*, *leasing*, *transfer* розкривається разом з термінологічними словосполученнями

(*consumer credit*, *mortgage credit*, *commercial transaction*, *financial leasing*), що засвідчують категорію всіх банківських та фінансових послуг, а також посередництво та додаткові фінансові послуги. Офіційно-діловий стиль проглядається у діловодстві у вигляді договору й вказівці на зосередження дослідницького інтересу на певній частині сектору фінансових послуг (*financial services*) та зазначенні перспектив цього сектору щодо зростання ВВП і зайнятості населення (*Apart from its participation in GDP, the financial services sector is usually a significant contributor to employment*), що характерно для заголовної частини документу. Для методу транслітерації все більшого значення набуває зміст, що позначається на лексико-семантичному представленні нової та наявної економічної термінології. Структуризація та семантизація офіційно-ділового тексту відбувається завдяки взаємодії лексико-семантичних методів перекладу транслітерації та калькування, які визначають поняття спеціальних лексичних одиниць, а також виділяють їх з-поміж загальноновживаних слів та зберігають вузькогалузеву офіційно-ділову маркованість (*category* – категорія, *banking* – банкінг, *financial services* – фінансові служби, *guarantees* – гарантії). Лінгвістична особливість структуризації фрагменту офіційно-ділового тексту полягає в тому, що передавання спеціальних економічних понять здійснюється не одним методом перекладу, а цілою методологічною конструкцією, до складу якої входять два чи більше методи перекладу.

Зважаючи на репрезентативність офіційно-ділової термінології COT, терміни досліджуються в такий спосіб, у якому відтворення перекладу є пріоритетом для висвітлення інформації економічного змісту. Тому часто вираження переходу від вузького значення до загального економічного поняття здійснюється шляхом *генералізації*, що прослідковується при перекладі певних економічних термінів. Так, приміром: *salary* англійською мовою означає щомісячний оклад, а термін *wages* – погодинну оплату. В українській мові такого розмежування не існує. Тому обидва слова трактуються як «заробітна плата» [3; 16].

У нашій праці, ми розглядаємо

вербалізацію ознак економічного концепту залежно від того, чи входить лексема до терміносистеми лінгво-когнітивного дискурсу та чи наділена вона семантико-стилістичними ознаками (моносемія, точність позначення) та чи наділена вона описово-ідентифікувальним значенням в семантичній структурі. Роль методу генералізації у цьому процесі полягає на рівні лексичного позначення, якому притаманне оперування лексемами, за якими закріплена семантика чіткої диференціації: розподілу і споживання товарів та послуг, процесу обміну та ефективного використання обмежених ресурсів, лібералізації міжнародної торгівлі та регулюванні торгово-політичних відносин країн-членів. Ілюстрацією може слугувати термінологічне словосполучення, **precautionary principle**, яке при перекладі замінюється на словосполучення з ширшим значенням «принцип застереження». Вираження загального поняття зумовлене прагматичним наміром узагальнити рекомендації використання міжнародних стандартів:

«Member countries are encouraged to use international standards, guidelines and recommendations where they exist. When they do, they are unlikely to be challenged legally in a WTO dispute. However, members may use measures which result in higher standards if there is scientific justification. They can also set higher standards based on appropriate assessment of risks so long as the approach is consistent, not arbitrary. And they can to some extent apply the “precautionary principle”, a kind of “safety first” approach to deal with scientific uncertainty» [49].

Як засвідчує приклад, термінологічне словосполучення *precautionary principle* використане у такій же синтаксичній функції, як іменники *guidelines* (вказівки) та *recommendations* (рекомендації), із такою ж семантикою означування міжнародних стандартів. У випадку, коли термінологічне словосполучення, вжите з метою конкретизації (звуження значення), перемістившись із розряду лексики ширшого значення, то така трансформація концентрує основне змістове навантаження «принцип застереження на основі відповідної оцінки ризиків».

Оскільки метод конкретизації виконує

функцію звуження змісту лексеми, його можна розглядати як найбільш точну номінацію. На користь методу конкретизації висловлюється І. О. Чередниченко, висуваючи аргументи про текстотвірний чинник, яким виступає конкретизація і до якої вдаються в цілях уточнення або поділу додаткових характеристик предмета [20, с. 370]. Проаналізуємо приклади: *hedge* – зменшення ризику, *Paris club* – домовленості за якими країни переносять свій офіційний дебет, *Amber Box* – внутрішня підтримка сільського господарства [28; 41]. Відповідно до англійських слів широкої семантики, прагнення досягти максимально точного перекладу на українську мову, указує на те, що представлений метод конкретизації не призводить до використання їхніх словникових відповідників [9, с. 719-727], оскільки антитезу формують протилежні, але пов'язані між собою поняття. Іменникові протиставлення *hedge* (огорожа) – *hedge* – зменшення ризику, ад'єктивні словосполучення *Paris club* – Паризький клуб – *Paris club* – домовленості за якими країни переносять свій офіційний дебет, *Amber Box* – янтарний ящик – *Amber Box* – внутрішня підтримка сільського господарства відтворюють не тільки закріплені економічні поняття у професійній сфері, а й у загально-комунікативному просторі.

Офіційно-діловий текст – середовище актуалізації аббревіатур (Official-business text is the surrounding of the abbreviations actualization). Відтворюваність і функціонування аббревіатур у численних контекстах ОДД свідчить про їхню термінологічну природу, а їхнє використання, як уважають певні дослідники (Ch. Sanchez, P. Martinez, O. M. Maцько, I. Думчак) є надзвичайно інформативним у змістовому плані. Поглиблюючи розуміння аббревіацій в контексті економічного дослідження, O. M. Maцько значну увагу зосереджує на літерних (ініціальних) аббревіаціях й підкреслює, що «текстова актуалізація аббревіацій можлива лише в контексті їхнього використання» [13, с. 31-36]. Своєю чергою, Л. М. Чумак, висвітлює поняттєву сутність ініціальних аббревіацій як продуктивних механізмів неморфологічного утворення мовних одиниць, які

виявляють здатність до активного збагачення словникового складу сучасної англійської мови [21, с. 114-117]. Тому, аналіз літерних (ініціальних) абревіацій є важливим етапом дослідження економічної термінології як компонентів перекладацького дискурсу, як когнітивно-комунікативного утворення, що складає структурно-семантичну єдність. Розгорнуте представлення системного та термінологічного змісту економічних літерних (ініціальних) абревіацій зазвичай інтерпретують методами лексико-семантичної трансформації. Українські й зарубіжні дослідники (Н. К. Ктитарова, Г. М. Костенко, А. О. Борисова, А. О. Колесник, В. О. Архипова, О. О. Мануєнкова, О. М. Муравйова, R. C. Kothari, M. Albakry), сходяться на тому, що принцип калькування та адаптації висвітлюють поняттєву сутність літерних (ініціальних) абревіацій, що відповідним чином віддзеркалюються в ОДД. Приклади ідентифікувальних абревіацій, утворених з початкових літер, зустрічаються в таких фрагментах офіційно-ділових документів СОТ:

1) «*From 1974 until the end of the Uruguay Round, the trade was governed by the **Multifibre Arrangement (MFA)**. This was a framework for bilateral agreements or unilateral actions that established quotas limiting imports into countries whose domestic industries were facing serious damage from rapidly increasing imports*» [52];

2) «***The Regional Trade Agreements (RTA) Database** was established in 2009 as part of the WTO's Transparency Mechanism for RTAs. It was developed and is maintained by the RTA Section of the WTO Trade Policies Review Division*» [40].

3) «*For products imported into **Southern African Customs Union (SACU)**, customs duties are to be eliminated after transitional periods of different duration or a joint review by the Parties depending on which products are at stake (Annex IV and Annex VII). This asymmetrical treatment reflects the variety in the economic development of the Parties. The Agreement also contains provisions on special treatment for Botswana, Lesotho, Namibia and Eswatini under certain circumstances*» [29].

Складені найменування літерних (ініціальних) абревіацій найчастіше

виражені двочленими атрибутивно-субстантивними словосполученнями *Multifibre Arrangement* (договір про виготовлення різних видів волокон), трьохчленими атрибутивно-субстантивними словосполученнями *Regional Trade Agreement* (регіональна торговельна угода) та чотирьохкомпонентними атрибутивно-субстантивними словосполученнями *Southern African Customs Union* (Південноафриканський митний союз) [23; 41], в яких основним елементом є іменник, а залежним – прикметник. Така конфігурація означає, що основне змістове навантаження, міститься в семантиці іменникового складника. Номінативний арсенал лексико-семантичних одиниць, якими наповнені фрагменти ОДД збагачує загалом економічну систему терміносистем. Так, традиційні для термінологічного апарату економічних досліджень є ад'єктивно-субстантивні словосполучення: *Uruguay Round* (Уругвайський раунд), *bilateral agreements* (двосторонні угоди), *limiting imports* (обмеження імпорту), *domestic industries* (вітчизняна промисловість), *increasing imports* (збільшення імпорту), *Transparency Mechanism* (прозорий механізм), *WTO Trade Policies Review Division* (відділ з перегляду торгової політики СОТ), *transitional period* (перехідний період), які наділені інформаційною функцією, що уточнює значення описуваних літерних (ініціальних) абревіацій. Тому стилістика офіційно-ділового тексту допускає прийоми калькування та адаптації, які сприяють кваліфікаційно-оцінному сприйняттю економічної термінології в ОДД, тобто такому, що конкретизує дескриптивний потенціал їхньої семантики.

Зважаючи на окреслення, оприявлення та омовлення літерних (ініціальних) абревіацій в офіційно-ділових документах СОТ, що загалом формує комплексне поняття економічної термінології та активно реалізує й інші параметри абревіацій є дифузність, складноструктурованість та узагальненість.

На дифузну семантику поняття певних літерних (ініціальних) абревіацій вказує С. Лавйоза [35, с. 68]. Зокрема, за визначенням дослідника, літерні

(ініціальні) аббревіації в ОДД нерідко бувають багатозначними, одна і та ж аббревіація має різне поняттєве значення. Актуалізацію змісту літерних (ініціальних) аббревіацій, асоційованих із дифузною семантикою економічних понять виявляємо внаслідок інтерпретації фрагментів ОДД:

1) «*A public finance pillar, where the **Economic Policy Committee (EPC)** has particular responsibilities regarding quality and sustainability*» [30];

2) «*... unless this **European Patent Convention (EPC)** provides otherwise, he shall prescribe which acts are to be performed at the European Patent Office in Munich and its branch at The Hague respectively*» [26];

3) «*These were the three most important lines of thought and planning suggested by the Prime Minister, General Smuts, when he addressed the first meeting of the Social and **Economic Planning Council (EPC)** in Pretoria last Tuesday*» [43].

Процитовані тестові фрагменти містять лексеми із дифузною семантикою на позначення *комітету з питань економічної політики* (Economic Policy Committee), *Європейської патентної конвенції* (European Patent Convention) та *ради з питань економічного планування* (Economic Planning Council) [3; 23; 44]. Аббревіація (EPC) є знаковим утворенням, що робить її інтерпретацію важливою для адекватного розуміння економічного контексту. Як засвідчує приклад, аббревіація (EPC) використана в різних синтаксичних функціях й з різною семантикою означування економічної діяльності комітету та ради з питань економічної політики та планування, а також *Європейського патентного відомства* (European Patent Office), створеного на основі Конвенції про видачу європейських патентів.

Складноструктурованість, за І. Думчак, полягає в складному процесі утворенні аббревіацій та способу передачі їхнього змісту [6, с. 153-156]. Тому доречним вважаємо зауваження дослідника про розрізнення достатніх і недостатніх для розуміння аббревіацій та методів їхнього аналізу. Так, І. Думчак, опирається на екстралінгвальні чинники й пропонує два можливі способи розкриття поняттєвого

змісту аббревіацій за допомогою усічення та стягнення лексем. Їхню контамінацію, Л. Ф. Рись, розглядає, як «особливий спосіб словотворення на основі поєднання двох усічених слів, які зазвичай розглядаються як підвид чи особливі випадки словоскладання або скорочення слів» [15]. Членування тексту з метою відбору забарвлених економічною семантикою аббревіацій має й композиційне підґрунтя: у такий спосіб реалізується прийом актуалізації їхнього найбільш сконцентрованого змісту:

1) «*One step away from the formal meetings are informal meetings that still include the full membership, such as those of the Heads of Delegations (**HoDs**)*» [45];

2) «*Intellectual property rights (**IPRs**) are the rights given to persons over the creations of their minds. They usually give the creator an exclusive right over the use of his/her creation for a certain period of time*» [46];

3) «*The WTO recognizes as **LDCs** those countries designated as such by the United Nations. There are at present 47 LDCs on the UN list, 36 of which are members of the WTO. Eight LDCs are in the process of joining the WTO. They are Bhutan, Comoros, Ethiopia, Sao Tome and Principe, Somalia, South Sudan, Sudan and Timor-Leste*» [47].

У нашому дослідженні сукупність усічених слів продукує спільний об'єднувальний смисл аббревіацій й розкриває зміст економічних лексем. Інтерпретація аббревіацій відбувається об'єднанням кількох скорочених основ і «кожне скорочене слово має відповідну синонімічну повну форму» [15]: **HoDs** – Heads of delegations (голова делегації), **IPRs** – Intellectual property rights (право інтелектуальної власності), **LDCs** – Least-developed countries (найменш розвинені країни). Відповідно, усічені слова відображають тексове втілення економічних понять, які потребують текстуальних умов реалізації та не є оказіональними авторськими витворами. У нашій праці телескопія – це сполучення двох та трьох усічених коренів, які ураховують економічний контекст їхнього використання як ознаку систематизації інформації в широкому офіційно-діловому контексті. Погоджуючись із думкою

О. В. Ткачика, О. О. Пособчука, Т. М. Беляєвої і В. А. Хомякова ми вважаємо, що «слова-злитки утворюються шляхом навмисного, семантично вмотивованого їх стягнення: утворенням нового слова з двох «осколків», як правило, з новим предметно-логічним значенням» [4, с. 136; 19, с. 49-52]. Значення нового слова, утвореного за допомогою телескопії, доповнює контекст ОДД та стає повноправним елементом вибірки дослідження. Репрезентативність «слів-злитків» впливає із тлумачення їхнього змісту:

«**MERCOSUR** is one of the most important examples of renewed world-wide interest in regional trade agreements. It may be seen as a consolidation of unilateral reforms undertaken in conjunction with major macroeconomic adjustments» [48].

У нашій науковій розвідці ключова лексема дослідження **MERCOSUR** це – економічний термін, який широко використовується в професійних колах. Він засвідчує, що *Аргентина, Бразилія, Парагвай та Уругвай* (**MERCOSUR**) – це найкращий приклад оновленого світового інтересу (*renewed world-wide interest*) до *регіональних торговельних угод* (*regional trade agreements*). Як правило, до складу економічних «слів-злитків» входять більше двох компонентів, які наділені фразеологічно зв'язним значенням і лише в такому випадку розкодовують смисл економічних лексем **COT**.

В процесі висвітлення змісту економічної термінології, використання парентези означає не тільки лексико-семантичну, але й лексико-граматичну трансформацію та ілюструє «перетворення внутрішньої форми слова або словосполучення та її повної заміни для адекватної передачі змісту висловлювання» [11, с. 247]. Методи лексико-граматичної трансформації репрезентують найбільш розповсюджені погляди на аналіз економічної термінології, оскільки широка актуалізація поняттєвого значення економічних лексем в міжнародній організації **COT** відбувається на рівні перетворення структури пропозиції й спонукає дослідників до вираження цілісного поняття як одноклексемних найменувань, так і, термінологічних словосполучень. Розрізнення таких

методів трансформації як лексичне додавання та опущення значною мірою визначається ступенем нагромадженості тексту. Як уважає А. Л. Семенов, метод додавання часто проявляється при перекладі економічної термінології **COT** і є процесом внесення додаткових одиниць [17]. Такі методи перекладу завжди присутні в дослідженні ОДД, оскільки забезпечують додаткові роз'яснення та слугують базисом для трансформаційних видозмін. Відображення змін при перекладі складної іншомовної термінології спостерігаємо у таких прикладах: *concentric circles* – система малих та великих, неофіційних та офіційних зустрічей, які мають свого очільника, *local-content measure* – інвестор зобов'язується придбати певну кількість місцевої сировини з метою залучення її до свого продукту, *peace clause* – стаття 13 Угоди про сільське господарство [31]. Вплив додаткових лексем на становлення економічної термінології полягає в тому, що вона набуває динамічної стабільності, тобто інформація спрямовується на конкретний контекст в якому домінує суто вузькоспеціалізована лексика. Таким чином, метод додавання спрямований передусім на роз'яснення своєрідних директивів, які визначають лінгвоформат тексту та його наповнення. Досить часто для утвердження економічної термінології учені вдаються до методу *опущення лексичних одиниць*. Адже, як зазначає А. Л. Семенов – «це явище, повністю протилежне додаванню і зменшує нагромадження тексту» [17, с. 99]. Це можна помітити, зокрема, в таких зразках: *human resources and personnel policy* – кадрова політика; *decoupled income support* – підтримка фермерів; *export prohibitions and restrictions* – експортні заходи; *market price support* – директивні заходи [18; 28; 41]. Отже, трансформація імплікована лексемами та термінологічними словосполученнями утілює і розширює традиційні уявлення про залучені прийоми перекладу.

Висновки і перспективи (Conclusions and future perspectives). Порівняльний аналіз одноклексемної та багатоклексемної офіційно-ділової термінології **COT**, засвідчив, що методи лінгво-перекладацького дослідження неможливо звести до якогось одного з їх

аспектів, оскільки вони включають в себе розмаїття жанрово стилістичних та лінгвістичних напрямів наукової інтерпретації. Означення поняття економічної термінології мовними одиницями є наслідком актуалізації їхньої семантичної структури, що формулюється в ОДД та у науковому дискурсі, в якому непорушно залишається аксіома про те, що офіційно-діловий текст СОТ відображає стан міжнародної економіки. Амбівалентність певних англійських та українських термінів в офіційно-діловому тексті СОТ пояснюється відмінностями в семантико-синтаксичній структурі речення та порядку розташування компонентів висловлювання: з одного боку, це – граматичні та смислові розбіжності, що отримали наукове обґрунтування, а з іншого – типологічні відмінності між англійською та

українською мовами, що тим самим спонукає науковий інтерес до їхнього дослідження й пошуку відповідних перекладацьких прийомів – для їхньої номінації. Методологічні підходи у тлумаченні економічної термінології СОТ полягають в усвідомленні її сутності як складного економіко-правового механізму регулювання торговельних відносин, що розвивається в конкретних економічних умовах. Адаптування офіційно-ділового тексту СОТ до глобалізаційних викликів, зокрема, в аспекті, тлумачення економічної термінології, враховує: розширення термінологічного фонду, що зумовлено розвитком теорії економічної науки за межами міжнародної організації й появи нових елементів чи переосмисленні семантичної структури наявних.

Список використаних джерел

1. Абабілова Н. М., Сидоренко Ю. І. Перекладацькі трансформації як засіб досягнення еквівалентності текстів. *Мова і культура*. 2012. Вип. 15, т. 6. С. 416–420. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_6_70.
2. Англо-русский словарь и система контекстуального поиска по переводам Lingue. URL: <https://www.linguee.ru>
3. Англо-український тлумачний словник економічної лексики / уклад. А. Шимків. К.: Вид. дім «Києво-Могилян. акад.», 2004. С. 426–429.
4. Беляева Т. М., Хомяков В. А. Нестандартная лексика английского языка. Ленинград: Издательство Ленинградского университета, 1985. 136 с.
5. Гончаров С. М., Кушнір Н. Б. Тлумачний словник економіста. Київ: ЦУЛ, 2009. 264 с.
6. Думчак І. Абревіація як явище вторинної номінації. *Семантика мови і тексту*: матеріали VIII Міжнар. наук. конф., м. Івано-Франківськ, 22-24 жовтня 2003 р. Івано-Франківськ, 2003. С. 153–156.
7. Економічний словник. Тлумачно-термінологічний / уклад. В. А. Коноплицький, Г. І. Філіна. К.: КНТ, 2007. С. 573–577.
8. Казакова Т. А. Практические основы перевода. СПб.: Издательство «Союз», 2001. 320 с.
9. Колесник А. О., Бєлікова О. Ф. українською мовами, що тим самим спонукає науковий інтерес до їхнього дослідження й пошуку відповідних перекладацьких прийомів – для їхньої номінації. Методологічні підходи у тлумаченні економічної термінології СОТ полягають в усвідомленні її сутності як складного економіко-правового механізму регулювання торговельних відносин, що розвивається в конкретних економічних умовах. Адаптування офіційно-ділового тексту СОТ до глобалізаційних викликів, зокрема, в аспекті, тлумачення економічної термінології, враховує: розширення термінологічного фонду, що зумовлено розвитком теорії економічної науки за межами міжнародної організації й появи нових елементів чи переосмисленні семантичної структури наявних.
10. Кошечая И. Г. Курс сравнительной типологии английского и русского языков: учеб. пособие. М.: Издательство «Высшая школа», 2008. 327 с.
11. Латишев Л. К. Курс перекладу: Эквивалентность перевода и способы её достижения. М., 1981. 247 с.
12. Марчишина А. А. Гендерна ідентичність в англійському постмодерністському дискурсі: соціокультурний та лінгвопоетичний аспекти (на матеріалі наукових, публіцистичних та художніх текстів): автореф. дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.04. Одес. нац. ун-т ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2018. 32 с.
13. Мацько О. М. Абревіатури як згорнені мовні формули в дипломатичних текстах. *Мовознавство*. 2000. № 1. С. 31–36.
14. Оруэлл Дж. Политика и английский язык. *Политическая лингвистика*. 2006. Вып. 20. С. 280–294.
15. Рись Л. Ф., Бєлих О. М. Контамінація як особливий спосіб словотворення у сучасній німецькій мові. *International Scientific and Practical Conference «World Science»*. 2017. 8(24), Vol.2. P.42–46.
16. Словари и энциклопедии на

© Ю. І. Дем'яничук

Академике. URL: <https://translate.academic.ru>

17. Семёнов А. Л. Основные положения общей теории перевода. М.: Изд-во Российского ун-та дружбы народов, 2005. 99 с.

18. Словник економічних термінів. Економічна теорія. Політекономіка. URL: https://pidruchniki.com/1228032462956/politekonomiya/slovník_ekonomichnih_terminiv_ekonomichna_teoriya_politekonomiya (дата звернення: 17.05.2022).

19. Ткачик О. В., Пособчук О.О. Контамінація як різновид словотвірної номінації. *Взаємодія одиниць мови і мислення: комунікативно-когнітивний, соціокультурний, перекладознавчий і методичний аспекти*: матеріали Міжнар. II наук.-практ. конф., м. Київ, 28 березня 2014 р. К.: НТУУ «КПІ», 2014. С.49–52.

20. Чередниченко О. І. Теорія і практика перекладу. К.: Либідь, 2005. 370 с.

21. Чумак Л. М. Ініціальні скорочення як механізм неморфологічного утворення мовних одиниць у сучасній англійській мові. *Сучасний стан і перспективи лінгвістичних досліджень та проблем перекладу*: тези доповідей Всеукр. наук. конф. пам'яті д-ра філологічних наук, проф. Д. І. Квеселевича (1935–2003), м. Житомир, 15–16 травня р. Житомир, 2014. С.114–117.

22. Яременко О. О., Яременко О. В., Шутова М. О. Лінгвістичні основи перекладу наукових текстів. *Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО Київського національного лінгвістичного університету : Філологія, педагогіка, психологія* : зб. наук. пр. 2009. Вип. 18. С. 32–39.

23. All acronyms. Economics abbreviations. URL: <https://www.allacronyms.com/economics/abbreviations/2> (дата звернення: 05.10.2020). AA EA

24. Classroom. Economics dictionary. / Jason Welker ed. URL: <https://econclassroom.com/glossary>

25. Collings online dictionary. URL: <https://www.collinsdictionary.com>

26. Convention on the grant of European patents (European Patent Convention) 7. URL: https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epc/2016/e/EPC_conv_20180401_en_20181012.pdf

27. Durrant Ph., Doherty A. Are high-frequency collocations psychologically real?

Corpus linguistics and linguistic theory. Vol. 6, No 2. P. 125–155. Berlin–New York: De Gruyter, 2010.

28. Economics A-Z terms beginning with A. URL: <https://www.economist.com/economics-a-to-z>

29. EFTA. Southern African Customs Union (SACU). URL: <https://www.efta.int/free-trade/free-trade-agreements/sacu>

30. European Union. Economic policy committee. URL: https://europa.eu/epc/index_en

31. Glosbe – The biggest online dictionary. URL: <https://uk.glosbe.com/en/uk/introduction>

32. Goode W. Dictionary of trade policy terms. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press, 2007. DOI: 10.1017/CBO9780511910050.

33. Hartmann, Reinhard R. K. 1996. Lexicography as an Applied Linguistic Discipline. Hartmann, R.R.K (Ed.). Solving Language Problems: 230-244. Exeter Linguistic Studies. Exeter: University of Exeter Press.

34. Jaaskelainen R. Tapping the process: an explorative study of cognitive and effective factors involved in translating: PhD. dissertation. Joensuu: University of Joensuu Publications in Humanities, 1999.

35. Laviosa S. Corpora and translation: the methods and theories of corpus work in translation. Manchester, 2000. P. 3.

36. Mankiw N. G. Snake-oil economics. The bad math behind Trump's policies. Foreign affairs. (January/February 2019). P. 176–180. URL: https://scholar.harvard.edu/files/mankiw/files/snake-oil_economics.pdf

37. Oxford dictionary of economics / J. Black, N. Hashimzade, and G. Myles (eds). URL: <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199237043.001.0001/acref-9780199237043>

38. Picciotto S. Regulating global corporate capitalism. Cambridge University Press. (12 May 2011) International corporate law and financial market regulation. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. DOI: 10.1017/CBO9780511792625.

39. Raupp E., Raup D. Dictionary of economic terms: expanded and illustrated. URL: https://www.academia.edu/37032738/-Dictionary_of_Economic_Terms_Expanded_and_Illustrated

© Ю. І. Дем'янчук

40. Regional Trade Agreements. About the database. The regional trade agreements. URL: <https://rtais.wto.org/UI/About.aspx>

41. Reverso Context. URL: <https://context.reverso.net>

42. Snell-Hornby M. The turns of translation studies: new paradigms or shifting viewpoints? Amsterdam: John Benjamins Publishing Company, 2006. 221 p.

43. South Africa's social and economic planning council: general Smuts's plans for a better and greater Southern Africa. *Journal of the Royal African Society*. 1942. 41 (165). P. 231–233.

44. The free dictionary by farlex. URL: <https://idioms.thefreedictionary.com/a+hedge+between+keeps+friendship+green>

45. World Trade Organization. Understanding the WTO: the organization. Whose WTO is it anyway? URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org1_e.htm

46. World Trade Organization. What are intellectual property rights? URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel1_e.htm (дата звернення: 17.05.2022).

47. World Trade Organization. Subcommittee on least-developed countries. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/dev_sub_committee_ldc_e.htm

48. World Trade Organization. Mercosur: objectives and achievements URL: https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/tp9702_e.htm

49. World Trade Organization. A guide to "WTO speak". URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/glossary_e.htm.

50. World Trade Organization. Documents and resources. Agreement on import licensing procedures. Page 221. URL: https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/23-lic.pdf

51. World Trade Organization. Documents and resources. Apart from its participation in GDP, the financial services sector is usually a significant contributor to employment. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/finance_e/finance_intro_e.htm

52. World Trade Organization. Documents and resources. Textiles: back in the mainstream. Understanding the WTO: The agreements. URL: https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm5_e.htm

53. Wright S. E., Budin G. Handbook of terminology management: Volume 1: Basic

aspects of terminology management, 1997. 372 p.

References

1. Ababilova, N. M., Sydorenko, Yu. I. (2012). Perekladatski transformatsii yak zasib dosiahnennia ekvivalentnosti tekstiv [Translation transformations as a means of achieving text equivalence]. *Language and culture*, 15(6), 416–420. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mik_2012_15_6_70.

2. Anglo-russkij slovar' i sistema kontekstual'nogo poiska po perevodam Lingue [English-Russian dictionary and contextual search system for translations Lingue]. Retrieved from <https://www.linguee.ru>.

3. *Anhlo-Ukrainskyi tлумachnyi slovnyk ekonomichnoi leksyky* [English-Ukrainian explanatory dictionary of economic vocabulary]. (2004). In Shymkiv, A. (Ed.). Kyiv: Publishing House Kyiv-Mohyla Academy. pp. 426–429.

4. Beljaeva, T. M., Homjakov, V. A. (1985). *Nestandardnaja leksika angliiskogo jazyka* [Non-standard vocabulary of the English language]. Leningrad: Leningrad University Press. 136 p.

5. Honcharov, S. M., Kushnir, N. B. (2009). *Tlumachnyi slovnyk ekonomista* [Explanatory dictionary of the economist]. Kyiv: TSUL. 264 p.

6. Dumchak, I. (2003). Abreviatsiia yak yavyshe vtorynnoi nominatsii [Abbreviation as a phenomenon of secondary nomination]. *Semantics of language and text: Proceedings of the VIIIth International Scientific Conference*, 153–156.

7. *Ekonomichnyi slovnyk. Tlumachno-terminologichnyi* [Economic dictionary. Explanatory and terminological]. (2007). In Konoplijskyi, V. A., Filina, H. I. (Eds.). Kyiv: KNT, 573–577.

8. Kazakova, T. A. (2001). *Prakticheskie osnovy perevoda* [Practical basics of translation]. St. Petersburg: Soyuz Publishing House. 320 p.

9. Kolesnyk, A. O., Bielikova, O. F. (2010). Perekladatski pryjomy pid chas perekladu terminologii naukovykh tekstiv [Translation of the terminology of scientific texts]. *Economic strategy and prospects for the development of the sphere of trade services*, 1. 719–727. Retrieved from http://nbuv.gov.ua/UJRN/esprstp_2010_1_103.

10. Koshevaja, I. G. (2008). *Kurs sravnitel'noj tipologii anglijskogo i russkogo jazykov* [Course of comparative typology of English and Russian languages]. 327 p.
11. Latishev, L. K. (1981). *Kurs perevoda: Jekvivalentnost' perevoda i sposoby ejo dostizhenija* [Translation course: Translation equivalence and how to achieve it]. International relationships. 247 p.
12. Marchyshyna, A. A. (2018). *Genderna identychnist v anhlo movnomu postmodernistskomu dyskursi: sotsiokulturnyi ta linhvopoetychnyi aspekty (na materialy naukovykh, publitsystychnykh ta khudozhnykh tekstiv)* [Gender identity in English-speaking postmodern discourse: sociocultural and linguopoetic aspects (based on scientific, journalistic and artistic texts)]. (Unpublished doctoral dissertation or master's thesis). Odessa National University named after I.I. Mechnikov, Odesa. 32 p.
13. Matsko, O. M. (2000). Abreviatury yak zghorneni movni formuly v dyplomatychnykh tekstakh [Abbreviations as condensed language formulas in diplomatic texts]. *Linguistics*, 1. 31–36.
14. Orwell, G. (2006). Politika i anglijskij jazyk [Politics and English]. *Political linguistics*, 20. 280–294.
15. Rys, L. F., Bielykh, O. M. (2017). Kontaminatsiia yak osoblyvyi sposib slovotvorenna u suchasni nimetski movi [Contamination as a special way of word formation in modern German]. *International Scientific and Practical Conference «World Science»*, 8(24), vol. 2. 42–46.
16. Slovare i enciklopedii na Akademike [Dictionaries and encyclopedias at Academician]. Retrieved from <https://translate.academic.ru>.
17. Semionov, A. L. (2005). *Osnovnye polozenija obshhei teorii perevoda* [The main provisions of the general theory of translation]. Moscow: Peoples' Friendship University of Russia Press. 99 p.
18. Slovyk ekonomichnykh terminiv. Ekonomichna teoriia. Politekonomika [Glossary of economic terms. Economic theory. Politeconomy]. Retrieved from https://pidruchniki.com/1228032462956/politekonomiya/slovyk_ekonomichnih_terminiv_ekonomichna_teorija_politekonomiya.
19. Tkachyk, O. V., Posobchuk, O. O. (2014). Kontaminatsiia yak riznovyd slovotvirnoi nominatsii [Contamination as a kind of word-forming nomination]. *Interaction of units of language and thinking: communicative-cognitive, socio-cultural, translation studies and methodological aspects: Proceedings of 2nd International scientific and practical conference..* Kyiv. pp. 49–52.
20. Cherednychenko, O. I. (2005). *Teoriia i praktyka perekladu* [Theory and practice of translation]. Kyiv: Lybid. 370 p.
21. Chumak, L. M. (2014). Initsialni skorochennia yak mekhanizm nemorfolohichnoho utvorennia movnykh odynyts u suchasni anhliiskii movi [Initial abbreviations as a mechanism of non-morphological formation of language units in modern English]. *Current state and prospects of linguistic research and translation problems: abstracts of reports of the All-Ukrainian scientific conference in memory of the doctor of philological sciences, prof. D.I. Kvesevich (1935–2003)*. Zhytomyr. pp. 114–117
22. Yaremenko, O. O., Yaremenko, O. V., Shutova, M. O. (2009). Linhvistychni osnovy perekladu naukovykh tekstiv [Linguistic bases of translation of scientific texts]. *Scientific Bulletin of the UNESCO Department of Kyiv National Linguistic University: Philology, Pedagogy, Psychology*, 18. 32–39.
23. All acronims. Economics abbreviations. (2022). Retrieved from <https://www.allacronyms.com/economics/abbreviations/2>.
24. Classroom. Economics dictionary. J. Welker (Ed.). Retrieved from <https://econclassroom.com/glossary>.
25. Collings online dictionary. Retrieved from <https://www.collinsdictionary.com>.
26. Convention on the grant of European patents (European Patent Convention) 7. Retrieved from https://www.epo.org/law-practice/legal-texts/html/epec/2016/e/EPC_conv_20180401_en_20181012.pdf.
27. Durrant, Ph., Doherty, A. (2010). Are high-frequency collocations psychologically real? *Corpus linguistics and linguistic theory*, 6(2), 125–155. doi:10.1515/cllt.2010.006.
28. Economics A-Z terms beginning with A. Retrieved from <https://www.economist.com/economics-a-to-z>.
29. EFTA. Southern African Customs Union (SACU). Retrieved from

<https://www.efta.int/free-trade/free-trade-agreements/sacu>.

30. European Union. Economic policy committee. Retrieved from https://europa.eu/epc/index_en.

31. Glosbe – The biggest online dictionary. Retrieved from <https://uk.glosbe.com/en/uk/introduction>.

32. Goode, W. (2007). *Dictionary of trade policy terms*. Cambridge, UK; New York: Cambridge University Press. 447 p.

33. Hartmann, R. R. K. (1996). Lexicography as an Applied Linguistic Discipline. In R. R. K Hartmann (Ed.). *Solving Language Problems*. Exeter Linguistic Studies. Exeter: University of Exeter Press. pp. 230-244

34. Jaaskelainen, R. (1999). *Tapping the process: an explorative study of cognitive and effective factors involved in translating*. (Doctoral dissertation, University of Joensuu Publications in Humanities).

35. Laviosa, S. (2000). *Corpora and translation: the methods and theories of corpus work in translation*. Manchester. p. 3.

36. Mankiw, N. G. (2019). Snake-oil economics. The bad math behind Trump's policies. *Foreign affairs, January/February 2019*, 176–180. Retrieved from https://scholar.harvard.edu/files/mankiw/files/snake-oil_economics.pdf

37. Oxford dictionary of economics. (2017). Hashimzade, N., Myles, G., & Black, J. (Eds.). 592 p. Retrieved from <https://www.oxfordreference.com/view/10.1093/acref/9780199237043.001.0001/acref-9780199237043>.

38. Picciotto, S. (2011). *Regulating global corporate capitalism*. Cambridge University Press. 602 p.

39. Raupp, E., Raup, D. Dictionary of economic terms: expanded and illustrated. 359 p. Retrieved from https://www.academia.edu/37032738/Dictionary_of_Economic_Terms_Expanded_and_Illustrated.

40. Regional Trade Agreements. About the database. The regional trade agreements. Retrieved from <https://rtais.wto.org/UI/About.aspx>.

41. Reverso Context. URL: <https://context.reverso.net> (дата звернення: 29.08.2020)

42. Snell-Hornby, M. (2006). *The turns of translation studies: new paradigms or*

shifting viewpoints? Amsterdam: John Benjamins Publishing Company. 221 p.

43. South Africa's social and economic planning council: general Smuts's plans for a better and greater Southern Africa. (1942). *Journal of the Royal African Society*, 41 (165). 231–233.

44. The free dictionary by farlex. Retrieved from: [between+keeps+friendship+green](https://www.farlex.com/dictionary/words/between+keeps+friendship+green).

45. World Trade Organization. Understanding the WTO: the organization. Whose WTO is it anyway? Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/org1_e.htm.

46. World Trade Organization. What are intellectual property rights? Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/trips_e/intel1_e.htm.

47. World Trade Organization. Sub-committee on least-developed countries. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/devel_e/dev_sub_committee_ldc_e.htm.

48. World Trade Organization. Mercosur: objectives and achievements Retrieved from https://www.wto.org/english/res_e/reser_e/tp9702_e.htm.

49. World Trade Organization. A guide to "WTO speak". Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/glossary_e/glossary_e.htm.

50. World Trade Organization. Documents and resources. Agreement on import licensing procedures. P. 221. Retrieved from https://www.wto.org/english/docs_e/legal_e/23-lic.pdf.

51. World Trade Organization. Documents and resources. Apart from its participation in GDP, the financial services sector is usually a significant contributor to employment. Retrieved from https://www.wto.org/english/tratop_e/serv_e/finance_e/finance_intro_e.htm.

52. World Trade Organization. Documents and resources. Textiles: back in the mainstream. Understanding the WTO: The agreements. Retrieved from https://www.wto.org/english/thewto_e/whatis_e/tif_e/agrm5_e.htm.

53. Wright, S. E., Budin, G. (1997). *Handbook of terminology management. Volume 1: Basic aspects of terminology management*. John Benjamins Publishing Company. 372 p.

© Ю. І. Дем'янчук

Анотація. Наукова стаття присвячена обґрунтуванню актуальних методів перекладу офіційно-ділової термінології Світової організації торгівлі (далі СОТ) та виявленню її систематизації закономірностей її лексико-семантичних, стилістичних та лінгвокультурних виявів в англійських офіційно-ділових текстах. Різноманіття спеціальної термінології та основних способів її перекладу – це основна царина дослідження серед перекладачів. Тому важливо звернути увагу на ті методи перекладу, які тлумачать різноманітні особливості спеціальних лексем в офіційно-ділових документах (далі ОДД) найбільш повно. Специфіка репрезентації методів перекладу офіційно-ділової термінології СОТ характеризується своїми особливостями, що уможлиблює виокремлення численних термінів із офіційно-ділового тексту й спонукає науковий інтерес до їхнього дослідження та пошуку відповідних мовних засобів – для їхньої номінації. В офіційно-ділових текстах СОТ переклад термінології реалізується через актуальні перекладацькі трансформації, які вписуються у рамки офіційно-ділового стилю й перевага надається найбільш вживаним типам трансформацій. У науковій статті запропоновано комплексну методичку аналізу офіційно-ділового тексту, а також відповідну методологію перекладу, що експлікує уявлення про економічну термінологію засобами офіційно-ділового мовлення. Результати прикладного дослідження свідчать про те, що протиставлення англійських та українських спеціальних термінів в офіційно-діловому тексті СОТ пояснюється відмінностями в семантико-синтаксичній структурі речення та порядку розташування компонентів висловлювання: з одного боку, це – граматичні та смислові розбіжності, що отримали наукове обґрунтування, а з іншого – типологічні відмінності між англійською та українською мовами.

Ключові слова: економічна термінологія, аббревіатури, латинізми, лексико-семантичні трансформації, офіційно-ділові документи.

СУФІКСАЛЬНА ТЕРМІНОДЕРИВАЦІЯ У ПІДМОВІ ВЕТЕРИНАРІЇ SUFFIX DERIVATION OF TERMS IN THE VETERINARY SUBLANGUAGE

O. O. SYROTINA, PhD in Pedagogical Sciences, Associate Professor at the Department of Romance and Germanic Languages and Translation,

O. O. СИРОТІНА, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри романо-германських мов і перекладу,

Email: o.mishak@nubip.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-4802-4891>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. У статті схарактеризовано особливості та когнітивний потенціал суфіксальної термінодеривації у підмові ветеринарної медицини. Лінгвістичне дослідження та опис утворення термінологічної системи ветеринарної медицини є актуальним, оскільки суфіксація як дериваційно-когнітивний та еволюційний механізм мови ветеринарії не вивчена достатньою мірою лінгвістичною наукою. Матеріалом дослідження послужила вибірка лексикографічних даних, зафіксованих в англійських спеціалізованих словниках. Основними методами, які використовуються в нашому дослідженні, є метод семантичного аналізу термінів, лексикографічний аналіз, методи класифікації та систематизації, метод дериваційного аналізу термінологічних одиниць. Подано різні наукові підходи до визначення поняття деривації, яка нині як самостійний мовний глобальний процес та феномен активно вивчається у зв'язку з розвитком когнітивного термінознавства та визнанням креативної функції мови у процесах створення нових термінологічних знаків. У дериваційній системі мови ветеринарії найпопулярнішою є суфіксація. Характерними ознаками суфіксів англійської терміносистеми ветеринарної медицини є, по-перше, стабільність категоріальної приналежності, по-друге – наявність значення. Наведені нами приклади однозначно свідчать, що суфікси виконують функцію класифікації визначення понятійної приналежності того чи іншого ветеринарного терміна. Процеси суфіксальної термінологічної деривації субстантивів у ветеринарній термінології є важливими когнітивними процесами розвитку наукової картини світу і мови в цілому. Аналіз специфіки та ролі суфіксації у терміноутворенні показує низку важливих аспектів. По-перше, виявляється тенденція до закріплення певних суфіксів за окремими категоріями понять, у зв'язку з чим можна виділити групи суфіксів, що виражають категорії особи, процесуальності, предметності, властивості. По-друге, спостерігається синонімія та омонімія суфіксальних формантів. Процеси суфіксальної термінодеривації мають характерну властивість, яка дозволяє відобразити в когнітивній структурі терміна його категоріальну приналежність, тобто належність терміна до певного понятійного класу.

Ключові слова: ветеринарна термінологія, деривація, суфіксальна термінодеривація, категорії, когнітивні процеси, класифікація.

Актуальність (Introduction).

Англійська фахова мова ветеринарної медицини усе частіше стає об'єктом наукових досліджень. Вона формувалася протягом багатьох епох, вдосконалюючись у всіх аспектах. Дослідники сходяться на думці про те, що ветеринарна термінологія нині перебуває у стані інтенсивного розвитку, що пов'язано зі швидким прогресом ветеринарної медицини, виходом її на міжнародний рівень [14].

У низці робіт Рожкова [9, 10, 11], Сиротіної [17, 18] відзначаються глобальність і різноманітність лексичного складу ветеринарної медицини, яка має у

своєму розпорядженні одну з найширших і складніших у понятійному, змістовному планах терміносистем» [17, с. 14]. Таке різноманіття та швидке поповнення словникового складу привертають увагу дослідників до систематизації ветеринарної термінології, структурного та когнітивного вивчення термінів цієї галузі.

Аналіз досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). В наукових розвідках І. Вакулик [2], С. Амеліної, І. Гопак [1], Т. Немової та М. Личук [7, 14] розглянуто особливості формування клінічної ветеринарної термінології, структурну

організацію її термінів. Семантичним явищам в англійській термінології ветеринарії присвячено дослідження Ю. Рожкова, О. Сиротіної, В. Лашкула [16]. Словотвірний, лексико-семантичний та синтаксичний аспекти клінічної ветеринарної термінології були предметом наукової розвідки І. Карбовник [13], морфологічні особливості ветеринарної термінології вивчали Т. Череповська, О. Бінкевич [12].

На сучасному етапі мовознавцями досить детально вивчені процеси розвитку та становлення ветеринарної термінології, лексико-семантичні особливості ветеринарних термінів, функціональні особливості ветеринарного наукового тексту, запропоновано типологію терміно-систем у ветеринарній медицині та визначені методичні підходи до її аналізу [7].

На цей час, мабуть, можна говорити про кількісне переважання статей про ветеринарну термінологію, виконаних у руслі формально-структурного підходу. При цьому дослідники-термінологи акцентують увагу на актуальності когнітивного підходу. За останні кілька років опубліковано низку робіт, присвячених концептуальним домінантам та категоріям каузальності, простору, часу та процесу, – здебільшого на матеріалі англомовної ветеринарної термінології. Так, Ю. Рожков [10] використовує фреймовий аналіз термінологічного апарату ветеринарної медицини, що дозволяє надати ієрархічний характер ключових понять даної сфери. Крім того, в наукових розвідках дослідник приділяє увагу мовній репрезентації когнітивних категорій ознаки та каузальності в англійській термінології клінічної ветеринарії [12, 15].

О. Сиротіна [17, 18] у своїх роботах розглядає когнітивні категорії простору, часу та процесу на матеріалі англомовних клінічних ветеринарних термінів, зазначаючи, що в анатомії «простір є єдиною основою класифікації понять», тоді як у клінічній термінології «домінуючими є терміни, що використовуються для реалізації категорії часу» [17].

Однак основну увагу у більшості досліджень було сфокусовано на виявленні семантичного, понятійного формування ветеринарної термінології, на

описі її загальних структурно-смыслових параметрів, а явище деривації термінів ветеринарної медицини досліджено недостатньо. Крім того, до цього часу в лінгвістиці системно не проаналізовано і не представлено суфіксацію як фундаментальний когнітивний процес формування та розвитку мови ветеринарії.

Актуальність роботи, таким чином, визначається потребою у лінгвістичному опису суфіксації як дериваційно-когнітивного та еволюційного механізму мови ветеринарії через її стрімкий розвиток.

Таким чином, **метою (Purpose)** нашої роботи є вивчення та опис особливостей і когнітивного потенціалу суфіксальної деривації у підмові ветеринарної медицини.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research). Матеріалом дослідження послужила вибірка лексикографічних даних, зафіксованих в англійських спеціалізованих словниках Black's Veterinary Dictionary (2015); Concise veterinary dictionary (1988); Veterinary dictionary (2012); Dictionary of Veterinary Nursing E-Book (2007); Saunders comprehensive veterinary dictionary e-book, Veterinary Dictionary (2018).

Основними методами, які використовуються в нашому дослідженні, є метод семантичного аналізу термінів, лексикографічний аналіз, методи класифікації та систематизації, метод дериваційного аналізу термінологічних одиниць.

Результати (Results). Одним з основних понять динаміки мови є поняття деривації, яка нині як самостійний мовний глобальний процес та феномен активно вивчається у зв'язку з розвитком когнітивного термінознавства та визнанням креативної функції мови у процесах створення нових термінологічних знаків. У теорію мови поняття деривації вперше було запроваджено Єжи Куриловичем у 30-х роках ХХ століття.

У лінгвістичній науці під деривацією (лат. *derivatio* – від зосередження, утворення, від *de rivo* – відводжу, утворюю) розуміють встановлення похідності (у широкому смислі) одного з іншого; створення одних мовних одиниць

(дериватів) на основі інших (твірних); процес утворення або зміни мовних одиниць щодо вихідних одиниць. [4, с. 64].

Первісно термін «деривація» застосовували лише у словотворенні для означення афіксального чи безафіксного способів творення слів [3]. Проте дослідниця Л. Невідомська услід за польським лінгвістом Є. Куриловичем подає таке розуміння деривації: «Сукупність відмінних, проте взаємопов'язаних і нерідко взаємозумовлених психолінгвальних процесів, спрямованих на перетворення мовної семантики та плану її формально-структурного вираження з метою породження у мовленнєвій діяльності на базі одних (вихідних) лінгвовеличин інших (похідних) номінативних і предикативно-комунікативних лінгвоодиниць» [5, с. 26]. Як бачимо, мовознавець під терміном «деривація» розуміє динамічний (породжувальний) аспект мовної системи загалом і виділяє такі види деривації в системі мови: синтаксичну, формоде-ривацію, словотвірну, транспозиційну, семантичну та семантико-аналітичну.

Дериваційний процес призводить до зміни структурної форми та семантики одиниць, які приймаються за вихідні. У знаку може змінитися план змісту, тобто він починає використовуватися в новому значенні, функції, або згадана зміна може бути спрямована на перетворення старого знаку або його комбінацію з іншими мовними знаками, що веде до створення нового знаку.

Як свідчить значна кількість прикладів у словниках (сфера фіксації), у науковому, науково-професійному, вузькоспеціальному текстах (сфера функціонування) в термінах саме суфікс є головним засобом смислового кодування когнітивної інформації. У теорії термінознавства встановлено, що залежно від термінологічної галузі відбувається когнітивно-понятійна диференціація суфіксальних формантів, оскільки кожен суфікс виконує функцію репрезентації конкретного поняття, оскільки у різних термінологіях переважають різні системи понять – властивість, об'єкт, процес, якість, форма, розмір, особа, дія, предмет і т. п. На думку термінознавців, вся різноманітність категорій може бути

зведена до трьох найбільш широких класів: об'єктів, процесів і станів, властивостей. У зв'язку з цим суфіксація є багатофакторним явищем, а суфіксальні форманти використовуються у різних терміносистемах для вираження відповідних категорій та понять, які виступають когнітивними знаками-операторами термінологічної деривації.

При вивченні суфіксальної термінодеривації іменників підмови ветеринарії поняття дериваційного засобу (форманта) є одним із центральних: суфікс як когнітивний формант виступає обов'язковим формально-когнітивним компонентом структури деривата, який впливає на понятійно-логічну заданість та специфіку дериваційного значення. Термінологічні дериваційні форманти можуть репрезентувати своє понятійне значення не тільки у поєднанні з іншими повнозначними компонентами, а й самостійно. Значення деривата утворюється у тому випадку, якщо застосування афікса (форманта) використовується для перетворення джерела мотивації та одержуваної з нього основи у потрібному (заданому) семантичному напрямку.

У дериваційній системі підмови ветеринарії суфікси виконують когнітивну функцію, функції класифікації, систематизації, а також функцію кодування інформації на рівні деривату, внаслідок чого можливе інтерпретувати поняття терміну за формантною частиною.

Аналіз специфіки та ролі суфіксації у терміноутворенні показує ряд важливих аспектів: наприклад, виявляється тенденція до закріплення певних суфіксів за окремими категоріями понять, у зв'язку з чим можна виділити групи суфіксів, що виражають категорії особи, процесуальності, предметності, властивості; спостерігається синонімія та омонімія суфіксальних формантів. Таким чином, суфіксальне терміноутворення має таку характерну властивість, що дозволяє відобразити в когнітивній структурі терміна його категоріальну приналежність, тому що існують суфікси, які виражають належність терміна до понятійного класу предметів, процесів, властивостей, якостей, особи тощо.

Сучасна англійська терміносфера

© О. О. Сиротіна

ветеринарії є складним інтегративним спеціалізованим вербальним утворенням, основу якого складають термінологічні знаки різної дериваційної структури.

Понятійно-тематична система підмови ветеринарії характеризується серйозним когнітивним потенціалом і диференціюється за такими когнітивно актуальними понятійно-тематичними групами:

1) анатомічний об'єкт (назви органів і тканин): kidney – нирка, large intestine – товста кишка, larynx – гортань, fatty tissue – жирова тканина, Bone – кістка, brain – мозок;

2) патологічний об'єкт: abscess – абсцес, hernia – грижа, aneurysm – аневризма, cyst – кіста, wound – рана; ulcer – виразка; scar – рубець; papilloma – папілома, papule – папула, petechia – петехія, roseola – розеола, eczema – екзема, hunch – горб, crop – зоб, spur – шпора, fistula – свищ;

3) хвороби та патологічні стани тварини : bronchitis – бронхіт, anthrax – сибірська виразка, laryngitis – ларингіт, cardiopathy – кардіоміопатія, Dermatophilosis – дерматофілоз, contusion – серцевий напад, hydrophobia – водянка, ileus – заворот кишок, vulvitis – вульвіт, Meningitis – менінгіт, fainting – непритомність, Dislocation – вивих, Constipation – закріп, sepsis – сепсис;

4) морфологічні утворення, речовини та процеси, характерні для організму тварини: axon – нейрит, thyroxine – тироксин, cerebrospinal fluid – спинномозкова рідина, catabolism – катаболізм, anabolism – анаболізм, infection – інфекція, inflammation – запалення, exacerbation – загострення;

5) етіологія: listeriosis – лістеріоз, necrosis – некроз, sunstroke – сонячний удар, radiation – радіація, starvation – голодування, trauma – травма, various poisons – різні отрути, Infectious – інфекція, avitaminosis – авітаміноз;

6) інтенсивність перебігу патологічного процесу, клінічна експресивність (симптоми, синдроми): shortness of breath – задишка, difficult swallowing – утруднене ковтання, fever – підвищена температура, Myalgia – біль у м'язах, depression – депресія fibrillation – миготлива аритмія, poisoning – отруєння, stress – стрес;

7) методи діагностики, лікування та профілактики захворювань:

vaccination – вакцинація, screening – обстеження великої групи тварин, Sampling – відбір проб, Sanitation – лікування, оздоровлення; cystocentesis – цистоцентез, хірургічний прокол сечового міхура з метою відбору сечі; endoscopy – ендоскопія, процедура, візуального дослідження всередині тіла; chemotherapy – хіміотерапія, лікування за допомогою хімічних речовин або ліків; mastectomy – мастектомія, хірургічне видалення молочних залоз; colostomy – колоностома, хірургічне утворення отвору між прямою кишкою і тілом; laparotomy – лапаротомія, розріз черевної порожнини; biopsy – біопсія, ultrasonography – ультразвукова ехографія, tap test – тенінг тест, sonogram – сонограма, Mantoux test – проба Манту, reduction – вправлення, wound treatment – обробка рани, hydrotherapy – гідротерапія, lumbar puncture – люмбальна пункція;

8) назви галузей медицини:

toxicology – токсикологія, cardiology – кардіологія, hematology – гематологія, oncology – онкологія, immunology – імунологія, virology – вірусологія, toxicology – токсикологія.

В англomовній терміносистемі ветеринарної медицини переважно використовуються суфікси грецького і латинського походження, характерними ознаками яких є, по-перше, стабільність категоріальної приналежності, по-друге – наявність значення. Наприклад, суфікс -itis позначає когнітивні ознаки запалення, прикладами можуть слугувати такі слова, як hepatitis – гепатит, запалення печінки; gastroenteritis – гастроентерит, запалення шлунку; sinusitis – синусит, запалення слизової оболонки навколоносових повітряних пазух; mastitis – мастит, інфекційно-запальний процес у молочній залозі, якій спричинюють певні патогени. Вперше суфікс -tis ввів у вжиток Франсуа Соваж, французький лікар, у середині XVIII століття під час створення терміна peritonitis. З того часу цей суфікс став одним із найпродуктивніших в англomовній медичній і ветеринарній терміносистемах, утворивши групу найменувань запальних захворювань, наприклад: adenitis, appendicitis, bronchiolitis, cellulitis, esophagitis, enteritis, fasciitis, folliculitis, gastritis,

gastroenteritis, gingivitis, meningoen­cephalitis, myositis.

Суфікс *-osis* має значення «дегенеративне захворювання, патологічний процес, хронічна хвороба, що має незапальний характер»: *actinomycosis* – актиномікоз; *pneumocystosis* – пневмоцистоз, *brucellosis* – бруцельоз, *miocardosis* – міокардоз, дистрофічне порушення міокарда серця. І такі приклади як, *arteriosclerosis*, *avitaminosis*, *coccidioidomycosis*, *ehrlichiosis*, *granulosis*, *hemochromatosis*, *leucosis*, *mycosis*, *psittacosis*, *spirochetosis*, *treponematosis*, *zoonosis*.

Суфікс *-oma* позначає когнітивні ознаки пухлини, він приєднується, як правило, до основи, що називає тканину, і утворює назви доброякісних і злоякісних пухлин, що виникають з цієї тканини, наприклад, *sarcoma* – саркома, злоякісна пухлина, *lymphangioma* – лімфангіома, доброякісна пухлина, що локалізується у лімфатичних судинах; *enchondroma* енхондрома – це доброякісна пухлина, що утворюється під кістковою тканиною у вигляді хряща, Також, наприклад, *glaucoma*, *granuloma inguinale*, *kaposi's sarcoma*, *multiple myeloma*, *trachoma*, *sarcomatosis*.

Суфікс *-emia* означає «кров» або наявність хвороби у крові. Наприклад, *anemia* – нестача крові (від грец. *an* – заперечую, лат. *emia* – кров, що своєю чергою походить від грец. *haima* – кров), або *hypervolemia* – гіперволемія (надмірний об'єм крові), (від грец. *hyper* – підвищений, *volume* – об'єм, *emia* – кров). У свідомості лікаря суфікс *-emia* створює концепт кров, тобто цей суфікс, поєднуючись з певним терміном, вказує, що хвороби стосуються крові.

Суфікс *-cele* – від лат. – припухлість, грижа. Прикладом застосування цього суфікса є термін *enterocele* – ентероцеле, хвороба, що характеризується утворенням грижі (*cele*), яка виникає шляхом випадіння кишківника (*enteron*) у піхвову порожнину хворої тварини. Подібним чином концепт «грижа» реалізуються і в інших термінах на позначення хвороб тварин: *urocele* – уроцеле, хвороба яка характеризується випинанням інтрамуральної стінки частини сечоводу тварини.

Суфікс *-malacia* вказує на патологічне розм'якшення, наприклад, *osteomalacia* –

остеомаляція, патологічне розм'якшення кісток.

Суфікс *-algia* зі значенням «біль, боліти, хворіти» (від грец. *algos* – біль). Прикладом застосування цього суфікса є термін *soxalgia* – коксалгія (від грец. *soxa* – кістка, *algia* – біль).

Суфікс *-megaly* означає «збільшення», наприклад, *cardiomegaly* – кардіомегалія, збільшення серця.

Суфікс *-iasis* вказує на захворювання незапального характеру з тривалим перебігом, наприклад, *psoriasis* – псоріаз. Також, наприклад, *acariasis*, *amebiasis*, *candidiasis*, *dracunculiasis*, *enterobiasis*, *filariasis*, *giardiasis*, *hypochondriasis*, *oxyuriasis*, *schistosomiasis*, *taeniasis*, *trypanosomiasis*.

Суфікс *-pathy* вказує на захворювання, наприклад, *enteropathy* – ентеропатія, захворювання тонкої кишки; *neuropathy* – нейропатія, загальна назва патологічних станів, які супроводжуються незапальними змінами з боку нервів.

Суфікси з подвійним г: *-rrhagia* або *-rrhage* – *hemorrhage* – геморагія, вихід крові через пошкоджену судину; *-rrhea* – *diarrhea* – діарея, кишкові розлади; *-rrhexis* – *myorrhhexis* – міорексис, розрив м'яза.

Суфікси, що вказують на процедури: *-centesis* – *cystocentesis* – цистоцентез, хірургічна пункція сечового міхура з метою забору сечі; *-gram* – *electrocardiogram* – електрокардіограма, графічний запис електричної активності серця; *-graphy* – *electrocardiography* – електрокардіографія – процедура, яка проводиться для визначення електричної активності серця; *-lysis* – *urinalysis* – уринолізис, аналіз сечі, розпад компонентів сечі; *endoscopy* – ендоскопія – ендоскопія, процедура, візуальний огляд всередині тіла; *-therapy* – *chemotherapy* – хіміотерапія, лікування хімікатами або медикаментами.

Суфікси, що означають прилади для візуального огляду: *-graph* – *electrocardiograph* – електрокардіограф, прилад для графічної реєстрації електричної активності серця; *-scope* – *endoscope* – ендоскоп, інструмент для проведення візуального огляду всередині організму.

Суфікси, що вказують на хірургічні процедури: *-ectomy* – *mastectomy* – мастектомія, хірургічне видалення молочних залоз; *-pexy* – *gastropexy* – гастропексія,

хірургічна стабілізація шлунка до черевної стінки; -plasty – rhinoplasty – ринопластика, хірургічне відновлення носа; -stomy – colostomy – колоностома, хірургічне утворення отвору між прямою кишкою і тілом; -tomy – laparotomy – лапаротомія, розріз живота.

При вивченні суфіксальної

термінодеривації у підмові ветеринарії представляється можливим виділити найбільш продуктивні суфікси, що беруть участь в утворенні її термінів. Під продуктивними розуміються ті афікси, які є найбільш частотними в досліджуваній вибірці. Результати проведеного аналізу представлені нижче в таблиці.

Таблиця

Продуктивні суфікси термінологічної деривації англійської підмови ветеринарії

Суфікс	Значення	Приклади
-algia	pain	fibromyalgia, neuralgia
-cardia	of the heart	tachycardia, dextrocardia
-centesis	puncturing and draining	amniocentesis, pericardiocentesis
-cyte	cell	lymphocyte, splenocyte, erythrocyte
-ectomy	surgery to remove	appendectomy, tonsillectomy, lumpectomy
-emia	presence in the blood	anemia, hypoglycemia, lipemia
-esthesia	denoting sensation	anesthesia
-genic	causing	carcinogenic, pathogenic
-gram	recording	cardiogram, mammogram
-graph	a writing, a record	electrocardiograph
-itis	inflammation	arthritis, laryngitis, tendonitis
-ist	one who specializes in	nephrologist
-lysis	deterioration or destruction	dialysis, paralysis
-logy	process of study	necrology, pathology
-oma	tumor, mass	blastoma, mesothelioma, hematoma
-osis	condition, disease progress	diagnosis, prognosis, proptosis
-otomy	surgical incision	gastrostomy lobotomy, tracheotomy
-oxia	oxygen level	anoxia, hypoxia
-pathy	disease	neuropathy, enteropathy
-phagia	swallowing	dysphagia, hyperphagia
-phasia	speech	aphasia, dysphasia
-philia/-philic	attraction to	hemophilia, hydrophilic
-phobia	fear	arachnophobia, agoraphobia
-plasty	surgical repair	angioplasty, rhinoplasty
-rhea	meaning a flow or discharge	amenorrhea, diarrhea
-scope	instrument to visually examine	endoscope
-scopy	exam with an instrument	colonoscopy, endoscopy
-sis	state of condition	prognosis
-tome, -tomy	instrument to cut, process of cutting	osteotome, laparotomy

Проаналізовані нами приклади однозначно свідчать, що суфікси виконують функцію класифікації визначення понятійної приналежності того чи іншого ветеринарного терміна. Так, іменниковий суфікс -er англійського походження репрезентує понятійну категорію ОБ'ЄКТ, наприклад, bladder – сечовий міхур, chamber – камера, gallbladder – жовчний міхур, liver – печінка, layer – шар, pacemaker – синусний вузол серця, shoulder – плече, sphincter – стискальний м'яз, ulcer – виразка.

Суфікси -ing, -tion, -ion, -ism – об'єктивують у ветеринарній терміносфері понятійну категорію ПРОЦЕС, ДІЯ: screening – обстеження великої групи тварин, breathing – дихання, covering – покривання, hardening – склерозування, probing – промацування, зондування, squeezing – стискання,

vaccination – вакцинація, depression – депресія, inflammation – запалення, exacerbation – загострення, catabolism – катаболізм, anabolism – анаболізм. Також, наприклад, Randomisation – рандомізація, розміщення суб'єктів/об'єктів по групах випадковим чином [6, с. 54]; Sampling (відбір проб) – процес відбору репрезентативного числа особин (проб) із загального їх числа в групі /популяції [6, с. 62]; Eradication – викорінювання, знищення захворювання на національному рівні або в глобальному масштабі (чума ВРХ, натуральна віспа людини) [6, с. 9]; transmission – «передача і розповсюдження збудника заразної хвороби від джерела сприйнятливому організму в епізоотичному процесі. Це невід'ємний атрибут будь-якої заразної хвороби, що визначає її заразливість» [6, с. 74].

© О. О. Сиротіна

Суфікс -у репрезентує понятійну категорію ВЛАСТИВІСТЬ, наприклад, deficiency – нестача, відсутність; excitability – збудливість; extensibility – розтяжність; heredity – спадковість; pregnancy – вагітність; sensitivity – чутливість.

Висновки. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що залежно від термінологічної галузі відбувається когнітивно-понятійна диференціація суфіксальних формантів, тому що кожен суфікс виконує функцію репрезентації конкретного поняття. Залежно від виду/типу категорії та/або поняття при деривації терміна ветеринарної медицини використовується функціонально спеціалізована суфіксальна морфема, яка кодує належність деривата до того чи іншого

понятійного рівня. Суфіксальному терміноутворенню належить така характерна властивість, яка дозволяє відобразити в структурі терміна його категоріальну приналежність, оскільки існують суфікси, що виражають приналежність терміна до понятійного класу процесів, предметів, величин, розмірів, властивостей, якостей та ін.

Як свідчить аналіз суфіксальних формантів мови ветеринарної медицини, у сфері ветеринарного дериваційного простору їх слід розглядати як мовні, так і когнітивні знаки, які допомагають реалізовувати термінологічні процеси кодування, розкодування, пізнання, інтерпретації та моделювання.

Список використаних джерел

1. Амеліна С. М., Гопак І. М. Структурно-семантична характеристика англійських термінів підмови ветеринарії у контексті україномовного перекладу. Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Філологічні науки. 2016. Вип. 248. С. 156–161.

2. Вакулик, І. І. (2013). Сучасні ветеринарно-медичні терміни як презентанти анатомічної номенклатури. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Філологічні студії. Кривий Ріг: (9), 66-73.

3. Ганич Д. І., І. С. Олійник. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 359 с.

4. Загнітко А. Сучасний лінгвістичний словник. Вінниця : ТВОРИ, 2020. Х, 920 с.

5. Невідомська Л. М. Деривація та її основні види. Українознавчі студії. Науково-теоретичний журнал Інституту українознавства при Прикарпатському університеті ім. В. Стефаника. 1999. №1. С. 26-40.

6. Недосеков В. В., Литвин В. П., Поліщук, В. В., Мельник, В. В., Гомзиков О. М., Мартинюк, О. Г. Словник епізоотологічних термінів. Київ: ВАТ "Рябина", 2014. 90 с.

7. Немова Т. В., Личук М. І. Особливості формування та перекладу термінології клінічної ветеринарної гематології. International journal of philology.

Міжнародний філологічний часопис. Випуск 11 (3), 2020. С. 73-81.

8. Рожков Ю. Г. Лінгвокогнітивний підхід до вивчення термінології ветеринарної медицини. Наукові записки Національного університету Острозька академія. Серія «Філологічна» 2017. № 66. С.75-76.

9. Рожков Ю. Г. Дисертація-«Вербалізація хвороб тварин засобами англійської мови: лінгвокогнітивний і структурно-семантичний аспекти». 2021. PhD Thesis. Київський університет імені Бориса Грінченка.

10. Рожков Ю. Г. Термінологія ветеринарної медицини: когнітивний аспект. Науковий вісник міжнародного гуманітарного університету. 2018. Вип. 32 (1). С. 203-205.

11. Рожков Ю.Г. Репрезентація ветеринарної термінології в англійській мові. Стратегії інтеріоризації змісту професійної підготовки майбутніх філологів: теорія і практика: колективна монографія / За ред. проф. О. В. Малихіна. Ч. 1. Київ: ЦП «КОМПРИНТ», 2018. С. 372-399.

12. Cherepovska, T., Binkevich, O. Morphological peculiarities of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes. Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія». 2019. Вип. 5 (73), 310–312.

13. Karbovnik I. V. Latin clinical veterinary terminology: word-formation,

lexical-semantic and syntactic aspects. Науковий вісник ЛНУВМБ імені С. З. Гжицького. 2018. том 20. № 86. С. 161–166.

14. Nemova T. V., Lychuk M. I. Clinical veterinary terminology. International Philological Journal. Vol. 13 (2), 2022, pp. 5-14. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2022.02.001>

15. Rozhkov Y. Linguistic representation of the feature category in the English clinical veterinary terminology. Cogito – Multidisciplinary Research Journal, 2022. Vol. XIV, no. 1/March, Pp.188-203.

16. Syrotina O., Rozhkov H., Lashkul V. Semantic phenomena in English clinical terminology of veterinary medicine. Cogito – Multidisciplinary Research Journal, 2022. Vol. XIV, no.3, Pp. 247-265.

17. Syrotina O. O. Categories of space and time in the English terminology of veterinary medicine. Studia Humanitatis. 2020. № 3. P.12-18

18. Syrotina O. O. Representation of the process category in the English clinical veterinary terminology. Studia Humanitatis. 2021. № 3. P.24-28.

References

1. Amelina, S. M., Hopak, I. M. (2016). Strukturno-semantychna kharakterystyka anhliskykh terminiv pidmovy veterynarii u konteksti ukrainomovnoho perekladu [Structural and semantic peculiarities of English terms in the veterinary sublanguage in the context of Ukrainian translation]. Naukovi visnyk Natsionalnoho universytetu bioresursiv i pryrodokorystuvannia Ukrainy. Seriya: Filolohichni nauky [Scientific Herald of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Series: Philological Sciences], vol. 248, 156-161.

2. Vakulyk, I. I. (2013). Suchasni veterynarno-medychni terminy yak prezentanty anatomichnoyi nomenklatury [Modern veterinary medical terms as presenters of anatomical nomenclature]. Philological Studies: Scientific Bulletin of Kryvyi Rih State Pedagogical University, Kryvyi Rih. No. 9, 66-73. Філологічні студії. Кривий Пир: (9), 66-73.

3. Ganych, D. I., Oliynyk I. S. (1985) Slovnyk linhvistychnykh terminiv [Dictionary of linguistic terms.]. Kyiv: Vyshcha shkola, 359 p.

4. Zahnitko, A. (2020) Suchasnyy linhvistychnyy slovnyk [Modern Linguistic Dictionary]. Vinnytsya : Tvory, 920 p.

5. Nevidoms'ka, L. M. (1999). Deryvatsiya ta yiyi osnovni vydy. Ukrayinoznavchi studiyi [Derivation and its main types. Ukrainian studies]. Naukovo-teoretychnyy zhurnal Instytutu ukrayinoznavstva pry Prykarpats'komu universyteti im. V. Stefanyka [Ukrainian Studies is a scientific and theoretical journal of the Institute of Ukrainian Studies at Vasyl Stefanyk Precarpathian National University]. №1. P. 26-40.

6. Nedosekov, V. V., Lytvyn V. P., Polishchuk, V. V., Melnyk, V. V., Gomzykov, O. M., Martyniuk, O. G. (2014). Slovnyk epizootologichnykh terminiv [Dictionary of epizootological terms]. Kyiv : VAT "Ryabina". 90 p.

7. Nemova, T. V., Lychuk, M. I. (2020). Features of formation and translation of terminology of clinical veterinary hematology «International journal of philology». Vol. 11 (3), Pp.73-81. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2020.03.012>

8. Rozhkov, Yu. H. (2017). Linhvokonityvnyi pidkhid do vyvchennia terminolohii veterynarnoi medytsyny [Linguocognitive approach to the study of veterinary terminology]. Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademiia»: seriya «Filolohiia» [Scientific Notes of Ostroh Academy National University: Philology Series], no 66, 75–76.

9. Rozhkov, Yu. H. (2021). Verbalization of Animal Diseases in English: Linguocognitive and Structural-Semantic Aspects. Dissertation for a Doctor of Philosophy in Philology degree: specialty - 035 Philology. Borys Grinchenko Kyiv University, Kyiv, 224.

10. Rozhkov, Yu. H. (2018). Terminology of veterinary medicine: cognitive aspect. Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Philological series. Vol. 32 (1). P. 203-205.

11. Rozhkov, Y. G. (2018). Representation of veterinary terminology in English. Strategies for internalizing the content of professional training of future philologists: theory and practice: a collective monograph / Ed. Prof. O. V. Malikhina. Part 1. Kyiv: CP "COMPRINT", P. 372-399.

12. Cherepovska, T., Binkevych, O. (2019). Morphological peculiarities of veterinary terminology in the context of teaching English for specific purposes. Naukovi zapysky Natsionalnoho universitetu «Ostrozka akademiya». Seriya «Filologiya» [Scientific

Notes of Ostroh Academy National University: Philology Series], no. 5 (73), 310–312.

13. Karbovnik, I. V. (2018). Latin clinical veterinary terminology: word-formation, lexical-semantic and syntactic aspects. *Naukovyi visnyk Lvivskoho natsionalnoho universytetu veterynarnoi medytsyny ta biotekhnolohii imeni S. Z. Gzhytskoho [Scientific Messenger of LNU of Veterinary Medicine and Biotechnologies named after S.Z. Gzhytskyj]*, vol. 20, no 86, 161–166.

14. Nemova, T. V., Lychuk, M. I. (2022). Clinical veterinary terminology. *International Philological Journal*. Vol. 13 (2), pp. 5-14. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog.2022.02.001>

15. Rozhkov, Y. (2022). Linguistic representation of the feature category in the

English clinical veterinary terminology. *Cogito – Multidisciplinary Research Journal*. Vol. XIV, no. 1/March, Pp.188-203.

16. Syrotina, O., Rozhkov, H., Lashkul, V. (2022). Semantic phenomena in English clinical terminology of veterinary medicine. *Cogito – Multidisciplinary Research Journal*. Vol. XIV, no.3, Pp. 247-265.

17. Syrotina, O. O. (2020). Categories of space and time in the English terminology of veterinary medicine. *Studia Humanitatis*. № 3. P.12-18.

18. Syrotina, O. O. (2021). Representation of the process category in the English clinical veterinary terminology. *Studia Humanitatis*. № 3. P. 24-28.

Abstract. *The article characterizes the peculiarities and cognitive potential of suffixal term derivation in the context of veterinary medicine. Linguistic research and description of the formation of the terminological system of veterinary medicine is relevant, since suffixation as a derivational-cognitive and evolutionary mechanism of the language of veterinary medicine is not sufficiently studied by linguistic science. The research material was a sample of lexicographic data recorded in specialized English dictionaries. The main methods used in our research are the method of semantic analysis of terms, lexicographic analysis, methods of classification and systematization, and the method of derivational analysis of terminological units. Various scientific approaches to the definition of the concept of derivation are presented, which is currently being actively studied as an independent linguistic global process and phenomenon in connection with the development of cognitive terminology and the recognition of the creative function of language in the processes of creating new terminological signs. In the derivational system of the language of veterinary medicine, the most popular is suffixation. The characteristic features of the suffixes of the English-language terminological system of veterinary medicine are, firstly, the stability of categorical affiliation, and secondly, the presence of meaning. The examples given by us unequivocally show that suffixes perform the classification function of determining the conceptual affiliation of a particular veterinary term. Processes of suffixal terminological derivation of substantives in veterinary terminology are important cognitive processes of development of the scientific picture of the world and language as a whole. Analysis of the specificity and role of suffixation in term formation shows a number of important aspects. First, there is a tendency to fix certain suffixes according to separate categories of concepts, in connection with which it is possible to single out groups of suffixes that express the categories of person, procedurality, objectivity, properties. Secondly, synonymy and homonymy of suffix formants are observed. Processes of suffix term derivation have a characteristic property that allows to reflect in the cognitive structure of the term its categorical affiliation, that is, the term belongs to a certain conceptual class.*

Key words: *veterinary terminology, derivation, suffixal derivation, categories, cognitive processes, classification.*

УДК – 811.111.7. 351.72
http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.004

PARADYGMATIC RELATIONS IN THE ENGLISH VETERINARY TERMINOLOGY ПАРАДИГМАТИЧНІ ВІДНОСИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТЕРМІНОЛОГІЇ ВЕТЕРИНАРІЇ

Yu. H. ROZHKOV, PhD in Philology,
Associate Professor of the Romance and Germanic
Languages and Translation Department,
Ю. Г. РОЖКОВ, доктор філософії з філології,
доцент кафедри романо-германських мов і перекладу,
E-mail: yuriev694@gmail.com
<https://orcid.org/0000-0002-6830-9130>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The article deals with paradigmatic relations in English terminology of veterinary medicine. The aim of this work is to study such paradigmatic relations in the veterinary terminology as synonymy and antonymy. The author focuses on the generalization of theoretical views on the essence of the phenomenon of synonymy and antonymy in terminology in general. Using the example of terminological units in the field of veterinary medicine the peculiarities of the use of synonymous and antonymous units in English for the purpose of differential nomination of a fragment of the linguistic picture of the world are shown. The main types of synonyms and antonyms and their structural features in the studied terminology are identified and analyzed. It was revealed that different in structure terms enter into synonymous relations, among which one-word synonyms, two-component terms and synonyms represented by terms and the corresponding abbreviations predominate. At the level of paradigmatics, the phenomenon of synonymy in veterinary terminology is represented mainly by absolute synonymy. The synonymy of the studied terms is characterized by the variability of their form, by which we mean the formal variations of the same linguistic sign. Such relations of variability arise between units that are identical in content and different in mode of expression.*

The studied terminology is characterized by antonymy, which is a significant specific characteristic of English veterinary terminology. It allows to mark the semantics of the terminological system and ensures its symmetry and stability. Synonymy and antonymy are typical phenomena in this system that make it more flexible. They are characterized by sufficient consistency and order.

Key words: *paradigmatic relations, terminology, veterinary medicine, synonyms, antonyms, structural types.*

Introduction. Veterinary terminology is one of the specific layers of vocabulary, due to the peculiarities of structural-semantic, word-forming and stylistic nature it differs from common words and, thus, occupies a special place in the lexical system of language.

The language of veterinary medicine has been the subject of research in the scientific studies of I. Vakulyk [1], J. Adams [7], M. Berendt [9], C. L. Mariani [24], O. Syrotin and Yu. Rozhkov [30], C. Taylor [32], D. McBride [26].

Linguists have performed a number of studies on veterinary terminology that determine its main characteristics. However, despite the large number of works on veterinary terminology, linguists have insufficiently studied lexical-semantic

combinations of words based on paradigmatic relations, such as hyperhyponymy, synonymy, antonymy, polysemy, homonymy.

Problems of synonymy and antonymy of the English terminology of veterinary medicine remain unresolved, this is the fact that determines the relevance of the study. Paradigmatic relations between terms that play an important role in the organization of veterinary terminology require special linguistic analysis, which determines the relevance of the study.

Our analytical review of the special scientific literature on terminological synonymy and antonymy indicates an insignificant degree of development of a number of such problems as the role of synonyms and antonyms in various

terminological systems, sources and ways of their appearance, classification of terminological synonyms and antonyms, trends in the development of terminological synonyms and antonyms.

The theoretical significance of studying the phenomena of synonymy and antonymy in the English veterinary terminology is characterized by the lack of researches of these phenomena. In this article, we will consider these processes in terminology in general and in the field of English veterinary terminology in particular.

The aim of our work. The aim of our work is to study such paradigmatic relations in the English veterinary terminology as synonymy and antonymy.

Reaching this goal involves solution of the following tasks: establishing synonyms and antonyms in the English veterinary terminology and determining the specifics of their systemic relations, identifying the causes of synonyms and antonyms occurrence, determining their lexical-semantic and structural features.

Materials and methods of research. The material for the study of paradigmatic relations is a sample selected from specialized dictionaries, scientific publications and articles on veterinary medicine.

The main methods used in the study were sampling of language material, definition analysis, classification as well as word-formation and term-component analyzes.

Analysis of recent researches and publications. One of the types of systemic relations in the vocabulary is paradigmatic relations, which "connect language units on the basis of commonality / difference in form or meaning or in both at the same time". In particular, synonyms, antonyms, hyponyms are paradigmatic within lexical-semantic system. Within such connections between veterinary terms, we distinguish synonymy as a relation of semantic similarity and antonymy as a relation of semantic opposition [18, p. 154].

The works of B. Atkins [8], B. De Jonge [14], D. Divjak [15], L. Goldberg [19], W. Wang [36] are devoted to the study of synonymy and antonymy.

Analysis of modern linguistic literature indicates two absolutely opposite points of view regarding the essence of terminological synonymy and the classification of

synonymous terms. Some researchers in terminology: R. Crawford [12], T. Stasiuk [6, 5], O. Ivashchyshyn [4], M. Hontar [3], Yu. Vit [2] and scholars in other field of linguistics: D. Geeraerts [18], C. Taylor [32, 33], P. Ingo [20] deny synonymy in terminology.

The need to study the problems of synonymy and antonymy is caused by the fragmented coverage of this issue, different approaches and attitudes to lexical and semantic processes in terminology, especially in synonymy.

Results. Synonymy in terminology has certain differences from synonymy in common lexis: its lack of expressiveness, stylistic differentiation within the scientific style, differentiation by spheres of use. Regarding the phenomenon of synonymy in terminology, there are no unequivocal views of the researchers related to this topic. Some scientists do not recognize its existence in term systems, but allow the existence of terms-doublets, others support the opinion about the necessity of synonyms, although they believe that in terminology, only terminological pairs occur, in contrast to general literary language, which is characterized by synonymous series. In general, synonymy is undesirable in terminology, because synonyms, as a general language phenomenon, do not always convey one concept, but rather denote close meanings, synonyms specify, clarify each other, have certain stylistic nuances which is unacceptable for terminology [14, p. 135-136].

Synonymy is a common phenomenon in the terminology of veterinary medicine. Terms that express the same concepts, denote the same objects and phenomena of reality, are synonymous terms. L. Goldberg defines synonyms in terminology as "terms that belong to the same denotation, but have differences in conceptual meaning, and also differ in the semantics of word-forming elements, etymology, degree of modernity and features of functioning" [19, p. 55]. According to B. Atkins, synonymy of terms is a type of semantic relations based on the ability of different terminological units to denote the same special concept, expressing different additional features, emotional or stylistic color, compatibility with other terminological units [8, p. 110-112].

Among researchers of terminology there is an ambiguous attitude towards synonymy. In studies by W. Wang conducted in the mainstream of cognitive linguistics it is indicated that the processes of synonymy and variance are active processes and testify to the constant nature of the development of the language of science [37, p. 37-39]. Synonymous relations are considered "backbone" and the ability of synonyms to name the same special concept, highlighting its individual features from different sides, is necessary in the scientific process [15, p. 19-20].

In studies conducted by means of cognitive linguistics, terminologists point out that the processes of synonymy and variability belong to the active processes and testify to the constant development of the language of science [3, p. 83-85].

Analysis of the features of synonymy of English veterinary terminology gives grounds to present its classification on the following two criteria: the degree of absolute identity of meaning (absolute and relative synonyms); structure (synthetic, analytical).

A detailed analysis of absolute / relative synonyms with relevant examples from the studied terminology is given below.

Absolute synonyms arise from the presence in the terminological system of borrowings, loan translations and terms created on the basis of one's own language to denote the same concept. Absolute synonymous terms are interchangeable in any context. According to the results of the study, the synonymous series of absolute synonyms, as a rule, include terms formed from Latin-Greek elements, and national terms. The reason for the emergence of this type of synonyms can be called the desire to express more accurately by means of the national language certain names of animal diseases. Examples of absolute synonymy: fluorosis – mottled enamel; pneumonia – pneumonitis; peritoneal inflammation – peritonitis; pharyngemphraxis – pharyngeal obstruction; heart disease – cardiac disease; myocarditis – myocardial inflammation; pericarditis – inflammation of the pericardium; elephant leg – elephantiasis [23, p. 103].

In the course of our research we found synonymous relations between borrowed terms: stomatitis – mucositis, toxanemia – toxic anemia, bilharziasis – schistosomiasis, toxomplasmosis – toxoplasma infection and

terms from the English language itself: rabies – canine madness; lumpy jaw – big jaw; black leg – quarter evil and borrowed and essentially English terms: avian cholera – chicken cholera [24, p. 123].

Thus, in the terminology of veterinary medicine, the phenomenon of absolute synonymy occurs usually due to the existence of two variants of terms: international (Latin and Greek) and national. The main reason for the spread of this phenomenon is the peculiarity of the development of veterinary terminology in English, which took place on the basis of Greek and Latin. The gradual assimilation of veterinary terminology in the national language has led to the development of native nominational tools. This process was accompanied by the formation of synonymous series, consisting of borrowed and essentially English terms, for example: pestis african suum – african swine fever – african pig plague – montgomery swine flue; rabies – hydrophobia – dog madness; asiatic fowl cholera – avian flu – chicken flu [31, p. 247-248].

Relative synonyms are synonyms in which the identity of individual lexical and semantic meanings is found, that is, incomplete coincidence of the component composition of denotative meanings [32, p. 172-173]. These include the veterinary terms of, which have the same semantic core of meaning, but different peripheral components. As an example, consider a synonymous series of relative synonyms: disease, illness, sickness, morbidity, inlirmity, ailment, indisposition; complaint, disorder, malady, badness [35, p. 141].

Our study shows that the activity of using these synonyms is different. In English terms, only three nominations are used to denote animal diseases: disease, sickness and illness. For example, may sickness, grass sickness, african horse sickness, mad dog disease, swine vesicular disease etc. And "disease" is a definite, serious disease. This word is usually used to describe various diseases, viruses, for example: Lyme disease, Nairobi sheep disease, pullorum disease, rabbit haemorrhagic disease [27, p. 112].

Examples of relative synonymous terms are the following synonymous series: tuberculosis – pearl disease. The term Tuberculosis in English and Ukrainian means a disease that affects the lungs of animals and

humans, while the term Pearl disease means tuberculosis that affects animals [28, p. 145].

Elephant foot – Barbados leg. In the first case, the name of the disease was formed from a symptom caused by infection with filariasis (elephantiasis pathogens), various parts of the body, most often the legs, are covered with huge growths resembling elephant legs. In the case of Barbados leg, the same disease had a completely different history of its name. The disease was discovered in Africa, but was brought from the island of Barbados. In English veterinary terminology, these terms denote concepts that partially coincide. In particular, the semantic analysis of these key terms showed that these units with their own semantic volume differ in shades of values, have different origins and are characterized by different combinatorial compatibility [10, p. 56].

The synonymy of the studied terms is characterized by the variability of their form, by which we mean the formal variations of the same linguistic sign. Such relations of variability arise between units that are identical in content and different in mode of expression.

By structure, veterinary synonymous terms can be classified on the basis of the following structural types, when they enter into synonymous relationships: 1) one-word term – one-word term: contusion – seizure, dropsy – hydrophobia, volvulus – ileus, deitis – vulvitis [11, p. 59]; 2) terminological phrase – a one-word term: goat posthitis – goatpox, cattle plague – rinderpest, breast inflammation – mastitis [17, p. 154]; 3) terminological phrase – terminological phrase: fog fever – acute bovine pulmonary edema, wooden tongue – wooden tone, quarter evil – black leg, cardiac defect – valvular defect [17, p. 78]; 4) eponym – single word term: Lyme disease – borreliosis, Corrión's disease – bartonellosis [26, p. 45]; 5) abbreviation – terminological phrase: AB – antibiotic, BP – blood pressure, ANS – autonomic nervous system, CVS – cardiovascular system, EDUD – eating, drinking, urinating and defecating, BHV – bovine herpesvirus, BT – blue tongue [28, p. 61].

The large share of the terms described above is due mainly to extra-linguistic reasons – the peculiarities of the development of veterinary science and practice. First, there is a fundamental possibility of distinguishing

different distinctive features from the same object, which is manifested in the use of different motivational features in term formation. Secondly, the same object (symptom, syndrome, disease, pathological process, method of diagnosis, method of treatment, surgery, infectious agent, etc.) can be discovered or described and, accordingly, differently named by different specialists in one country or by specialists from different countries, or at different times, or simultaneously, but independently of each other. If at the same time a similar scientific concept has developed in the thinking of specialists, then the names created by them are synonyms of the interpretive type. Third, in connection with a deeper knowledge of the object occurs the enrichment of the concept formed of it. On this basis, there is a need to express the enriched concept of a new sound complex, which would be presented more precisely oriented feature. Fourth, interpretive synonyms may arise with the emergence of a new classification of a group of concepts. Fifth, interpretive synonymy may be the result of establishing the identity of a disease previously denoted by different names [25, p. 281-283].

Therefore, synonyms in terminology continue to appear and exist, and therefore require constant study. It must be recognized that modern terminology in general and the terminology of veterinary medicine in particular has created the necessary theoretical foundation for a broad scientific analysis of synonymous relationships between terminological units. The aspiration in the study of terminology to increase the degree of unambiguity turns out to be fundamentally unattainable, because the peculiarities of the language, which is characterized not by unambiguity, but by ambiguity (and terms are one of the subsystems of language, are created and function according to the same laws as commonly used linguistic units) significantly affect any terminology.

Another type of paradigmatic relationship in English veterinary terminology is antonymy, which means "the opposition of meanings, in particular, sentences and phrases" [21, p. 415-416].

The vocabulary of a language is a clearly organized system characterized by the interdependence and interaction of its elements. One of the many manifestations of systemic relations in the vocabulary is

antonymy, the basis of which is the essential features of objective reality, which are reflected as opposite concepts in logic and antonymic meanings in language. There is no doubt that an integral component of the lexical system of the modern English language is terminology that obeys regularities.

As a specific language subsystem, terminology is characterized by the same lexico-semantic phenomena as literary language, in particular the phenomenon of antonymy. This is recognized by the majority of researchers, who claim that a term as a component of the language of science "is characterized by antonymy not less, but rather more, than general literature, and there are reasons for this, which are contained in the nature of scientific concepts" [36, p. 202].

Antonyms do not denote any opposite concepts, but definitely relative concepts, that is, those that belong to the same series of phenomena of objective reality, united by content on the basis of their opposition. Antonyms are considered as a linguistic reflection of an objective logical regularity – the presence of opposites, which eventually lead to mutual negation [21, p. 420-421].

To determine the antonymy of scientific concepts, we must find out the semantics of the term. The semantic structure of the lexical-semantic variants of antonymic terms has a sema (sema), which conveys a generic feature common to this pair, and differential sema, denoting polar opposite species features [18, p. 112]. C. Taylor notes that "antonymy of terms is possible only if there is a term system, that is, when there are mutually opposed or correlated pairs of term concepts, or if there is a single hyperonym for both members of the antonym pair, in addition, the semantic structures of the opposed terms must be of the same type and correlate according to some one a sign" [32, p. 173].

While determining the antonymy the concept of opposite acquires a philosophical, logical and linguistic meaning. According to L. Goldberg, antonyms are words that are opposed on the most general and most significant semantic features, and they are at the extreme points of the corresponding lexical-semantic paradigm [19, p. 21].

The lexis of the science language, with the same frequency as the general literary language, is also characterized by the

phenomenon of antonymy. But, considering the terms that name various animal diseases, we came to the conclusion that in this term system antonymic relations are less frequent compared to, for example, synonymy. At the same time, examples of two types of antonyms can be found in the veterinary vocabulary: lexical and derivative.

In the nominations of animal diseases, the lexical type of antonymy can be demonstrated by the following example: *abrachia* – *apodia*. Antonym in this pair of nominations is achieved by contrasting one of the components of the meaning: upper limbs – lower limbs, since the term *abrachia* in English means the absence of upper limbs, *apodia* – respectively, lower limbs.

Derivative antonymy is formed by using antonymous morphemes, indicating, respectively, redundancy, exaggeration and insufficiency, lowering the established norm. Most often, this role is played by pairs of prefixes such as *hypo-* (*hyper-*), *oligo-* (*poly-*), *macro-* (*micro-*), for example: *hypertrophy* (growth, increase in the size of something, in particular an organ) – *hypotrophy* (underdevelopment e.g. organ, part of the body) [13, p. 34]; *hyperaesthesia* (abnormally increased sensitivity to pain in an animal) – *hypoesthesia* (reduced sensitivity to pain); *hyperkinesia* (increased muscle activity of the limbs of the animal's body) – *hypokinesia* (limited movement of the limbs due to limited muscle functioning) [13, p. 134]; *oligodontia* (congenital pathology of the absence of one or more teeth) – *polyodontia* (congenital pathology, which is characterized by an excessive number of teeth) [11, p. 45]; *oligodactyly* (an anomaly in the development of the animal, consists in an insufficient number of fingers on the paws of the animal) – *polydactyly* (is the presence of such a number of fingers in the animal that exceeds the norm) [17, p. 112]; *macrostomia* (developmental anomaly: excessively wide oral cavity) – *microstomia* (a developmental anomaly characterized by a narrowing of the oral cavity) [11, p. 125].

These terms are characterized by ambiguity. Thus, *hypokinesia* is not only a pathological limitation of the functions of the motor apparatus, but also a consequence of the animal's sedentary lifestyle, which reduces muscle functionality. Antonyms are also *hyperpnoea* (accelerated breathing) (can

be of a psychological nature – when there is not enough breathing after physical exertion of the animal – or in anemia, when there is a constant lack of oxygen in the blood) and hypopnoea – superficial breathing.

There are many antonymous pairs among the English-language composite terms of veterinary medicine, for example: autochthonous microorganisms – microorganisms, typical and permanent inhabitants of a given ecosystem (for example, soil, gastrointestinal tract, etc.) [11, p. 26]; allochthonic microorganisms – microorganisms alien to a given ecosystem, temporarily present in it or those that are at rest. Their presence depends on a random change in external conditions (an increase in the concentration of nutrients or the addition of new, certain substances) that allow the development of the above mentioned microorganisms [23, p. 5]; active immunity – the resistance of an organism that develops in response to the introduction of an infectious agent or vaccine preparation and, as a rule, is characterized by an increase in antibodies [34, p. 27]; passive immunity – the resistance of the organism, obtained due to ready-made protection factors [33, p. 87]; multifactorial etiology – diseases in which more than one agent is responsible for a specific pathological process [17, p. 34]; monofactorial etiology – diseases in which one agent / one cause is responsible for a specific pathological process [17, p. 34].

The nominations of generic antonymous terms – composites which mainly express the unity of opposite concepts, attributes – their opposite signs,

Список використаних джерел

1. Вакулик І. І. Сучасні ветеринарно-медичні терміни як презентанти анатомічної номенклатури. Філологічні студії. Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету. Кривий Ріг, 9, 2013. С. 66-73.

2. Віт Ю. В. Когнітивний підхід до вивчення англomовної офтальмологічної термінології. Сучасні дослідження з іноземної філології. Ужгород: ПП Обручар, 5, 2016. С. 21-29.

3. Гонтар М. О. Родо-видові відношення в терміносистемі журналістики. Вісник національного університету «Львівська політехніка». Серія «Проблеми української термінології». Львів: Видавництво

that is, the values of attributes are opposed according to one of the semantic components.

So, antonymy is a significant specific feature characteristic of English veterinary terminology. It allows designation of the semantics of the term system and ensures its symmetry, stability and consistency.

Conclusions. Thus, synonymy and antonymy are typical phenomena in terminology. The frequency of the use of synonyms in the language is higher than that of antonyms. This testifies to the existing flexibility of terminology, which allows, in the case of synonymy, to interchange terms, in the case of antonymy, to structure concepts based on the opposition of their meanings. For the mutual understanding of specialists, the ordering of special vocabulary is of great importance. Both synonyms and antonyms in the terminology of the English language are characterized by sufficient consistency and orderliness. But unlike antonymy, which does not raise controversial questions, terminological synonymy is assessed ambiguously. On the one hand, this is a process that deprives the terminology of the consistency, on the other, the possibility of expanding vocabulary in order to meet certain tasks in the implementation of a high-quality process of information exchange. Linguists who study the sphere of terminology of a language or several languages speak of a kind of "explosion" of synonymy in the sphere of terminology. This is due to the rapid development of sciences and the expansion of scientific knowledge.

Національного університету «Львівська політехніка», 6(75), 2019. С. 83–86.

4. Іващишин О. М. Англійські термінологічні словосполучення у текстах з проблем техногенного впливу на довкілля. (Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук). Львів: Львівський національний університет ім. Івана Франка, 2017. 20 с.

5. Стасюк Т. В. Основні метапоняття соціокогнітивного термінознавства: терміноконцепт. "Kluczowe aspekty naukowej działalności – 2013": Materiały IX Międzynarodowej naukowopraktycznej konferencji. Przemysł, 10, 2018. С. 33–35.

6. Стасюк Т. В. Природа терміну в когнітивно-антропологічній парадигмі

мовознавства. Науковий вісник кафедри ЮНЕСКО КНЛУ. Серія Філологія. Педагогіка. Психологія. Київ: КНЛУ, 25, 2018. С. 95-100.

7. Adams J. N. Pelagonius and Latin veterinary terminology in the Roman Empire. Brill Academic Pub, 2019. 245 p.

8. Atkins B. T. Building on a corpus: A linguistic and lexicographical look at some near-synonyms. *International Journal of Lexicography*, 8(2), 2020. P. 85-114.

9. Berendt M. Epilepsy and seizure classification in 63 dogs: a reappraisal of veterinary epilepsy terminology. *Journal of Veterinary Internal Medicine*, 13(1), 2021. P. 14-20.

10. Brown C. M., Hogg D. A., Kelly D. F. Concise veterinary dictionary. Oxford: Oxford University Press, 2020. 250 p.

11. Collins English Dictionary. Harper Collins Publisher, 2019. 949 p.

12. Crawford R. Terminology for Cognitive Transdiscursive Mediation in American Football. In *Specialized Knowledge Mediation*. Chamberlain: Springer, 11(22), 2022. P. 221-263.

13. Danko J., Simon, F. Veterinary dictionary. Bratislava: Ikar, 2017. 424 p.

14. De Jonge B. The existence of synonyms in a language: two forms but one, or rather two, meanings. *Linguistics = An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences*. 31(3), 2013. P. 135-148.

15. Divjak D. Ways of intending: Delineating and structuring near-synonyms. *Trends in Linguistics: Studies and Monographs*, 72(4), 2016. P. 19-32.

16. Drouin P., Grabar N., Hamon T., Kageura K. Introduction to the Special Issue: Terminology across languages and domains. *Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication*, 21(2), 2017. P. 139-150.

17. Edward B. Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 2015. 514 p.

18. Geeraerts D. Methodology in Cognitive Linguistics. *Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives*. Berlin: Mouton de Gruyter, 2016. 320 p.

19. Goldberg L. R., Kilkowski J. M. The prediction of semantic consistency in self-descriptions: Characteristics of persons and of terms that affect the consistency of responses to synonym and antonym pairs. *Journal of personality and social*

psychology, 48(1), 2018. 182 p.

20. Ingo P. *Word Formation in English*. Cambridge University Press, 2019. 239 p.

21. L'Homme M. C. Revisiting Polysemy in Terminology. *Euralex Proceedings*, 1, 2020. P. 415-424.

22. Kushlyk O., Smienova L. Term-Forming Capabilities of the Ukrainian Equivalents of Original Computer Verb Terms. *Wisdom*, 21(1), 2022. P. 154-168.

23. Lane D. R., Guthrie S., Griffith S. *Dictionary of Veterinary Nursing E-Book*. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 2017. 303 p.

24. Mariani C. L. Terminology and classification of seizures and epilepsy in veterinary patients. *Topics in companion animal medicine*, 28(2), 2018. P. 34-41.

25. Martinez M. N., Lindquist D., & Modric S. Terminology challenges: defining modified release dosage forms in veterinary medicine. *Journal of pharmaceutical sciences*, 99(8), 2010. P. 281-290.

26. McBride D. *Learning veterinary terminology*. London: Mosby, 2020. 500 p.

27. Nakamura R. *Veterinary Dictionary*. Tokyo: Midori Shobo, 2019. 326 p.

28. Remnant J. G. *Veterinary dictionary for students*. *Veterinary Record*. Amsterdam: Elsevier, 2018. 285 p.

29. Rozhkov Yu. Linguistic representation of the feature category in the English clinical veterinary terminology. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest, Vol. XIV(I), 2022. P. 188-203.

30. Rozhkov Yu., Syrotin, O. Verbalization of the concepts of disease and animal disease in English. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest. Vol. XIII (4), 2022. P. 224-233.

31. Syrotina O., Rozhkov Yu., Lashkul V. Semantic phenomena in English clinical terminology of veterinary medicine. *Cogito: Multidisciplinary research journal*. Bucharest, XIV(3), 2022. P. 247-265.

32. Taylor C. *Ten lectures on applied cognitive linguistics*. Taipei: Brill, 2018. 316 p.

33. Taylor C. *Linguistic Categorization*. New York: Oxford University Press, 2016. 308 p.

34. Taylor E. J. *Dorland's illustrated medical dictionary*. Toronto: WB Saunders, 2018. 630 p.

35. *The Merriam-Webster English Dictionary*, 2016. 960 p.

36. Ungerer F. An Introduction to Cognitive Linguistics. London, New-York: Longman, 2015. 306 p.

37. Wang W. Pattern-based synonym and antonym extraction. In Proceedings of the 48th annual southeast regional conference. 48(4), 2020. P. 46-62.

References

1. Vakulyk, I. I. (2013). Suchasni veterynarno-medychni termyny yak prezentanty anatomichnoyi nomenklatury [Modern veterinary medical terms as presenters of anatomical nomenclature]. Philological studies. Scientific herald of Kryvyi Rih State Pedagogical University, 9, P. 66-73

2. Vit, Yu. V. (2016). Kohnityvnyy pidkhid do vyvchennya anhlomovnoyi oftal'molohichnoyi terminolohiyi [Cognitive approach to the study of English ophthalmic terminology]. Modern studies on foreign philology. Uzhgorod: PP Obruchar, 5, P. 21-29.

3. Hontar, M. O. (2019). Rodo-vydovi vidnoshennya v terminosystemi zhurnalistyky [genus-species relations in the terminology of journalism]. Scientific herald of the National University "Lviv Polytechnics", 6(75), P. 83-92.

4. Ivashchysyn, O. O. (2017). Anhlyis'ki terminolohichni slovospoluchennya u tekstakh z problem tekhnohennoho vplyvu na dovkillya [English terminological phrases in texts on the problems of man-made impact on the environment]. (dissertation abstract for the degree of Candidate of Philological Sciences). Lviv: Lviv National University named after Ivan Franko. 20 p.

5. Stasiuk, T. V. (2019). Osnovni metaponyattya sotsiokohnityvnoho terminoznavstva: terminokontsept [Basic metaconcepts of sociocognitive terminology: term concept]. Key Aspects of Scientific Activity – 2013: Proceedings of the IX International Scientific and Practical Conference. Przemysl, 10, P. 33–35.

6. Stasiuk, T. V. (2018). ryroda terminu v kohnityvno-antropolohichnyy paradyhmi movoznavstva [The nature of the term in the cognitive-anthropological paradigm of linguistics]. Scientific Bulletin of the UNESCO Department of KNLU. Philology series. Pedagogy. Psychology. Kyiv: KNLU, 25, P. 95-100.

7. Adams, J. N. (2019). Pelagonius and Latin veterinary terminology in the Roman Empire. Brill Academic Pub, 245 p.

8. Atkins, B. T. (2020). Building on a corpus: A linguistic and lexicographical look at some near-synonyms. International Journal of Lexicography, 8(2), P. 85-114.

9. Berendt, M. (2021). Epilepsy and seizure classification in 63 dogs: a reappraisal of veterinary epilepsy terminology. Journal of Veterinary Internal Medicine, 13(1), P. 14-20.

10. Brown, C. M., Hogg, D. A., Kelly, D. F. (2020). Concise veterinary dictionary. Oxford: Oxford University Press, 250 p.

11. Collins English Dictionary. (2019). Harper Collins Publisher, 949 p.

12. Crawford, R. (2022). Terminology for Cognitive Transdiscursive Mediation in American Football. In Specialized Knowledge Mediation. Chamberlain: Springer, 11(22), P. 221-263.

13. Danko, J., Simon, F. (2017). Veterinary dictionary. Bratislava: Ikar, 424 p.

14. De Jonge, B. (2013). The existence of synonyms in a language: two forms but one, or rather two, meanings. Linguistics = An Interdisciplinary Journal of the Language Sciences. 31(3), P. 135-148.

15. Divjak, D. (2016). Ways of intending: Delineating and structuring near-synonyms. Trends in Linguistics: Studies and Monographs, 72(4), P. 19-32.

16. Drouin, P., Grabar, N., Hamon, T., Kageura, K. (2017). Introduction to the Special Issue: Terminology across languages and domains. Terminology. International Journal of Theoretical and Applied Issues in Specialized Communication, 21(2), P. 139-150.

17. Edward, B. (2015). Black's Veterinary Dictionary. London: Bloomsbury, 14 p.

18. Geeraerts, D. (2016). Methodology in Cognitive Linguistics. Cognitive Linguistics: Current Applications and Future Perspectives. Berlin: Mouton de Gruyter, 320 p.

19. Goldberg, L. R., Kilkowski, J. M. (2018). The prediction of semantic consistency in self-descriptions: Characteristics of persons and of terms that affect the consistency of responses to synonym and antonym pairs. Journal of personality and social psychology, 48(1), 182 p.

20. Ingo, P. (2019). Word Formation in English. Cambridge University Press, 239 p.

21. L'Homme, M. C. (2020). Revisiting Polysemy in Terminology. Euralex Proceedings, 1, P. 415-424.

22. Kushlyk, O., Smienova, L. (2022). Term-Forming Capabilities of the Ukrainian

Equivalents of Original Computer Verb Terms. *Wisdom*, 21(1), P. 154-168.

23. Lane, D. R., Guthrie, S., Griffith, S. (2017). *Dictionary of Veterinary Nursing E-Book*. Amsterdam: Elsevier Health Sciences, 303 p.

24. Mariani, C. L. (2018). Terminology and classification of seizures and epilepsy in veterinary patients. *Topics in companion animal medicine*, 28(2), 2018. P. 34-41.

25. Martinez M. N., Lindquist D., & Modric S. (2010). Terminology challenges: defining modified release dosage forms in veterinary medicine. *Journal of pharmaceutical sciences*, 99(8), P. 281-290.

26. McBride, D. (2020). *Learning veterinary terminology*. London: Mosby, 500 p.

27. Nakamura, R. (2019). *Veterinary Dictionary*. Tokyo: Midori Shobo, 326 p.

28. Remnant, J. G. (2018). *Veterinary dictionary for students*. *Veterinary Record*. Amsterdam: Elsevier, 285 p.

29. Rozhkov, Yu. (2022). Linguistic representation of the feature category in the English clinical veterinary terminology. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest, Vol. XIV(I), P. 188-203.

30. Rozhkov, Yu., Syrotin, O. (2022). Verbalization of the concepts of disease and animal disease in English. *Cogito multidisciplinary research journal*. Bucharest. Vol. XIII (4), P. 224-233.

31. Syrotina O., Rozhkov Yu., Lashkul V. (2022). Semantic phenomena in English clinical terminology of veterinary medicine. *Cogito: Multidisciplinary research journal*. Bucharest, XIV(3), P. 247-265.

32. Taylor, C. (2018). Taipei: Brill, 316 p.

33. Taylor, C. (2016). *Linguistic Categorization*. New York: Oxford University Press, 308 p.

34. Taylor, E. J. (2018). *Dorland's illustrated medical dictionary*. Toronto: WB Saunders, 630 p.

35. *The Merriam-Webster English Dictionary*. (2016). 960 p.

36. Ungerer, F. (2015). *An Introduction to Cognitive Linguistics*. London, New-York: Longman, 306 p.

37. Wang, W. (2020). Pattern-based synonym and antonym extraction. In *Proceedings of the 48th annual southeast regional conference*. 48(4), P. 46-62.

Анотація. У статті розглядаються парадигматичні відносини в англomовній термінології ветеринарної медицини. Метою даної роботи є дослідження таких парадигматичних відносин у ветеринарній термінології, як синонімія та антонімія. Автор акцентує увагу на узагальненні теоретичних поглядів на сутність явища синонімії та антонімії в термінології загалом. На прикладі термінологічних одиниць у сфері ветеринарії показано особливості використання синонімічних та антонімічних одиниць в англійській мові з метою диференційної номінації фрагмента мовної картини світу. Визначено та проаналізовано основні типи синонімів і антонімів та їх структурні особливості у досліджуваній терміносистемі. Виявлено, що в парадигматичні відносини вступають різні за структурою терміни, серед яких переважають однослівні синоніми, двокомпонентні терміни та синоніми, репрезентовані термінами і відповідною аббревіатурою. На рівні парадигматики явище синонімії у ветеринарній термінології представлено переважно абсолютною синонімією. Характерна для досліджуваної термінології і антонімія, яка є значною специфічною характеристикою англійської ветеринарної термінології. Вона дозволяє позначити семантику терміносистеми та забезпечує її симетричність, стійкість і системність. Синонімія та антонімія є типовими явищами в цій системі, які роблять її більш гнучкою. Англomовній термінології ветеринарної медицини властива достатня послідовність і впорядкованість.

Ключові слова: парадигматичні відносини, термінологія, ветеринарія, синоніми, антоніми, структурні типи.

LITERARY STUDIES. ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВО

УДК 822.11-31(016)

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.005](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.005)

**РЕАЛІЗАЦІЯ МОТИВУ ВІДЧУЖЕННЯ Й ФОРМИ ЙОГО ДОЛАННЯ В РОМАНІ «СОНЯЧНА»
І. МАК'ЮЕНА
EXPLICATION OF THE MOTIF OF ALIENATION AND THE FORMS OF ITS OVERTHROW IN
I. McEWAN'S NOVEL «SOLAR»**

Д. І. ДРОЗДОВСЬКИЙ, кандидат філологічних наук,
науковий співробітник, відділ зарубіжних і слов'янських літератур,
D. I. DROZDOVSKYI, candidate of philological sciences, academic fellow,
Department of Foreign and Slavic literatures,
E-mail: drozdovskyi@ukr.net

<https://orcid.org/0000-0002-2838-6086>

*Інститут літератури імені Т.Г. Шевченка НАН України, м. Київ, Україна
Shevchenko Institute of Literature of the National Academy of Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Анотація. Вивчення роману «Сонячна» Ієна Мак'юена (2010 р.) допоможе в окресленні трансформаційної динаміки постмодерністського роману в постпостмодерністській і характеристиці конфігурацій таких змін у річищі сучасного британського роману. Мета дослідження – визначити тематичні блоки й проблемні поля, які розкривають жанрову специфіку сучасного британського роману, детермінують нарративу особливості роману «Сонячна» І. Мак'юена. Визначено, у який спосіб іронічний модус репрезентований у романі «Сонячна». З'ясовано філософські параметри оповідача, світоглядні характеристики протагоніста, спосіб взаємодії іронічності та серйозності (філософічність, сповідальність) у романі, який британські літературознавці характеризують як приклад комічного твору. Водночас проаналізовано спектр соціально-психологічних проблем, які виявляють критичне ставлення оповідача до низки проблем сучасної академічної науки. З'ясовано інноваційні аспекти, експліковані в романі, зокрема на тематологічному рівні (нові комплекси проблем екзистенційного характеру, пов'язані зі спустошенням протагоніста, його відчуженням і втратою цінностей у житті), а також наголошено на загальній настанові оповідача (автора) на інноваційності, яку реалізовано навіть у мовному аспекті через надмір okazіоналізмів (авторських неологізмів). Досліджено, у який спосіб зовнішні умови детермінують тему відчуження, властиву Майклові, й визначено, як реалізований у романі мотив шляху допомагає персонажеві заново «народитися» в світі, яку функцію в романі виконує відкритий фінал в аспекті реалізації мотиву «смерті» та «воскресіння» в «новому житті». Проаналізовано, які внутрішні трансформації відбуваються всередині персонажа, щоб розірвати замкнене коло академічних і життєвих проблем і вийти на рівень сприйняття життя в категоріях справжньої мети й щастя. Окреслено спектр проблем, які стосуються критики сучасної науки (імітація, плагіат, бюрократія, рутинна й численні бюрократичні перепони на шляху здійснення інноваційного дослідження, брак інтересу, банальна втома від життя, яку переживає протагоніст, і неготовність присвятити себе допомозі молодшим колегам у реалізації їх евристичних проєктів тощо).

Ключові слова: постпостмодернізм, сучасний британський роман, Ієн Мак'юен, «Сонячна», мотив дороги, відчуження, соціально-психологічний роман, інтелектуалізм.

Актуальність (Introduction). Роман «Solar» («Сонячна») Ієна Мак'юена написано в 2010 р. Згідно з виданими у Великій Британії літературознавчими компендіумами [13; 14], що портретують сучасний літературний процес цієї країни (як і загалом англomовних країн), твір

припадає на постпостмодерністський період у творчості британського автора. J. Acheson як упорядник «The Contemporary British Novel Since 2000» [13] та D. O'Gorman і R. Eaglestone, упорядники «The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction» [14], услід за

© Д. І. Дроздовський

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 13, № 3, 2022

іншими дослідниками (В. McHale, J. Nealon), визначають період в історії британського роману після 2000-го року як *постпостмодерністський*, якому в стилістичному плані властивий особливий різновид реалістичного письма, який ми розглядаємо як «параболічний реалізм» (Drozdovskiy [6]).

Роман «Сонячна» на відміну від інших творів письменника [див.: 2; 3; 7; 15] не був об'єктом комплексного аналізу у вітчизняному літературознавстві, й пропонується розвідка є однією з перших спроб вивчення проблемо-тематичних комплексів у творі І. Мак'юена. Актуальність дослідження зумовлена недостатньою вивченістю роману одного з провідних авторів сучасного британського літературного процесу. Твір, з одного боку, розвиває традиції соціально-психологічного роману Великої Британії, традиції інтелектуального роману (Н. Жлуктенко [8]), сповідально-філософської прози (О. Джумайло [4]). З другого боку, з огляду на тематичний аспект роману його можна було б розглядати і в аспекті традицій *campus novel*, безперечно, з урахуванням тієї специфіки, що в романі йдеться про експлікацію не стільки процесів, що відбуваються в *campus* певного університету, скільки в академічному середовищі загалом. Крім того, важливо було б на матеріалі твору, опублікованого в 2010 році, виявити конфігурації постпостмодерністського письма й окреслити динаміку змін у британській літературі в аспекті трансформації постмодернізму в постпостмодернізм.

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). У середньовічних творах містеріальний шлях наближав персонажа до Бога як мірило усіх речей і джерело абсолютного щастя й блага; пережиті соціальні катаклізми й психологічні потрясіння давали можливість усвідомлювати персонажем, наприклад, Королем Ліром в однойменній трагедії В. Шекспіра, справжню цінність міжлюдських взаємин уже в ренесансний час.

Містерія як матажанрова форма культури й літератури інкорпорує фундаментальні моделі світосприйняття

(античну та середньовічну), на що у статті «Містерія як матажанр у драматургії ХХ століття» звертає увагу К. Олійник. Дослідниця слушно зауважує: «Християнське містерійне дійство концентрувалося на інсценізації трьох основних тем – народження, смерть та воскресіння Ісуса Христа, довкола яких компонувались інші євангельські епізоди. Типовими атрибутами творів цього жанру були очищення, спокутування, жертвовність та каяття в гріхах. Відповідно, містерія з її найактивнішим побутованням у культурному просторі має два історичні періоди: античний / дохристиянський та середньовічний / християнський. Однак й антична, і середньовічна містерії в семантичному вимірі означали таємничий релігійний культ, загадкові ритуальні дійства, що витворювали історію божества / Бога, його народження, страждання, смерть та переродження» [12, с. 20]. З огляду на зазначені характеристики середньовічного містеріального жанру, який ліг в основу містерії як метаформи культури, важливо наголосити на ідеї *шляху*, що уможливорює *переродження* й «нове життя».

Середньовічна драма загалом експлікує мотив дива. Диво для середньовічної свідомості доцільно типологічно зіставити з поняттям істини, розуміючи, що в центрі середньовічної світоглядної епістемі перебуває Бог, а всі феномени світу є сходинками до Бога. Водночас саме Середньовіччя відкриває в літературі й культурі категорію лінійного часу, що є фундаментальною відмінністю від античної парадигми. У пізньосередньовічній «Містерії страстей» Арнуля Гребана «ідея спокутувальної жертви пронизує всю п'єсу» [9, с. 216]. Водночас містерії у Франції в XV ст. не позбавлені комічних і побутових сцен, що свідчить про повне переживання емоційного спектру в містеріальному дійстві. Так, «Жана Машеля, автора містерії, яку поставили в Анжері в 1485 році, більшою мірою цікавили побутові сцени, не позбавлені, проте, гумору, наприклад, епізод із Марією Магдалиною, яка завдяки своєму кокетуванню прагне захопити самого Христа» [9, с. 216].

У романі «Сонячна» зображено чимало комічних сцен, твору загалом

притаманна іронія стосовно об'єкту зображення, проте оповідач не уникає й розмови про серйозні проблеми сьогодення, які стосуються науки й загалом усвідомлення людиною життя як блага й щастя. Часом оповідач тонко поєднує комізм, іронічність і серйозність розмови: «At moments of important decision-making, the mind could be considered as a parliament, a debating chamber. Different factions contended, short- and long-term interests were entrenched in mutual loathing. Not only were motions tabled and opposed, certain proposals were aired in order to mask others. Sessions could be devious as well as stormy» [11].

Дослідники наголошують на тому, що роман має чимало інноваційних елементів, реалізованих як на тематологічному рівні, так і на рівні передусім самої мови, зокрема в аспекті інтенсивного уживання авторських неологізмів (оказіоналізмів): full-throated panic [11, p. 81], dead-eyed drivers [11, p. 134], memory was wax-soft' [11, p. 112]. О. Ладницька [10] звертає увагу на цю мовну особливість роману «Сонячна», яка засвідчує експериментальність мовних аспектів художнього наративу. Дослідниця виокремлює цілу низку лексем, які належать до категорії оказіоналізмів І. Мак'юена: pseudo-husband, mock-chivalrous, mini-strip, panosolar, splayed-arm, barbed-wire, pierced-tongue [10] тощо.

Перед читачем роману показана класична модель шлях героя (Дж. Кемпбелл), у якому персонаж проходить ініціацію і змагання за право увійти в світ життя. Біерд, який раніше жив науковою як пошуком нових знань, сьогодні перетворився на частину бюрократичного навколо наукового світу, у якому участь у бюрократичній системі заміщує цінність нових відкриттів. «Beard can only read popular accounts of science; these popular accounts are where his own name might figure; he thus becomes a 'popular' figure, not least to himself, a creature of the surface- a trope which is regulated and underlined by the ongoing revelation that he is in fact a plagiarist, who continues to sustain his reputation through the promulgation of a web of lies» [13, c. 22].

Науковий світ у романі представлений у двох вимірах: 1) робота

над дослідженнями, які мають соціальну значущість й передбачають відкриття, котрі водночас є фундаментом для відчуття щастя від здобуття нових знань, 2) світ бюрократії, наукових амбіцій і порушення етичних принципів у гонитві за успіхом, котрий, проте, не приносить омріяного щастя; світ постійної рутини, коли науковець не чує своїх молодших колег і не прагне бути для них наставником; у такому світі плагіат є звичною нормою, оскільки науковці більше не здатні продукувати нових ідей і сприймати науку роботу як форму пошуку й відкриття нового. Але часто Майкл не розуміє молодих науковців і їх прагнення виявляти соціальну відповідальність у науці: «Beard was stirred by the yearnings of these lonely men. And why should he think they were lonely? It was not, or not only, condescension that made him think them so. They did not know enough, but they knew too much to have anyone to talk to. What mate waiting down the pub or in the British Legion, what hard-pressed wife with job and kids and housework, was going to follow them down these warped funnels in the space-time continuum, into the wormhole, the shortcut to a single, final answer to the global problem of energy?» [11].

Д. Пантер звертає увагу ще на одну психологічну, якщо не світоглядно-буттєву, характеристику Майкла в романі «Сонячна»: «But perhaps what is more interesting, and indeed distressing, here is the 'emptiness'; where McEwan's previous protagonists have been, at least in certain senses, all too 'full' — full of ambition, full of the rich life <...> — Beard reflexively senses in himself a void» [13, c. 22]. Перед нами персонаж, який є порожнім усередині, він «вигорів», утративши колишній запал, із яким входив у науковий світ, здобуваючи відзнаки. Наукова спільнота визнала його, але далі зробила подібним до себе: млявим, безініціативним, втомленим від нового; він хоче спокою, щоб плисти за течією й не мати жодних «перепадів». Дух Майкла втомлено-апатичний, а сам він видається спорожнілим і відчуженим навіть стосовно себе. В цьому аспекті можна погодитися з Д. Пантером щодо тієї «порожнечі», яка знищує зсередини протагоніста. Але саме ця «порожнеча» на якомусь етапі й позначається на потребі

здійснити кардинальну ревізію і або піти вперед, зробивши якісний стрибок, або остаточно розчинитися в науковому «небуття», тобто в сірій масі рутинних справ, які не дають щастя. Аналогічний мотив психологічної алієнації, відчуття внутрішньої «порожнечі» представлений у низці сучасних англійських романів, зокрема у творчості М. Дж. Гайленд (Drozdovskyi, Ivanyshyn, Prykhodko [5]).

І. Мак'юен, безперечно, іронізує з системи сучасної університетської й академічної науки, розкриваючи приховані виміри наукового життя й загалом показуючи, що науковий світ далекий від ідеалу: «The protagonist, Michael Beard, is a much-travelled academic and scientist who appears to be a champion of solar energy although he has in fact stolen much of the research for which he is acclaimed» [13, с. 22]. Оповідачеві також притаманна іронічність і в характеристиці Майкла: «How liberating to discover in the modern age that he, a city-dweller, an indoors man who lived by the keyboard and screen, could be tracked and ravaged and be an entire meal, a source of nourishment to others» [11].

Зрештою, «at the end of the novel it is unclear whether Beard is suffering, or about to suffer, a heart attack which might prove fatal. And if this is the case, then it is equally unclear as to which of his vices or sins this might be due to: prime suspect, by the end, is gluttony, although sloth, slut and avarice are also well in the picture. Yet Beard is not lacking in self-awareness, and even, on occasion, in a certain kind of irony; the problem lies in the transition from perception to practice, and consequently – and inevitably – in the avoidance of repetition» [13, с. 22-23]. Д. Пантер говорить про специфіку фіналу, у якому до кінця не зрозуміти, чи помирає протагоніст. Якщо він не помирає, то чи відбудеться в ньому «переродження» над минулими гріхами, чи вихід із ситуації кола гріхів у світі науки неможливий, і Майкл приречений повторювати той самий шлях? І. Мак'юен залишає фінал відкритим, але наголошує на тому, що Майкл усе-таки переосмислює власне життя й усвідомлює потребу змін. Інша річ, що оповідач не розкриває лінії практичної реалізації, не показує, що робитиме Майкл далі, щоб перенести здобутий досвід у практичну площину й перетворити власне

життя на шлях до щастя й нових відкриттів.

Мета дослідження (The purpose of our paper) – визначити тематичні блоки й проблемні поля, які розкривають жанрову специфіку сучасного британського роману, детермінують наративу особливості роману «Сонячна» І. Мак'юена.

Завдання статті: визначити спектр проблем та ідейно-тематичних комплексів у романі «Сонячна» І. Мак'юена, окресливши мотив відчуження як один із ключових у творі; визначити життєву трансформацію, що відбувається з протагоністом роману, в координатах мотиву дороги, що є чинником метажанрового патерну містерії; схарактеризувати конфігурації постпостмодерністського британського роману на матеріалі «Сонячної» І. Мак'юена.

Методи дослідження (Methods of research). У статті послуговуємося методом семіотичного аналізу сюжетно-фабульної лінії та ключових змістових блоків у романі «Сонячна», підходами герменевтики й структуралізму.

Результати дослідження та їх обговорення (Results of the research and their discussion). У «Сонячній» субмотиви *народження, смерті* та (умовного) *воскресіння* корелюють зі шляхом головного персонажа роману Майкла, який «народжується» як визначний науковець, котрий зробив колосальний внесок у точні науки, «помирає» в атмосфері бюрократії й рутинності, хоча й нібито має повагу з боку академічного товариства й визнання у фахових колах, «відроджується» у фіналі роману, щоправда, персонаж у самому кінці твору переживає серцевий напад, який може символізувати фізичну смерть і буквально «воскресіння» в духовному, метафізичному вимірі, наявність якого так і залишається загадкою. «Quantum mechanics. What a repository, a dump, of human aspiration it was, the borderland where mathematical rigor defeated common sense, and reason and fantasy irrationally merged. Here the mystically inclined could find whatever they required and claim science as their proof. And for these ingenious men in their spare time, what ghostly and beautiful music it must be — spectral asymmetry, resonances, entanglement, quantum harmonic oscillators — beguiling ancient airs, the harmony of the spheres that might transmute a lead wall into gold and bring into

being the engine that ran on virtually nothing, on virtual particles, that emitted no harm and would power the human enterprise as well as save it» [11].

З огляду на тематичну специфіку роману (йдеться про середовище позитивістського наукового мислення) автор вирішує не розкриває «загадки» фіналу, лишаючи його відкритим для читачів.

Майкл у глибині душі переживає відчуження від власного фаху, він сприймає науковий світ як систему засідань наукових комітетів, робота з молодими дослідниками для нього — формальність, він відчуває апатію і втому. «At moments like this, his misanthropy sensitized him to the people packed tight around him, no longer fellow travelers but adversaries, competitors in a slow race. And he could not help himself: he was on the lookout for one of those cheats who edge up on the periphery of vision, moving while pretending not to, cutting in with a sly shuffle, a subtle turn of the shoulder. Burdening others by stealing time» [11].

Ідея шляху як чинник містеріального метажанрового патерну визначає субмотив спокути, пошуку відповіді на буттєві запитання (пошук істини), усвідомлення через трагічні («Спокута» І. Мак'юена) або драматичні («Субота» І. Мак'юена) обставини ціннісних категорій у житті персонажів; наявність особливого життєсвіту, у якому визначальні етична й моральна основи тощо.

У романі «Сонячна» І. Мак'юена зображено шлях головного персонажа — провідного представника академічного істеблішменту Майкла Біерда. Шлях протагоніста розкриває внутрішні процеси, що відбуваються всередині персонажа, котрий, як ми дізнаємося з перших сторінок твору, відчуває втому від академічної роботи й незадоволення життям загалом. З огляду на це в контексті висловлених раніше припущень про актуалізацію містеріального патерну як чинника постпостмодерністського роману спробуємо розглянути шлях Майкла в романі І. Мак'юена як шлях від гріховного життя до життя просвітленого, наповненого вищою метою; це шлях, на якому герой відчуває розгрішення, спокуту й виходить на той рівень життя, який наповнено його сенсом.

На початку роману Майкл — утомлений і відчужений науковець, який має повагу, проте живе в середовищі бюрократичних формальностей і, по суті, імітації науки його колегами, такими самими учасниками численних наукових нарад і різних обговорень перспектив науки. Сам Майкл «At best he read popular science magazines like the Scientific American he had now, to keep himself up-to-date, in layman's terms, with physics generally. But even then his concentration was marred, for a lifetime's habit made him inconveniently watchful for his own name. He saw it as if in bold. It could leap out at him from an unread double page of small print, and sometimes he could sense it coming before the page turn» [11].

Від початку роману ми дізнаємося про доволі неоднозначні зв'язки, сформовані в системі академічного середовища, які негативно позначаються на здатності колись провідних дослідників виявляти інноваційний потенціал власного дослідницького розуму в теперішній науковій праці. Науковий світ у «Сонячній» характеризується, наприклад, збайдужінням супервайзерів до роботи молодих дослідників, втому від численних бюрократичних і загалом рутинних процедур, які забирають чимало часу; підміною наукової роботи як феномену, що передбачає інсайт, відкриття, здобуття нових знань, формальною участю в наукових зустрічах, які є чинником формалізації та бюрократизації наукового процесу. Зрештою, оповідач натякає на те, що в такому середовищі дослідники, котрі мають поважний академічний статус (як сам Майкл), вдаються до форм плагіату, який є 1) результатом втому, що унеможливорює подальший науковий поступ, 2) загальнопоширеною формою, яка дає можливість «імітувати» наукову діяльність, у якій насправді немає поступу в плані прирощення знань. З огляду на це науковий світ роману характеризується як світ імітацій, світ наукових «грівів», які учасники академічного процесу усіляко намагаються приховувати.

У романі «Solar» І. Мак'юена експліковано мотив «відчуження» науковця від ціннісних аспектів життя, які й визначають його сенсбуттєвість. Майкл, протагоніст роману, втрачає сенс у житті:

він не має радості ані в шлюбі, ані в професійній царині, яка поглинає персонажа й обплутує рутинними обов'язками. Наукова кар'єра Майкла, колись геніального винахідника, ніби й не має перешкод: він — частина академічного істеблішменту, науковець-керівник, чия думка багато що важить. Майкл Бієрд «був редактором-консультантом у трьох наукових журналах, рецензував роботи колег, цікавився плітками, політикою науки, кар'єрними новинами, розстановкою сил, розподілом фондів, страхітливим націоналізмом, вибиванням колосальних сум у неосвічених міністрів і чиновників на черговий прискорювач або оренду приладового простору в черговому супутнику, був присутній на гігантських конференціях у США — одинадцять тисяч фізиків в одному місці! — вислуховував доповіді постдокторантів про їхні дослідження, читав із мінімальними варіаціями цикли лекцій про математичний апарат, <...>, який приніс йому Нобелівську премію, сам присуджував премії і медалі, брав почесні ступені, проголошував післяобідні промови й панегірики колегам, які виходили на пенсію або очікували на кремації» [11, переклад наш].

У щоденній академічній діяльності в Майкл втратив відчуття радості від роботи: рутинна повністю поглинає протагоніста роману й показує інший бік наукового життя: життя, де протагоніст — виконавець відведеної ролі. Майкл переживає «відчуження» від тієї наукової реальності, де мають місце інсайти, тобто творчі відкриття, винаходи, які нагороджують творця відчуттям справжнього щастя. «...нині Майкл Бієрд був людиною з вузькою свідомістю, що не радіє життю, людиною однієї теми. П'ятий шлюб розпадався, і йому належало б знати, як себе поводити, бачити речі в перспективі, усвідомлювати свою провину» [11, переклад наш]. Спілкування з аспірантами для Майкла — потрапляння в рутину, коли ти вже не маєш здатності навіть вслухатися в нові пропозиції, оскільки переживаєш екзистенційну втому. Майкл розмірковує над природою часу, старінням і власною смертю, йому загалом притаманна увага до екзистенційних проблем, про що свідчить такий фрагмент: «He had always

assumed that a time would come in adulthood, a kind of plateau, when he would have learned all the tricks of managing, of **simply being**. All mail and e-mails answered, all papers in order, books alphabetically on the shelves, clothes and shoes in good repair in the wardrobes, and all his stuff where he could find it, with the past, including its letters and photographs, sorted into boxes and files, the private life settled and serene, accommodation and finances likewise. In all these years this settlement, the calm plateau, had never appeared, and yet he had continued to assume, **without reflecting on the matter**, that it was just around the next turn, when he would exert himself and reach it, that moment when his life became clear and his mind free, when **his grown-up existence could properly begin**. But not long after Catriona's birth, about the time he met Darlene, he thought he saw it for the first time: on the day he died he would be wearing unmatching socks, there would be unanswered e-mails, and in the hovel he called home there would still be shirts missing cuff buttons, a malfunctioning light in the hall, and unpaid bills, uncleared attics, dead flies, friends waiting for a reply, and lovers he had not owned up to. Oblivion, the last word in organization, would be his only consolation» [11, маркування наше].

Байдужість Майкла контрастує із запалом молодих науковців, які усвідомлюють, що науковці відповідальність за природу, за довкілля й розвиток цивілізації загалом.

Майкл Бієрд у романі «Сонячна» («Solar») проходить етап ініціації, який допомагає науковцеві віднайти сенс життя: як у професійному плані, так і в загальнолюдському. Бієрд, який, як ми довідуємося на початку, має поважний академічний статус, не відчуває радості від нових відкриттів. Зрештою, оповідач говорить про те, що Майкл уже не бере участі в науці як процесі здобуття нових знань, а лише здобуває дивіденди за власні попередні відкриття, які високо поцінувала наукова спільнота.

Роман «Сонячна» містить особливий тип оповіді: наратор пропонує сентенції, котрі можна було б назвати філософськими, водночас підважуючи їх. Комічний аспект роману потребує особливої уваги з огляду на те, що твір

здобув «Bollinger Everyman Wodehouse Prize» саме за «comic writing» [13, с. 22]. Як зауважує David Punter, «it may or may not be a comic novel, but it would certainly conform to P.G. Wodehouse's exacting standards in terms of complexity of plotting as well as in the extraordinary tour de force of the gathering of narrative threads at the conclusion» [13, с. 22].

Особливістю оповіді є те, що хоча їй і властива іронічність і самоіронія оповідача, проте наратор не відмовляється від поширення певних знань, які вважає важливими для сприйняття й засвоєння. У ціннісному вимірі оповідача, в системі його життєвіту все одно залишаються ті світоглядні максими, які визначають життя в категоріях якісного наповнення, в системі цінностей, що забезпечують пошук нового й розвиток особистості. І. Мак'юен пропонує філософські узагальнення, які уможливають категорію «життєвої мудрості», певного філософського бачення світу, яке не заперечує істин. І в цьому вже відмінність оповіді від постмодерної: Мак'юен. Постмодерністський погляд на світ підважує ідею «великого», натомість оповідач у «Сонячній» сприймає світ як «великий наратив», у якому є свої закономірності, детерміновані особливою «вищою істиною». Здатність збагнути принципи світобудови й забезпечать персонажа (й людину загалом) відчуттям щастя, свободи, дадуть можливість здійснювати якісний саморозвиток тощо. Тобто здійснювати те, що на якомусь етапі життя втрачає протагоніст роману, який розчиняється в академічній бюрократії і в рутині різних наукових зустрічей, що мають формальний характер. Усе це заважає в науці й не дає можливості відчувати навіть радість від досягнення нових граней буття. Особисте життя Майкла «is stormy; he is currently married to his fifth wife, to whom he is unfaithful» [13, с. 22].

Окреме місце в романі посідають алузії на літературні твори. З одного боку, в «Сонячній» репрезентована апологія точного знання, культу фізики як наука, яка дає можливість пізнати окремі вияви буття максимально об'єктивно й точно. З другого боку, оповідач звертається до згадок про Дж. Мільтона й інших авторів, які змогли написати художні твори, що мають

значний естетичний потенціал. «A third-year literature student in Beard's college who owed him a favor (for procuring tickets to a Cream concert) gave him an hour on Milton, what to read, what to think. He read "Comus" and was astounded by its silliness. He read through "Lycidas," "Samson Agonistes," and "Il Penseroso"—stilted and rather prissy in parts, he thought. He fared better with "Paradise Lost" and, like many before him, preferred Satan's party to God's. He, Beard, that is, memorized passages that appeared to him intelligent and especially sonorous. He read a biography, and four essays that he had been told were pivotal» [11]. Література в романі показана як інакша форма схоплення дійсності, і краса літератури — це інший вияв краси світу, яким колись захоплювався і Майкл. Література має не меншу потужність, ніж закони фізики. Оповідач згадками про літературні твори ніби й іронічно підважує всемогутність фізики, а водночас розкриває просто іншу грань буття. Мистецтво так само є інструментом вираження духу, як і наука. В такому разі погляд оповідача типологічно подібний до уявлень німецьких романтиків, які не відокремлювали мистецтва й науки, а сприймали їх у певному синтезі. Зрештою, у своїх філософських працях Геґель обґрунтував, що наука й мистецтво — дві форми досягнення буття й вираження духу. Оповідач поділяє таку думку: і наукове пізнання світу, і його естетичне охоплення й репрезентація у величних літературних шедеврів минулого (як поеми Дж. Мільтона) мають важливе значення для утвердження духу й його еволюції крізь епохи в епоху. Ідея прогресу загалом наявна в романі: відкриття у фізичні забезпечують неодмінний поступ людства, визначають розвиток духу, який репрезентований не лише в мисленні, а в і естетичних явищах.

Оповідач не заперечує уявлення про універсальну красу, про величні твори й мистецькі шедеври, які мають такий статус. У цьому вбачаємо поступову трансформацію постмодерністського роману в постпостмодерністський, у якому немає різкого заперечення ідеї прогресу, «великих наративів», прекрасного тощо. Й саме досягнення буттєвих істин дає можливість персонажам ствердитися й відчути «живчик життя», який і розбухує

дух (відповідно, й наукову уяву, яка є чинником наукового пізнання світу). Лише повернення до буття (через безпосередню участь у роботі на станції, а не в академічному середовищі й кабінетних зустрічах) дає можливість Майклові відчувати справжній сенс і радість наукового відкриття, від чого — радість життя, яку колись він відчував у минулому: «He was thinking of that time, the way one does on long journeys when rootlessness and boredom, lack of sleep or routine can summon from out of nowhere random stretches of the past, make them as real as a haunting» [11].

Висновки й перспективи (Conclusions and future perspectives). У «Solar» І. Мак'юена, по суті, актуалізовано комплекс проблем, які мають екзистенційну природу: плинність і знецінення кожного дня, втрата можливості сприймати час як «кайрос», у якому є емоційно марковані «пуанти». Майкл — представник науки, яка втратила своє основне призначення — допомагати людині вдосконалювати технології, щоб забезпечити щасливіше життя. Науковці, котрі здобувають адміністративні посади, розчиняються в плині постійних наказів, організаційних нарад, зустрічей тощо. Вони більше не здатні сприймати науку як акт творчості, а отже, втрачають здатність продукувати нові ідеї, які неможливо «створити» в умовах тотальної руїни. Натомість молоді дослідники виявляють креативність і наукову вітальність, вони прагнуть бути корисними суспільству й виявляють подеколи наївність, наражаючись на критику і скепсис із боку старших колег.

Письменник порушує питання про «мертву» науку, омертвіння розуму, кризи раціональності, яка не є довічною властивістю людини науки. З часом людина науки може втрачати здатність раціонально сприймати навколишній світ і бути тим, хто за допомогою розуму здатний змінити світ на краще. Наука — ресурс позитивних змін на благо цивілізації, проте в романі І. Мак'юена показано кризу раціональності в дискурсі наукового життя, у якому відбуваються процеси, антагоністичні до розуміння науки як творчості.

Роман «Solar» І. Мак'юена оприявнює

трансформації, властиві соціально-психологічному інтелектуальному роману Великої Британії в постпостмодерністський період. У творі репрезентовано «внутрішній» і «зовнішній» шлях головного героя, який проходить низку життєвих перипетій і професійних академічних колізій, щоб змінити погляд на власне життя й віднайти в ньому ціннісну парадигму. У романі «Сонячна» експліковано мотив пошуку головним персонажам цінностей у науковому й особистому житті. Оповідач розкриває шлях головного героя до себе, показуючи пошуки відповіді на запитання, яке повертають героя до усвідомлення цінності життя, відчуття щастя в особистісному та професійному вимірі.

У «Solar» конфігурації переходу постмодерністського роману в постпостмодерністський детерміновані зміною оповідної моделі й світоглядом наратора, увагою до екзистенційних і онтологічних проблем, пошуком відповіді на базові гносеологічні питання, які детермінують репрезентацію таких проблемно-тематичних комплексів, як відчуження й психологічно-духовна «порожнеча» персонажа, незадоволення власним життям, його механізація й перетворення на рутину, брак щастя й неможливість внутрішнього розвитку та ін. Водночас у романі наявна іронія, що додає творові комічності. Іронічність роману поєднується з роздумами про серйозні питання в житті людини (відповідальність, чесність, щастя, любов та ін.).

У статті уточнено наші попередні дослідження, пов'язані з експлікацією моделі метажанрового патерну містерії в сучасному британському романі. Аналіз роману І. Мак'юена розкриває особливу увагу письменника до проблем екзистенційного характеру, зумовлених посиленням психологічних деталей, увагою до внутрішнього світу протагоніста. Фінал роману посилює невпевненість у тому, чи вдасться в практичній площині реалізувати ті зміни, які осмислює персонаж протягом роману, розуміючи, що попередні моделі життя не стали результативними й не принесли омріяного щастя.

Письменник залишає фінал відкритим, не показуючи, у який спосіб

описані в романі світоглядні зміни допоможуть героєві практично змінитися. Проте роман показує шлях Майкла як дорогу від гріховності до переосмислення помилок і розгрішення («спокути», послуговуючись поняттям, винесеним у назву в іншому романі І. Мак'юена). Роман

показує, що І. Мак'юен відходить від класичних технік постмодерністського письма й звертається до осмислення й художньої репрезентації складних екзистенційних та онтологічних питань, розкритих на тлі іронічно-комічного модусу зображення художньої дійсності.

Список використаних джерел

1. Brockman J. *The New Humanists: Science at the Edge*. New York: Barnes and Noble, 2003. 416 p.

2. Butler H. *The master's narrative: Resisting the essentializing gaze in McEwan's Saturday*. *Critique*. 2011. No 52. P. 101-113.

3. Byrnes B. *Ian McEwan: pornographer or prophet?* *The Contemporary Review*. 1995. No 266 (1553). P. 320-323.

4. Джумайло О. А. Английский исповедально-философский роман 1980-2000: Монографія. Ростов-на-Дону: Издательство Южного федерального университета, 2011. 320 с.

5. Drozdovskyi D., Ivanyshyn P., Prykhodko O. *The Irish Experience of Identity Representation: M. J. Hyland's "Carry Me Down"*. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. P262-275. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i4.2784>

6. Drozdovskyi D. *Parabolic Realism in Discourse on Contemporary Ukrainian Fiction*. *The International Journal of Literary Humanities*. 2021. Issue 19 (1). P. 181-192. <https://doi.org/10.18848/2327-7912/CGP/v19i01/181-192>

7. Foley A. *Liberalism in the new millennium: Ian McEwan's Saturday*. *Journal of Literary Studies*. 2010. No 26 (1). P. 135-162.

8. Жлуктенко Н.Ю. Английский психологический роман XX в. Київ: Вища школа, 1988. 160 с.

9. *История всемирной литературы*. Т. III. Москва: Наука, 1985, 816 с. (Литература эпохи Возрождения: XIV-первой четверти XVII вв.).

10. Ладницька О. Структура та функції окаціоналізмів у романах Іена Мак'юена 'Saturday', 'On Chesil Beach' і 'Solar' Наукові записки Національного університету "Острозька академія". Серія «Філологічна». 2015. Вип.55. С. 7-11.

11. McEwan I. *Solar*. London: Jonathan Cape, 2010. 285 p. [electronic version of the book].

12. Олійник К. Містерія як метажанр у драматургії ХХ століття. Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. Філологічні науки. 2021. Вип. 2 (95). С. 18-26.

13. *The Contemporary British Novel since 2000*. Ed. By J. Acheson. Edinburgh: Edinburgh University Press, 2017. 214 p.

14. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction*. Eds. D. O'Gorman and R. Eaglestone. London-New York: Routledge, 2019. 476 p.

15. Zwart H. *Tainted texts: Plagiarism and self-exploitation in Solar and Perlmann's silence*. *Ethical Perspectives*. 2016. No 23 (2). P. 581-612.

References

1. Brockman, J. (2003). *The New Humanists: Science at the Edge*. New York: Barnes and Noble, 416 p.

2. Butler, H. (2011). *The master's narrative: Resisting the essentializing gaze in McEwan's Saturday*. *Critique*. No 52. P. 101-113.

3. Byrnes, B. (1995). *Ian McEwan: pornographer or prophet?* *The Contemporary Review*. No 266 (1553). P. 320-323.

4. Dzhumajlo, O. A. (2011). *Anglijskij ispovedal'no-filosofskij roman 1980-2000 [English confession-philosophical novel]*. Rostov-na-Donu: Izdatel'stvo Yuzhnogo federal'nogo universiteta, 320 p. [in Russian].

5. Drozdovskyi, D., Ivanyshyn, P., Prykhodko, O. (2020). *The Irish Experience of Identity Representation: M. J. Hyland's "Carry Me Down"*. *Journal of History Culture and Art Research*. 2020. Vol. 9. P262-275. <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v9i4.2784>

6. Drozdovskyi, D. (2021). *Parabolic Realism in Discourse on Contemporary Ukrainian Fiction*. *The International Journal of Literary Humanities*. Issue 19 (1). P. 181-192. <https://doi.org/10.18848/2327-7912/CGP/v19i01/181-192>

7. Foley, A. (2010). *Liberalism in the new millennium: Ian McEwan's Saturday*. *Journal*

of *Literary Studies*. No 26(1). P. 135-162.

8. *Istoriya vseмирnoy literatury* (1985). [History of World Literature]. T. III. Moskva: Nauka, 816 p. (Literatura epokhi Vozrozhdeniya: XIV-pervoy chetverti XVII vv.) [in Russian].

9. Ladnytska, O. (2015). Struktura ta funktsii okazionalizmiv u romanakh Iana Makiuena 'Saturday', 'On Chesil Beach i 'Solar' [Formal and functional peculiarities of occasionalisms in Ian McEwan's novels "Saturday", "On Chesil beach", "Solar"]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu "Ostrozka akademiia". Seriia «Filolohichna»*. Vyp. 55. P. 7-11.

10. Zhluktenko, N. Iu. (1988). *Anhlyiskyi psykholohycheskyi roman XX v.* [English psychological novel of the XX Century]. Kyiv: Vyshcha shkola, 160 p. [in Ukrainian].

11. McEwan, I. (2010). *Solar*. London: Jonathan Cape, 285 p.

12. Oliinyk, K. (2021). Misteriia yak metazhanr u dramaturhii XX stolittia [Mystery as a Meta-Genre in Drama of the XX Century]. *Visnyk Zhytomyrskoho derzhavnoho universytetu imeni Ivana Franka. Filolohichni nauky* [Bulletin of Ivan Franko Zhytomyr State University. Philological Sciences]. Vyp. 2 (95). P. 18-26. [in Ukrainian].

13. *The Contemporary British Novel since 2000* (2017). Ed. By J. Acheson. Edinburgh: Edinburgh University Press, 214 p.

14. *The Routledge Companion to Twenty-First Century Literary Fiction* (2018). Eds. D. O'Gorman and R. Eaglestone. London-New York: Routledge, 476 p.

15. Zwart, H. (2016). Tainted texts: Plagiarism and self-exploitation in *Solar* and Perlmann's silence. *Ethical Perspectives*. No23(2). P. 581–612.

Abstract. *The research of Ian McEwan's novel "Solar" (2010) will help to delineate the transformational dynamics of the postmodern to post-postmodern novel and to characterize the configurations of such changes in the contemporary British novel.*

The purpose of the study is to outline the thematic units and problem areas that reveal the genre specifics of the contemporary British novel, determining the narrative feature of the novel "Solar" by I. McEwan.

Results of research. *It has been determined in what way the ironic mode is represented in the novel "Solar". The philosophical parameters of the narrator, the worldview characteristics of the protagonist, the way of interaction of irony and seriousness (philosophical, confessional) in the novel, which British literary critics describe as an example of a comic work, have been discussed. At the same time, the spectrum of socio-psychological problems that reveal the critical attitude of the narrator to a number of problems of the contemporary academic science has been analyzed. The innovative aspects explained in the novel, in particular at the thematic level (new complexes of existential problems related to the devastation of the protagonist, his alienation and loss of values in life), as well as the general guidelines of the narrator (author) on innovation, which is realized even in the linguistic aspect due to the excess of occasionalisms (author's neologisms) have been outlined. The way in which external conditions determine Michael's alienation is studied, and it has been determined how the motif of the path (way) explicated in the novel helps the character to be "born again" in the "new life". It is analyzed what internal transformations take place inside the character in order to break the vicious circle of academic and existential problems and reach the level of perception of life in the categories of purpose and happiness. The scope of problems related to the critique of the contemporary science (imitation, plagiarism, bureaucracy, routine and numerous bureaucratic obstacles to innovative researches, lack of interest, banal fatigue experienced by the protagonist, and unwillingness to help younger colleagues in the implementation of their heuristic projects, etc.) have been spotlighted in the research.*

Key words: *post-postmodernism, the contemporary British novel, Ian McEwan, "Solar", the motif of the road (way), alienation, socio-psychological novel, intellectualism.*

ТВОРЧА СПАДЩИНА БОРИСА ОЛІЙНИКА В НАЦІОНАЛЬНОМУ ВИМІРІ CREATIVE HERITAGE OF BORYS OLIIYNYK IN THE NATIONAL DIMENSION

Т. М. ЧУМАК, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації,

T. M. CHUMAK, PhD in Pedagogy,
Associate Professor of the Department of Journalism and Linguistic Communication,
E-mail: tchumak27@ukr.net

https://orcid.org/0000-0003-4723-1757

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Анотація. У статті розглядається творчість Бориса Олійника як представника української культури ХХ століття з погляду національних духовних цінностей. Обґрунтовано, що світоглядні переконання Б. Олійника – це віддзеркалення історії українського народу, його моралі, національних традицій. Доведено, що основними проблемами в творах митця є проблеми життя і смерті, загальнолюдських цінностей і людської емпатії, щастя і свободи, обов'язку митця перед нацією. Поет закликав у своїх творах бути відповідальними за все у житті рідного народу. Своє мистецьке кредо поет відобразив у багатьох віршах і поемах, головна думка яких – щирість і чесність, возвеличення образу матері, чистота й непідкупність поетичного слова, глибока повага до літніх і старших людей, милосердя, людяність, працелюбність, жертвовність в ім'я перемоги добра над злом.

Творчість Бориса Олійника становить вагомий сторінку в історії української літератури. Його ім'я входить у всі антології світового мистецтва, електронні ресурси та енциклопедії. Осмислення творчої спадщини Б. Олійника як поета, трибуна, державного діяча знайшло широкий відгомін у дослідженнях філологів, письменників, літературознавців, критиків тощо.

Цілком очевидно, що провідними мотивами творчості Б. Олійника є єдність поколінь, утвердження загальнолюдських та національних моральних цінностей, на яких духовно зростає людина, а також філософські роздуми над проблемами сучасності в контексті історичного досвіду як нашого народу, так і всього людства. Звернення до трагічної сторінки української нації в роки другої світової війни зумовлює актуальність поезій Бориса Олійника у світлі нинішніх подій, у часи навали на нашу землю новітнього путінського фашизму.

Ключові слова: Борис Олійник, світоглядні переконання, моральні цінності, рідна мова, творче кредо, історична пам'ять, українська духовність.

Актуальність (Introduction) теми роботи зумовлена потребою системного вивчення творчої спадщини Бориса Олійника в національному вимірі. До художнього доробку митця належить понад двадцять оригінальних поетичних книг. Серед зацікавлень поета від початку його творчої діяльності знаходимо вірші про єдність поколінь, про невсипущу працю наших людей, їхню пам'ять і духовне багатство, трудові й ратні подвиги. Одвічні теми кохання, життя і смерті, любові й пошани до матері й дитини, до історичного минулого знаходять своє втілення в його поезіях. Ліричний герой творів Бориса Олійника – сильна духом особистість, яка знаходить розв'язання актуальних філософських і суспільних проблем через глибинне сприйняття дійсності з позицій

української національної духовності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій (Analysis of recent researches and publications). Творчості Бориса Олійника присвятили свої дослідження українські письменники й літературознавці Олесь Гончар [1], Василь Пахаренко, Леонід Горлач, Анатолій Мойсієнко. Дослідниця Лада Федоровська багато уваги приділила особливостям пейзажної лірики поета. Михайло Шевченко у вступній статті до «Вибраного» дав вичерпну характеристику творчій спадщині Бориса Олійника, Григорій Клочек розкрив світ поетичних критеріїв митця. Людмила Скирда глибоко проаналізувала поеми, сповнені філософського змісту. Однак варто зазначити, що творча спадщина Бориса Олійника в національному вимірі в

цих дослідженнях не розглядалася, що й зумовило вибір теми статті.

Метою статті є (The purpose of our paper): з'ясування ролі творчої спадщини Бориса Олійника в національному вимірі, зокрема в його поезіях філософської та громадянської тематики.

Мета передбачає вирішення таких завдань: з'ясувати філософські та морально-духовні позиції покоління шістдесятників, до яких належить поет, передумови феномену творчості Бориса Олійника, його естетичну орієнтацію на позиції української національної духовності, що зумовило вибір тематики більшості творів митця, розкрити з цього погляду художні особливості громадянської та філософської лірики поета, довести актуальність тих стильових візій, до яких він звертався, для наступних поколінь.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research). Джерельною базою дослідження послуговував художній доробок Бориса Олійника, перу якого належить понад двадцять оригінальних поетичних книг, а також праці письменників і літературознавців, присвячені творчості митця. У роботі застосовано різні методи аналізу поетичних творів: біографічний, структуральний, культурно-історичний. Вибір того чи іншого методу зумовлений особливостями конкретного віршованого тексту.

Результати дослідження (Results of the research and their discussion). Середина ХХ століття в Україні була позначена демократизацією суспільно-політичного та культурного життя, викриттям і засудженням масових репресій внаслідок політичних новозмін, які мали місце в період десталінізації. Це й стало передумовою виникнення шістдесятництва та шістдесятників. Покоління молодих митців складалося з окремих індивідуальностей, в основі світоглядних засад яких лежали ідеї гуманізму [2] та антропоцентризму [3], визнання свободи в усіх її проявах [4].

Початковий період шістдесятництва (кінець 1950-х — поч. 1960-х рр.) характеризувався переглядом морально-етичних цінностей у житті та літературі, пошуками нових форм творчості. Борисові

Олійникові, однак, як і багатьом його літературним ровесникам, були суттєво близькі зміни в суспільному житті та в літературному процесі. Великий вплив на формування його особистості мали дитячі та юнацькі враження, винесені з суворих років другої світової війни та повоєнної відбудови. Творче становлення Б. Олійника відбувалося в часи, «коли людство загалом усвідомило, що розум, коли він розвивається як голий інтелект, як самодостатній механізм прагматичного пізнання, а не як висока свідомість, перетворюється на силу, ворожу природі. Мабуть, цим значною мірою і пояснюється особливий характер взаємозв'язку поета із навколишнім світом» [5]. У творчості митця стає помітним поглиблення ліричного осмислення буття людини у вирі суспільних подій, її моральних цінностей та духовних орієнтирів, звідси помітним стає поглиблення особистісного характеру лірики. Водночас на творчий доробок Бориса Олійника певний вплив справила його незвична, як для поета, політична діяльність. З цього приводу «йому адресується чимало дошкульних інвектив, особливо з боку тих, хто сам ще зовсім недавно чіпляв до кожної збіорочки «ур-партійного паровозика» [6]. Своє політичне кредо Б. Олійник окреслює чітко і недвозначно: «Маючи досить досвіду в політичних баталіях, я міг би вельми вправно поміняти свої світоглядні позиції на догоду кон'юктурі і таким чином убезпечити себе від наскоків розмаїтих опонентів і, зрештою, мати неабиякий зиск, моральний та й матеріальний. Дякувати Богові, я не скористався жодною з цих можливостей: не переступив друзів і недругів, не ухилився од громадського обов'язку, не витер чоботи об знамена, під якими наші прадіди, діди та батьки захистили нас від коричневої чуми» [6].

Борис Олійник був не лише визначним поетом, його аналітичний розум намагався визначити закономірності літературного процесу, дослідити поетичний світ авторів художнього слова. Літературно-критичні статті різних періодів увійшли до книжки «Планета поезія» (1983) [7]. Ставши у 70-ті роки офіційно визнаним поетом, митець був відзначений Державною премією СРСР та Державною премією УРСР ім. Т. Г. Шевченка. Твори

його перекладалися різними мовами.

Віршам і поемам Олійника властиве прагнення глибоко проникати в соціально-політичні, філософські проблеми, які хвилюють суспільство. У поезіях, створених у різні роки – від перших до останніх – простежується авторське ставлення до зображуваного, глибоке осмислення подій і людських доль: «Згоден, що ми многогрішні, // Справді од вас бідніші...» [8]; «Прислухайсь до себе. Довірся вербі // І шукай його в слові, яке у тобі...» [9, с. 377]; «Такий, як є, стою на кружині. // Мені нема що від людей ховати...» [9, с. 296]. Борис Олійник завжди усвідомлював високу місію поета, кредо для якого було й лишається незмінним: «Писати, як живеш, і жити, як пишеш...»

Я тим уже боржник, що українець зроду:

Бо доля, певне в гуморі була,

Коли у посаг нам давала землю й воду,

І голубого неба два крила [9, с. 432].

У той же час Борис Олійник своєю творчістю неодмінно намагався звітувати перед сучасниками та майбутніми поколіннями: «Пам'ять душить: // Чи маєм право ми простити собі?» [9, с. 251]. Оглядаючись на пройдений шлях, поет з упевненістю може відзначити, «Що продається на світі не все, // І не купується совість» [9, с. 341].

Мотив пам'яті як єдності народу й особистості проходить через усю творчість митця. Поет ніколи не пориває зв'язку з традицією і постійно веде діалог з минулим, знаходить у собі творчу відвагу починати розмову з великими поетами минулого.

В день ясний і в ночі горобині,

В рідній чи далекій стороні –

Ти в моєму серці, Україно,

Думою Шевченка гомониш [9, с. 82].

У кожному зі своїх віршів, у кожній з великих поем автор екзистенційно осмислює сутність буття українського суспільства, віддаючи перевагу національній духовності. Саме історії сучасного життя та філософському осмисленню світу підпорядковує Б.Олійник свої художні прийоми, творчі знахідки.

Серед філософської лірики вирізняється медитативна. Думки і почуття у тексті вірша злиті в єдине ціле., як,

наприклад, у поезії «Був чоловік»:

Осінь мина... Зима...

Літо й весна – по колу.

А чоловіка – нема...

Страшно не те, що нема,

А що й не буде ж ніколи! [9, с. 106].

Думки поета передаються читачеві, примушують замислитись над таємницею людської природи. Вірш має глибокий емоційний вплив на читача, спонукає до роздуму про сенс життя. Людина – це найвища цінність, досконалість на Землі. Життя – це дар Божий, його треба прожити гідно: без фальші, чесно, берегти духовні цінності, шанувати людей, землю, труд, «нести добро у світ».

Основною формою вираження авторської свідомості в поезіях є образ ліричного героя, максимально наближений до образу самого автора. Це чітко простежується у вірші «Останній», що засвідчує вірність поета синівському обов'язку перед полеглими в роки другої світової:

І в щемну мить,

як сироти в сльоту.

Таку печаль відчують час і простір.

Що навіть кутий з каменю

Апостол

Ледь стримає за вією сльозу [9, с. 329].

Основні теми, до яких звертається поет, суголосні національному виміру його творчості. Це сучасник і його світ («Ялинка», «В снах безжурного дитинства...», «За рікою тільки вишні...» та ін.; історична пам'ять («Перед людьми і землею...» «На березі вічності», «Пам'ять води»); Україна і її майбутнє («Парад перед брамою вічності», «Не погасне висока потуга Дніпра...», «Двобій»); духовність, національні святині («Вибір», «Трубить Трубіж», «Перстень долі»); рідна земля, батьківщина («Батьки і діти! Діти і батьки»; «Остання дорога Нестора», «Розмова з учителем»); звернення до образу неньки, коханої («Мати сіяла сон», «О жовтий квіт мелодії розстань», «Я б спокійно лежав під вагою століть»).

Для письменника-гуманіста важливими є моральні категорії подвигу, обов'язку, совісті, пам'яті. До цих категорій він звертається і в жанрі поеми. Це дає можливість цілісно виразити важливу для нього ідею. Заслуговує на увагу те, що

Борис Олійник зосереджується на досить актуальній проблемі національної свідомості. Як зазначає дослідник творчості Бориса Олійника Григорій Ключек, «кожна поема у Бориса Олійника – концентрована енергійна спроба здійснити якомога повніше художнє вираження однієї з найважливіших і найдорожчих для нього ідей» [10].

Поема «Дорога» стала своєрідним зачином усього майбутнього епосу Бориса Олійника, адже в ній яскраво відбилися ознаки народності, ліричності, діалогічності, романтичності, що є характерним для всієї подальшої творчості митця. Уже перші строфи твору, за Л. Скирдою [11], ніби відтворюють панораму так званої «горизонтальної реальності», на теренах якої, за влучним виразом Гегеля, і мусить розгортатись епічне дійство. Для українця – це, безперечно, степ, наш національний чи не космічний «вимір», який багато в чому визначає епічність українського національного менталітету:

З глухих кутків,
діставши древні посохи –
Бамбукові, тернові, під горіх, –
Ішли філософи, брели філософи
Шукать начало пройдених доріг [12].

Дороги прощань і втрат стеляться від серцець в усій нашій країні чи не з кожної хати, закликають не допустити повторення страхіть війни... Такою є особливість творчого обдарування Бориса Олійника, що його ліричний герой не усвідомлює себе поза часом і поколінням – він шукає витоків свого роду й народу, тієї генеалогії духовності, на яку може спиратися сучасна людина. Минуле проходить крізь душу самого поета, наповнює кожен його вчинок і помисел.

Це твір, у якому глибоко розкрита проблема вибору морально-етичного кредо. Питання як жити, яким бути – основні, вони стоять у центрі художнього світу майстра слова. Образи дороги, долі – свідчення глибокого знання фольклору. У творчості поета-сучасника віднаходимо чимало образів фольклорного походження. Народність – це, безперечно, «основоположна риса поем Олійника, що ніби вкорінює його творчість у найглибші шари українського прасвіту, а, точніше б сказати, нашої духовної цивілізації. Цей

потяг до основ, до коренів, до самої суті вочевидь зумовлює ще один, напрочуд важливий, аспект олійниківського епосу – його історизм. Адже народ не може існувати поза своєю історією так само, як і епос» [11].

Поеми «Доля» й «Урок» об'єднує досить важлива тема – тема пам'яті. Ця тема найболючіша й найбільш дорога для поета. Автор намагається повертати щораз читача до минулого ніби з метою пробудження в людині відповідальності за все на світі – за минуле й майбутнє, за себе, за народ. Народність – це, безперечно, головна риса поем Олійника, що «ніби вкорінює його творчість у найглибші шари українського прасвіту, а, точніше б сказати, нашої духовної цивілізації. Цей потяг до основ, до коренів, до самої суті вочевидь зумовлює ще один, напрочуд важливий, аспект олійниківського епосу – його історизм. Адже народ не може існувати поза своєю історією так само, як і епос» [11].

У поемі «Заклинання вогню» ця проблема теж розкривається з особливим «Олійниковим» підходом, що наштовхує до прагнення самовдосконалюватися до самоочищення людини.

У композиції поеми простежується подорож у минуле, введення яскравих лірично-сповідальних фрагментів, непримирності до різноманітних антиподів моралі. Тема пам'яті постає постійно у формі осмислення минулого чи у власних спогадах.

Пам'ять, що стоїть на повний зріст на стезі нашого життя потрібна всім, бо «по пам'яті в людині пізнає людину світ». Те, що Борис Олійник спонукає своїх сучасників до роздумів про вічне, до «відкритого погляду в лица людей і вічності», не минає безслідно. Філософська поезія Олійника... повністю покликана служити кращому в нашій сучасності, кращому майбутньому» [13].

Пошана до матері як берегині роду справіку характерна для української національної духовності. Борис Олійник по-особливому, не тільки з синівською любов'ю, а й з глибоким філософським підтекстом уславив святість жінки-матері, утвердив безсмертність її образу. Для нього мати насамперед – жінка-трудівниця, берегиня, охоронниця родинного вогнища,

чудодійниця планети.

У віршах збірки «Сива ластівка», яка є творчим злетом поета, Б. Олійник називає матір улюбленими народно-пісенними словами: горлицю, сивим сонцем, сивою ластівкою. Він пропускає крізь своє серце кожне слово, зігріте щирою душею, тому воно ніжно-трепетне й звучить по-особливому.

Віддай усе, що взяв, і освятись,
Ще більше, ніж узяв, зумій віддати...
Стоїть на видноколі світла мати –
У неї вчись («Диптих»).

Ідейно-художня основа, корінь його поезії – це міцні зв'язки поета з народом, із животворними традиціями реалізму й народності. Вірність народній морально-філософській основі особливо викристалізовується саме у віршах про матір, образ сивої неньки проходить через усю творчість поета й зримо переростає в символ. Для дітей, для їх мирного життя, без життєвих катаклізмів і стихій, вона «прибрала планету, послала стежкам споришу, навчила дітей, як на світі по совісті жити ...» Совість для Бориса Ілліча – це головна сутність людини. Минає час, і мати поволі йде за межу життя, та лишається навіки безсмертною – вона житиме в долі своїх нащадків.

Поетичний ліризм настільки задушевний, щирий, народний, що підсвічується ніби із середини слова, лягає ніжно на душу. Українська мадонна, щаслива мати, проста згорьована селянка, удова – це один із найсвятіших образів, який уособлює Україну.

Образ матері в поезіях Бориса Олійника є втіленням усього доброго, відданого, чесного. Символом життя і чистоти є світло, сонце. Через нього передається любов до Батьківщини, рідного краю. Високий зміст поняття «мати» «знаходить вираження і у високих словах: стоїть на видноколі світла мати, мати дуже висока, древніша од космосу» [11]. На глибокому синтезі традиційних і фольклорних поетичних образів побудований також вірш «Мати наша – сивая горлиця», у якому переважають фольклорні елементи типу серденько, мати – сива горлиця, жура-журавель, чиста сльоза-водиця, сивий дуб, явір.

Однією зі своєрідних особливостей мовної системи поета є слова-образи. Це

здебільшого лексика старослов'янського походження, яка часто відтворюється в нових контекстах, розширюючи їх стилістичні рамки. Пор.: А світ уже читав грядущу славу; Гіркий шматок насущного; Великому грядущому; Суворо проходять повз нас, і грядущих і суших.

Поетові однаково добре вдаються і твори монологічного характеру з їх деклараціями, сповідями, і вірші епічно-оповідні, де ті чи інші істини відкриваються читачеві [15] в результаті осмислення різних колізій і випадків з життя.

Оригінальним і вдумливим майстром постає Борис Олійник у поезії «Погоня... І постріл...», що витримана в дусі знакової фольклорної притчі, і «в притчевому, виконаному з тонким відчуттям іронічно-сатиричних засобів вірші «Між людей у будні й свята...», де психологічний портрет «героя» вражає майстерно відтвореним холодом байдужості, душевного спустошення, бездуховності» [16].

Для творчості Б. Олійника характерна притчевість взагалі. Вибагливо опрацьовуючи композицію кожного твору, вільно почуваючись у розгортанні сюжету, для вирішення актуальних ідейних завдань він вдало використовує форму віршованого інакомовлення. Олійникові притчі – це здебільшого художні роздуми про сутність людини в системі її історично-соціальних зв'язків, про людську совість, про набуті попередніми поколіннями моральні уроки, що входять у духовний світ нашого сучасника.

Твори Б. Олійника характеризуються романтичною символікою, піднесенням пафосом, оскільки романтичний принцип підходу до життя, поглиблюючись філософськи й конкретизуючись соціально, багато в чому визначив стиль поета, він творить такий мовно-художній образ, в якому кожна деталь, зокрема й індивідуально-колористична, розкриває багатопланову семантику поетичного задуму.

У влучних висловленнях, сентенціях, афоризмах, морально-етичних, філософських міркуваннях Бориса Олійника відчувається глибоко масштабне мислення. Новаторство поета виявляється також і в активізації особливих конструкцій речень, розмовного синтаксису, який утворює характерні проникливі інтонації.

Твори митця збагачують сучасну літературну мову різноманітними асоціативними явищами; вони також тісно пов'язані з народнописними традиціями. Його внесок у мовну скарбницю важко переоцінити. З кожною збіркою поета розкриваються все нові грані його таланту і в осяганні нових тем поезії, і в його проникненні в мовні глибини. Мовно-поетична образність творів Бориса Олійника тісно пов'язана з писемно-літературними традиціями та народно-розмовними джерелами української мови. Особливостями його ліричної мови є задушевність, щирість, перегук з усною народною творчістю. Як цілком правильно зазначає С. Я. Єрмоленко, «Традиційне й оновлене слово, інтимно-довірлива розмовна інтонація, розкутий ритм вірша формують монолог Бориса Олійника, його індивідуальний стиль, в якому символічного значення набувають поняття людської істини і по-філософському осмисленого кредо поета» [17].

На особливу увагу заслуговують поезії Бориса Олійника про кохання. Це високий злет душі, таємниче, безмірне і сокровенне почуття, ніким не розгадане, не вивчене, якому присвячували свої твори у всі часи митці слова.

Заболю, затужу,
зарідаю... в собі, закурличу,
А про очі людські
засміюсь, надломивши печаль.
Помолюсь крадькома
на твоє праслов'янське обличчя,
І зоря покладе
на мовчання моє печать [9, с. 456].

Сплав індивідуально-літературного та народнописного стилів поет виражає у змісті, у формах близьких до народнописних творів. Уся інтимна лірика поета зіткана із образів. Услухаймося в образи вересневого надвечір'я, сизих осінніх туманів, далекої зорі, білого цвіту вишень, сповільненого поруху крила, умираючого листя, синьоокої дівчини, яка стоїть «на порозі високім», сивого журавля, якому вже не бути білим лебедем, жіночого профілю, ледь означеного на тлі вечірнього обр'ю. Використання уособлення та традиційної образності – це один із способів чарівного сплаву, магнетизму поезій. Засвоївши почуття й думку, що створили форму поезії

[18], читач опановує цю форму й у ній дістає ключ до національної скарбниці народного духу.

Був я вітром, був я лютим, був я нордом,

Став я ніжним, став я птахом і крилом,

А якось мені зустрілась вельми горда –

І прокинувся я вранці джерелом [9, с. 183].

Пейзажна лірика Б. Олійника вмістила в собі як шукання й надбання попередників, так і оригінальність духовного осмислення світу. Тому й позначена вона філософською якістю. Живаючись у певний ліричний образ, сприймаючи світ його очима, Б. Олійник досягає психологічно-художньої об'єктивності. Скажімо, у вірші «Чарівник», яким поет вшановує пам'ять М. Рильського, відтворено особливий настрій душі, її близькість і порозуміння з усім життям. Відгомін фольклорної традиції вчувається у більш ранньому вірші «Пам'яті Павла Тичини», де «невід'ємність від буття природи передана через оті віщі знаки, що їх слали художнику і трави, і води, і птахи, мовби передчуваючи біду – спільну для них і для людей...» [5].

І все ж не викликає сумніву, що в кожного часу своє больове осердя, кожна боротьба схожа на свій вік. Злитість із природою у Б. Олійника справді абсолютна, але не через «розчиненість» у ній, як це було в поетів – його попередників (М. Рильського, П. Тичини), а навпаки, сказати б, через «вбирання» її у себе. У ліриці Б. Олійника акценти дещо зміщені: у цьому усвідомленні природи не тільки синівське, а й батьківське, захисне, начало... Споконвіку людина була смертною, а природа вічною, отож у цій своїй вічності й величі вона сприймалася як байдужа до суєтних і скороминущих людських турбот. Нині ж людство усвідомило, що принаймні в земному бутті природа смертна. Звідси, певно, оте відчуття «вбирання» у себе навколишнього – бажання, взявши в душу, прихистити таким чином живе. Здається, саме цим можна пояснити й те, що в Б. Олійника немає суто пейзажних віршів, тоді як тема ця в його творах без перебільшення всепроникна. Адже «природа, увібрана в душу, присутня

скрізь, де виявляє себе особистість ліричного героя» [5].

Непохитна віра в торжество обережної й доброї мудрості та нинішнього людського «старшинства» над природою є джерелом життєствердного пафосу пейзажної лірики Бориса Олійника. Візьмемо вірш «Долоня». В ньому панує веселий впевнений спокій, але не байдужий, небезсторонній. Вересень Б. Олійника мусить клопотатися, хоч і весело, про свою кінцеву незнищенність, ховатися «у яблуко, в терен і укріп», та хутчій втікати од холодів «у ямби» чи «у верлібр» (куди ж іще, як не в прихисток теплої людської душі):

А як піде з висвистом завірюха клята,
Попросись у прихисток під долоню
ратая,

Де між ліній світяться дати і віки,

Де дванадцять місяців сплять, як
малюки...

У цій поезії виявляється соціальний аспект: природа все більше стає залежною від людини, а людина все чіткіше це усвідомлює. Хто ж краще захистить життя, аніж людина праці? Хто б не була вона за фахом – хлібороб, поет чи інший представник братства трудівників. До світоглядного узагальнення веде й таке особливе, характерне для Б. Олійника поєднання сьогоденного, конкретно-зримого, і вічного, першопочаткового. Хоч і реальна – мовби аж тепла – натруджена долоня ратая, але в її лініях просвічують віки, минулі й прийдешні.

Епітет «земна» стосовно лірики Бориса Олійника настільки об'ємно точний, наскільки й багатозначний, багатовимірний. Закріплене народною традицією, самим способом осягнення реального світу митцем, здатністю бути зрозумілим багатьом і тоді, коли автор (ліричний герой) звертається до окремої особи. Такий спосіб поетичного вираження, як нам видається, вимагає від автора віртуозного володіння словом і є, по суті, прерогативою істинного таланту» [19].

Скажімо, вірш «Про хоробрість» починається такою, здається, суто особистісною, неквапливою розповіддю про конкретний життєвий факт.

Буденна ситуація у вірші передана просто й достовірно. І на перший погляд важко збагнути, що ж нас у цих рядках

найбільше вражає – чи стурбованість тяжким фізичним станом тракториста, а чи філософія самих дядькових слів, просвічених щирою, невідомою сором'язливістю, чистотою трудівничої етики. Останнє ніби возвеличує героїв твору Б. Олійника у їхніх нелегких буденних клопотах. Вірш «Про хоробрість» закінчується, як відомо, не раз цитованими рядками: «І не звісно, кому треба більше хоробрості: Космонавту чи хліборобу?» [6]

Справедливо, на наш погляд, Михайло Шевченко, соратник поета по перу, зазначав: «Борис Олійник, безперечно, один з найбільших поетів другої половини двадцятого століття... Дивовижний чародій інтимної лірики, соціальної поезії і видатний майстер поеми – він створив свій неповторний світ максимально чистих, високих почуттів і глибокої філософії, чітко означений ритмічним контуром, самобутньою мелодикою і оригінальним словниковим ландшафтом. Олійник, мабуть, єдиний із сучасних поетів, кого можна впізнати з одного-двох рядків. Мені думається, що в третьому тисячолітті з нашої півсотні літ лишиться двоє поетичних імен: Ліна Костенко і Борис Олійник» [20, с. 14].

Борис Олійник «ніколи не грався словом на догоду суспільним замовникам чи галасливим літературним реформаторам, факірам на годину, які понад усе полюбляють вивершитися над іншими, зверхньо поставитися до собі подібних, аби під шумок нагребти побільше до себе, зневаживши при цьому одвічні принципи народної моралі» [21].

Висновки і перспективи (Conclusions and future perspectives).

Таким чином, провідними мотивами творчості Б. Олійника є єдність поколінь, філософські роздуми над проблемами сучасності в контексті історичного досвіду нашого народу і всього людства, утвердження загальнолюдських моральних цінностей, на яких духовно зростає людина.

Поетичні твори митця дають змогу адекватно оцінювати нові обставини та формувати стратегію подолання проблем, які виникнуть на шляху формування особистості в усталене поняття земного в поетичній системі автора не протиставляється метафоричному, образно-

узагальненому, а характеризує світ тривоги і турбот ліричного героя, нашого сучасника. «Багатомірність конкретного зумовлена умовами політичних, економічних, соціальних змін. Борис Олійник високо підносить почесне звання поета і своєю творчістю, і громадянською позицією. Незважаючи на неспростовний і незаперечний талант поета, спостерігається тенденція до заниження значення творчості Б. Олійника для

української літератури. Але очевидно одне: у найскладніші роки становлення української державності, за часів Революції Гідності й нині, в жорсткому протистоянні української нації перед загрозою тотального нищення в повномасштабній війні, творча спадщина Бориса Олійника залишається актуальною, наголошуючи на неперебутних людських цінностях, утверджуючи безсмертя української національної духовності.

Список використаної літератури

1. Гончар О. Слово про поета Б. Олійника : [висловлювання]. Українська мова і література в школі. 2015. № 10. С. 10-13.
2. Savchyn, V. (2021). Literary Translation behind Bars in the Late Soviet Union: Contextual Voices of Vasyl' Stus and Ivan Svitlychnyi. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 8, No 2, 235-273. Retrieved from <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/628>.
3. Randal, F. (1919). The Ukraine and Its Song. *Poetry*, Vol. 14, No 1, 36-37. Retrieved from <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?contentId=59168>.
4. Ястремська, Т. (2021). Семантична опозиція «верх / низ» у діалектній картині світу українців. *Slavia Orientalis*, том 70, № 1. URL: <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/137008/edition/119942/content>.
5. Федоровська Лада «Мої високі птиці...» (Поетичний світ Бориса Олійника) *Літературознавство*. 1995. № 1. С. 10-19.
6. Бурбан В. Поетична планета Бориса Олійника в просторі й часі: https://zn.ua/ukr/SOCIUM/poetichna_planeta_borisa_oliynika_u_prostori_i_chasi.html.
7. Олійник Б. Планета Поезія : роздуми : статті : портрети. Київ : Дніпро, 1983. 190 с.
8. Шевченко Михайло В. (передм.) ... Вибране. Поезії. Поєми : [збірник] / Борис Олійник ; передм. Михайла Шевченка. Київ: Етнос, 2009.
9. Олійник Б. Вибране. Поезії. Поєми. Київ: «Етнос», 2009. 638 с. : іл.
10. Клочек Г. Три поезії Бориса Олійника : дещо про магію Олійникового слова. *Слово і час*. 2010. № 12. С. 19–23.
11. Скирда Л. Поєми Бориса Олійника. Сповна життям оплачувать слова...: [https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-](https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-oliynika-spovna-zhyttyam-oplachuvat-slova/)

[poemy-borysa-oliynika-spovna-zhyttyam-oplachuvat-slova/](https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-oliynika-spovna-zhyttyam-oplachuvat-slova/)

12. Олійник Б. Дорога: http://ukrbooks.com/ua/Doroga_5072/
13. Лук'яненко Є. Зірка і життя Бориса Олійника. Київ, 2015, № 11-12, С. 173-176.
14. Пустовіт Л. О. Поетичний словник Бориса Олійника. УМЛШ. 1995. № 11. С. 53-57.
15. Topolovska, T. (2022). Reading buildings: The textual turn of architecture as a parallel to the spatial turn in literary studies. *Ars Aeterna*, Vol. 14, Issue 1, 58-70. DOI: <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0006>.
16. Ільницький М. На спокій права не дано. Поезія Бориса Олійника. Київ, 2010. С. 83.
17. Єрмоленко С. Слово, оновлене часом URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf>.
18. Da Costa Fialho, O. (2007). Foregrounding and refamiliarization: understanding readers' response to literary texts. *Language and Literature*, Vol. 16, No 2, 105-123. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0963947007075979>
19. Мойсієнко А. Неба сягнувши, тривожити небо нове (Роздуми над творами Бориса Олійника). Київ. 2008. № 2. С. 135-139.
20. Мовчан Р. Засадничі основи вивчення української літератури в школі. *Дивослово*. 2014. №8. С.10-12.
21. Горлач Л. Б'ють у крицю літа: до 80-річчя від дня народження Бориса Олійника. *Вітчизна*, 2015, № 9-10, С.103-106.

References

1. Honchar, O. (2015). Slovo pro poeta B.Oliinyka [A word about the poet Borys Oliinyk]. *Ukrainian language and literature at school*, Issue No. 10, 10-13.

2. Savchyn, V. (2021). Literary Translation behind Bars in the Late Soviet Union: Contextual Voices of Vasyl' Stus and Ivan Svitlychnyi. *East/West: Journal of Ukrainian Studies*, Vol. 8, No 2, 235-273. Retrieved from <https://ewjus.com/index.php/ewjus/article/view/628>.
3. Randal, F. (1919). The Ukraine and Its Song. *Poetry*, Vol. 14, No 1, 36-37. Retrieved from <https://www.poetryfoundation.org/poetrymagazine/browse?contentId=59168>.
4. Yastremska, T. (2021). Semantic Opposition "top / bottom" in the Ukrainian Dialectal Worldview. *Slavia Orientalis*, Vol. 70, No 1. Retrieved from <https://journals.pan.pl/dlibra/publication/137008/edition/119942/content>.
5. Fedorovska, L. (1995). «Moi vysoki ptytsi...» (Poetychnyi svit Borysa Oliinyka) ["My high birds ..."] (The poetic world of Borys Oliinyk)]. *Literary Studies* No. 1, 10-19.
6. Burban, V. (2004). Poetychna planeta Borysa Oliinyka v prostori y chasi. Retrieved from https://zn.ua/ukr/SOCIUM/poetichna_planeta_borisa_oliynika_u_prostori_i_chasi.html [in Ukrainian].
7. Oliinyk, B. (1983). *Planeta Poeziia : rozдумы: statti: portrety* [Planet Poetry: reflections: articles: portraits]. Kyiv; Dnipro, 190.
8. Shevchenko, M. (2009). *Vybrane. Poezii. Poemy (peredmov)* [Selected. Poetry. Poems (preface)]. Kyiv: Etnos.
9. Oliinyk, B. (2009). *Vybrane. Poezii. Poemy* [Selected. Poetry. Poems]. Kyiv: Etnos, 638.
10. Klochek, H. (2010). Try poezii Borysa Oliinyka: deshcho pro mahiiu Oliinykovoho slova. [Three poems by Borys Oliinyk: something about the magic of Oliinyk's word]. *Slovo i chas*. Issue No. 12, 19-23.
11. Skyrda, L. (n.d.). *Poemy Borysa Oliinyka. Spovna zhyttiam oplachuvat slova...* [Poems by Borys Oliinyk. Full of life pay for words...]. Retrieved from <https://liuskyrda.com.ua/lyudmyla-skyrda-poemy-borysa-olijnyka-spovna-zhyttyam-oplachuvat-slova/>
12. Oliinyk, B. Doroha [The way]. URL: http://ukrbooks.com/ua/Doroga_5072/ [in Ukrainian].
13. Lukianenko, Ye. (2015). *Zirka i zhyttia Borysa Oliinyka* [Star and Life of Borys Oliinyk]. Kyiv. Issue No. 11-12, 173-176.
14. Pustovit, L. (1995). *Poetychnyi slovnyk Borysa Oliinyka* [Poetic dictionary of Borys Oliinyk]. UMLSh. Issue No. 11, 53-57.
15. Topolovska, T. (2022). Reading buildings: The textual turn of architecture as a parallel to the spatial turn in literary studies. *Ars Aeterna*, Vol. 14, Issue 1, 58-70. DOI: <https://doi.org/10.2478/aa-2022-0006>.
16. Ilytskyi, M. (2010). Na spokii prava ne dano. *Poeziia Borysa Oliinyka* [There is no right to peace. Poetry of Borys Oliinyk]. Kyiv. 83.
17. Yermolenko, S. (n.d.). *Slovo, onovlene chasom* [A word updated by time]. Retrieved from <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine11-2.pdf> [in Ukrainian].
18. Da Costa Fialho, O. (2007). Foregrounding and refamiliarization: understanding readers' response to literary texts. *Language and Literature*, Vol. 16, No 2, 105-123. Retrieved from <https://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0963947007075979>.
19. Moisiienko, A. (2008). Neba siahnuvshy, tryvozhyty nebo nove (Rozдумы nad tvoramy Borysa Oliinyka) [Reaching the sky, disturb the new sky (Reflections on the works of Boris Oliinyk)]. Kyiv. Issue No. 2, 135-139.
20. Movchan, R. (2014). *Zasadnychi osnovy vyvchennia ukrainskoi literatury v shkoli* [Basic principles of studying Ukrainian literature at school]. *Dyvoslovo*. Issue No. 8, 10-12.
21. Horlach, L. (2015). *Biut u krytsiu lita: do 80-richchia vid dnia narodzhennia Borysa Oliinyka* [They are shouting in the summer: to the 80th anniversary of Borys Oliinyk]. *Vitchyzna*. Issue No. 9-10, 103-106.

Abstract. *The article deals with the creativity of Borys Oliinyk as a representative of Ukrainian culture of the 20th century in terms of national spiritual values. It is proved that Oliinyk's worldview beliefs are a reflection of the history of the Ukrainian people, its morals, national traditions. It was proved that the main problems in the works of the artist are the problems of life and death, human values and human empathy, happiness and freedom, the artist's duty before the nation. The poet urged in his works to be responsible for everything in the life of his native people. The poet imprinted his artistic credo in many verses and poems, the main idea of which is sincerity and honesty, the praise of the image of the mother, purity and incorruptibility of the poetic word, deep respect for the elderly and older people, mercy, humanity, hard work, sacrifice for the victory over evil.*

The works of Borys Oliinyk constitute a significant page in the history of Ukrainian literature. His name is included in all anthologies of world art, electronic resources and encyclopedias. Comprehension of Oliinyk's creative heritage. Oliinyk as a poet, tribune, statesman has found a wide echo in the studies of philologists, writers, literary critics, critics, etc.

It is obvious that the leading motifs of Borys Oliinyk's works are unity of generations, the statement of universal and national moral values, which spiritually grow a person, as well as philosophical reflections on contemporary problems in the context of the historical experience of our people, and all of humanity. Appeal to the tragic page of the Ukrainian nation during the Second World War makes poems by Boris Oliinyk urgent in the light of current events, in times of invasion of the newest putin's fascism on our land.

Key words: *Borys Oliinyk, ideological beliefs, moral values, native language, creative credo, historical memory, Ukrainian spirituality.*

COMMUNICATION STUDIES. СОЦІАЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ

УДК 502/504:316.77

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.007](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.007)

ФУНКЦІОНАЛЬНІ ПАРАМЕТРИ ЕКОЛОГІЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ FUNCTIONAL PARAMETERS OF ENVIRONMENTAL COMMUNICATION

С. В. ХАРЧЕНКО, доктор філологічних наук, доцент,
S. V. KHARCHENKO, Doctor of Philology, Associate Professor

E-mail: lucynka@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-9336-1259>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

В. Д. ШИНКАРУК, доктор філологічних наук, професор

V. D. SHYNKARUK, Doctor of Philology, Professor

E-mail: vashyn2010@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0001-8589-4995>

Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Анотація. Актуальність. Статтю присвячено екологічній комунікації, що досить давно функціонує у світовому часпросторі. Мета розвідки — проаналізувати обсяг поняття «екологічна комунікація», з'ясувати функції екологічної комунікації, її суб'єктів, особливості, види, проаналізувати наявні моделі екологічної комунікації, виявити найбільші віртуальні майданчики для екокомунікації.

Методи. У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедуції та індукції, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до дефініцій поняття «екологічна комунікація», що функціонують у науковому дискурсі та інтернет-просторі. Зіставний метод використано для порівняння моделей екологічної комунікації. За допомогою методу комунікативно-прагматичного аналізу визначено функції екологічної комунікації.

Результати дослідження та їх обговорення. Визначено, що явище екологічної комунікації має наукове опрацювання не однако в різних мовних традиціях. Зіставлено функціонування поняття «екологічна комунікація» (*environmental communication*) в англійськомовній та українськомовній наукових парадигмах і медіапросторі: в англійськомовному дискурсі спостережено однако або подібне потрактування цього поняття, натомість в українськомовному науковому дискурсі його використовують у трьох різних значеннях, які, однак, мають спільну сему. Запропоновано уточнену дефініцію розглядуваного поняття.

Установлено форми екологічної комунікації (громадська, групова, міжособистісна) та її види (безпосередня й опосередкована, формальна і неформальна, спонтанна і запланована, усна, писемна і візуальна, вербальна і невербальна, особиста і міжособистісна), а також описано її суб'єктів, підкреслено її двосуб'єктність і міждисциплінарність, конвергентність, циклічність.

Вирізнено функції екологічної комунікації, зокрема власне комунікативну, гносеологічну, конституційно-сприйняттєву, інтерактивну, прагматичну. Розглянуто моделі будови — лінійну й конвергентну — екологічної комунікації як субвиду загальної комунікації.

Розглянуто освітні й наукові майданчики для обміну інформації екологічної спрямованості.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в такому: встановити ієрархічні зв'язки між поняттями «екологічна комунікація» та «екологічний дискурс»; виявити співвідношення текстів функціональних стилів в екологічному дискурсі, структуру українського екологічного дискурсу тощо.

Ключові слова: екологічна комунікація, екологічна інформація, доквіллева проблематика, екокомунікатор.

© С. В. Харченко, В. Д. Шинкарук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 13, № 2, 2022

Природа є загальна і правдива вчителька... Лише не перешкоджай їй, а коли можеш, усувай перешкоди та ніби прочищуй їй шлях.

Григорій Сковорода

Актуальність (Introduction). Ще 1886 року на позначення взаємин між людиною і природою з'явився неологізм «екологія», що його у книзі «Generelle Morphologie der Organismen» («Загальна морфологія організмів») запропонував Ернст Гекель, німецький біолог і філософ. А через понад 100 років, термінологізувавшись і розширивши свою семантику, він став одним із найпопулярніших і найуживаніших слів. Однак взаємини людини і природи хвилювали людство чи не від самих його початків. Це відобразилося у віруваннях, у крилатих висловах і зберіглося в різних джерелах. Наприклад, у латинських афоризмах *Etiam post malam segētem serendum est* (Навіть після поганого врожаю потрібно сіяти), *Homīni cibus utilissimus est simplex* (Проста їжа – найбільш корисна для людини), *Mala herba cito crescit* (Погана рослина швидко росте), *In vino veritas, in aqua sanitas* (Істина у вині, здоров'я у воді).

Про те, щоб жити в гармонії з природою, бути залюбленим у природу і бути відповідальним господарем на землі нагадує людині Бог, тому і у Святому Письмі читаємо: *Шість років засіватимеш твою землю і збиратимеш урожай. А на сьоме літо залиши її перелогом і дай одпочити...* (Вих. 23:10-11), тобто з повагою стався до землі, яка тебе годує, шануй її, бережи. Берегти закликає Біблія і найменше Боже створіння. Як ось: *«Коли трапиться тобі по дорозі пташе гніздо... з пташенятами або яйцями, і мати сидить на пташенятах чи яйцях, не бери матері з маленькими; ти мусиш пустити матір на волю, а пташенят можеш взяти для себе, щоб тобі було добре й ти довго жив на світі* (Втор. 22:6-7).

Філософи також роздумували над взаєминами між людиною і природою, про гармонію між ними. Згадаймо сповнену символізму збірку «Сад божественних пісень» Григорія Сковороди, де знаходимо авторове одкровення: *О діброво! О зелена! Моя матінко свята! Тут веселість лиш для мене щиру тишу розгорта.*

Турботою (справжньою чи удаваною)

про довкілля пронизано людство протягом останніх півтори сотні років. Промислові революції загострили взаємини людини і природи, погіршивши природній баланс між використаним і відтвореним, що і стало причиною катастрофічної деградації довкілля в масштабах біосфери, а також загрозою навкіллю і здоров'ю людини. Комунікація про способи подолання цієї кризи та усунення (або послаблення тиску) загроз привели світ до Цілей сталого розвитку [10, с. 6–9], які між собою взаємопов'язані, взаємозумовлені. Вони комплексні та неподільні, зрівноважують три виміри сталого розвитку: економічний, соціальний та екологічний [11].

Аналіз останніх досліджень та публікацій (Analysis of recent researches and publications). Незважаючи на те, що екологічна комунікація відносно молодий напрям дослідження, у поле зору науковців потрапляють як загальнотеоретичні питання, так і практичні аспекти.

З-поміж теоретичних праць виразно вирізняються ті, де розглядають змістове наповнення поняття «екологічна комунікація» і засади його витлумачення [14, с. 9, 18; 15, с. 4; 19; 21, с. 343; 23; 26], як структуру має екологічна комунікація та як взаємодіють елементи цієї структури [16; 17; 26]. Осмислюють можливі змістові трансформації екологічної комунікації в умовах постіндустріального та інформаційного суспільства, а проблеми вивчення екологічної комунікації розглядають через дослідження екологічної інформаційної системи, які визначає трансформацію моделей та шляхів передання інформації про довкілля [27, с. 148].

Публікації останніх років у закордонних виданнях вказують на пріоритетність прикладних аспектів у вивченні екологічної комунікації. Зокрема:

– досліджували сучасні аспекти вивчення екологічної комунікації, переосмислюючи стан її функціонування у зв'язку змінами дефініції в умовах інформаційного суспільства [27];

– вивчали інструменти стратегічних комунікацій, які дозволяють ефективно

створювати й оприлюднювати важливу інформацію і яка має вагомий вплив на цільову аудиторію для вирішенню екологічних проблем на національному та локальному рівнях, основні характеристики стратегічної комунікації в екологічній сфері [6; 20], а також альтернативні комунікаційні моделі як засіб зміцнення мереж як для діалогу, так і для соціальних дій у екологічній комунікації [17];

– перевіряли, чи впливає формат заголовка на ймовірність того, що учасники виберуть статтю про екологію (над статтями про розваги, спорт і бізнес), чи впливає формат заголовка на сприйняття довіри до заголовка, чи вважали учасники на основі прочитаного заголовку історію справжньою новиною, фейковою новиною, сатирою чи чимось іншим, чи вплинув формат заголовка на оцінку учасників щодо того, наскільки достовірною, на їхню думку, буде історія на основі заголовка, чи впливає формат заголовка на те, наскільки учасники очікують залучення до історії [18];

– шукали в науковій площині відповіді на питання, як комунікація адміністрації Національного парку «Шварцвальд» (Федеративна Республіка Німеччина) та надані нею можливості участі вплинули на прийнятність до його створення в 2014 році та як прийнятність змінилася після цього, на підставі чого підготовлено рекомендації з формування позитивної прийнятності природоохоронних територій від початку надання їм такого статусу [15];

– аналізували роль соціальних мереж у спілкуванні між суб'єктами екологічної комунікації — громадськими організаціями, представниками підприємств і владних структур, експертів з питань довкілля, вказуючи на те, що соціальні мережі розвиваються як генератор громадянської активності, їх ще недостатньо використовують і (не)враховують органи місцевого самоврядування різних рівнів [1], а також висвітлили комунікаційні та інформаційно-роз'яснювальні роботи в межах виконання міждисциплінарного проєкту «Чудеса Меконгу», що є важливими для підвищення обізнаності широкої громадськості щодо питань збереження [22];

– обговорювали значення подкастингу (на прикладі подкасту Breaking

Green Ceilings (<https://podcasts.apple.com/us/podcast/breaking-green-ceilings/id1498127526>)) як платформи, щоб обговорювати екологічні проблеми, щоб продемонструвати способи пояснення екологічних проблем та запропонувати вирішення постійних проблем, з якими часто стикаються екологи, а також щоб ділитися історіями, які часто не висвітлюються в освітніх системах і в основних ЗМІ [25].

Мета (Purpose) – проаналізувати обсяг поняття «екологічна комунікація», з'ясувати функції екологічної комунікації, її суб'єктів, особливості, види, проаналізувати наявні моделі екологічної комунікації, виявити найбільші віртуальні майданчики для екокомунікації.

Матеріали і методи дослідження (Materials and methods of research).

У дослідженні використано низку загальнонаукових та лінгвістичних методів. Зокрема, методи аналізу, синтезу, дедукції та індукції, описовий метод застосовано для обґрунтування теоретичної бази дослідження та узагальнення власних спостережень. Термінологічний аналіз застосовано до дефініцій поняття «екологічна комунікація», що функціонують у науковому дискурсі та інтернет-просторі. Зіставний метод використано для порівняння моделей екологічної комунікації. За допомогою методу комунікативно-прагматичного аналізу визначено функції екологічної комунікації.

Результати дослідження та їх обговорення (Results of the research and their discussion). Екологічна комунікація — окремий самостійний вид комунікації, виділюваний за тематичною орієнтованістю.

Екологічна комунікація охоплює кілька аспектів: екологічний, природоохоронний, технологічний, соціальний, політичний.

Екологічна комунікація як самостійний трансдисциплінарний — на межі екології, комунікативістики, політології, психології, соціології, культурології, економіки, управління ризиками тощо — напрям виокремився у 80-х рр. XX ст. у Сполучених Штатах Америки [21, с. 343; 27, с. 146-147]. Екологічна комунікація відбувається в системі «людина — природа — суспільство».

Як витлумачують розглядуване поняття в англійськомовній науковій літературі?

1. Як способи взаємин людей в аспекті природи, способами взаємин людини і природи [21, с. 343].

2. Як таку, що передбачає застосування комунікаційних підходів, принципів, стратегій і методів для управління та захисту довкілля [16, с. 4].

3. Як різні форми міжособистісної, групової, суспільної, організаційної і масової комунікації, що формують соціальний діалог про екологічні проблеми та шляхи їх вирішення [23].

4. Як прагматичний і конструктивний механізм, що репрезентує символічну дію передавання інформаційного повідомлення від джерела до отримувача, який формує деяке середовище і забезпечує розуміння людиною того, що екологія — це її взаємини з довкіллям [14, с. 9].

У зарубіжній комунікативістиці поняття «екологічна комунікація» поступово розширилося і його витлумачують як поширення інформації та впровадження комунікаційних практик, пов'язаних з довкіллям; як широке поле, що охоплює дослідження та практику того, як різні суб'єкти (наприклад, установи, держави, люди) взаємодіють щодо тем, пов'язаних із довкіллям, і як культурні продукти впливають на суспільство в екологічному аспекті [19].

Натомість в українському медіапросторі це поняття перебуває на стадії свого змістового становлення. Його використовують щонайменше в трьох значеннях:

1. Екологічна комунікація — передавання наявними каналами інформації на екологічні теми, обмін екологічною інформацією, вплив на громадську, політичну думку. Екологічну інформацію витлумачують як будь-яку інформацію в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про:

а) стан таких складових навколишнього середовища, як повітря і атмосфера, вода, ґрунт, земля, ландшафт і природні об'єкти, біологічне різноманіття та його компоненти, включаючи генетично змінені організми, та взаємодію між цими складовими;

б) фактори, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні заходи, угоди в галузі навколишнього середовища, політику, законодавство, плани і програми, що впливають або можуть впливати на складові навколишнього середовища, зазначені вище в підпункті а), і аналізі затрат і результатів та інший економічний аналіз і припущення, використані в процесі прийняття рішень з питань, що стосуються навколишнього середовища;

с) стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових навколишнього середовища або через ці складові, фактори, діяльність або заходи, зазначені вище в підпункті б) [3; 5]

2. Екологічна комунікація як синонім до поняття «еколінгвістика». Еколінгвістику ще називають «екологія мови» або «екологічна лінгвістика», «мовна екологія» або «лінгвістична екологія / лінгвоекотологія» [4] і витлумачують як розділ мовознавства на межі соціо- та психолінгвістики й лінгвістичної філософії, спрямований на розгляд мови як складника системи взаємного існування людини, суспільства і природи, виділяючи такі напрями: 1) дослідження мовної картини світу; 2) вивчення причин мовного розмаїття, його типології й функціональності; 3) аналіз факторів, які впливають на зникнення мов; 4) систематизація екологічних і неекотологічних елементів мовних систем; 5) аналіз текстів із проблем охорони довкілля, дослідження екодискурсів, а також текстів навчальної спрямованості, націлених на виховання еко-грамотності; 6) аналіз психологічних, соціальних, гендерних чинників екокомунікації; 7) розгляд співвідношення екограмотності та мовної грамотності в контексті боротьби за чистоту мови [7, с. 138]. Еколінгвістика також функціонує як компонент системи «людина – природа – суспільство»

3. Екологічна комунікація як синонім до понять «коректна комунікація», «ненасильницька комунікація», «комунікація з вразливими групами населення» тощо (<https://marieclaire.ua/obshhestvo/top-3-m-yakih-navichok-dlya-zhorstkoyi-realnosti-vid->

nadi-pereviznik; <https://womo.ua/govoriti-ta-chuti-mistetstvo-ekologichnoyi-komunikatsiyi/>; <https://m.facebook.com/events/930468464013261/>)

Екологічна комунікація – циркуляція екологічної інформації, що нею на міжособистісному, груповому, організаційному і масовому рівнях обмінюються учасники комунікативного процесу, провадячи діяльність, спрямовану на боротьбу за екологію.

На думку деяких дослідників [14, с. 18; 19], підставовими постулатами для витлумачення поняття «екологічна комунікація» є такі твердження:

– комунікація — форма символічного акта;

– переконання, взаємодію, поведінку людей щодо природи і проблем екології встановлює комунікація;

– місцем функціонування і розвитку екокомунікативного дискурсу є публічна сфера;

– публічна сфера, постійна комунікація на екологічні теми формують суспільну свідомість екологічних рішень, яка впливає на майбутнє, бо наступні покоління й успадковують наявні екологічні проблеми та можливі шляхи їх усунення, і шукають нові рішення.

На вершині цих постулатів бачення екологічної комунікації як виду символічних дій: «Фільми, сайти, фотографії, мистецтво, продукти ЗМІ та інші форми людської символічної поведінки впливають на нас. Вони пропонують по-іншому подивитися на світ, підтверджуючи або спростовуючи, заперечуючи наші цінності. Це допомагає нам орієнтуватися між подіями, досвідом, людьми і, що найважливіше, обирати. Тому різні люди по-різному сприймають символічну цінність природи» [14, с. 23].

Екологічна комунікація – це комунікація на екологічні теми в різних формах: міжособистісного, групового, громадського спілкування, тобто обмін з прагматичною і визначеною метою екологічною інформацією між різними суб'єктами. За допомогою екологічної інформації регулюють відношення між зацікавленими групами, відбувається екологізація людей і всієї життєдіяльності суспільства. Однак на першому місці — взаємодія людини з довкіллям. Це стало

поштовхом до появи інвайронменталізму — сучасної ідеологічної орієнтації, спрямованої на збереження довкілля, на поліпшення умов існування соціому і прийнятне розв'язання складної сукупності екологічних проблем [Енци.філос., с. 239], прихильників цієї ідеології називають інвайронменталістами.

Розрізняють безпосередню й опосередковану, формальну і неформальну, спонтанну і заплановану, усну, писемну і візуальну, вербальну і невербальну, особисту і міжособистісну [1; 19]. Окрім того, екологічна комунікація може бути фаховою і нефаховою. Нефаховою екокомунікацією, з одного боку, можна вважати розмови за філіжанкою кави про екологію, стосунки з природою (найнижчий — побутовий рівень), а з іншого — нефахова екокомунікація стає діяльністю за покликанням як зі знаком плюс (пристрасний захист довкілля), так і зі знаком мінус (пристрасне заперечення охорони довкілля). Зрештою, кожен, хто бере участь в будь-який спосіб в інформуванні інших про стан довкілля, участь у дискусіях, дебатах, той долучається до екологічної комунікації, стає її екокомунікатором, незалежно від того, для нього екологічна тематика — предмет фахової діяльності чи ні. Суб'єктами екологічної комунікації, або екокомунікаторами, можуть бути окремі особистості (пересічні громадяни, політичні чи громадські лідери, лідери екологічних («зелених») рухів, науковці), соціальні групи (наукові товариства, територіальні громади місцевостей з екологічними проблемами), неурядові екологічні організації, інститути влади й урядові екологічні організації, політичні партії, рухи, організації, бізнес і виробництво (корпорації, промислові підприємства тощо), профспілки, релігійні установи і, безсумнівно, засоби масової інформації.

З-поміж названих суб'єктів фаховими екокомунікаторами можуть бути органи державної влади й урядові екологічні організації, бізнес, «зелені» рухи, інвайронменталісти й антиінвайронменталісти, науковці, природозахисні організації, медіа тощо.

Діяльність талановитих нефахових екокомунікаторів формує громадську

думку, впливає на прийняття політичних, економічних тощо рішень на користь охорони довкілля. І хоча діяльність екожурналістів та екологічних активістів часто пов'язана з небезпекою для життя (наприклад, Роман Ратушний), однак вона може здобути і найвище поцінування: Ел Ґор, колишній віце-президент Сполучених Штатів Америки, разом з Міжурядовою групою експертів ООН зі зміни клімату 2007 року отримав Нобелівську премію миру за їхню роль у боротьбі з глобальним потеплінням [2]. Це, очевидно, дає підстави назвати його найуспішнішим екокомунікатором, що привертає увагу громадськості до проблеми кліматичних змін на планеті Земля.

Дослідження з екологічної комунікації міждисциплінарні (про це вже йшлося попереду). У них вивчають, наприклад, роль, методи та вплив комунікації в екологічних, природоохоронних ситуаціях, питаннях сталого розвитку тощо. Робота в цій галузі стосується кількох взаємопов'язаних вимірів комунікації.

На думку дослідників екологічної комунікації, предмет її вивчення є питання, які ґрунтуються на загальновідомій формулі Лассвелла «хто? повідомляє що? яким каналу? кому? ефект?» [1; 23; 26], зокрема:

– хто суб'єкти екологічної комунікації, хто бере участь в обговореннях?

– чому одних слухають і чують, а іншими легковажать?

– які екологічні, природоохоронні проблеми та їхні аспекти обговорюють і чому самі ці?

– які наслідки будуть у разі невирішення конкретної екологічної проблеми?

– де і коли відбувається спілкування з актуальних проблемних екологічних питань і в яких формах, контекстах, дискурсах?

– як контексти і дискурси впливають на можливість розв'язання проблемних питань? чи є обмеження?

– які мовні засоби використовують? чому використовують певні слова,

метафори, зображення, фрейми, музику, мистецтво, розповіді тощо і як вони впливають на тих, хто чує і бачить ці повідомлення?

– як саме потрібно спілкуватися на екологічні теми?

Основна мета сфери екологічної комунікації — розпізнавати та просувати передові природоохоронні практики, практики сталого розвитку. Це має відбуватися постійно.

Екологічна комунікація виконує кілька функцій, з-поміж яких основними вважаємо:

– власне комунікативна функція полягає в тому, що вона забезпечує різними формами циркулювання в суспільстві екологічної інформації, покращення і поглиблення екологічних, природоохоронних знань громадян;

– ґносеологічна функція полягає в тому, що працюючи над екологічною проблемою, ми спираємося на вже наявний, накопичений досвід інших фахових і нефахових комунікаторів;

– конституційно-сприйняттєва функція виявляє себе у створенні сенсу, у рефлексіях над отриманою інформацією, у формуванні в людей розуміння проблем екології, природи і людини в природі, тобто під час комунікації у свідомості людей з'являються нові системи, нові цінності, ідеології, погляди на природу і довкілля;

– інтерактивна (діяльнісна) функція передбачає певний вплив на інших людей, зміну їх поведінки та діяльності (наприклад, співпраці для вирішення конфліктів, ухвалення законодавства чи оскарження), вплив на громадську думку;

– прагматична функція охоплює процеси навчання, попередження, переконання і співпраці.

Дослідники працюють і над визначенням оптимальної моделі екологічної комунікації. Ще 1971 року Пітер Сендмен запропонував одну з моделей екокомунікації (рис. 1), поклавши в основу освітню і рекламну моделі [26], вважаючи, що таке поєднання потужніше впливатиме на цільову аудиторію.

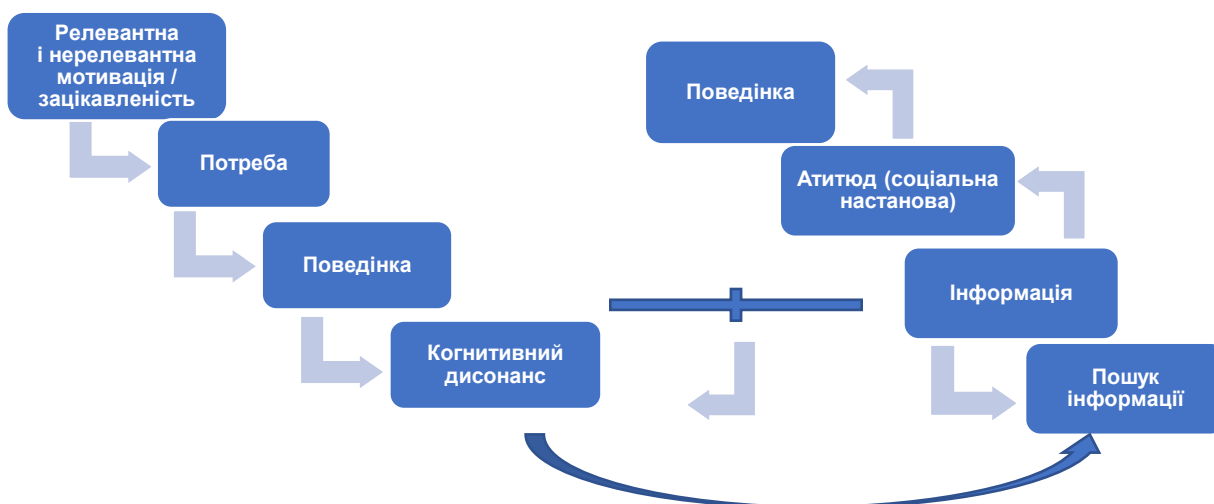

Рис. 1. Модель екологічної комунікації П. Сендмена

У чому суть кожної моделі і як їх поєднано?

В основі рекламної моделі мотивація, адже суб'єкт (комунікатор) пропонує адресатові деякі потенційні вигоди. Саме мотив – це те, що призводить до діяльності і пов'язане із задоволенням потреб. Ця модель передбачає циклічність, бо багаторазове повторення інформації різними комунікативними способами формує і навіть закріплює у свідомості адресата нові настанови.

Відповідно до освітньої моделі на основі інформації, що надходить від суб'єкта (комунікатора) до адресата, з'являється внутрішній стан психологічної готовності чи прихильності людини до дії, що передуює деякій активності в конкретній ситуації.

П. Сендман пропонує [26], щоб зацікавити аудиторію, розпочати комунікацію з того, чому потрібно отримувати екологічну інформацію (реальна мотивація). Зацікавленість закономірно викликає потребу, наприклад, в додатковій, уточнювальній тощо інформації, що зумовлює її пошук, впливаючи на екологічну поведінку особистості. Отримана

інформація може спровокувати когнитивний дисонанс, який можна усунути, наприклад, через пошук нової інформації. З іншого боку, отримана інформація під час формальної, неформальної чи інформальної освіти чи з будь-якого доступного джерела може змінити спочатку соціальні настанови особистості, а потім і її поведінку.

Це лінійна модель екологічної комунікації. На думку О. Флора, до лінійних моделей варто ставитися обережно, оскільки базуються на механістичному поясненні явища [16]. Лінійна модель віддає ініціативу комунікації уряду та відводить другорядну роль його виборцям. Натомість він підтримує конвергентну модель екологічної комунікації, що подає комунікацію як циклічну й інтерактивну, де однаково важливі і повідомлення, і зворотний зв'язок, де суб'єкт (комунікатор) й адресат як учасники процесу спілкування співрівні, а основною метою або функцією комунікаційного процесу є взаєморозуміння. На нашу думку, конвергентна модель коректніша, вона відображає особливості екологічної комунікації.

Рис. 2. Конвергентна модель екологічної комунікації [Flor, с. 24]

© С. В. Харченко, В. Д. Шинкарук

На думку науковців, процес спілкування завжди починається з відправної точки «і потім...», щоб нагадати про те, що було раніше. Учасник А перед тим, як поділитися інформацією (I_1) з учасником Б, може (не) розглядає це минуле. Учасник Б сприймає, інтерпретує інформацію від А, висловлює свою думку. Крім того, учасник Б може у відповідь створити інформацію (I_2) для обміну з А. Учасник А інтерпретує цю нову інформацію (I_3) на ту саму тему. Учасник Б інтерпретує цю інформацію, і вони продовжують цей процес ($I_4...n$), поки один або обидвоє не переконуються, що вони досягли достатнього взаємного розуміння щодо теми для досягнення поставленої мети. Кожен учасник також тлумачить свою інформацію, знаходить найкращі способи вираження для себе.

Конвергентна модель екологічної комунікації підкреслює її особливість: вона двосуб'єктна, адже передбачає обов'язковий зворотний зв'язок. Крім того, суб'єкти екологічної комунікації є одночасно й об'єктами, оскільки діють, реагують на дію, впливають один на одного.

В науковій літературі може натрапити і на моделі вузькоспеціалізованої, часткової екологічної комунікації, як наприклад, модель екологічної комунікації з гендерною перспективою у вирішенні екологічних конфліктів у міській місцевості (дослідження ролі жінок-активісток у сталому управлінні екологічними конфліктами) [12] або модель екологічного комунікаційного планування в розробці екотуризму в регіоні Бенгаліс, Індонезія [28, с. 15].

Уже йшлося, що екологічна комунікація міждисциплінарна, конвергентна, циклічна, вона формує суспільну екологічну свідомість сучасників, однак екологічні проблеми потребують нових рішень. Саме на виховання трансформаційних агентів, які глибоко розуміють екологічні проблеми і здатні здійснювати соціально відповідальні зміни, і спрямована «Екологічна комунікаційна педагогіка і практика» [24]. У цьому виданні введено нову концепцію «переговорника знань» як спосіб переконцептуалізації ролі студентів у навчальному процесі, щоб допомогти студентам дослідити роль

екологічних комунікаторів у публічному дискурсі, завдяки чому студенти бачать складність екологічних проблем, знайомляться з різними поглядами на неї, які сприяють громадській дискусії щодо екологічних проблем [там само, с.12]. Важливо, що тут подано різноманітні практики навчання екологічної комунікації, починаючи від мережевих цифрових просторів і закінчуючи практиками, заснованими на мистецтві (наприклад: навчання студентів через громадські проекти, використання оповідання як засобу «трансформації особистості та спільнот» та ін.) [там само, с. 159]. З'являється екологічна освіта і в Україні [10, с. 24-30]. Наприклад, на освітній платформі Prometheus (<https://prometheus.org.ua/>) можна безкоштовно пройти неформальне навчання на таких курсах, як «Журналістські розслідування, адвокація і протидія корупції у сфері екології», «Екопрактики для сільського господарства та громад», «Як діяти далі: Бізнесу про сталий розвиток», «Як діяти далі: Державним службовцям про сталий розвиток», «Побутові відходи – дій зараз!» та ін. Власне, завдання екологічної освіти в тому, щоб кожен міг усвідомити загальнолюдські цінності, щоб кожен знав, чому і як порушують природну рівновагу, щоб розуміли наслідки порушення цієї рівноваги, щоб цінували природу і берегли її для своїх дітей.

Існують університетські курси та програми з екологічної комунікації, комунікаційні платформи і дослідницькі центри, присвячені її вивченню, наукові журнали, присвячені розглядуваній темі, і книги з різних аспектів цієї галузі. Наприклад, платформи з подібними назвами:

– *The International Environmental Communication Association* (<https://theieca.org/>) — асоціація, створена 2011 року, але пройшла шлях від перших конференцій з питань комунікації і довкілля, що їх проводили раз на два роки (від 1991 р.), до створення майданчика для спілкування з питань довкілля — професійного журналу «Environmental Communication»;

– *International Communication Association* (<https://www.icaheadq.org/group/envirocomm>)

— академічна асоціація для науковців, які займаються вивченням, викладанням і застосуванням усіх аспектів опосередкованої комунікації на міжнародному рівні, сприяє дослідженням у цій галузі, де функціонує підрозділ Divisions: Environmental Communication, що є засобом для просування екологізації ICA у сферах стипендій та освіти, щоб допомогти науковцям із комунікації покращити екологічну ефективність їхніх університетів, медіа-індустрії та екологічних організацій; підрозділ підтримує членів асоціації, що інтегрують принципи сталого розвитку у викладання.

— *Центр екологічних ініціатив «Екодія»* (<https://ecoaction.org.ua/>) — громадська організація, яка об'єднує експертів та активістів навколо ідеї збереження довкілля через вплив на прийняття рішень, передусім у боротьбі за енергоефективність, відновлювану енергетику, протидію зміні клімату, за чисте повітря для всіх, розвиток сталого транспорту і сільського господарства України.

Зауважимо, що фундація Green Web Foundation (має два офіси: у Берліні (Німеччина) і Вагенінгені (Нідерланди), <https://www.thegreenwebfoundation.org/>) модерує електронний каталог екологічних хостингових компаній. Для реєстрації в цьому каталозі компанія повинна довести, що вебсайт є справжнім екологічним провайдером і фактичним зеленим користувачем. Це можна зробити надавши докази або використання зеленої енергії або суворого обліку викидів вуглецю. Наявність такого електронного каталогу спрощує пошук неурядових екологічних компаній, організацій, екологічної інформації тощо.

Результати наукових досліджень можна оприлюднити в спеціалізованих виданнях з екологічної комунікації:

Список використаної літератури

1. Гузенко Т. А. Посилення ролі соціальних мереж в екологічній комунікації. Наукові записки [Української академії друкарства]. 2012. № 3. С. 15-23. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_3_5

2. Гор вписав своє ім'я в історію людства, як нобелівський лауреат

— *The Journal of Environmental Education* (<https://www.tandfonline.com/journals/vjee20>), що публікує педагогічні дослідження в галузі екологічної та сталої освіти, формальної та неформальної, від раннього дитинства до вищої та професійної освіти;

— *Environmental Communication* (<https://www.tandfonline.com/journals/renc20>), є який забезпечує форум для міждисциплінарних досліджень і аналізування багатьох вузлів між комунікацією, ЗМІ, суспільством і проблемами довкілля.

Висновки. Явище екологічної комунікації досить давно функціонує у світовому часопросторі, однак його наукове опрацювання не однакоє в різних мовних традиціях. В англійськомовній науковій парадигмі і медіапросторі, незалежно від країни, спостережено однакоє або подібне потрактування поняття «екологічна комунікація» (environmental communication). В українськомовному науковому дискурсі та медіапросторі виявлено три різні тлумачення цього поняття, хоча й мають спільну сему.

Екологічній комунікації характерний деякий набір виконуваних функцій: власне комунікативна, носеологічна, конституційно-сприйнятева, інтерактивна, прагматична. Екологічна комунікація як субвид загальної комунікації має свою модель будови. Коректнішою вважаємо саме конвергентну, а не лінійну модель.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в такому: встановити ієрархічні зв'язки між поняттями «екологічна комунікація» та «екологічний дискурс»; виявити співвідношення текстів функціональних стилів в екологічному дискурсі, структуру українського екологічного дискурсу тощо.

[Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2007-10-12-voa7-86908992/222801.html>

3. Довкіллева проблематика в публічному інформаційному просторі України (ГО «Міжнародний інститут міждисциплінарних інноваційних досліджень»). Київ: ТОВ «ЕЛ.БІ.АЙ.», 2021 [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/dovkillyeva-problematyka2021_dodanoposylannya.pdf

4. Ключко С. О. Поступ еколінгвістики в Україні: аналітичний огляд. Система і структура східнослов'янських мов. 2017. Вип. 12. С. 3-18. DOI: [https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1\(61\)-4](https://doi.org/10.32689/2523-4625-2022-1(61)-4)

5. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська Конвенція). [Електронний ресурс]. Режим доступу:

https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

6. Кононенко, І. (2022). Стратегічна комунікація в екологічній сфері. *Наукові праці Міжрегіональної Академії управління персоналом. Політичні науки та публічне управління*, 1(61), 25-30.

7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика : термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

8. Серажим К. Дискурс як соціолінгвальне явище: методологія, архітектура, варіативність: [на матеріалах суч. газетн. публіцистики]: монографія. Київ : Видавець Паливода А. В., 2010. 351 с.

9. Філософський енциклопедичний словник : енциклопедія / НАН України, Ін-т філософії ім. Г. С. Сковороди ; голов. ред. В. І. Шинкарук. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

10. Харченко С., Навальна М., Костиця Н., Балалаєва О., Фомина Г. Інформаційний супровід «навчання впродовж життя» в контексті сталого розвитку: колективна монографія ; за ред. проф. В. Шинкарука. Київ : Міленіум, 2021. 156 с.

11. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року : Указ Президента України від 30 вересня 2019 року № 722/2019. [Електронний ресурс]. Режим доступу:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

12. Asteria, D., Suyanti, E., Utari, D., & Wisnu, D. Model of Environmental Communication with Gender Perspective in Resolving Environmental Conflict in Urban Area Study on the Role of Women's Activist in Sustainable Environmental Conflict Management. *Procedia Environmental Sciences*. 2014. Vol. 20. P. 553-562

13. Brulle Robert J. From Environmental Campaigns to Advancing the Public Dialog: Environmental Communication for Civic Engagement, *Environmental Communication*, 2010. Vol. 4:1. P. 82-98.

14. Cox R. J., Phaedra C. Pezzullo. *Environmental Communication and the Public Sphere*. Fourth Edition. Washington, D. C. : SAGE Publications, Inc., 2021. 443 p.

15. Fienitz Melina, Busse Maria, Fienitz Meike, Heiland Stefan, Analysing the impact of communication and public participation on the acceptability of Germany's Black Forest National Park, *Journal for Nature Conservation*, Volume 67, 2022.

16. Flor A. G. *Environmental Communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 2003. 325 p.

17. Harris U. S. Engaging communities in environmental communication. *Pacific Journalism Review* : Te Koakoa, 2017. Vol. 23 (1), 65-79.

18. Janét Kristina, Richards Othello & Landrum R. Asheley. *Headline Format Influences Evaluation of, but Not Engagement with, Environmental News*, *Journalism Practice*. 2022. Vol. 16:1, 35-55.

19. Karyotakis M-A, Antonopoulos N. Web Communication: A Content Analysis of Green Hosting Companies. *Sustainability*. 2021. Vol.13 (2). 495 p.

20. Lee DN, Hutchens MJ, Krieger JL. Resolving the Do/Do Not Debate: Communication Perspective to Enhance Sustainable Lifestyles. *Sustainability*. 2022. Vol.14(2). 796 p.

21. Littlejohn S. W., Foss K. A. *Encyclopedia of Communication Theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 2003. 1192 p.

22. Loury EK, Eschenroeder JC, Seat L, Chea S, Chhut C, Kritsanavarin S, Lovgren S, Ramsay EG, Thao D, Hogan ZS. Communicating for Aquatic Conservation in Cambodia and Beyond: Lessons Learned from In-Person and Media-Based Environmental Education and Outreach Strategies. *Water*. 2021; Vol.13(13). P. 1853.

23. Meisner M. Environmental communication: what it is and why it matters <https://www.theieca.org/resources/environmental-communication-what-it-and-why-it-matters>

24. Milstein T., Pileggi M., & Morgan E.

(Eds.). Environmental Communication Pedagogy and Practice (1st ed.). Routledge. 2017. 298 p.

25. Mulki S., Ormsby A. A. Breaking Green Ceilings: podcasting for environmental and social change. *J Environ Stud Sci* 2022. 12. P. 18–27.

26. Sandmen P. Who Should Police Environmental Advertising? *Columbia Journalism Review*, January/February. 1972. P. 41–47.

27. Sukhenko, I. Екологічна комунікація: досвід переосмислення. *Communications and Communicative Technologies*. 2016. Вип. 24 (12). С. 146-148.

28. Yasir. Environmental Communication Planning in the Development of Mangrove Ecotourism in Bengkalis-Indonesia. *Proceedings of the International Conference of CELSciTech 2019 — Social Sciences and Humanities track (ICCELST-SS 2019)*. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, volume 373. P. 11-16.

References

1. Huzenko, T. A. (2012) Posylennya roli sotsial'nykh merezh v ekolohichnyy komunikatsiyi [Strengthening the role of social networks in ecological communication]. *Naukovi zapysky [Scientific Notes]*. [Ukrainian Academy of Printing]. Vol. 3, 15-23. Retrieved from: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nz_2012_3_5

2. Gor vpysav svoje im"ya v istoriyu lyudstva, yak nobelivs'ky laureate [Gore wrote his name in the history of mankind as a Nobel laureate] Retrieved from: <https://ukrainian.voanews.com/a/a-49-2007-10-12-voa7-86908992/222801.html>

3. Dovkillyeva problematyka v publichnomu informatsynomu prostori Ukrayiny (HO «Mizhnarodnyy instytut mizhdystsyplinarnykh innovatsiy nykh doslidzhen'») [Near-term issues in the public information space of Ukraine (GO "International Institute of Interdisciplinary Innovative Research")]. (2021). Kyiv: TOV «EL.BI.AY.». Retrieved from: https://www.irf.ua/wp-content/uploads/2021/10/dovkillyeva-problematyka2021_dodanoposylannya.pdf

4. Klochko, S. O. (2017) Postup ekolinhvistyky v Ukrayini: analitychnyy ohlyad [The progress of ecolinguistics in Ukraine: an

analytical review]. *Systema i struktura skhidnoslov'yans'kykh mov [System and structure of East Slavic languages]*. Vol. 12. P. 3-18.

5. Konventsiya pro dostup do informatsiyi, uchast' hromads'kosti v protsesi pryynyattya rishen' ta dostup do pravosuddya z pytan', shcho stosuyut'sya dovkilliya (Orkhus'ka Konventsiya). [Convention on access to information, public participation in the decision-making process and access to justice in environmental matters (Aarhus Convention)] Retrieved from: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_015#Text

6. Kononenko, I. (2022) Stratehichna komunikatsiya v ekolohichnyy sferi. *Naukovi pratsi Mizhrehional'noyi Akademiyi upravlinnya personalom. Politychni nauky ta publichne upravlinnya*, (1(61), 25-30.

7. Selivanova, O. (2006) Suchasna lnhvistyka: terminolohichna entsyklopediya [Modern linguistics: a terminological encyclopedia]. *Poltava : Dovkillya-K*, 716.

8. Serazhym, K. (2010) Dyskurs yak sotsiolinhval'ne yavyshe: metodolohiya, arkhitektonika, variatyvnist': [na materialakh such. hazetn. publitsystyky]: monohrafiya [Discourse as a sociolinguistic phenomenon: methodology, architectonics, variability: [based on the materials of S. newspaper journalism]: monograph] Kyiv : Vydavets' Palyvoda A. V., 351.

9. Filosofov'kyy entsyklopedychnyy slovnyk : entsyklopediya [Philosophical encyclopedic dictionary: encyclopedia] (2002) NAN Ukrayiny, In-t filosofiyi im. H. S. Skovorody; holov. red. V. I. Shynkaruk. Kyiv : Abrys. 742.

10. Kharchenko, S., Naval'na, M., Kostytsya, N., Balalayeva, O., Fomina, H. (2021). *Informatsiyyny suprovod «navchannya vprodovzh zhyttya» v konteksti staloho rozvytku: kolektyvna monohrafiya [Informational support of "lifelong learning" in the context of sustainable development: collective monograph]* za red. prof. V. Shynkaruka. Kyiv : Milenium, 156.

11. Pro Tsili staloho rozvytku Ukrayiny na period do 2030 roku : Ukaz Prezydenta Ukrayiny vid 30 veresnya 2019 roku №

722/2019. [On the Sustainable Development Goals of Ukraine for the period until 2030: Decree of the President of Ukraine dated September 30, 2019 No. 722/2019]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text>

12. Asteria, D., Suyanti, E., Utari, D., & Wisnu, D. (2014) Model of Environmental Communication with Gender Perspective in Resolving Environmental Conflict in Urban Area Study on the Role of Women's Activist in Sustainable Environmental Conflict Management. *Procedia Environmental Sciences*, 20, 553-562.

13. Brulle Robert J. (2010) From Environmental Campaigns to Advancing the Public Dialog: Environmental Communication for Civic Engagement, *Environmental Communication*, 4:1, 82-98.

14. Cox, R.J., Phaedra, C. Pezzullo, (2021). *Environmental Communication and the Public Sphere*. Fourth Edition. Washington, D. C. : SAGE Publications, Inc., 443 p.

15. Fienitz, Melina, Busse, Maria, Fienitz, Meike, Heiland, Stefan, (2022) Analysing the impact of communication and public participation on the acceptability of Germany's Black Forest National Park, *Journal for Nature Conservation*, Volume 67.

16. Flor, A. G. (2003). *Environmental Communication*. Quezon City: University of the Philippines Diliman, 325 p.

17. Harris, U. S. (2017). Engaging communities in environmental communication. *Pacific Journalism Review : Te Koakoa*, 23(1), 65-79.

18. Janét, Kristina, Richards, Othello & Landrum, R. Asheley (2022). Headline Format Influences Evaluation of, but Not Engagement with, Environmental News, *Journalism Practice*, 16:1, 35-55.

19. Karyotakis, M-A, Antonopoulos, N. (2021). Web Communication: A Content Analysis of Green Hosting Companies. *Sustainability*.13(2), 495.

20. Lee, DN, Hutchens, MJ, Krieger, JL.

(2022). Resolving the Do/Do Not Debate: Communication Perspective to Enhance Sustainable Lifestyles. *Sustainability*. 14 (2), 796.

21. Littlejohn, S. W., Foss, K. A. (2003). *Encyclopedia of Communication Theory*. New Mexico: Sage Reference Publishing, 1192 p.

22. Loury, EK, Eschenroeder, JC, Seat, L, Chea, S, Chhut, C, Kritsanavarin, S, Lovgren, S, Ramsay, EG, Thao, D, Hogan, ZS. (2021). Communicating for Aquatic Conservation in Cambodia and Beyond: Lessons Learned from In-Person and Media-Based Environmental Education and Outreach Strategies. *Water*. 13(13). 1853.

23. Meisner, M. Environmental communication: what it is and why it matters Retrieved from: <https://www.theieca.org/resources/environmental-communication-what-it-and-why-it-matters>

24. Milstein, T., Pileggi, M., & Morgan, E. (Eds.). (2017). *Environmental Communication Pedagogy and Practice* (1st ed.). Routledge. 298 p.

25. Mulki, S., Ormsby, A. A. (2022) Breaking Green Ceilings: podcasting for environmental and social change. *J Environ Stud Sci* 12, 18–27.

26. Sandmen, P. (1972). Who Should Police Environmental Advertising? *Columbia Journalism Review*, January/February. P. 41–47.

27. Sukhenko, I. (2016). On environmental communications in the information society: with a view to launching reconsiderations. *Communications and Communicative Technologies*, 24(12), 146-148.

28. Yasir, (2019). Environmental Communication Planning in the Development of Mangrove Ecotourism in Bengkalis-Indonesia. *Proceedings of the International Conference of CELSciTech 2019 — Social Sciences and Humanities track (ICCELST-SS 2019)*. *Advances in Social Science, Education and Humanities Research*, Vol. 373. P. 11-16.

Abstract. Introduction. *The article is devoted to environmental communication, which has been functioning in the global space-time for a long time. The purpose of the survey is to analyze the scope of the concept of "environmental communication", to find out the functions of environmental communication, its subjects, features, types, to analyze the existing models of environmental communication, to identify the largest virtual platforms for environmental communication.*

© С. В. Харченко, В. Д. Шинкарук

«International journal of philology» | «Міжнародний філологічний часопис» Vol. 13, № 2, 2022

Methods. A number of general scientific and linguistic methods were used in the research. In particular, the methods of analysis, synthesis, deduction, induction and the descriptive method are used to justify the theoretical base of the research and generalize the observations. The terminological analysis is applied to the definitions of the concept of "environmental communication" that function in the scientific discourse and the Internet space. The comparative method was used to compare models of environmental communication. Using the method of communicative-pragmatic analysis, the functions of environmental communication were determined.

Results and discussion. It was determined that the phenomenon of environmental communication has different scientific treatment in different language traditions. The functioning of the concept of "environmental communication" in the English and Ukrainian scientific paradigms and media space is compared: in the English discourse, the same or similar treatment of this concept is observed, on the other hand, in the Ukrainian scientific discourse, it is used in three different meanings, which, however, have a common seme. A refined definition of the considered concept is proposed.

The forms of environmental communication (public, group, interpersonal) and its types (direct and mediated, formal and informal, spontaneous and planned, oral, written and visual, verbal and non-verbal, personal and interpersonal) and its subjects are described, its dual subjectivity and interdisciplinary nature, convergence, cyclicity are emphasized.

The functions of environmental communication are distinguished, in particular communicative, epistemological, constitutional-perceptive, interactive, and pragmatic. Models of the structure – linear and convergent – of environmental communication as a subspecies of general communication are considered.

Educational and scientific platforms for the exchange of environmentally oriented information were considered.

We see the prospects for further research in the following: establish hierarchical relationships between the concepts of "environmental communication" and "environmental discourse"; to reveal the ratio of texts of functional styles in environmental discourse, the structure of Ukrainian environmental discourse, etc.

Keywords: environmental communication, environmental information, environmental issues, eco-communicator.

UDC 811.111'06

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.008](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.008)

**A CRITICAL DISCOURSE ANALYSIS
OF THE UKRAINIAN WAR REFUGEES' IMAGE IN BRITISH PRESS
КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИСКУРСУ
ІМІДЖУ УКРАЇНСЬКИХ ВІЙСЬКОВИХ БІЖЕНЦІВ В БРИТАНСЬКІЙ ПРЕСІ**

L. V. PAVLICHENKO, Candidate of Philological Sciences, Associate Professor
at the Department of English Philology and Intercultural Communication,
Educational and Scientific Institute of Philology

Л. В. ПАВЛІЧЕНКО, кандидат філологічних наук, доцент
кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Навчально-науковий інститут філології

E-mail: la.pavlichenko@gmail.com

<http://orcid.org/0000-0003-3801-2587>

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

O. O. POPIVNIAK, Candidate of Philological Sciences, Assistant Professor
at the Department of English Philology and Intercultural Communication,
Educational and Scientific Institute of Philology

О. О. ПОПІВНЯК, кандидат філологічних наук, асистент
кафедри англійської філології та міжкультурної комунікації
Навчально-науковий інститут філології

E-mail: olenapopivniak@ukr.net

<http://orcid.org/0000-0002-7998-7965>

Київського національного університету імені Тараса Шевченка, Київ, Україна
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Ukraine

Abstract. Introduction. *The article examines the peculiarities of the image construction of the Ukrainian war refugees as the consequence of political changes that swept the world in the war in Ukraine unleashed by Russia on February, 24, 2022. The relevance of the study is due to the growing scientific interest in the phenomenology of the discourse of migrants and refugees and its aspects.*

Methods. *The research of mass media discourse was conducted in the context of critical discourse analysis (CDA).*

Results. *The study based on the material of the British press analyses the mechanisms of the refugees' image formation. As an instrument of the impact on the society, mass media discourse is structured and meets certain requirements. We identify the discourse topics where the Ukrainian refugees are presented as the threat to European security, as the most socially vulnerable individuals suffering the consequences of the war in their home country or as heroes forced to risk their lives. As social actors, Ukrainian refugees are represented either as a collective identity, or as individuals. The study concludes about the strategies that form the image of refugees (impersonification, victimization, referential, in-group and out-group framing), about the linguistic means verbalizing the strategies (generalised nouns, numerals, adjectives, idioms and collocations), and the stylistic figures (metaphors, allusions, oxymoron, hyperbolas, personification).*

Discussion. *The prospects for further exploration we see in the study of the image of the Ukrainian refugees in the social media discourse.*

Keywords: *critical discourse analysis, mass media discourse, refugees, discourse strategies, linguistic means.*

Introduction. During the large-scale military invasion that was started by Russia on the territory of Ukraine on the 24-th of February 2022, the international press was dominated by the news on the latest events in

Ukraine, the immigration processes and the exodus of refugees triggered by the war. The most cruel war caused the largest refugee crisis known since the World War II and the biggest aftermath for the Europe and the

whole world. The number of Ukrainian refugees fleeing the war from their home country, relocating around the world is unseen and is in the center of coverage of all news reports in mass media.

The articles from the newspapers are replete with shocking facts of military crimes committed by Russian troops on the Ukrainian civilians, news about the refugees trying to escape the war and settle their life in the hosting countries. The current escalation of the violent conflict around Ukraine is constantly reported in the international press providing linguists with vast material to study that establishes the relevance to the current research. In this article applying the Critical Discourse Analysis (CDA) we examine the major properties of the articles reporting on the refugees in the Russian-Ukrainian war of 2022, the linguistic image of refugees represented in the British newspapers highlighting historical, cultural and psychological contexts, as well as political implicatures. The study exploring the migration rhetoric focuses on the discourse strategies applied in the analysed material and specific language means of their verbalization. By the discourse strategy we mean (after R. Wodak) the intended plan of practices used for the achievement of the certain social, political and linguistic goals, the systematic ways of language usage (Wodak, R., Chilton, P. [67-70]).

Literature review. The problem of immigration is firmly among the “hot topics” caused by increased interest not only from governments and citizens, but also linguists; it becomes a part of the general socio-cultural and linguistic context of a society and is reflected in various linguistic processes. In the recent time, much research is conducted on presenting and creating the images of migrants, refugees and asylum-seekers in the media discourse, which focuses on migration laws, racism, economic and social consequences as well as the national security. The scientific study methods included critical discourse analysis (Teo [54]; Erjavec [12]; KhosraviNik [29]; Lippi, McKay & McKenzie [35], corpus based analysis (Baker & McEnery [1]; Bakers & Gabrielato [2]; Baker [3]), content analysis (Esses, Medianu & Lawson [13]; Medianu, Sutter & Esses [39]).

The investigation in the discourse of

immigrants from the standpoint of CDA is the focus of many researchers. According to CDA principles, language is used as a tool for speech influence that allows the authorities to exercise their power in the society, CDA being “... analytical research that primarily studies the way social power, abuse, dominance, and inequality are enacted, reproduced and resisted by text and talk in the social and political context” (van Dijk [60, p. 353]), it allows to investigate mass media influence on the formation of the image of migrants and refugees in the society. T. van Dijk [62] considers the peculiarities of immigration and ethnic issues in the media, P. Baker and co-authors [3] examine the representation of ethnic minorities in the discourse of the French Parliament and analyse the degree of influence of media discourse on the formation of public opinion in relation to muslims and people from the Middle East; J. Richardson and R. Wodak [48] consider strategies of fear imposing and the racist images of immigrants in the pre-election discourse of the Austrians and the British right-wing parties. These and other studies demonstrate the negative position of media to ethnic groups relocating to European countries portraying them as third-class people, a threat to natives. The general trend is that immigrants are represented as poor, uneducated (Dauvergne [8], O'Halloran, K., Pal, G., Jin, M. [41], Teo, P. [54]), and therefore powerful, desperate victims of political events (Collins, J. [7]) who need outside help and support of local communities, medical care (Hatoss, A. [22], Kiwan, N. [31], Richardson J., Wodak R. [48], van der Valk, I. [59]). Migrants are mostly presented as homogeneous collectives, undifferentiated and impersonalised, as problems through abstraction (van Leeuwen [66]) or as numbers through aggregation.

Van Leeuwen [66] concluded on the classification of the discourse categories that includes: Foregrounding/Backgrounding, Passivation/Activation, Personalisation /Impersonalisation, Individualisation/Assimilation, and Functionalisation. The pattern proposed by KhosraviNik, Majid [29] suggests the newspapers' giving more space to an in-group member, but citations to out-group members are given only when they are inarticulate, extremist, illogical or threatening.

Van Dijk [62, 65] emphasises the tendency in the in-group-out-group framing as positive self-presentation and negative representation of “others”. The studies demonstrated the stylistic figures with the predominance of metaphor, metonymy, hyperbola that may be used to distinguish in-group and out-group dichotomy (Musolff [40]; Lakoff [33]; Charteris-Black [6]).

The aim of the research is to analyse semantic and compositional structures of the texts, to explore language means used in news articles to actualize communicative strategies, textual biases and implicit assumptions aimed at formation the images of the refugees from the war in Ukraine.

Methods. The analysis will shed light on the political and ideological contexts of the war in Ukraine, as well as give insight into the sociopolitical and cognitive aspects of news coverage. In the research we applied an interdisciplinary approach where language is viewed as social practice. The theoretical background of the study is Critical Discourse Analysis (CDA) which researches how language is used in social contexts and refers to power (cognitive analysis of discourse by N. Fairclough N. [14-15], German school of CDA (sociolinguistic research by R. Wodak [67-70]). The authors' viewpoints were considered as “models of their own roles, goals, actions and beliefs” embedded in the context (van Dijk, [61]). The complex investigation of the refugees images in the mass media discourse will create the need to apply Multimodal Discourse Analysis MDA that reveals semiotic relations between language and image (O'Halloran, Pal, Jin [41]).

To form a body of illustrative material we use the method of continuous sampling generating data from open-access British newspapers, both broadsheets, and tabloids (The Guardian, The Financial Times, The Mirror, The Times, The Sun, The Telegraph), in the period 2015-2022 that are open-access and popular newspapers among large number of readers.

Results and discussion. A comprehensive analysis of the material presented in the news reports on the war in Ukraine reveals the hidden content and discourse strategies applied by the authors through the investigation of the structure, explicit and implicit semantics and

extralinguistic context. The numerous examples present Ukrainian refugees as a threat to the society, where the **strategy of impersonification** is verbalised by numbers, general nouns and various metaphors.

The British broadsheet newspaper The Telegraph presents the strategy of impersonification introducing refugees as figures depriving them personal features:

EU4UA.org has registered 30,000 Ukrainian refugees who are seeking families to take them into their homes to escape the humanitarian crisis [23].

The coming of the Ukrainian refugees is often compared with the “exodus”, the term used in “the second book of the Bible telling of Moses and the journey of the Israelites out of Egypt”:

More than 1m refugees flee Ukraine in fastest exodus this century [27].

That allusion renders the relocation of the huge group of people, “...the movement of a lot of people from a place” as Cambridge dictionary defines [5].

Nowadays, the metaphor is in the focus of investigation of linguists (D. Lakoff [32], M. Johnson [28] and others). Its role is outlined for many aspects: “Metaphor serves as a strategy to convey subtle yet powerful messages about certain events and individuals. The conceptual mappings created in the mind through cognitive processes help reveal a lot about the ideology and politics media outlets, especially newspapers, wish to establish, convey and spread to the public [50]. Scientists investigate the discourse strategies and the linguistic means of their verbalization, outlining discourse topoi, categories and patterns (Kitis & Milapides [30]; Santa Ana [50]; El Refaie [10]; Parker [43]). By van der Valk [59], the refugees are mentioned in metaphorical expressions, their main component of the meanings being the representation of natural phenomena and catastrophes with a negative connotation, namely the loss of control over the situation.

The metaphors “wave”, “flock”, “mass”, “influx”, “exodus” are used to reveal the negative connotation in the context of the huge numbers of newcomers that can present a danger as an uncontrolled calamity or disaster, as the following examples demonstrate:

1. Troops mobilised as Europe braces

for wave of Ukrainian refugees [23].

2. Small towns on the west coast of Ireland are struggling to cope with the influx of Ukrainian refugees with in some cases the population doubling in recent weeks.

3. Tens of thousands of Ukrainians will soon begin their passage to the UK, Michael Gove said.

4. Warsaw and other Polish cities have warned that they are full and can take no more refugees, after a huge influx of more than 1.5 million Ukrainians .

5. Ukrainian border and takes us on a whirligig tour of the heaving mass of war refugees.

6. The war risks forcing more than seven million people to flee their homes, leading to a wave of refugees that would dwarf the 2015 migration crisis.

7. Ukraine crisis: First wave of refugees flood across borders as 100,000 flee homes [9].

The Guardian depicts the Ukrainian war refugees applying verbal metaphors, the main property of which is their imagery, the focus on the recipient's ability to decipher it not only intellectually, but by assessing the created image. Comparison of the groups of people with "flock" of sheep, cows or birds renders with a negative connotation the movement of a non guided group that is hardly predicted:

Ukraine refugees flock to Germany after being put off by UK red tape [42].

The discourse **referential strategy** provides extra details and personal data:

... five miles of it on foot — she and her eight-year-old son, Max, are refugees from war, forced to seek sanctuary in the village of Raclawowka on the Polish border...[9].

The specific information about the refugees (names, age of the child, "who is only 8", the distance and location), Participle II with passive meaning ("forced to seek sanctuary") vividly add sufferings of the war victims.

The metaphor ("heart-breaking invasion",) used to render the intense emotional stress or pain, personification ("devastaing conficts"), understatement as a stylistic figure ("an hour of conflict"), are implementing **the strategy of victimization** which depicts the difficulties of the newcomers:

1. *The Local Government Association Chairman, Cllr James Jamieson emphasized:*

The humanitarian crisis caused by the Ukraine invasion is heart-breaking. Councils are ready to help new arrivals from Ukraine settle in the UK and to support communities who wish to offer assistance to those fleeing the devastating conflict.

2. *The United Kingdom has a long and proud history of helping others in their hour of need and our new Homes for Ukraine scheme offers a lifeline to those who have been forced to flee [53].*

The criticism of the bureaucratic system of the country making the exhausted people wait for the visas being issued, formalities, papers is distinctly portrayed in the titles from The Telegraph, with adjectives ("anxious", "heavy", "cold"), passive voice ("were again forced"), "again" as an amplifier being used to verbalize the poor conditions of the forced migrants and gain sympathy:

On Wednesday, dozens of anxious refugees with British relatives were again forced to wait outside in the cold, following a heavy snowfall ... [23].

The broadsheets The Telegraph, The Mirror, The Times and the tabloid The Sun choose the similar language means: lexical units (adjectives "desperate", "inhumane", "distresses", "disgraceful"), metaphor ("bureaucratic nightmare"), hyperbola ("walk miles to safety"), idioms ("left in limbo") to reaffirm **the victimization and referential strategies** ("hosting child", "50 visas"):

1. *'Bureaucratic nightmare' preventing families from hosting child[51]*

2. *Furious families to protest over visa delays for Ukrainian refugees [26].*

3. *Ukrainian refugees trying to get to UK left in limbo by missing emails [24].*

4. *UK branded 'inhumane' over Ukrainian refugees with just 50 visas approved so far [34].*

5. *Distressed men and women still in the war zone are just told they must wait. It is a disgraceful way to handle this emergency... [56].*

6. *Neighbouring countries welcome desperate refugees who walk miles to safety [53].*

The reporters compare the present war in Ukraine with WWII reviving in the memory of the readers the images of cruelty and ruthlessness of the nazis, naming the relocation of the Ukrainian refugees the "*the largest refugee crisis in Europe since the*

second world war”, appraising “extraordinary welcome” and “great enthusiasm” of the hosts:

1. In 1939 the people of the UK opened their hearts and homes to children fleeing from the Nazis and we look back on that ‘Kinder Transport’ as an act of culture-defining hospitality. With the invasion of Ukraine the largest refugee crisis in Europe since the second world war is unfolding. I welcome with great enthusiasm the UK government’s ‘Homes for Ukraine’ scheme. Sanctuary Foundation has already had over 7,000 pledges of sponsorship and I stand ready both personally and professionally to be part of this extraordinary welcome of Ukrainian refugees [20].

2. The exodus of desperate families from Ukraine is fast becoming the biggest refugee crisis in Europe since the Second World War [34].

3. We need common solidarity for the Ukrainians. “Europe is facing its biggest refugee crisis since the Second World War [25].

The newspapers covering the story of the actress who helps the Ukrainian refugees recollect the famous work by Keneally “Schindler’s list” that tells a true story of a

German industrialist, Oscar Schindler, who saved Jews from the Nazis during the Second World War, and establishes a parallel between the two wars and people separated by 81 year:

1. Actress who played the ‘girl in the red coat’ in Schindler’s List becomes real-life heroine saving Ukrainian refugees.

2. AN actress who was the “girl in the red coat” in Schindler’s List has turned real life heroine by coordinating help for fleeing Ukrainian refugees. Her character, a little Jewish girl, was the catalyst that saved the lives of more than 1,200 Jews destined for Nazi concentration camps in 1943. ANGEL OF UKRAINE. And now Oliwia, 32, from Krakow, Poland, has taken inspiration from Oskar Schindler and is helping those fleeing war-torn Ukraine [44].

While the war in Ukraine unleashed by Russia is compared with the Second World War, president Putin is compared with Hitler and depicted as the notorious nazi leader (Fig. 1), that demonstrates the photo from The Sun in the news report about thousands of people that “... marched through london in a sea of blue and yellow in support of Ukraine” condemning Russia’s “barbaric aggression” [20]:

Fig 1.

The strategy of positive presentation is implemented by adjectives with positive connotation, ungradable adjectives praising the native country of the newcomers:

The courage shown by the Ukrainian people in the face of devastation caused by the invasion of their great country is nothing short of remarkable [53].

The Ukrainians trying to escape from their country in the wartime are considered to be legal immigrants, as the professionals with

good skills that can help save the economy of the hosting countries unlike the immigrants from other countries:

1. Refugees fleeing their war-torn homeland could help fix Britain’s “enormous skills shortage” and should be “welcomed”

2. Is the UK going to send all black refugees to Rwanda and let all the white ones into the UK?

3. “The preferential treatment of the Ukrainian refugees is there.

4. *Video of how an arena has been transformed into a mass accommodation centre to welcome Ukrainian refugees has been released [34].*

The British broadsheet The Telegraph verbalises the urge to “turbocharge the economy” by the verbal metaphor and hyperbola “any country” that add expressiveness to the report:

Ukrainian refugees will turbocharge the economy of any country [36].

The Ukrainian refugees are portrayed as ideal refugees who are “skilled and qualified” and can give benefits to the local workforce and economies:

A third of firms believe that hiring Ukrainians will increase their workforce diversity, while more than 27 per cent said the main benefit to the company was access to skilled and qualified candidates [21].

The positive and supportive attitude towards Ukrainian war refugees is demonstrated in comparison with the refugees fleeing the wars in Afganistan and Syria who are nominated as “...refugees from the countries other than Ukraine”, while Ukrainians get a welcoming reception. Such an approach creates sort of “hierarchy” of refugees, migrants and asylum seekers”, demonstrating the biased attitude towards them:

1. *Some of Britain’s largest insurers have changed their policies to allow homeowners to take in refugees — but only if they are fleeing Ukraine.*

2. *Let’s be honest: we don’t treat all refugees equally [53].*

3. *Hillingdon Council told householder she would lose her single person’s discount if she took in refugees from countries other than Ukraine [25].*

The previous years issues of The Daily Mail cover not so welcoming reception of the refugees from muslim countries implicitly rendering the idea of sending the newcomers back home, where the adverb “even” triggers the implicature:

IAN GALLAGHER: Even liberal Denmark is sending its refugees home to Syria now 'it's safe' [19].

The newspaper reminds that refugees will become the burden for the citizens as taxpayers:

Revealed: Every Syrian refugee

accepted into Britain will cost taxpayers up to £23,420 a year [38], while in the news about the refugees from Ukraine The Sun calls the houses of the Brits hosting Ukrainian refugees “second home”, the hosts are “generous” and promises tax discounts:

A COUNCIL tax discount worth as much as £1,000 will be handed to generous families throwing open their second homes to fleeing Ukrainians [11].

The approval and admiration by the welcoming presentation of the newcomers and the urge of the support by the Brits are demonstrated in the following examples, where idioms (“open heart”), positive adjectives (“mercy”, “fantastic”), oxymoron (“second home”) create the positive connotation:

1. *It has been fantastic to see the surge of support across British society for hosting refugees, with tens of thousands of people ready, willing and waiting to do so.*

2. *The hosting of the Ukrainian refugees is regarded as a “mercy mission”:*

3. *Councillor on mercy mission to match Ukrainian refugees with hosts.*

4. *Cornwall opens its heart and its second homes to Ukrainian refugees [53].*

The phrase “to open hotels” bears the meaning of hospitality and compassion to the Ukrainians for whom the hotels can become homes:

Dalata opens its hotels to Ukrainian refugees [53].

The idiom “with open arm” in the title of the article from The Times revealing the large number of Ukrainian refugees welcomed in Ireland shed light on the hearted reception of the newcomers:

Ireland threw its arms open for 27,000 refugees [53].

In press discourse metaphor can have an emphasizing role drawing attention of the reader to some important facts and actions. The metaphor from The Times news coverage “safe haven” spotlights the perils and horrors of the war in Ukraine, the UK towns being regarded as a sanctuary for the refugees:

From Eurovision to safe haven: Green Glens arena is new home for 300 Ukrainian refugees [53].

Another example demonstrates the approval and support of the willingness of the UK citizens to help Ukrainians trying to find

the shelter in their country:

Britons found a variety of ways to offer a haven for Ukrainian refugees [53].

The positive image of the Ukrainian refugees is created by the encouraging and stimulating measures of the government to welcome and host them in the UK, the charity actions by celebrities. The specific examples of celebrities donating for the Ukrainian refugees (with names and numbers), like a famous professional football player Keylor Navas, should inspire the Brits to helping with his enthusiasm labelled an “amazing gesture” (referential strategy):

Keylor Navas buys 30 beds to home Ukraine refugees in movie theatre at his luxury mansion in Paris in amazing gesture [37].

As social actors (van Leuween [66]) Ukrainian refugees are represented either as individuals (... *five miles of it on foot — she and her eight-year-old son, Max, are refugees from war, forced to seek sanctuary in the village of Raclawowka on the Polish border...[53]*), or as a collective identity in the mass media discourse. The Guardian shows them as “those who so urgently need help”, “those seeking sanctuary”, “those who need safety”, “people coming in fear of their lives”, “desperate Ukrainians” calling for welcoming, offering safety and good will to support:

We warmly welcome the introduction of a way in which communities in the UK can open their doors to welcome those who so urgently need help. We have seen that, when communities come together to welcome those seeking sanctuary, they can make a huge impact, transforming the lives of so many whilst offering safety to those who need it [55].

The prime minister of the UK Boris Johnson highlighting the “open-hearted”, “generous hosts” welcoming the war refugees from Ukraine in the UK emphasised the goodwill of the Brits “to open their hearts” to “desperate Ukrainians” that can inspire the others to follow examples:

This is a country overwhelmingly generous to people coming in fear of their lives. Households across the UK have shown that they are willing to open their hearts to desperate Ukrainians [55].

The title in The Times draws attention

to the Brits (“generous hosts”) who are ready to lend a helping hand to people in need:

“Refugees at Home matches generous hosts with refugees in need of temporary emergency accommodation [53].

The presented by van Dijk [65] dichotomy “Us” and “Them” is accomplished in the mass media discourse by creating two opposing groups: the ‘Us’ group and the ‘Them’ group in the **in-group out-group framing strategy**. The Guardian, The Daily Mail, The Telegraph regard the refugees and immigrants from Ukraine with caution revealing the cases of misunderstanding with the hosting parts thus adding to the negative image. The Guardian dwells on the conflicts and broken arrangements with the hosts homing Ukrainian refugees, that being a peril of the problematic newcomers who cannot either come to the agreement with the hosts, or have expectations on the very high quality of housing:

1. *Hundreds of Ukrainian refugees removed from UK’s ‘unsuitable’ housing sponsors [16].*

2. *Despite the government insisting that the Homes for Ukraine and family visa schemes would ensure that refugees had housing, both are leaving people struggling when arrangements break down.*

3. *The data exposes the cracks already appearing in the Homes for Ukraine scheme, with 145 placements having ended in homelessness by 3 June. Of these, 90 ended because the arrangement broke down and a further 55 never got off the ground properly because the accommodation was unavailable or unsuitable on arrival [9].*

The Daily Mail reports on the large number of people being deprived of housing and declares among the causes “broken accommodation arrangements” and “unsuitable accommodation” with definite negative implication of the newcomers not being agreeable and humble people:

At least 660 Ukrainian families have been left homeless in Britain after their accommodation arrangements broke down.

And they have now become homeless after the arrangements with their proposed hosts either broke down or the accommodation was deemed to be unsuitable [45].

Conclusions. The analysis of the

material allows us to conclude that in the British press the Ukrainian war refugees escaping the military actions in Ukraine are presented as the threat to European security, the victims suffering the consequences of military operations in their home country or as heroes who are risking their lives. The hosting countries face challenges with the newcomers because they are inhabiting other countries or because they require help from the governments and the communities. As social actors, Ukrainian refugees are presented either as a collective identity or as individuals. The applied discourse strategies form a multifaceted image of the Ukrainian refugees in the British press: the strategies of impersonification of the refugees by presenting them as numbers and generalized nouns, associating them with natural

disasters and social problems; victimization picturing their hardships and sufferings, referential strategies by providing extra details and personal data, in-group and out-group framing strategy demonstrating the perils the newcomers can present for the communities. The linguistic means used for the verbalization of these strategies are: generalised nouns, numerals depicting the number of newcomers, adjectives “classifying” the refugees, idioms and collocations. Among the stylistic figures we distinguish metaphor, allusion, oxymoron, hyperbola, personification.

The prospects for the further exploration we see in the study of the image of the Ukrainian refugees in the social media discourse.

References

1. Baker, P. & McEnery, T. (2005). A corpus based approach to discourses of refugees and asylum seekers in UN and newspaper texts. *Journal of Language & Politics*. 4(2), 197-226.
2. Baker, P., Gabrielatos, C., McEnery, T. (2013). *Discourse Analysis and Media Attitudes: The Representation of Islam in the British Press*. Cambridge: Cambridge University Press, 2013. 277 p.
3. Baker, P., Gabrielatos, C., Khosravi-Nik, M., Kryzanowski, M., McEnery, T. & Wodak, R. (2008). A useful methodological synergy? Combining critical discourse analysis and corpus linguistics to examine discourses of refugees and asylum seekers in the UK press. *Discourse & Society*. 19 (3), 273–306
4. Barnes, J. (2022). Troops mobilised as Europe braces for wave of Ukrainian refugees. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/02/22/troops-mobilised-europe-braces-wave-ukrainian-refugees/>
5. Cambridge dictionary. (2022). Retrieved from: <https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/exodus>
6. Charteris-Black, J. (2011). *Politicians and Rhetoric: The Persuasive Power of Metaphor* (second edition). Basingstoke: Palgrave Macmillan, 370 pp.
7. Collins, J. (2007). *Immigrants as Victims of Crime and Criminal Justice*
8. Dauvergne, C. (2008) *Making People Illegal: What Globalization Means for Migration and Law*. Cambridge: Cambridge University Press, 216 p.
9. Dugan, E. (2022). Hundreds of Ukrainian refugees left homeless in England, data shows. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/world/2022/jun/16/hundreds-of-ukrainian-refugees-left-homeless-in-england-data-shows>
10. El-Refaie, E. (2001). Metaphors we discriminate by: naturalized themes in Austrian newspaper articles about asylum seekers. *Journal of Sociolinguistics*, 5(1), 352-371.
11. Elsom, J. (2022). Council tax discount up to £1,000 given to second home owners hosting Ukrainian refugees. Retrieved from: <https://www.thesun.co.uk/money/18229900/council-tax-discount-up-to-1000-ukraine>
12. Erjavec, K. (2003). Media construction of identity through moral panics: Discourses of immigration in Slovenia.
13. Esses, V., Medianu, S., Lawson, A. S. (2013). Uncertainty, Threat, and the Role of the Media in Promoting the Dehumanization of Immigrants and Refugees. In *The Society for the Psychological Study of Social Issues*. Wiley.
14. Fairclough N. (2006). Genres in political discourse. In K. Brown (Ed.) *Encyclopedia of language and linguistics* (vol.

5, pp.32–38). Boston: Elsevier

15. Fairclough, I. & Fairclough, N. (2012). *Political Discourse Analysis: A Methods for Advanced Students*. London: Routledge

16. Fazackerley, A. (2022). Hundreds of Ukrainian refugees removed from UK's 'unsuitable' housing sponsors. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/uk-news/2022/may/08/hundreds-of-ukrainian-refugees-removed-from-uks-unsuitable-housing-sponsors>

17. Furness, H. (2022). Prince Charles: Ukrainian refugees can solve the skills shortage in Britain. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/03/09/prince-charles-tells-refugees-ukraine-skills-needed-britain/>

18. Gabrielatos, C. & Baker, P. (2008). Fleeing, sneaking, flooding: A corpus analysis of discursive constructions of refugees and asylum seekers in the UK press, 1996-2005. In *Journal of English Linguistics* 36(1), 5-38.

19. Gallagher, I. (2021). Even liberal Denmark is sending its refugees home to Syria now 'it's safe'. Retrieved from <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10225873/Even-liberal-Denmark-sending-refugees-home-Syria-safe-writes-IAN-GALLAGHER.html><https://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/exodus>

20. Grealish, S. (2022). Thousands march through London in sea of blue and yellow for Ukraine. Retrieved from: <https://www.thesun.co.uk/news/18075192/thousands-march-london-for-ukraine/>

21. Hamilton, J. (2022). Aldi and Asos among employers offering Ukrainian refugees a route back to work in Britain. Retrieved from: <https://www.thesun.co.uk/money/18551537/aldi-asos-employers-offering-ukrainian-refugees-jobs/>

22. Hatoss, A. (2012). Where Are You From? Identity Construction and Experiences of 'Othering' in the Narratives of Sudanese Refugee-Background Australians // *Discourse & Society*. Vol. 23. №. 1. P. 47–68.

23. Huggler, J. (2022). More than 1m refugees flee Ukraine in fastest exodus this century. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/03/1m-refugees-flee-ukraine-fastest-exodus-century/>

24. Hymas, Ch. (2022) Ukrainian refugees

trying to get to UK left in limbo by missing emails. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/04/04/ukrainian-refugees-trying-get-uk-left-limbo-missing-emails/>

25. Hymas, Ch. (2022). Boris Johnson's council in row after charging to take in Syrian but not Ukrainian refugees. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/03/25/boris-johnsons-council-row-charging-take-syrian-not-ukrainian/>

26. Hymas, Ch. (2022). Furious families to protest over visa delays for Ukrainian refugees. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/politics/2022/04/06/furious-families-protest-visa-delays-ukrainian-refugees/>

27. Hymas, Ch. (2022). More than 1m refugees flee Ukraine in fastest exodus this century. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/world-news/2022/03/15/matching-service-ukrainian-refugees-help-fleeing-families-find/>

28. Johnson, M. (1987). *The body in the mind. The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago: University of Chicago Press

29. KhosraviNik, M. (2010). Actor descriptions, action attributes, and argumentation: towards a systematisation of CDA analytical categories in the representation of social groups. *Critical Discourse Studies*, 7(1), P 24

30. Kitis, E. & Milapides M. (1997). Read it and believe it: How metaphor constructs ideology in news discourse. A case study. In *Journal of Pragmatics* 28(1), 557-590

31. Kiwan, N. (2009). *Identities, Discourses and Experiences. Young People of North African Origin in France*. Manchester: Manchester University Press, 262 p.

32. Lakoff, G. (1993). The Contemporary Theory of Metaphor in: Ortony, A. *Metaphor and Thought*. Second Edition: Cambridge University Press, (202-252)

33. Lakoff, G. (2014). Mapping the brain's metaphor circuitry: metaphorical thought in everyday reason. Retrieved from: <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC4267278/>

34. Lines, A.; Hill, P.; Crerar, P., Bloom, D. (2022). UK branded 'inhumane' over Ukrainian refugees with just 50 visas

approved so far. Retrieved from: <https://www.mirror.co.uk/news/politics/uk-branded-inhumane-over-ukrainian-26400899>

35. Lippi, K., McKay, F. H. & McKenzie, H. J. (2017). *Representations of refugees and asylum seekers during the 2013 federal election*. Sage Publications.

36. Lynn, M. (2022). Ukrainian refugees will turbocharge the economy of any country wise enough to accept them. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/business/2022/03/04/ukrainian-refugees-will-turbocharge-economy-country-wise-enough/>

37. Mbu, J. (2022). Keylor Navas buys 30 beds to home Ukraine refugees in movie theatre at his luxury mansion in Paris in amazing gesture. Retrieved from: <https://www.thesun.co.uk/sport/football/18073460/keylor-navas-30-ukrainian-refugees-psg/>

38. Mctague, T. (2015). Revealed: Every Syrian refugee accepted into Britain will cost taxpayers up to £23,420 a year. Retrieved from: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-3279493/Every-Syrian-refugee-accepted-Britain-cost-taxpayers-23-420-year.html>

39. Medianu, S., Sutter, A., & Esses, V. (2015). The portrayal of refugees in Canadian newspapers: The impact of the arrival of amil refugees by sea in 2010. In *IdeAs*.

40. Musolff, A. & L. Viola, Migration and Media. (2019). *Discourses about identities in crisis*. Philadelphia: J. Benjamins. Retrieved from: <https://benjamins.com/catalog/dapsac>

41. O'Halloran, K., Pal, G., Jin, M. (2021). Multimodal approach to analysing big social and news media data. *Discourse, Context & Media*. Vol. 40. P. 100467. DOI: 10.1016/j.dcm.2021.100467 .

42. Oltermann, Ph. (2022). Ukraine refugees flock to Germany after being put off by UK red tape. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/world/2022/apr/30/ukraine-refugees-are-flocking-to-germany-and-shunning-the-uk>

43. Parker, S. (2015). 'Unwanted invaders': The representation of refugees and asylum seekers in the UK and Australian print media in eSharp Issue 23: Myth and Nation: UK

44. Parry, R. (2022). Actress who played the 'girl in the red coat' in Schindler's List becomes real-life heroine saving Ukrainian refugees. Retrieved from:

<https://www.thesun.co.uk/news/18158243/schindlers-list-actress-girl-red-coat-ukrainian-refugees/>

45. Phillips, J. (2022). At least 660 Ukrainian families have been left homeless in Britain after placements broke down: 'Urgent' call to help desperate refugees stranded in UK after fleeing war-torn homeland. Retrieved from: <https://www.dailymail.co.uk/news/article-10927813/At-660-Ukrainian-families-left-homeless-Britain-placements-broke-down.html>

46. Press release. (2022). 'Homes for Ukraine' scheme launches. Retrieved from: <https://www.gov.uk/government/news/homes-for-ukraine-scheme-launches-scheme/>

47. Riccio, B. (2001). Following the Senegalese Migratory Path Through Media Representation / R. King & N. Wook (Eds.) // *Media and Migration. Constructions of Mobility and Difference*. London: Routledge. P. 110–126.

48. Richardson, J., Wodak, R. (2013). The Impact of Visual Racism: Visual Arguments in Political Leaflets of Austrian and British Far Right Parties / R. Wodak (Eds.) // *Critical Discourse Analysis. Vol. IV. Applications, Interdisciplinary Perspectives and New Trends*. London: Sage. P. 245–274.

49. Saadeya, S., Nihad, M. M., Inas, H. H., R., Debian, A. (2022). Investigating the Role of Conceptual Metaphor in the Representation of the Syrian Human Crisis in British Newspaper Articles: A Cognitive Approach. Retrieved from: <https://e-journal.usd.ac.id/index.php/JOLL/index>

50. Santa, Ana, O. (1999). 'Like an animal I was treated': Anti-immigrant metaphor in US public discourse. *Discourse and Society*, 10(2), 191-224.

51. Sawyer, P; Malnick, E.; Rowan, C. (2022). 'Bureaucratic nightmare' preventing families from hosting child refugees fleeing Ukraine. Retrieved from: <https://www.telegraph.co.uk/news/2022/04/09/bureaucratic-nightmare-preventing-families-hosting-child-refugees/>

52. Spener, D. (2009). *Clandestine Crossings: Migrants and Coyotes on the Texas-Mexico Border*. Ithaca, NY: Cornell University Press. 227 p.

53. Streck, K.; Borden, T.; Conradi, P. (2022). Neighbouring countries welcome desperate refugees who walk miles to safety. Retrieved

from:

<https://www.thetimes.co.uk/search?p=2&q=refugees&source=search-page>

54. Teo, P. (2000). Racism in the News: A Critical Discourse Analysis of News Reporting in Two Australian Newspapers. In *Discourse and Society*. 11 (1), 7-49.

55. The Guardian view on Ukraine's refugees: Britain's grudging welcome. Retrieved from: <https://www.theguardian.com/commentisfree/2022/mar/31/the-guardian-view-on-ukraines-refugees-britains-grudging-welcome>

56. The Sun. (2022). Shambolic Home Office shames Britain and betrays terrified Ukrainian refugees in need of a home. Retrieved from: <https://www.thesun.co.uk/news/18177975/home-office-shames-britain-betrays-ukrainians-refugees/>

57. Triandafyllidou, A., Maroukis, T. (2012). Migrant Smuggling. Irregular Migration from Asia and Africa to Europe. London : Macmillan, 28 p

58. van der Valk, I. (2000). Parliamentary discourse on immigration and nationality in France / R. Wodak & T.A. van Dijk (Eds.) // Racism at the top: parliamentary discourses on ethnic issues in six European states. Klagenfurt: DRAVA-Verlag. P. 221–260.

59. van der Valk, I. (2000). Interruption in French Parliamentary debates on Immigration. In: Martin Reisigl and Ruth Wodak. (eds.). *The Semiotics of Racism, Approaches in Critical Discourse Analysis*. 105–128. Vienna: Passagen Verlag.)

60. van Dijk, T. A. (2001). Critical discourse analysis. In D. Tannen, D. Schiffrin, & H. Hamilton (Eds.) *Handbook of discourse analysis* (pp. 352-371). Oxford: Blackwell

61. van Dijk, T. A. (2002). Political

discourse and political cognition. In P.Chilton & C.Schäffner (Eds.) *Politics as Text and Talk: Analytic Approaches to Political Discourse* (pp.203–234). Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins

62. van Dijk, T.A. (2005). Racism and Discourse in Spain and Latin America. Amsterdam and Philadelphia : John Benjamins. 197 p.

63. van Dijk, T. A. (2005). War rhetoric of a little ally: Political implicatures of Aznar's legitimization of the war in Iraq. *Journal of Language and Politics* 4(1), 65–92

64. van Dijk, T. A. (2006). Discourse and manipulation. In *Discourse & Society*, 17(3), 359-383.

65. van Dijk, T. A. (2013). The analysis of news as discourse. News Analysis – Routledge

66. van Leuween, T. (2008). *Discourse and Practice*. Oxford: Oxford University Press.

67. Wodak, R. (2001). The discourse-historical approach. [ed. by Ruth Wodak and Michael Meyer]. London, GBR: Sage Publications Incorporated. 200 p.

68. Wodak, R. (2005). A new agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, methodology and interdisciplinarity. Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company. 320 p.

69. Wodak, R. (2005). Discourse. In Ph. Essed, D.T. Goldberg, A. Kobayashi (Eds.) *A Companion to Gender Studies*. Oxford : Blackwells. P. 519–530.

70. Wodak, R., Chilton, P. (2005). *A new agenda in (Critical) Discourse Analysis. Theory, methodology and interdisciplinarity*. Philadelphia, PA: John Benjamins Publishing Company. 320 p.

Анотація. *Актуальність* У статті розглядаються особливості побудови іміджу українських військових біженців як наслідок політичних змін, які охопили світ в період війни в Україні, розв'язаної Росією 24 лютого 2022 р. Актуальність дослідження зумовлена зростанням наукового інтересу до феноменології дискурсу мігрантів та біженців та його аспектів.

Методи дослідження. Дослідження дискурсу ЗМІ проводилось у контексті критичного дискурс аналізу (CDA).

Результати. У статті на матеріалі британської преси аналізуються механізми формування іміджу біженців. Як інструмент впливу на суспільство медіа-дискурс відповідно структурований і відповідає певним вимогам. У дослідженні визначаються теми дискурсу, де українські біженці представлені як загроза європейській безпеці, як соціально найбільш вразливі особи, які потерпають від наслідків війни на батьківщині або як герої, які змушені ризикувати своїм життям. Прибуття українських біженців вважається проблематичним тому, що вони населяють інші країни або тому, що їм потрібна допомога урядів і громад. Як соціальні актори українські біженці представлені як колективна ідентичність або як індивіди. У статті зроблено висновок про стратегії, які є компонентами міграційного дискурсу, і які формують образ біженців

(імперсоніфікації, віктимізації, референційна, формування внутрішньої та зовнішньої групи), про мовні засоби, які використовуються для вербалізації цих стратегій (узагальнені іменники, числівники, прикметники, ідіоми та сталі вирази), стилістичні фігури (метафори, алюзії, оксиморон, гіперболи, персоніфікацію).

Перспективи подальшого дослідження ми вбачаємо у дослідженні образу українських біженців в дискурсі соціальних медіа.

Ключові слова: критичний аналіз дискурсу, дискурс ЗМІ, біженці, дискурсні стратегії, лінгвістичні засоби.

**THEORY AND METHODS OF TEACHING.
ТЕОРІЯ І МЕТОДИКА НАВЧАННЯ**

УДК 811.124'02

[http://doi.org/10.31548/philolog13\(3\).2022.009](http://doi.org/10.31548/philolog13(3).2022.009)

**LATIN FOR BACHELORS IN WATER BIORESOURCES AND AQUACULTURE:
A LINGUODIDACTIC ASPECT
ЛАТИНСЬКА МОВА ДЛЯ БАКАЛАВРІВ З ВОДНИХ БІОРЕСУРСІВ
ТА АКВАКУЛЬТУРИ: ЛІНГВОДИДАКТИЧНИЙ АСПЕКТ**

О. Ю. БАЛАЛАЄВА, кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри журналістики та мовної комунікації

O. Yu. BALALAEVA, PhD in Pedagogy,

Associate Professor of the Department of Journalism and Linguistic Communication

E-mail: olena.balalaeva@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0002-2675-5554>

*Національний університет біоресурсів і природокористування України
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine*

Abstract. *Today's society needs qualified specialists in aquaculture who are proficient not only in the native language but also in international professional one, are familiar with the scientific conceptual terminology apparatus of modern European languages. The purpose of the article is to study ways to implement professional linguodidactic key concepts and principles in teaching and learning Latin on the example of the educational program "Water bioresources and aquaculture" which led to the choice of such research methods: analysis of scientific literature to study state of the problem, synthesis and generalization. The study found that, Latin is the integral component of bachelors training, but can hardly be considered on an equal basis with any other LSP: teaching and learning living languages are aimed at forming students' foreign language professional communicative competence, but in case of Latin focus on the formation of professional terminological competence. Therefore, it can be considered in the context of professional linguodidactics, key concepts and principles of which (interdisciplinary integration, internationalization, selectivity) can be implemented in the educational process. In the reviewed program, the component "Latin" reveals intersubject connections with most disciplines both general and special training cycles, that as a whole assumes interconnection, interdependence and complementarity of intersubject information and ways of learning. So learning professionally oriented Latin is a holistic, complex and integrative process of development specialist's linguistic personality. That is why it can be of scientific interest not only in the framework of methodology, but also very promising in linguodidactic, terminological, cognitive and other aspects for further research.*

Keywords: *professional linguodidactics, Latin, integrativity, selectivity, aquaculture.*

Introduction. Current trends of integration of European education and research area actualize the need of today's society in highly qualified competitive specialists who are proficient not only in the native language but also in international professional language, are familiar with the scientific conceptual terminology apparatus of modern European languages.

Professional linguodidactics is a relatively new science that studies the development of the methodology of profession-oriented foreign language teaching and learning aimed at building foreign language professional communicative

competence [8].

According to A. Krupchenko, professional linguodidactics studies strategies for building the specialist's professional competence in the process of foreign language teaching. Scientists state, that professional linguodidactics based on "4-I-Concept": Interdisciplinary integration of language and specialism, Internationalization, Interaction and Identity [16]. To the basic specific principles of professional linguodidactics scientists include the following: selectivity, foreign language professionalization, advanced foreign language specialization and international

harmonization. A professional linguodidactics stems from the approach of Language for specific purpose. Nonetheless, Latin as a dead language could not be considered on an equal basis with any other living languages for specific purposes which are functional types of modern developed national languages. But issues related to the possibility of applying basic ideas and principles of professional linguodidactics to the teaching and learning Latin remain relevant at the present stage.

Analysis of recent researches and publications. Krupchenko & Kuznetsov undertook comparative analysis English for Specific Purposes, Content-and-Language Integrated Learning and professional linguodidactics on their objectives, characteristics, methodology, assessment and came to the conclusion that professional linguodidactics originated from first one (LSP) but has much in common with the second one (CLIL) [16].

Today, the LSP methodology has greatly progressed, expanded the subject of research, and is considered not only as an approach to teaching and learning of foreign language, but also as a branch of applied linguistics. In the context of this study, which also deals with terminological aspect, Chaika, Savytska & Sharmanova works should be mentioned, where it is proposed “to view languages for specific purposes (LSP) as terminologies that make part of a terminology system along their elements, i.e. terms and term clusters, and their relationships, affected by the system, on the one hand, and on the other, as one that drives such changes in the system” [10].

As is well known, that most of the term systems are based on the Latin and Greek. Some efforts to analyze the methodology of professional linguodidactics applied to Latin teaching and learning by students of various specialties are made by Artimová & Švanda [6], Beliaeva [1], Lazer-Pankiv & Pysmenna [17], Vorona & Kolodnytska [19] – for medicals, Shynkaruk [3-4] – for lawyers and humanitarians, Balalaieva [8-9] – for agrobiologists and veterinarians.

And although the scientific interest in studying methods of teaching classical languages is quite large [11-12; 18], as noted by Adema, empirical research on learning and instruction Latin “is still scarce” [5]. In

particular, scientists do not pay enough attention to the methodology of teaching Latin for future specialists in aquatic bioresources and aquaculture, which involves the study of the biological terminological system as a whole and individual terminological systems (zoological, ichthyologic, botanical, anatomical, physiological, etc.).

The **purpose** of the article is to study ways to implement professional linguodidactic key concepts and specific principles in the process of teaching and learning Latin on the example of educational and professional program “Water bioresources and aquaculture”.

Materials and methods of research. Conceptual apparatus of professional linguodidactic and the material of educational and professional program (EPP) “Water bioresources and aquaculture” of the first Bachelor’s level of higher education in Specialty “Water bioresources and aquaculture”, Field of knowledge “Agricultural science and food” (National University of life and environmental sciences of Ukraine, Kiev, 2021-22 academic year) are used in the study.

The purpose and general focus of the paper led to the choice a complex of research methods: analysis of scientific literature to study the state of the problem, synthesis and generalization.

Results of the research and their discussion. The discipline “Latin” is an integral part of the training of technologists of aquaculture production. As stated in the concept of training in the EPP “Water bioresources and aquaculture”: “Development of new and improved fish breeding technologies in natural conditions and in industrial farms require theoretical knowledge about potency of the species, their physiological and biochemical characteristics, processes of acclimatization and adaptation hydrocole undergo under impact of changing, aquatic environment, intensification of fish farming through the use of bio-active substances with the purpose of enhancing bio- and fish productivity of various ponds, preserving in them biodiversity and harvesting high-quality fish products” [7, p. 113].

So students have to acquire theoretical knowledge in special disciplines that is impossible without learning terminological

base and metalanguage, the key to which is Latin. According to curricula Latin is studied in the second year simultaneously with special disciplines, or precedes them, being instrumental and conceptual basis for them and laying the foundations for further conscious perception of the international biological terminology. The goal is to introduce students to elementary Latin, help them acquire the practical skills in using Latin terminology in educational, scientific and professional activities.

In the EPP “Water Bioresources and Aquaculture” the discipline “Latin” is optional component that reveals intersubject connections with most disciplines both general and special training cycles. In professional linguodidactics the interdisciplinary integration of language and specialism is a one of concept characteristics, and in the broadest sense means interconnection, interdependence and complementarity of interdisciplinary information and ways of learning.

Traditionally, the classification of intersubject connections is based on the one of four elements:

1) objective connections (studying the same object in different academic disciplines and in the professional training);

2) theoretical connections (using the same theory element: principles, rules etc.);

3) methodological or instrumental connections (using the same method of research);

4) activity connections (using the same modes of activity) [2, p.70].

Objective connections are widely represented and can be traced at the level of interaction between Latin and the vast majority of disciplines when students learn Latin biological terminology in various terminological subsystems. So discipline “Latin” interconnect with compulsory components of *General training cycle*:

- “*Ontogeny of fish*”, which studies the peculiarities of spermatogenesis and oogenesis, fertilization, embryonic postembryonic periods of fish of different species and systematic groups and theoretical basis of modern technologies in farm farming;

- “*Zoology*”, focusing on morphology and anatomy of animals, their physiology and ecology, taxonomy and geographic

distribution, location and role animals play in ecosystems and agrocenoses;

and *Special training cycle*:

- “*Hydrobiology*”, examining population of various reservoirs, environmental factors and general patterns of their effect on living organisms; the general laws applicable to life of populations and biomes;

- “*Ichthyology*” – a basic discipline for ichthyologists, fish breeders who study the structure of ichthyoid and fish, their origin and place among chordate animals; some components of fish living environment and their propagation in continental waters and oceans;

- “*Fish genetics*” – a scientific basis for selection and breeding of plants, animals, fish, and microorganisms;

- “*Fishing*” aimed at educating skilled professionals whose work is related the protection, cultivation and use of aquatic facilities;

- “*Ichthyopathology*”, which studies fish diseases of different nature; factors contributing to their occurrence; general pathology; epizootiology, parasitology and host defense mechanisms in fish; modern diagnostic techniques; basic veterinary and sanitary measures that are used in fish farming.;

- “*Biological basis of fish farming*” is meant to foster in students theoretical framework underlying the fish breeding processes considering environmental and biological characteristics of fish facilities, biological acclimatization, artificial reproduction of fish and intensification of fish-breeding;

- “*Aquaculture of natural reservoirs*”, which provides knowledge about technological requirements that apply to mixed-use reservoirs for fishery purposes, to methods of building ichthyofauna and fish breeding biotechnology in these reservoirs;

- “*Aquaculture of artificial reservoirs*” examining the organizational structure of pond and industrial fish farms, biological basis of comprehensive intensification in aquaculture designed to increase biological productivity and fish productivity of reservoirs; technologies of cultivation facilities [7].

In the *Block 1 (Optional components)*, the “Latin” associated with such subjects:

- “*Aquatic microbiology*”, examining the role microorganisms play in enhancing water

quality of ponds and integrated industrial fish farms;

- “*Physiology and Biochemistry of fish*”, which studies specifics of functional activity of all body systems in different fish species at cellular, sub-cellular, tissue, member and body levels, which allows assessing the physiological status of fish under normal conditions and exposed to natural and anthropogenic factors;

- “*Aquarium study*”, which promotes the study of water as a living habitat of biological objects;

in the *Block 2 (Optional components)*:

- “*Hydrobotanics*”, which allows students to get acquainted with patterns of plants and vegetation as an essential bioenergy component of biosphere;

- “*Physiology of fish*”, which studies specifics of functional activity of all body systems in different fish species at cellular, sub-cellular, tissue, member and body levels, which allows assessing the physiological status of fish under normal conditions and exposed to natural and anthropogenic factors;

- “*Acclimatization of hydrobionts*” to train future professionals clearly identify the need for acclimatization work on certain types of aquatic organisms [7].

Theoretical connections can be established in study of general and specific linguistic rules (the results of the development of phonetic, morphological, lexical features are represented in modern European languages). At the same time students get acquainted (in a very general terms) with theoretical bases of terminology science, terminography, principles and ways of terminological systems formation, a hierarchical structure of terminological system, which is realized in different linguistic forms. At this level Latin is integrated with “*Ukrainian for professional purposes*” and “*Foreign languages*”.

Methodological connections are implemented while using the comparative method in studying Latin and other foreign languages. According to Yasakova, Kharchenko & Shynkaruk, the study of language, reflecting universal and ethno-specific ways of categorizing and conceptualizing the world, is one of the most effective ways of studying cultural phenomena [20].

In the view of many scientists the Latin is universal cultural code. Korolova et al. state, that “introduction of interdisciplinarity along with traditional educational approaches will allow as much as possible to bring Latin to the realities of the present, to find points of contact with new languages, to understand its place and role in the modern world. <...> Knowledge of Latin contributes to the formation of sociocultural background knowledge, the expansion of linguistic outlook, including in the realm of the mother tongue. It provides professional terminological literacy for specialists in various industries, increases the cultural level, as well as it helps to join the world cultural values” [15, p. 288].

Belyaeva considers learning Latin content in the professional field as a three-component structure formed by language, linguoprofessional and culturological knowledge and skills. Relationship between language and culture combines learning Latin with such Compulsory components EPP “Water Bioresources and Aquaculture” on the recommendation of the Academic council of the University as “Ethnoculturology” and “Philosophy”. As a result, students gain insight into harmonious relationship of ancient and modern world cultures, the influence of ancient science on the development of new European knowledge systems. It provides an understanding the rules of many modern social and cultural phenomena.

Activity connections are represented at the level of common techniques. Although Latin has not been taught in school, students have the skills of reading and translation the foreign texts, can work with dictionaries, online language learning resources, etc. [8].

Interdisciplinary integration is closely related to the principle of foreign-language profiling, which defines the content of professionally-oriented foreign languages study as an integral, complex and at the same time integrative process of formation the specialist’s linguistic personality who has a professional foreign-language communicative competence. Formation of this competence takes place in the integration of linguistic and communicative skills with professional ones based on interpenetration, complementarity and interdependence of intersubjective information and ways of its learning, that embrace interdisciplinarity and interactivity.

The principle of selectivity “permeates” the system of teaching language for specific purposes. It means, that learning a foreign language takes place not in general, but selectively, based on the communicative needs of the profession and specialist’s personality. Latin as a dead language, has some limitations in the formation of linguistic competence at the level of reading and writing, knowledge orthoepic, spelling, grammatical norms, basic linguistic laws and rules for terms composition [9].

After introductory phonetics lesson students should know the names and spelling of the Latin letters, the rules for pronunciation of vowels, diphthongs, consonants, letter combinations; be able to recreate the Latin alphabet in the correct sequence, designate the sounds in Latin letters, read Latin words. These abilities should be developed into the skills of normative reading of Latin terms.

Students are encouraged to use selective, functional linguistic material. The Latin course at EPP “Water Bioresources and Aquaculture” has its own specifics, which distinguish it from studying at other EPP. In the subject content, the profile component (studying terminology) is more actualized and dominates the general one (studying the fundamentals of Latin grammar).

The grammatical material is presented in a considerably reduced amount. Students acquire the knowledge and skills necessary for the nomination – the designation of special concepts by terms and scientific names fixed in the international codes of zoological and botanical nomenclature. Some scholars accent on the principal differences between terms and names, but this opposition is not determinative in the educational practice dominated by the functional approach. Scientific names of fishes prevail in lexical minima (terms itself make up not more than 20%).

The grammatical fund of the metalanguage of aquaculture is represented mainly by three parts of speech: nouns, adjectives and participle. Due to the substantive and attributive nature of terminology and nomenclature, the most attention is paid to the grammatical features of Latin nouns and adjectives. But even these parts of speech are not studied in full paradigms.

In binominal specific names the most

productive are such models:

1) substantive + adjective: e.g., *Acipenser stellatus*, *Allosa immaculata*, *Aristichthys nobilis*, *Barbus borysthenicus*, *Carassius auratus*, *Cobitis taurica*, *Coregonus autumnalis*, *Perca fluviatilis*, *Sardinella aurita*, *Scardinius erythrophthalmus*, *Ictiobus niger*, *Ictalurus punctatus*, *Electrophorus electricus*, *Epinephelus coeruleopunctatus*, *Sander marinus*, *Labrus viridis*, *Pseudorasbora parva*, *Neogobius fluviatilis*, *Sabanejewia bulgarica*, etc.;

2) substantive + substantive (Nominativus Singularis): e.g., *Abramis brama*, *Syngnathus acus*, *Chondrostoma nasus*, *Cyprinus carpio*, *Carassius gibelio*, *Cottus gobio*, *Naucrates ductor*, *Leuciscus idus*, *Alosa fallax*, *Rutilus virgo*, *Coregonus maraena*, *Chelidonichthys cuculus*, *Salmo labrax*, *Sander lucioperca*, *Scorpaena porcus*, *Salaria pavo*, *Atractosteus spatula*, *Chelon ramada*, *Trachinus draco*, *Trygon pastinaca*, *Serranus scriba*, etc.;

3) substantive + substantive (Genetivus Singularis/Pluralis): e.g., *Benthophilus magistri*, *Eudontomyzon mariae*, *Leuciscus danilewskii*, *Lampetra planeri*, *Barbus waleckii*, *Romanogobio belingi*, *Gymnocephalus baloni*, *Alburnus leobergi*, *Parablennius zvonimiri*, *Umbra krameri*, *Perccottus glenii*, *Nitzschia sturionis*, *Isabellaria thermopylarum*, *Pempheris smithorum*, *Rhizoprionodon terraenovae*, *Pangasius krempfi*, *Seriola dumerili*, *Xenomystus nigri*, etc.

According to International Code of Zoological Nomenclature, “a species-group name formed from a personal name may be either a noun in the genitive case, or a noun in apposition (in the nominative case), or an adjective or participle. A species-group name, if a noun in the genitive case formed from a personal name that is Latin, or from a modern personal name that is or has been latinized, is to be formed in accordance with the rules of Latin grammar. A species-group name, if a noun in the genitive case formed directly from a modern personal name, is to be formed by adding to the stem of that name *-i* if the personal name is that of a man, *-orum* if of men or of man (men) and woman (women) together, *-ae* if of a woman, and *-arum* if of women; the stem of such a name is determined by the action of the original author when forming the genitive” [14].

A very common occurrence in fish

names species is tautonomy, when specific epithet (tautonym) duplicates the generic names to designate a typical form: e.g., *Alburnus alburnus*, *Anguilla anguilla*, *Ballerus Ballerus*, *Barbus barbus*, *Carassius carassius*, *Conger conger*, *Gobio gobio*, *Lota lota*, *Huso huso*, *Spattus spattus*, *Tinca tinca*, *Vimba vimba*, *Zingel zingel*, etc.

These models are used for names of fish subspecies (taxonomic rank below species, often applied to a geographically-separated population within a species that retains the capability to produce fertile offspring with other populations), but subspecific names are trinomial: e.g., *Squalus acanthias ponticus*, *Rutilus rutilus lacustris*, *Clupea harengus membras*, *Nemacheilus barbatulus toni*, *Osmerus mordax dentex*, *Abramis brama orientalis*, *Coregonus autumnalis migratorius*, *Stenodus leucichthys nelma*, etc.

Therefore, it is compulsory to study only four word forms of nouns and adjectives – nominative and genitive in singular and plural. After studying topics related with a noun, students should know the Latin names of its grammatical categories and dictionary form, features and nominative and genitive case endings of five declensions, types of III declensions nouns, features and case endings of Latinized nouns of Greek origin; be able to write down nouns in dictionary form, determine their declension and stem, translate terms expressed by nouns.

After studying topics related to an adjective, students should know the dictionary form of an adjective and its grammatical categories, nominative and genitive case endings of adjectives, the rules for adjectival agreement with nouns; be able to recognize adjectives and determine their group and declension, make adjectives agree with nouns, decline attributive collocation expressed by nouns and adjectives, translate terms expressed by nouns and adjectives collocations. A complete derivational paradigm of nouns and adjectives is given for supplementary study.

Ichthyologic terms also include participles and numerals. Therefore, students are expected to know ways of forming the present active participles and the past passive participles and be able to recognize the present active participles and the past passive participles, form them from the stems

of verbs, make the participles agree with nouns and decline attributive collocations in the singular and plural, translate terms with participles (*Dactylopterus volitans*, *Labidocera brunescens*, *Perca flavescens*, *Trapa natans*, *Perca flavescens*, *Eigenmannia virescens*, etc.).

After studying the topic of numerals, students should know categories and ranks of numerals, Latin numerals from 1 to 10, ways for forming complex and compound numerals; be able to count in Latin to 10, form complex and compound numerals and recognize both Latin (*uni-*, *bi-*, *tri-*, *quadr-*, *quint-*, *sext-*, *sept-*, *octo-*, *novem-*, *deci-*, etc.) and Greek numeral elements (*mono-*, *di-*, *dicho-*, *tri-*, *tetra-*, *penta-*, *hexa-*, *hepta-*, *octo-*, *ennae-*, *deca-*, etc.) in terms.

During the Latin course, students are introduced to International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants and International Code of Zoological Nomenclature; are acquainted with their main principles (Principle of Binominal nomenclature, Universality, Typification, Priority, Homonymy, Independence, First Reviser) [13; 14].

Much attention is paid to the special professional topics: systematics, taxonomy, and classification of biological objects, ranks of taxonomic categories, and especially is focused on species as a basic unit of classification and a taxonomic rank. Equally important is the study of the hierarchical system structure of taxonomic higher ranks (Genus, Family etc.), and ways of building uninominal names of fishes, animals and plants.

According to International Code of Zoological Nomenclature [14], a family-group name is formed by adding suffix *-idae* to the stem of the name of the type genus:

Cyprinus, i *m* > stem *cyprin-* + suffix *-idae* > Cyprinidae;

Esox, esocis *m* > stem *esoc-* + suffix *-idae* > Esocidae;

Lota, ae *f* > stem *lot-* + suffix *-idae* > Lotidae.

Thus, in order to understand how family-group names are formed, students must be able to determine the stem of a Latin word in genitive case and have elementary knowledge and skills in Latin word formation. Knowledge of Latinized final terminological elements of uninominal names,

recommended by the current international codes of botanical and zoological nomenclature, is compulsory.

Conclusions and future perspectives. Thus, Latin is an integral component of the training of bachelors in water bioresources and aquaculture, but could not be considered on an equal basis with any other languages for specific purposes: teaching and learning of living languages are aimed at forming foreign language professional communicative competence of students, but teaching and learning Latin focus on the formation of their professional terminological competence. Therefore, it can be considered in the context of professional linguodidactics, some key concepts and principles of which (such as interdisciplinary integration of language and specialism, internationalization, selectivity, foreign language professionalization and advanced foreign language specialization)

Список використаних джерел

1. Беляєва О. М. Професійно орієнтоване навчання латинської мови студентів вищих медичних навчальних закладів III-IV рівнів акредитації : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2011. 21 с.

2. Гуревич Р. С. Теоретичні та методичні основи організації навчання у професійно-технічних закладах. Київ : Вища школа, 1998. 229 с.

3. Шинкарук В.Д. Латинська мова для студентів гуманітарних спеціальностей. = *Lingua Latina* : підручник. Київ: Міленіум, 2020. 580 с.

4. Шинкарук В.Д. Латинська мова для юристів = *Lingua Latina iuridicialis*: підручник. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2011. 576 с.

5. Adema S. Latin learning and instruction as a research field. *Journal of Latin Linguistics*. 2019. Vol. 18, No 1-2. P. 35-59. doi: <https://doi.org/10.1515/joll-2019-0001>

6. Artimová J., Švanda L. Latin as a Language for Specific Purposes: Its Development and Current Trends. *Humanising Language Teaching. Pilgrims Language Courses*. 2016. Vol. 18. P. 1-11.

7. Bachelor`s Program and Curriculum in Specialty «Water Bioresources and Aquaculture» Educational-professional

can be applied and implemented in the educational process. In the reviewed educational professional program «Water Bioresources and Aquaculture» the component «Latin» reveals all kinds of intersubject connections with most disciplines both general and special training cycles – objective, theoretical, methodological (instrumental) and activity, that as a whole assumes interconnection, interdependence and complementarity of intersubject information (content) and ways of learning (activities). So the content of professionally oriented Latin learning is a holistic, complex and at the same time an integrative process of development specialist`s linguistic personality. That is why it can be of scientific interest not only in the framework of teaching methods, but also very promising in linguodidactic, terminological, cognitive, linguocultural and other aspects for further research.

program «Water Bioresources and Aquaculture». National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Bachelor curricula and training programs: 2021-2022 academic year. Kyiv: NULES of Ukraine, 2021. P. 113-123.

8. Balalaieva O. Online resources and software for teaching and learning Latin. *Texto Livre: Linguagem e Tecnologia*. 2019. Vol. 12, No 3. P. 93-108. doi: <https://doi.org/10.17851/1983-3652.12.3.93-108>

9. Balalaieva O. Teaching Latin in terms of professional linguodidactics. *Euromentor*. 2019. Vol. 10, No 2. P. 99-110.

10. Chaika O., Savytska I., Sharmanova N. Revisiting Term Studies in Modern Poly-Cultural and Poly-Lingual Contexts: Methodological Approach. *Wisdom*. 2021. Vol. 19, No 3. P. 17-29. doi: <https://doi.org/10.24234/wisdom.v19i3.530>

11. Holmes-Henderson A., Tempest K. Classics and 21st-century skills. Forward with classics: Classical languages in schools and communities, A. Holmes-Henderson, S. Hunt & M. Musie (eds.). London, Oxford, New York: Bloomsbury, 2018. P. 231–241. <http://dx.doi.org/10.5040/9781474295987.ch-017>

12. Hunt S. Teaching Latin: Contexts, Theories, Practices. London, Oxford, New York: Bloomsbury Academic, 2022. 212 P. DOI: 10.5040/9781350161412

13. International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants. 2017. URL: https://www.iapt-taxon.org/nomen/pages/main/division_i.html
14. International Code of Zoological Nomenclature. 2012. URL: <https://www.iczn.org/the-code/the-code-online/>
15. Korolova N., Koshchii O., Myronova V. The Latin Language as a Universal Cultural Code. *Journal of History Culture and Art Research*. 2019. Vol. 8, No 4. P. 278-290. doi: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2260>
16. Krupchenko A., Kuznetsov A. Professional linguodidactics as the cutting-edge advanced approach to foreign language teaching in TVET: ESP vs. CLIL. *Technology, Education: Proceeding of 11th International Conference, Valencia, Spain, 6-8 March, 2017*. P. 2863.
17. Lazer-Pankiv O., Pysmenna I. Peculiarities of Phonetic and Orthographic Adaptation of Latin Terms in English Clinical Terminology: On the Issue of Latin Terminological Competence Formation of Foreign Medical Students. *Sustainable Multilingualism*. 2021. Vol. 19, No 1. P. 173-202. DOI: <https://doi.org/10.2478/sm-2021-0018>
18. Ramsby T. Changing Methods in Latin Teaching: Highlights of a Survey. *The Classical Outlook*. 2020. Vol. 95, No 1. P. 20–27. DOI: <https://www.jstor.org/stable/26907357>
19. Vorona I., Kolodnytska O. Latin as a component of future nurses' professional education. *Медична освіта*. 2020. Vol. 2. P. 148–152. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.2.11166>
20. Yasakova N. Y., Kharchenko, S. V., Shynkaruk, V. D. Verbal indicators of linguistic and cultural identity (personal pronouns as the example). *Cogito*. 2019. Vol. 11, No 4. P. 201–214.
4. Shynkaruk, V. D. (2020). *Lingua Latina [for humanitarians]*. Kyiv, Ukraine: Millenium.
5. Adema, S. (2019). Latin learning and instruction as a research field. *Journal of Latin Linguistics*, 18(1-2), 35-59. doi: <https://doi.org/10.1515/joll-2019-0001>
6. Artimová, J.& Švanda, L. (2016). Latin as a Language for Specific Purposes: Its Development and Current Trends. *Humanising Language Teaching. Pilgrims Language Courses*, 18, 1-11.
7. Bachelor's Program and Curriculum in Specialty «Water Bioresources and Aquaculture» Educational-professional program «Water Bioresources and Aquaculture» (2021). In National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine. Bachelor curricula and training programs: 2021-2022 academic year. (pp. 113-123). Kyiv: Editorial Publishing Department of NULES of Ukraine.
8. Balalaieva, O. (2019). Online resources and software for teaching and learning Latin. *Texto Livre: Linguagem e Tecnologia*, 12(3), 93-108. doi: <https://doi.org/10.17851/1983-3652.12.3.93-108>
9. Balalaieva, O. (2019). Teaching Latin in terms of professional linguodidactics. *Euromentor*, 10(2), 99-110.
10. Chaika, O., Savytska I., Sharmanova, N. (2021). Revisiting Term Studies in Modern Poly-Cultural and Poly-Lingual Contexts: Methodological Approach. *Wisdom*, 19 (3), 17-29. doi: <https://doi.org/10.24234/wisdom.v19i3.530>
11. Holmes-Henderson, A. & K. Tempest. (2018). Classics and 21st-century skills. In A. Holmes-Henderson, S. Hunt & M. Musie (eds.), *Forward with classics: Classical languages in schools and communities*, 231–241. London, Oxford, New York: Bloomsbury. <http://dx.doi.org/10.5040/9781474295987.ch-017>

References

1. Beliaeva, O. (2011). Professionally oriented Latin teaching of the students of medical educational institutions III–IV accreditation levels. (Doctoral dissertation, Kyiv, Ukraine).
2. Gurevich, R. S. (1998). *Theoretical and methodological grounds of the organization of training in vocational schools*. Kyiv, Ukraine: Higher School.
3. Shynkaruk, V. D. (2011). *Lingua Latina iuridicialis*. Chernivtsi, Ukraine: ChNU.
13. International Code of Nomenclature for algae, fungi, and plants. (2017). Retrieved from https://www.iapt-taxon.org/nomen/pages/main/division_i.html
14. International Code of Zoological Nomenclature. (2012). Retrieved from <https://www.iczn.org/the-code/the-code-online/>

15. Korolova, N., Koshchii, O., & Myronova, V. (2019). The Latin Language as a Universal Cultural Code. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(4), 278-290. DOI: <http://dx.doi.org/10.7596/taksad.v8i4.2260>
16. Krupchenko, A., Kuznetsov, A. (2017). Professional linguodidactics as the cutting-edge advanced approach to foreign language teaching in TVET: ESP vs. CLIL. 11th International Technology, Education Conference / Valencia, Spain, 6-8 March, 2017. *INTED2017 Proceedings*, p. 2863.
17. Lazer-Pankiv, O. & Pysmenna, I. (2021). Peculiarities of Phonetic and Orthographic Adaptation of Latin Terms in English Clinical Terminology: On the Issue of Latin Terminological Competence Formation of Foreign Medical Students. *Sustainable Multilingualism*, 19(1), 173-202. DOI: <https://doi.org/10.2478/sm-2021-0018>
18. Ramsby, T. (2020). Changing Methods in Latin Teaching: Highlights of a Survey. *The Classical Outlook*, 95(1), 20–27. <https://www.jstor.org/stable/26907357>
19. Vorona I. & Kolodnytska O. (2020). Latin as a component of future nursers' professional education. *Медична освіта*, 2, 148–152. DOI: <https://doi.org/10.11603/me.2414-5998.2020.2.11166>
20. Yasakova, N. Y., Kharchenko, S. V., & Shynkaruk, V. D. (2019). Verbal indicators of linguistic and cultural identity (personal pronouns as the example). *Cogito*, 11(4), 201–214.

Анотація. Сучасне суспільство потребує кваліфікованих фахівців у галузі аквакультури, які володіють не лише рідною, а й міжнародною професійною мовою, знайомі з науковим понятійно-термінологічним апаратом сучасних європейських мов. Метою статті є дослідження шляхів реалізації ключових понять і принципів професійної лінгводидактики у процесі навчання латинської мови на прикладі освітньо-професійної програми «Водні біоресурси та аквакультура», що і зумовило вибір методів дослідження: аналіз наукової літератури для вивчення стану проблеми, синтез та узагальнення. Дослідження довело, що латина є невід'ємною складовою підготовки бакалаврів, але її не можна розглядати як будь-яку іншу іноземну мову для спеціальних цілей: навчання живих мов спрямоване на формування іншомовної комунікативної компетентності студентів, а навчання латини зорієнтоване на формування професійно-термінологічної компетентності. Тому навчання латини варто розглядати в контексті професійної лінгводидактики, ключові поняття та принципи якої (як-от міждисциплінарна інтеграція, інтернаціоналізація, вибірковість) можуть бути застосовані та реалізовані в освітньому процесі. У розглянутій освітньо-професійній програмі компонент «Латинська мова» реалізує міжпредметні зв'язки з більшістю дисциплін як загального, так і спеціального циклів підготовки, що загалом передбачає взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємодоповнюваність міжпредметної інформації і способів її засвоєння. Отже, професійно орієнтоване навчання латини є цілісним, складним і водночас інтегративним процесом розвитку мовної особистості фахівця, що може становити науковий інтерес не лише в рамках методики навчання, а й у лінгводидактичному, термінологічному, когнітивному та інших аспектах і є перспективним напрямом для подальших досліджень.

Ключові слова: професійна лінгводидактика, латинська мова, інтегративність, селективність.

SOME DESIDERATA IN TEACHING SCIENTIFIC AND LEGAL LSP IN MODERN GREEK: THE CASE OF LOANWORDS
ДЕЯКІ ПОБАЖАННЯ ЩОДО ВИКЛАДАННЯ НАУКОВОЇ ТА ЮРИДИЧНОЇ МОВ У СУЧАСНІЙ ГРЕЦЬКІЙ МОВІ: ДОСЛІДЖЕННЯ ЗАПОЗИЧЕНЬ

P. G. KRIMPAS PhD, Associate Professor in Translation,
Terminology & Legal Texts
Faculty of Classics & Humanities

П. Г. КРИМПАС, доктор філософії, доцент перекладу,
Термінологія та юридичні тексти
Факультет класичних і гуманітарних наук

E-mail: pkrimpas@bscc.duth.gr

<https://orcid.org/0000-0001-7271-9653>

Демокритський університет Фракії, Александруполіс, Греція
Democritus University of Thrace, Alexandroupolis, Greece

O. I. CHAIKA, PhD, Associate Professor, Visiting Researcher,
Faculty of Education and Social Sciences, University of Luxembourg

О. І. ЧАЙКА, кандидат філологічних наук, доцент, науковий співробітник,
Факультет освіти та соціальних наук Люксембурзького університету

E-mail: oxana.chaika@yahoo.es

<https://orcid.org/0000-0002-4317-9456>

Еш-сюр-Альзетт, Люксембург
Esch-sur-Alzette, Luxembourg

Abstract. *Classical Greek has traditionally been a language used as a source of LSP for other European languages in various thematic areas. Standard Modern Greek, however, borrows rather than lends LSP, which mostly involves re-borrowing of terminology coined on the basis of (originally) Greek roots, stems, affixes and combining forms. This poses the problem of adaptation to the phonological (especially phonotactic) and morphological system of Standard Modern Greek. A closer study of selected cases shows that the ISO term formation principles of linguistic correctness and consistency are not always observed. Occasionally, terminological choice is possible, with one form that observes the above-mentioned principles and another that does not observe them being available. Therefore, with this empirical research the methodology rests on Google Search method for identifying so called terminological doublets, in the end focusing on the case study and description of the four Greek terms – ψυχεδελία ‘psychedelia’, κοσμετολογία ‘cosmetology’, πλαγκτόν ‘plankton’, and ιονισμός ‘ionisation’; the terms have undergone the terminological ‘check-up’ as to alignment with the set requirements against the term formation principles, and bring into focus the didactic facet of teaching LSP in general. Next, striving for adoption of the unified approach in teaching special terminologies may be considered leading under the discussed framework. Given that both multi-cultural and poly-cultural communicative settings such as language teaching and/or translation require an awareness about linguistic perceptions of the ‘Other’ in order to have mutually beneficial results, the recommended terminological choices of the language teacher and/or the translator are discussed, starting from examples of problematic borrowed terms currently used in scientific and legal contexts. The conclusion is that, although descriptive approaches are mainstream in linguistics, in the case of terminology borrowing into once influential languages that claim an uninterrupted history such as Greek a prescriptive approach is sometimes preferable.*

Keywords: *language contact, legal terminology, linguistic correctness, LSP teaching, LSP translation, scientific terminology, poly- and multicultural settings.*

Introduction. The modern world sees the global society as a constantly evolving organism, in which each element is beneficial and necessary to perform its specific function. Language and culture appear ambassadors of global changes and powerful drivers for

growing quality and efficiency in cross-border and in-country communication, notably focusing on language and culture tolerance, empathy, non-discrimination, respect of one and the others, etc. (Shynkaruk et al., 2018; Chaika, Sharmanova & Savytska, 2021). To

this part, there are elements that can be shared through the prism of values and social behaviors in more than two or three countries / territories, and at the same time, there are many other things such as linguistic and cultural phenomena, behavioral patterns, specifics of the peoples and their norms, which cannot be accepted by the others and given the principles of tolerance and respect, however, they also have a right to exist and manifest in their specific ways (Shynkaruk & Shynkaruk, 2019).

Technical language is not an exception. Moreover, borrowings, re-borrowings, or loanwords are natural in the professional domains of knowledge, via historic and linguistic developments, and influence of other factors – migration, economic impact, legislative frames, technology growth and dynamics in generations' mindsets, in particular. With that in mind, it is relevant to follow that these changes in global behaviors need to be differentiated, the relevance of appropriate term coinage and application will only be growing from day to day, and the shift from descriptive to prescriptive processes would contribute to the deeper understanding of why some terms can or cannot be used in their two forms in the professional communication under the poly- and multicultural settings. Thus, Risner and Spaine-Long (2020) underline that bilingualism and multilingualism enhance employability, and citing Doyle (2013) LSP has become a "mainstay" in the curriculum. The authors solidly discuss that volumes of LSP journals are "evidence of clear directions in the language learning community as scholars reconceptualize language learning" (Risner & Spaine-Long, 2020, p. x). Mainly, the LSP papers represent a broad range of languages including English as a lingua franca and German, i.e., representatives of the Germanic family; French, Portuguese and Spanish as those of the Romance language family; Chinese as a challenging language in contrast to the European groups of languages; and Russian as that of the Slavonic language family. It is hardly ever presented what trends and changes occur or become mainstream in the Ukrainian and Belorussian languages in the research data, or specific focus is laid on re-borrowed loanwords in the classical languages, including Greek. It is often that the works

highlight specifics of the terminology for business, law, and nanotechnology industries connecting real-life and business environments with the classroom, however, are silent as to the use of certain terms in their two or more forms (i) to denote the same concept, (ii) to change the signified, etc., given the poly- and multicultural eye on the discussed.

Therefore, the present paper aims to consider the linguistic and cultural phenomena of some loanwords in Modern Greek as the case study and challenges applicability of the appropriate methodology in teaching scientific and legal LSP in poly- and multicultural settings. The hypothesis of the paper is whether in teaching such LSPs and introducing as a representative of a class the Greek term with two current forms in use, it is required to employ the Greek term coined in line with the standards or a widely-spread term convenient to the public, i.e., professionals and lay-people, or both.

Methods. This study is empirical research based on the research methods of synthesis and analysis as to the processing of the obtained data. At large, the methodology included the four main stages that enabled preparation, collection, analysis and processing of the data results, and finalization of the findings, that altogether suggest considering these findings for the areas of translation, education, and didactics in teaching LSP in high schools and universities. The four stages relate to:

(i) The Google search method, in order to identify and trace availability and/or visibility of the Greek terms referred to as term doublets; under the term doublets, it is understood the terms that can be used synchronously in teaching LSPs, where both the correct term, i.e., the term coined according to set requirements of term formation principles, and the term which is widely spread in communication, however, it fails to meet the set requirements under the term formation principles, are found existing and functioning in a technical language, and promoted for usage in teaching methodologies. It is relevant to note that the term doublets should not be confused with terminological twins, so called linguistic Siamese twins, or binomials as opposed to monomials (Chaika & Zakatei, 2019; Chaika, Sharmanova & Savytska, 2021);

(ii) Term mining using the Google search engine for keywords and surfing through the technical texts in order to identify and select the Greek terms which have the two forms in active use – one that meets the requirements set to term formation and another that is widely spread and used; each term in its doublet presence has undergone the terminological check-up whether they meet the criteria for the term in correspondence with the ISO on term formation principles;

(iii) At Stage 3, it was decided to focus on the four Greek terms as representatives of the class to address the issue types which arise in teaching LSPs in poly- and multicultural settings, instead of keeping to the quantitative and qualitative methods of counting the search results for the terminological corpus of the Greek language and presenting them in the research findings; and

(iv) Stage 4 was about the conclusion as to didactics, namely, which teaching strategy should apply for LSPs, especially under a poly- and/or multicultural educational settings and with view to the linguistic and cultural vision, where the main role of terminology application would assign to integration or disintegration of specific terms, or that said, where the same term may be used in professional communication to refer to different concepts (which can be misleading and cause confusion in the professional domain of knowledge), or on the contrary, the use of the term in its different forms may evidence reasonability and necessity to apply these forms in order to differentiate the concepts behind.

Literature review. It is well-known that, along with Latin, Ancient Greek (namely Classical Attic Greek) provides the source of and/or the basis for numerous scientific and humanities terms and appellations, especially in medicine, biology, chemistry, astronomy, architecture, music, linguistics, philology, archaeology, philosophy and other fields. Those elements belong to what has been called the 'scientific register' (Taavitsainen, 2001) of a language. Such terms are either of entirely Greek origin, or of partially Greek origin (hybrid terms/hybrid appellations). In particular, they are called neo-classical internationalisms or Europeanisms (Kirkness, 1984), and they are not just terms and

appellations, but also sublexical elements known as 'combining forms' (Amiot & Dal, 2007, p. 334; Pulcini & Milani, 2017, p. 177–179). This kind of borrowing has been thoroughly studied in the international literature, see e.g. (Nybakken, 1959; Ayers, 1986; Kanarakis, ed., 2017) and has produced some kind of parallel vocabulary that serves to coin scientific and technical terms (Coates, 1999) in the framework of LSP registers (special languages).

This Ancient Greek-based vocabulary has its origins in the Roman conquest of Europe, given that Latin, the language of the Romans, was full of Greek lexical and morphological elements, which were later transmitted to other languages of Europe. This trend culminated during the Renaissance – a period well known for its passion for Ancient Greek culture. This is why Classical Greek has served as a 'cultural language' in Europe for many centuries (Krimpas, 2016). Modern Greek has also borrowed such Greek-based internationalisms from other languages; the first such language was Italian, which was dominant in what is now Greece during the centuries-long Venetian administration of vast Greek-speaking areas (the Ionian Islands, Peloponnese, the Aegean Islands, Crete etc.); later on, during the so-called 'Neo-Hellenic Enlightenment' period (early 18th c. AD to early 19th c. AD), French became the main source of such Greek-based terms; more recently, English has also lent Modern Greek some Greek-based terms. This fact makes particularly easy to teach, e.g., English, French, German or Russian scientific and technical terminology to Modern Greek speakers, although false friends do exist that perplex the teaching process.

Numerous Greeks think that all those terms are genuine Greek words, which the other Europeans 'took' (not to say 'stole') from 'us' because 'they had not native words to denote the respective concepts.' Such terms are normally called *αντιδάνεια* [a(n)di'dania] 're-borrowings, back loanwords' in Modern Greek etymological dictionaries. However, they are just ordinary borrowings like any other borrowing, with the main difference lying in the fact that, being of ultimate Greek origin, such items are easily adaptable to the Modern Greek semantic, morphological and phonological system. The

only truly Greek terms borrowed into other languages are some philosophical, artistic, archaeological and (Hippocratic) medical terms, e.g., *philosophy*, *theater*, *encephalus* etc., while the majority of Greek-based terms are recent coinages that are merely constructed with Greek roots, stems and affixes.

Glottochronology reveals the borrowed character of such Greek-based terms, since they are not documented in Modern Greek until a very recent period (roughly from the 19th c. AD on). Phonology normally does not reveal the borrowed character of such Greek-based terms, since the only information it offers is that they are learned rather than inherited words; this becomes obvious from various consonant clusters that are not expected in inherited Modern Greek words, e.g. [kt], [pt], [nθ], [nθr], [mpt], [kst] etc. Vowels are always adapted to the Modern Greek phonological system and their phonetic value is virtually the same as in Italian or Spanish [a e i o u]. For example, the Greek-based French word *photographie* [fotogRaf'i], based on Ancient Greek *φῶς* [phōs] 'light' and *γράφω* [gráphō:] 'to write, record,' has been borrowed into Modern Greek as *φωτογραφία* [fotogra'fia]. However, the *ē* sound of Ancient Greek is normally written as *H* or *η* in Modern Greek and is pronounced not as [ɛ:] but as [i] (the so-called Modern Greek *iotacism* phenomenon). This is why the French Greek-based word *cinématographe* [sinemato'gRaf] 'movies' has been borrowed into Modern Greek as *κινηματογράφος* [cinimato'grafos].

Discussion and Case Study. This part of the paper principally focuses on two main blocks. Block 1 regards the concepts of scientific terminology in Greek and Modern Greek, and Block 2 puts forward a well-known question under a different icing, "to borrow or not to borrow" when it comes to legal LSP in Modern Greek and teaching legal LSP in poly- and multicultural settings.

How Greek does 'feel' Modern Greek scientific terminology?

Despite the above-mentioned phonological and morphological predictability, there are some maverick cases, not sufficiently studied in the relevant literature, which betray that Modern Greek speakers failed to recognise (wholly or partially) the Greek etymology of some borrowed

internationalisms. This fact by itself proves that such terms should not be treated as reborrowings, but rather as true borrowings. Four examples of such maverick terms are: *ψυχεδέλεια* [psiçe'delia] 'psychedelia', *κοσμετολογία* [kozmetolo'jia] 'cosmetology', *πλαγκτόν* [plank'ton] 'plankton' and *ιονισμός* [ioni'zmos] 'ionisation'.

The artistic term *ψυχεδέλεια* was borrowed from English *psychedelia*, a back-formation from the adj. *psychedelic*, which was coined by means of the Ancient Greek words *ψυχή* [psykhē:] 'soul' + *δῆλος* [dē:los] 'obvious, clear' plus the Latin suffix *-ia*, itself from the Ancient Greek suffix *-ία* [-ía] that forms abstract nouns. The *-e-* of *-delia* renders Ancient Greek *-η-* (the letter *ēta*), which was pronounced as [ɛ:] in Classical Greek but as [i] in Modern Greek, cf. English *hemisphere* = Modern Greek *ημισφαίριο* [imi'sferio], English *semasiology* = Modern Greek *σημασιολογία* [simasiolo'jia] etc. This means that the expected vowel in Modern Greek would have been [i] rather than [e]. Moreover, in both Greek and English the expected linking vowel of the two items would normally be an *-o-* rather than an *-e-*, cf. *κοσμ-ο-γονία* [kosmogonia] 'cosm-o-gony', *γυναικο-λογία* [jinekolo'jia] 'gynaec-o-logy' etc., which suggests that the Greek-based neologism was morphologically incorrect already in the donor language (English). Let alone that the *-ia* suffix renders Greek *-ία*, which is normally stressed on the [i] in Greek, cf. English *catatonia* = Modern Greek *κατατονία* [katato'nia], English *euphoria* = Modern Greek *ευφορία* [efo'ria] etc. If Modern Greek speakers who transferred the term from English into Modern Greek were aware of the exact Greek origin of the term, they should have rendered it as **ψυχοδηλία* [psixodh'lia] (cf. the alternative, morphologically correct form *psychodelia* in English).

A similar case is *κοσμετολογία* 'cosmetology,' borrowed from Fr. *cosmétologie*, a derivative of the adjective *cosmétique*, which was borrowed from Ancient Greek *κοσμητικός* [kosmē:tikòs] 'apt to tide-up; decorative' + *-logie*, a suffix coming from Ancient Greek *-λογία* [-logía] (< *-λόγος* [-lógos] 'who collects knowledge on sthg; -logist' + Latin *-ia* < Ancient Greek *-ία* [-ía]). The Ancient Greek stem *κοσμητ-* [kozmit-] was not recognised, which is why for at least

two decades the term *κοσμετολογία* (with an -e-) [kozmetolo'jia] was current, despite being morphologically and semantically flawed. Nowadays the term has been corrected into *κοσμητολογία* [kozmitolo'jia] in official settings, although the misformed term (with the -e-) can still be found online.

An interesting case is the biological term *πλαγκτόν* [plañ'kton], originally coined in German during the 19th c. AD, to be later borrowed by the rest of European languages, including Modern Greek. Etymologically it is a verbal adjective of the AG. verb *πλάζομαι* [plád'zomai] 'to wander,' a derivative of the stem *πλαγγ-* [plañg-] > *πλαγκ-* [plañk-] + adjectival suffix *-τος* [-tos] '(here:) -ing', hence *plankton* means '(the) wandering (one)' cf. the well-known Homeric verse *ὄς μάλα πολλὰ πλάγχθη* [hòs mála pol:à pláñk^ht^hε:] 'who wandered a lot' in the preamble of *Odyssey*. Most Modern Greek speakers use it as an indeclinable neuter noun (e.g., genitive singular *του πλαγκτόν* [tu plañk'ton] instead of *του πλαγκτού* [tu plañk'tu]), because Modern Greek has normally dropped the Ancient Greek final *-ν* [-n] in the nominal declension. The fact that the term is a loanword is betrayed by the retention of this final [-n], which cannot be 'felt' as Greek by Modern Greek speakers, who perceive it as a French foreignism [Krimpas & Karadimou 2018: 24–25; cf. Emiliani 1991] such as *τιρμπουσόν* [tirbu'son] 'corkscrew', *μαρόν* [ma'ron] 'cooked chestnut with sugar,' *σομόν* [so'mon] 'saumon colour' (respectively from Fr. *tirebouchon*, *marron*, *saumon*). However, there is a tendency towards correct (i.e., declinable) usage, at least in high register texts.

Another noticeable case is the chemistry term *ιονισμός* [ioni'zmos] 'ionisation', an internationalism based on the Ancient Greek present participle *ἰόν* [ión] (Standard Modern Greek [i'on]) (neuter) '(the) going (one); (the) walking (one)', whose full stem is *ἰόντ-* [iónt-] (Standard Modern Greek *ἰόντ-* [i'o(n)d-]); the final [t] is normally dropped in Greek, which is why the nominative has the form *ἰόν* since it has zero ending. With the exception of some special categories, the rule is that the full stem is normally used in compounding. This means that the correct form is *ιοντισμός* [io(n)di'zmos], even though this form is far less used than the English and/or French-

influenced *ιονισμός*.

Normally, Greek-based internationalisms count among the lexical elements that show an orthographic and semantic similarity recognisable by a good number of users (Holmes & Ramos, 1993, p. 88–89). However, as explained above, the obvious Greek origin of some of them -which may be incorrectly formed already in the donor language- is not readily recognisable by Modern Greek speakers, mostly due to differences between Ancient and Modern Greek phonology and morphology. This state of affairs presents the translator and the LSP teacher with the dilemma of whether to be over-descriptive and use/teach the wrong but most frequent (or only available) term or use/teach the correct form according to the ISO principle of 'linguistic correctness' (ISO 1087:2019; Holmes & Ramos, 1993, p. 158–159, 179). In such cases, if the phonologically and/or morphologically incorrect term is the only one in use, the teacher or the translator has no choice, unless he/she decides to use a note to propose the correct term for future use; after all, at least the translator must not be an invisible mediator under the command of his/her client, but an active agent in any communication setting (Venuti, 1995), hence also a real co-developer of language as any other user. This also means that, if there is a choice, the linguistically correct form must be chosen, even if it is less current. In teaching English, French or other LSP to Modern Greek speakers, the teacher must be aware of the fact that Modern Greek is a special case as far as neo-classical terminology is concerned; this is why a correct Greek-based term must be always preferred in order to be properly accommodated in the semantic and etymological word families of Modern Greek, thus enhancing effective and unambiguous LSP communication. After all, in poly-lingual and poly-cultural contexts like translation and foreign language teaching, it is important being aware of the cultural and perceptive peculiarities of both language communities, in order to offer optimal services (cf. Chaika & Krimpas, 2022, p. 83-84; Chaika, 2022).

Legal LSP: To borrow or not to borrow?

In contrast to Modern Greek scientific terminology, which is abounds with borrowed, neo-classical terminology, Modern Greek legal terminology shows virtually no neo-

classical influence. This is no surprise, given that legal concepts are usually culture-bound, i.e., they are closely connected with one or more particular legal systems (Prieto Ramos, 2021, p. 175 - 176), and hence they do not lend themselves to internationalisms. Legal terminology can have other peculiarities as well, depending on the language and/or the legal system in question. Modern Greek legal terminology is peculiar *inter alia* for its 'aversion' to loanwords as well as for having been heavily influenced by a learned, (pseudo-)purist variety of Greek called *καθαρεύουσα* [kaθa'revusa] 'the purist (variety)', which used to be the official written language in Greece for many decades (Mattila, 2006, p. 60–64; Galdia, 2021, p. 44). This variety is full of French calques and semantic loans (Contossopoulos, 1978). Law is constantly developing, and native terms to denote new concepts are not always available or easy to coin. Moreover, legal language often incorporates terminology of non-legal fields. Such fields often contain borrowed terms, as is the case with financial terminology, which shows an enormous influence of English.

Standard Modern Greek is based on both inherited and learned elements, and this double origin is visible in vocabulary, phonotaxy, morphology and syntax. Borrowed elements occur in both varieties, but in the learned variety borrowing takes place mostly in the form of calques. In Standard Modern Greek the main sources of non-learned borrowing are Latin, Italian, Venetian, Genoese, Aromanian, Old Slavic, Albanian, and Turkish, while the main sources of learned borrowing are Latin, Italian, French, Spanish, German, and English. As examples of learned elements in Standard Modern Greek can be mentioned: difficult-to-pronounce consonant clusters such as [sθ], [fθ], [xθ], [sx], [mpt], [nst]; genitive singular endings *-os* in originally class III nouns of any gender and *-eōs* in originally class III feminine nouns; and genitive direct objects. Some examples are, respectively: (*να*) *υπερασπισθεί* [na iperaspi'sθi] '(that) he/she defends'; *της ενστάσεως* [tis en'staseos] 'of the objection'; and *αιτείται ασύλου* [e'tite a'silu] 'applies for asylum' etc. Lots of learned forms, especially in vocabulary, cannot normally be replaced by non-learned forms, since various forms of *καθαρεύουσα* had

been being cultivated for centuries, while the inherited Modern Greek language, i.e., the real language of the people and the natural descendant of Ancient Greek (via Hellenistic Koine), was -and to a certain extent still is (cf. Krimpas, 2019) – held in contempt. The above-mentioned learned features do not exist in the inherited Modern Greek, which prefers, respectively, the clusters [st], [ft], [xt], [sk], [ft], [st]; the zero or *-ou* ending in originally class III masculine and neuter nouns and the genitive singular ending *-s* in all feminine nouns (including the originally class III ones); and the accusative direct object with any verb. In spontaneous Modern Greek speech, the above examples would be, respectively as follows: (*να*) *υπερασπιστεί* [na iperaspi'sti]; *της ενστάσεως* [tis 'enstasis] 'of the objection'; and *αιτείται άσυλο* [e'tite 'asilo] or *ζητεί άσυλο* [zi'ti 'asilo] 'applies for asylum'. Of course, in both sets of examples the vocabulary itself is anyway of learned origin, as is the case with almost the entire legal terminology and phraseology.

Greek law is of the continental type, which is why its main sources of borrowing (calque and semantic borrowing) are French and German. However, there is also a huge number of diachronic loanwords and loan structures, which hardly ever are 'felt' as borrowed by average native speakers, who, under the influence of the Greek education system and the Mass Media, tend to think that what sounds more archaic is 'better' Greek! (Mackridge, 1990, p. 50). As early as the 19th century, when the Greek state was founded following the Greek Revolution, many Italian, Venetian, and Turkish legal, administrative and military terms were replaced by Greek-based neologisms or by revived *-or* just orthographically revived (Mackridge, 1990, p. 49; Krimpas, 2019, p. 65) – Ancient Greek words or derivatives thereof; e.g. *μνίστρος* [mi'nistros] 'a minister' < Venetian/Italian *ministro* was replaced by *υπουργός* [ipur'γos] < Ancient Greek *ύπουργός* [hypo:rgòs] 'an assistant; helper'; *στάτο* ['stato] 'a state' < Italian *stato* and *δovleti* [ðo'vleti] 'id.' < Turkish *devlet* were replaced by *κράτος* ['kratos] < Ancient Greek [krátos] 'power; strength'; *dekreto* [ðe'kreto] 'a decree' < Italian *decreto* was replaced by *διάταγμα* [ði'atayma/ð'jatayma] < Ancient Greek [diátagma] 'an order'; *ambasadóros/imbasadóros*

[a(m)bas'a'doros/i(m)bas'a'doros] 'ambassador; messenger; errand boy' < Venetian *ambassador/imbassador* was replaced by *présvys* [prezvis] < Ancient Greek [prézbys] 'an elderly person; a lord; a messenger'.

However, Greek legal texts often include English foreignisms (terms and abbreviations) coming from other fields, such as finance, banking, shipping, medicine, informatics etc. Some examples, which are usually not even transcribed into the Greek alphabet, are *swap*, *bailout*, *CIF* (an abbreviation for cost ~ insurance ~ freight), *lockdown*, *ISDN* (an abbreviation for *Integrated Services Digital Network*) etc., despite possible Modern Greek renderings (cf. Krimpas, 2017).

Of course, the criterion for a term to be acceptable should not be its domestic or foreign origin, but its adaptability to the phonetic and phonotactic system of the receptor language (here: Modern Greek). This being the case, the numerous calques and semantic loans in Modern Greek legal language are absolutely acceptable, and the same is true of the numerous Italian, Venetian and other direct borrowings, despite the fact that socio-political reasons have led to their replacement with native or native-looking terms. However, in the case of indeclinable and not-easy-to-pronounce English (and sometimes also French) borrowings, acceptability should not be unconditioned, given that such foreignisms may lead (and, to some extent, have already led) to what I call the 'adverse language change' (Krimpas, 2017, p. 399, 411 and 2019, p. 76, 84).

In legal Modern Greek one can find virtually any type of borrowing: foreignisms such as *ντάμπινγκ* ['dampɪŋg/'da(m)biŋg] < English *dumping*, which is indeclinable in Modern Greek (and assigned the neuter gender), while in show-off communicative settings the foreign plural (*ντάμπινγκς* ['dampɪŋgs/'da(m)biŋgs] < English *dumpings*) may also be imitated; direct borrowing such as *σπίτι* ['spíti] 'house; home' < Latin *hospitium* 'hospitality; inn; guest-room; friendship'; calques such as *ψιλή κυριότητα* [psi'li ciri'otita] < French *nue-propriété* 'bare ownership'; lexical borrowings such as the above-mentioned *σπίτι* 'house; home'; semantic loans such as *αγόγι* [aɣo'ji] < Latin *actiō* 'action, lawsuit'; morphological

borrowing such as *νομικάριος* [nomi'karios] < *νομική* [nomi'ci] 'law school; law science' + Latin *-ārius* 'law student; law graduate'; syntactic borrowing such as *ο εναγόμενος είναι που ισχυρίστηκε ότι...* [o ena'ɣomenos 'ine pu isiç'ristike 'oti] < French *c'est le défendeur qui a prétendu que ...* 'it's the defendant who has claimed that ... (literally: 'the defendant is that claimed that...'); diachronic borrowing such as *Άρειος Πάγος* ['arios 'paɣos] 'Supreme Court', literally 'Ares' Rock' (Ancient Greek *Άρειος Πάγος* [árejos págos]), after the name of a religiously important rock in Ancient Athens.

Legal translators often come across source terms that have no (universally accepted) equivalent in the target legal system or have multiple equivalents. In such a case, they have to coin or chose a target term by themselves, especially within multilingual legal communication settings (e.g., the EU, international treaties etc.). The methods available are neology (often in the form of calque, e.g., *Ευρωζώνη* [evro'zoni] < French/English *Eurozone*), semantic borrowing (tantamount to a donor-language induced intra-linguistic term transfer from another field, e.g., *όριο* ['orio] 'a boundary' > 'a limit'), calque (e.g. *αρχή της επικουρικότητας* [ar'çi tis epikuri'kotitas] < French *principe de subsidiarité*) and direct borrowing (often in the form of foreignism, e.g. *ντάμπινγκ* < English *dumping*) (Valeontīs & Krimpas, p. 225–227). It is worth noting that in calques, which are often binomial or polynomial (cf. Chaika & Zakatei, 2019; Chaika, Savytska, & Sharmanova), the term can be either left-headed (when the main noun is modified by a following genitive) or right-headed (when the main noun is modified by a preceding adjective, adverb or prepositional phrase).

Legal translators must be aware of the borrowing conventions current in the target language, as well as of the stances of target language speakers towards the various types of borrowing. In the case of Modern Greek, foreignism must be the ultimate refuge, and neology the first and foremost one. Although use of existing non-borrowed terms and Greek-based neology should be the first choices of those involved in lawmaking, legal translation, legal lexicography and/or legal journalism, a small number of loanwords cannot be avoided. In such instances,

adaptability to native phonology and morphology should be the main criterion for accepting a borrowed term or not. Law is a prescriptive field in itself, this is why legal terms produce law. This being the case, some prescriptive processes in legal concept naming could be welcome, despite the descriptive orientation of mainstream linguistics.

Conclusion. The above brief discussion suggests that term borrowing is not just a matter of historical linguistics and/or contact linguistics, but one that may affect complex linguistic processes such as LSP translation and LSP teaching. Moreover, given the inevitably prescriptive and symbolic character of scientific and legal terminology,

linguistic correctness of a term may be important, especially in languages like Greek, which ‘boasts’ for being one of the first and most notorious sources of scientific terminology worldwide. On the other hand, the rather ‘phobic’ behaviour of Modern Greek legal language towards lexical borrowing has, to some extent, kept it isolated from a wider European legal community, which shares a minimum of Latin and Romance-based legal internationalisms such as *decree, court, state, Constitution, defendant, appeal, action* etc. In any case, LSP translators and teachers should be aware of such peculiarities in order to optimise their output.

References

Amiot, D. & G. Dal (2007). Integrating neoclassical combining forms into a lexeme-based morphology. In G. Booij, L. Ducceschi, B. Fradin, E. Guevara, A. Ralli, & S. Scalise (eds.), *Proceedings of the Fifth Mediterranean Morphology Meeting*. Bologna: Università degli Studi di Bologna, pp. 323–336.

Ayers, D. M. (1986). *English words from Latin and Greek elements* (second edition, revised and expanded by Thomas L. Worthen, with the assistance of R. L. Cherry). Tucson: University of Arizona Press.

Chaika, O., & Zakatei, Y. (2019). Monomials in English for Law. *Філологічний часопис*, 2 (14), 114–121.

Chaika, O. (2022). Foreign Language Teaching: Content of Poly- And Multicultural Education. *International journal of social science and human research*, 05(08), 3614–3621. <https://doi.org/10.47191/ijsshr/v5-i8-36>.

Chaika, O., Savytska, I., & Sharmanova, N. (2021). Revisiting Term Studies in Modern Poly-Cultural and Poly-Lingual Contexts: Methodological Approach. *Wisdom*, 3 (19), 17–29.

Chaika, O., & Krimpas, P. G. (2022). Dialogic interaction: inclusivity of poly- / multiculturally oriented facets in foreign language instruction and acquisition. *Molod i Rynok [Youth and Market]*, 1 (199), p. 81-88. <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.254060>

Coates, R. (1999). *Word Structure*. London/New York: Routledge.

Contossopoulos, N. G. (1978). *L'influence du français sur le grec : emprunts*

lexicaux et calques phraséologiques. Athènes: Université d'Athènes (doctoral thesis).

Doyle, M. (2013). Continuing theoretical cartography in the LSP Era. In *Scholarship and Teaching on Languages for Specific Purposes*, Ed. Lourdes Sánchez-López. Birmingham: University of Alabama. Retrieved from <https://pages.uncc.edu/michael-scott-doyle/wp-content/uploads/sites/264/2013/03/Doyle-Continuing-Theoretical-Cartography-in-the-Language-for-Specific-Purposes-Era.pdf>

Emiliani, C. (1991). Planktic/planktonic, nektic/nektonic, benthic/benthonic. *Journal of Paleontology*, n. 65(2), p. 329.

Galdia, M. (2021). Conceptual origins of legal linguistics. *Comparative Legilinguistics – International Journal for Legal Communication* n. 47, pp. 17–56.

Holmes, J. & R. G. Ramos (1993). False friends and reckless guessers: Observing cognate recognition strategies. In T. Huckin, M. Haynes, & J. Coady (eds.), *Second Language Reading and Vocabulary Learning*. Norwood, NJ: Ablex Publishing, pp. 86–108.

ISO 1087:2019, Terminology work and terminology science – Vocabulary.

Kanarakis, G. (ed.) (2017). *The Legacy of the Greek Language*. New York/Boston: Peridot.

Kirkness, A. (1984). The etymology of Europeanisms, or: lexicographers' difficulties with 'lexicographer'. In R. R. K. Hartmann (ed.), *LEXeter '83 PROCEEDINGS: Papers from the International Conference on Lexicography at Exeter (9-12 September*

1983). Tübingen: Niemeyer, pp. 109–116.

Krimpas, P. G. & D. Karadimou (2018). Terminological issues in official translations of international environmental conventions: The case of Greek as a target language. *Parallèles* n. 30(1), pp. 21–36.

Krimpas, P. G. (2016). Aspects diachroniques et synchroniques du grec en tant que langue culturelle : terminologie, néologie, purisme. In P. Frath & J. C. Herreras (ed.), *Plurilinguisme et créativité scientifique*. Hallennes-lez-Haubourdin: TheBookEdition.com/L'Observatoire européen du plurilinguisme (= Plurilinguisme 2), pp. 90–100.

Krimpas, P. G. (2017). ISO 704:2009 and equivalents of English financial terms in lesser-used languages: The case of Greek. *Perspectives: Studies in Translation Theory and Practice* n. 25(3), pp. 397–416.

Krimpas, P. G. (2019). Pseudologioi typoi kai yperdiorthōsī stī neoellīnikī koinī me vasī ta epipeda glōssikīs analysīs [Pseudo-learned forms and hypercorrection in Standard Modern Greek on the basis of linguistic analysis levels]. In A. Anastasiadī-Symeōnidī & A. Fliatouras (eds.), *To logio epipedo stī sygchronī Nea Ellīnikī: Theōria, istoria, efarmogī: Apo ton oiko sto spiti kai tanapalin...* Athīna: Patakī, pp. 57–126.

Mackridge, P. (1990). *Ī neoellīnikī glōssa [The Modern Greek Language]* (translated by: K.N. Petropoulos). Athīna: Patakī.

Mattila, H. E. S. (2006). *Comparative Legal Linguistics* (translated by Ch. Goddard). Aldershot/Burlington, VT: Ashgate.

Nybakken, O. E. (1959). *Greek and Latin in scientific terminology*. Ames: Iowa State College Press.

Prieto Ramos, F. (2021). Translating legal terminology and phraseology: between inter-systemic incongruity and multilingual harmonization. *Perspectives – Studies in Translation Theory and Practice* n. 29(2), pp. 175–183.

Pulcini, V. & M. Milani (2017). Neo-classical combining forms in English loanwords: Evidence from Italian. *ESP Across Cultures* n. 14, pp. 175–196.

Risner, M., & Spaine-Long, S. (2020). Introduction to the special issue. LSP vectors: Strengthening interdisciplinary connections. *Global Business Languages*, 20, viii–xv. Available at (DOI): <https://doi.org/10.4079/gbl.v20.12>.

Shynkaruk, V., Salata, H., & Danylova, T. (2018). Myth as a Phenomenon of Culture. *National Academy of Managerial Staff of Culture and Arts Herald*, 4. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.4.2018.152938>.

Shynkaruk, L. V., & Shynkaruk, V. D. (2019). Issues of interethnic relations in the creative heritage of Panteleimon Kulish. *International Journal of Philology*, 1(10), 28–37. <https://doi.org/10.31548/philolog2019.01.028>.

Taavitsainen, I. (2001). Language history and the scientific register. In H.-J. Diller & M. Görlach (eds.), *Towards a history of English as a history of genres*. Heidelberg: Winter, pp. 185–202.

Valeontīs, K. E. & P. G. Krimpas (2014). *Nomikī glōssa, nomikī orologia: Theōria kai praxī [Legal Language, Legal Terminology: Theory and Practice]*. Athīna: Nomikī Vivliothīkī/Ellīnikī Etaireia Orogias.

Venuti, L. (1995). *The Translator's Invisibility: A History of Translation*. London/New York: Routledge.

Анотація. Класична грецька мова традиційно використовувалася як джерело для пояснення функціонування фахових мов, чи мов особливого призначення, у європейських мовах у різних тематичних сферах. Однак, стандартна новогрецька мова власне запозичує, а не слугує базою для запозичення європейським і іншим фаховим мовам, що здебільшого передбачає повторне запозичення термінології, створеної на основі (первісно) грецьких коренів, основ, афіксів і комбінованих форм. Це створює проблему адаптації до фонологічної (особливо фонотактичної) і морфологічної систем стандартної новогрецької мови. Уважніше вивчення окремих випадків показує, що на практиці не завжди відстежуємо дотримання принципів лінгвістичної правильності та узгодженості терміноутворення за вимогами Міжнародної організації зі стандартизації. Іноді можливий термінологічний вибір, коли одна форма дотримується вищезазначених принципів, а інша – не дотримується їх. Зосереджуючись на прикладі та описі чотирьох грецьких термінів – ψυχεδέλεια «психоделія», κοσμετολογία «косметологія», πλανκτόν «планктон» і ιονισμός «іонізація» з вибірки термінів, які пройшли термінологічну «перевірку» на відповідність встановленим вимогам щодо принципів терміноутворення, робота акцентує увагу на дидактичній складовій викладання фахових мов у новогрецькій мові загалом. Метою та подальшими кроками дослідження є прагнення до прийняття єдиного підходу у викладанні спеціальної термінології, враховуючи мультикультурні

та полікультурні комунікативні умови, оскільки навчання мови та/або переклад вимагають усвідомлення мовного сприйняття «Іншого» для отримання взаємовигідних результатів. Викладачам фахових мов і перекладачам рекомендується зважати на термінологічний вибір відповідної форми термінів, починаючи з прикладів зазначених проблемних запозичень, які зараз використовуються в науковому та юридичному контекстах новогрецької мови. Висновок полягає в тому, що, хоча дескриптивні підходи є основними в лінгвістиці, у випадку запозичення термінології у межах колись впливових мов, які претендують на продовження безперервної історії, наприклад, як грецька, інколи краще використовувати прескриптивний підхід.

Ключові слова: мовний контакт, юридична термінологія, лінгвістична коректність, навчання фаховим мовам, переклад фахових мов, наукова термінологія, полі- та мультикультурне середовище.

**THE FORMATION OF FOREIGN LANGUAGE COMMUNICATIVE COMPETENCE IN THE
CONTEXT OF THE ENGLISH PERCEPTION AS A GLOBAL LINGUA FRANCA
ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ В КОНТЕКСТІ
СПРИЙНЯТТЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ ЯК ГЛОБАЛЬНОЇ LINGUA FRANCA (МОВИ
МІЖЕТНІЧНОГО СПІЛКУВАННЯ)**

S. B. KHRYSYTIUK, PhD in World History, Associate Professor

С. Б. ХРИСТЮК, кандидат історичних наук, доцент

E-mail: svitlana.khrystiuk@gmail.com

<https://orcid.org/0000-0003-4119-8562>

*Національний університет біоресурсів і природокористування України, м. Київ, Україна
National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine*

Abstract. *The current research is aimed at analyzing modern problematicity of forming foreign language communicative competence in the context of the English perception as a global lingua franca. It considers foreign language communicative competence of university students as an ability to communicate and exchange views in various situations while interacting with other communicators, properly using the system of linguistic and speech norms, choosing communicative behavior adequate to the authentic communication situation. English as a Lingua Franca is perceived as the most common contact language for interethnic communication, which implies a global use of English linguistic data by speakers with different linguistic and cultural characteristics; it can be defined as a dynamic resource experiencing constant change, a modifiable means of communication rather than an established model; it is widely described as an adaptive, contingent, creative, changing, dynamic, flexible, fluid, fragmented, fuzzy, heterogeneous, hybrid, unpredictable, but self-regulating system, and a particularly ad hoc and emergent form of everyday communication involving a virtual speech community, or different constellations of speakers of diverse individual Englishes in every single interaction. The study highlights that ELF is monolithic and monocentric, a 'monomodel' in which intercultural communication and cultural identity are to be made a necessary casualty; it operates at local, national, regional and international levels. The spread of English is viewed in terms of three concentric circles (inner, outer, expanding), representing the spread types, the acquisition patterns and functional domains.*

Key words: *Lingua Franca, global language, foreign language communicative competence, non-native speaker, distinguishing features, linguistic.*

Introduction. In terms of globalization and advances in modern information, transportation and communication technologies, English has conquered the world in a way that no language in the history of mankind has ever managed to do. The 20th century ICT technologies provided the circumstances needed for a global language to grow. According to D. Crystal, "there are no precedents in human history for what happens to languages, in such circumstances of rapid change; there has never been a time when so many nations needed to talk to each other so much; there has never been a time when so many people wished to travel to so many places; there has never been such a strain placed on the conventional resources of translating and interpreting; never has the need for more widespread bilingualism been greater, to ease the burden placed on the professional; and never has there been a more urgent need for a global language" [5].

Experts claim that about one and a half billion people belong to the English-speaking world. The largest English-speaking country is the USA; it is about 20% of the English-speaking population on the globe. American companies are the most influential and technologically advanced in the world, almost all of the most common programming languages are based on English vocabulary. English is already the second language for citizens of the European Union with a population of about 500 million people; it prevails in global economy, global business environment, business correspondence, intercultural communication, tourism, politics, international law, diplomacy, media as well as science.

English, together with Internet resources, gives people access to global, advanced knowledge and technology, allows them to do business around the world, and to share their ideas with a wider audience. More

than 90% of scientific journals of international prestige are published in English, the most multicultural language. Researchers prove that 80% of world information is stored in English too, and its volume doubles every 18 months. At the same time, it ceases to be tied to native speakers and begins to exist separately from them, no longer being American or British, but more and more becoming precisely global English as an unprecedented phenomenon of widespread language contacts, language change as well as language spread across cultures. It already has its own name, 'globish', or 'World Standard Spoken English'. Thus, analyzing English as a Lingua Franca (hereinafter – ELF) – the phenomenon of linguistic study, we should notice the fact that, without doubts, nowadays, English is considered the most powerful, influential language for intercultural communication and due to this fact it has attracted a great deal of attention from many linguistic research areas.

It is important to stress that ELF is to be distinguished from the pedagogic subject EFL – English as a Foreign Language. Hülmbauer C., Böhringer H., Seidlhofer B. proves that "it can be assumed that the ELF speaker's main aim is to communicate with other non-native speakers whereas EFL takes the native speaker as a target and encompasses components of English native-speaker culture". According to this conceptualization (C. Hülmbauer, H. Böhringer, B. Seidlhofer, 2008), it is possible for one person to be in the position of an ELF user at one moment and of an EFL user at another moment, depending on who he or she is speaking to and for what purpose [8].

Materials and methods of research.

To achieve the stated objective, a system of the following theoretical, empirical and research methods was used: questionnaire design, questioning lecturers and students, graduate students in order to identify their attitude towards the ELF perception, formal conversations, objectivity, description, data analysis of scientific publications to determine the current status of the issue raised, data collection, hypothesis, statistical method, validity and reliability, classifications, generalization of modern teaching practices in higher education on the ELF perception, etc. They help to research the analyzed concept thoroughly, precisely and substantially. **The objective of the study is**

to outline basic characteristics of ELF as well as foreign language communicative competence, find both general and specific points, factors distinguishing between global English and English as a Foreign Language in the context of the ELF perception, their comprehensive analysis and scientific prognosis regarding their theoretical as well as practical significance.

Analysis of recent researches and publications.

Studies of ELF as well as the formation of foreign language communicative competence in the context of the ELF perception have been conducted by both foreign and domestic researchers who have made a significant contribution to its study, have laid principle theoretical and practical backgrounds, interpretations and attitudes. Among them we may distinguish Block D., Brutt-Giffler J., Böhringer H., Cameron D., Crystal D., Canagarajah A. S., Graddol D., Howatt A., Hülmbauer C., Jenkins J., Kachru B., Kirkpatrick A., Mackenzie Ia., Marlina R., Maurais J., McKay S. L., Ostler N., Panasenko Ye., Parashchuk V., Phillipson R., Rubdy R., Saraceni M., Seidlhofer B., Xu Zh. and others. They provide various insights into the growth of global English and its educational significance, especially, particular attention has been paid to globalization and language teaching, teaching English as a language of international (intercultural) communication, a history of the English language teaching, the phonology of English as a global language, the development of World English, its implications for international communication, the future of English, linguistic imperialism, learning, teaching and assessing languages within European framework, English standards, codification and sociolinguistic realism, global rules as well as global roles of English in the world, etc.

Results of the research and their discussion.

From a historical perspective (seven ages of English can be outlined, including Pre-English period (– C. AD 450), Early-Old English (C. 450 – C. 850), Later Old English (C.850 – 1100), Middle English (C. 1100 – 1450), Early Modern English (C. 1450 – 1750), Modern English (C. 1750 – 1950), Late Modern English (C. 1950 –)), globalization of the English language can be clearly explained. In essence, English, originating from the West Germanic dialect spoken by the English and Saxon tribes, spread to the south-east of Scotland through the

Anglo-Saxon Kingdom. Later, English in the UK colonial regime became a common language in the British Empire colonies. The newly formed peoples began speaking English to avoid political difficulties. All-in-all, as an aftermath of the British Empire rise, the language spread to North America, India, Africa, Australia and many regions. The English hegemony, which began in the mid-20th century in the United States, accelerated the spread of English globally. It appeared in America in the 17th century in the English-speaking British colonies, formed from immigrants who arrived to North America (Khrystiuk S. et al., 2021) [14].

David Crystal claims that “translation has played a central role in human interaction for thousands of years. When monarchs or ambassadors met internationally, there would invariably be interpreters present. The more a community is linguistically mixed, the less it can rely on individuals to ensure communication between different groups. The problem has traditionally been solved by finding a language to act as a lingua franca”. He believes that “the language global status is determined by external factors relating only to the power of the people who are its bearers. Moreover, the concept of “power” is interpreted in political, economic, technological, educational and cultural contexts” [5].

Moreover, English continues to spread around the world, fragmenting into many local dialects called Englishes – English languages, containing a huge amount of linguistic variation and non-standard forms. But English is also (or has been) the state language in various parts of the world: in Europe (Gibraltar and Malta), in Africa (Cameroon, Kenya, Madagascar, etc.) in the Americas (Falkland Islands, Jamaica, Trinidad and Tobago etc.), in Asia (Bangladesh, Pakistan, Sri Lanka, Singapore, etc.). For example, Spanglish – a peculiar mix of Spanish and English – is spoken on the Mexico-USA border, Greekish – a mix of Greek and English – is spoken in Greece, Singlish is spoken in Singapore, and Tanglish – in the Philippines, its own dialect – European English – is also spoken in the EU and is characterized by limited vocabulary, simple and convenient structures, and no idioms. Accordingly, English has simplified at the phonetic, lexical, grammatical, and stylistic levels, and its linguistic norms have expanded. In general, more than half of

Europeans in the EU today can communicate in English – 51% (for comparison: in Ukraine, according to the Institute of Sociology of the National Academy of Sciences, this figure is only 1.3% of the population). It is systematically disseminated through EU language policy: 90% of students from primary school learn it. In addition, with international universities turning to English on their websites, English has also been regarded as the global academy’s lingua franca in relation to the English language policies and practices in these universities [9]. The current ELF corpuses (Parashchuk V., 2015) are: “The ELF in Academic settings (ELFA) Corpus” and “The General Vienna-Oxford International Corpus of English (VOICE)”, the Lingua Franca Core (J. Jenkins’s term) phonetic system of English as an intermediary language has been described [3], obligatory for the use of phonetic means. Pronunciation specialist J. Jenkins believes that “the key criterion for evaluating the ELF speakers’ pronunciation is mutual intelligibility of speech, rather than an attempt to accurately reproduce the features of the orthoepic pronunciation of English native speakers” [11].

Having analyzed the EF Standard English Test results of two million adults, who represented 112 countries and regions by English skills, there were investigated the main English Proficiency tendencies of 2021 all over the globe and outlined key findings [20]: “1) adult English proficiency continues to improve slowly; 2) men have embraced English; 3) adults over 30 are improving fastest; 4) English increases economic competitiveness; 5) English follows job function in the workplace; 6) people in cities have better English; 7) places with higher English proficiency are fairer and more open; 8) English proficiency is high and rising in Europe; 9) there are contradictory trends in Asia; 10) Latin America continues to improve, mostly; 11) English proficiency runs the gamut in Africa; 12) Progress is slow in the Middle East. We may distinguish between states with very high proficiency (13 states), high proficiency (17 states), moderate proficiency (26 states), low proficiency (27 states), very low proficiency (25 states)”. These proficiency bands are illustrated in Table 1. Ukraine ranks 40th according to the English Proficiency Index with moderate proficiency band.

Table 1. English Proficiency Index (2021)

№	Proficiency bands	Main states
1.	Very High Proficiency	Netherlands (663), Austria (641), Denmark (636), Singapore (635), Norway (632), Belgium (629), Portugal (625), Sweden (623), Finland (618), Croatia (617), Germany (616), South Africa (606), Luxembourg (604);
2.	High Proficiency	Serbia (599), Romania (598), Poland (597), Hungary (593), Philippines (592), Greece (591), Slovakia (590), Kenya (587), Estonia (581), Bulgaria (580), Lithuania (579), Switzerland (575), Latvia (569), Czech Republic (563), Malaysia (562), Nigeria (560), Argentina (556), France (551);
3.	Moderate Proficiency	Hong Kong, China (545), Spain (540), Lebanon (536), Italy (535), Moldova (532), South Korea (529), Belarus (528), Albania (527), Ukraine (525), Bolivia (524), Ghana (523), Cuba (521), Costa Rica (520), Dominican Republic (520), Paraguay (520), Chile (516), India (515), China (513), Georgia (512), Russia (511), Tunisia (510), Uruguay (509), El Salvador (508), Honduras (506), Peru (505), Macau, China (504), Iran (501);
4.	Low Proficiency	Armenia (499), Brazil (497), Guatemala (493), Nepal (492), Ethiopia (491), Pakistan (491), Bangladesh (49), Vietnam (486), Tanzania (485), Mozambique (482), United Arab Emirates (480), Turkey (478), Morocco (477), Bahrain (476), Panama (475), Venezuela (475), Algeria (474), Nicaragua (470), Madagascar (469), Japan (468), Qatar (467), Indonesia (466), Colombia (465), Sri Lanka (464), Mongolia (461), Kuwait (458), Egypt (455), Azerbaijan (451);
5.	Very Low Proficiency	Afghanistan (448), Uzbekistan (447), Syria (445), Ecuador (440), Jordan (440), Mexico (436), Myanmar (429), Angola (428), Cameroon (428), Kazakhstan (426), Cambodia (423), Sudan (421), Ivory Coast (420), Thailand (419), Kyrgyzstan (418), Oman (417), Tajikistan (405), Saudi Arabia (404), Haiti (403), Somalia (401), Iraq (399), Libya (390), Rwanda (389), Democratic Republic of the Congo (386), South Sudan (363), Yemen (360).

Many factors have played a crucial role in the affirmation of English as a global language, inter alia, global modernization, the great English literature, the US military might, and the world order reformation after both World War I and World War II resulted in creating new international organizations and alliances. This has entailed an unprecedented need for a global lingua franca (Ia. Mackenzie, 2014); the researcher states that “this concept comes from a contact language used in the Eastern Mediterranean from the 11th to the early 19th centuries and is widely described as an adaptive, contingent, creative, changing, diverse, dynamic, flexible, fluid, fragmented, fuzzy, heterogeneous, hybrid, mutable, open, shifting, unbounded, unpredictable, unstable, variable but self-regulating system, and a particularly ad hoc and emergent form of everyday communication involving a virtual speech community, or different constellations of speakers of diverse individual Englishes in every single interaction” [16].

Marlina R., Xu Zh. state that “in fact, ELF was initially identified and advocated in the early 1980s by two scholars from Germany, Werner Hüllen and Karlfried Knapp, who claimed the importance and relevance of ELF in teaching English and the need to conduct further research studies on the ELF formal and functional aspects that teachers could incorporate into their teaching. In the late 1990s, several scholars outside Germany, including Alan Firth, Juliane House, and Jennifer Jenkins attempted to

“revitalize” ELF” [17].

British linguist Jennifer Jenkins points out that “English has served as a lingua franca in the past, and continues to do so nowadays, in many countries colonized by the British from the late 16th century such as India and Singapore. ..What is new about ELF, however, is the extent of its reach,” [10]. The scholar claims that “ELF is seen as non-controversial and is taken for granted by many professionals working internationally (businesspeople, technicians, and suchlike), although their positive orientation is rarely verbalized, let alone published” [9].

According to Braj B. Kachru, [13] “the spread of English is viewed in terms of three concentric circles representing the types of spread, the patterns of acquisition and the functional domains in which English is used across cultures and languages: the inner circle (availability of traditional bases of English, the regions where it is the primary language, e.g., the USA, the UK, Canada, Australia, and New Zealand), the outer circle (the spread of English and its institutionalization in non-native contexts), and the expanding circle (English is recognized as an international language, and that it has already won the race with linguistic rivals such as French, Russian and Esperanto, to name just two natural languages and one artificial language)”.

According to Rubdy and Saraceni, ELF is monolithic and monocentric, a ‘monomodel’ in which “intercultural communication and

cultural identity are to be made a necessary casualty” [19].

Kirkpatrick proves that “ELF operates at a number of different levels, including local, national, regional and international. Apparently paradoxically, the more localized the use of ELF, the more variation it is likely to display. This can be explained by reference to the ‘identity – communication continuum.’ When used in a local setting, ELF will display identity markers. Thus, code-switching and the explicit [use] of nativised norms can be expected. When used for international communication, on the other hand, speakers will consciously avoid the use of local and nativised norms and expressions” [16].

According to Ukrainian researcher I. Byk, “the British or American version of English can be considered only basic, but not “standard” for the global English language. The author emphasizes on the ELF lexico-semantic features, namely “deviation from the norms of standard English”, i.e., de-standardization, internationalization, caused by both extra-linguistic and linguistic factors, reflecting general trends and patterns of development of different languages: analyticity, synthetism, linguistic economy, striving for unambiguity and certainty. The ELF rapid spread affects the local languages’ functioning and development; therefore, linguists’ calls for multilingualism go unanswered, especially given the increasingly pragmatic market-oriented nature of human relations. Thus, the mutual influence of the languages in contact is also multifaceted and its result is quantitative and qualitative changes in both languages’ functioning and structure” [1].

David Graddol, prominent British applied linguist, who brought a number of unique insights into the English futurology study, emphasizes in his book “The Future of English” (1997) [7] on the following points: “1) the future development of English as a global language might be less straightforward than had been assumed; 2) the global spread of English raised not just linguistic, educational and economic issues but also cultural, political and ethical ones; 3) the key drivers of change were demographic, economic, technological and long-term trends in society; 4) the English-globalization relationship was a complex one: economic globalization encouraged the spread of English but the spread of English also encouraged

globalization; 5) the growth of China would have a significant impact on the world in which English was used and learned; 6) countries like India in which English is spoken extensively as a second language will play a major role in the development of global English”. In his second book “English Next” (2006) the author arises the question of why global English may mean the end of ‘English as a Foreign Language’, as well as he highlights the fact that one of the main challenges facing many countries is how to maintain their identity in the light of globalization and growing multilingualism. He adds that there is a case for regulating the status of English, but ways need to be found of reinventing national identity around a distinctive mix rather than a single language which is kept pure. According to D. Graddol, “the key to understanding the impact of global English probably lies in how well and how strategically its implementation is managed in each country” [6].

D. Crystal, British philologist, English linguist, officer of the British Empire Order, member of the British Academy predicts that “the place of English worldwide will be inextricably linked to the geopolitics and economic influence of the United States. Currently, there has been no questioning of the US power. In addition to the above-mentioned reason, the States are populated by citizens from different ethnic, linguistic and cultural centers from all over the world, so communication requires a common language. To maintain unity in a multicultural society, the U.S. language policy will be focused on supporting a common language, namely English. Immigrants coming to the United States are learning English for successful employment and full citizenship. English is the language of the U.S. government, the governments of several other nations, financial and economic transactions, and the conduct of business. [5, p. 123-131].

Ukrainian researcher Ye. Panasenko conclude that “in the era of globalization, English does not only play the role of communicative mediator relatively to some nations, ethnic groups, but also embraces the entire world community, becoming a global, multi-ethnic and multicultural conglomerate. While forming global languages, English has taken a leading place and is an influential factor in forming and implementing geopolitics, global socio-political, socio-

economic, cultural, informational, and educational processes. Despite the differing views of scholars on the weakening role of English in the international arena, its place and status will remain unchanged for a long time in the linguistic reconstruction of the language itself, which will facilitate its use among native speakers in the global communication” [2].

Thus, the most important determinants of successful ELF communication is the speakers’ mutual interest in the information exchange as well as the information presentation taking into account the listener’s ability to decode it, as well as external factors. To understand the statement content, the interlocutor must have a certain communicative competence and be able to adjust to certain communication situations, taking into account the listener’s characteristics. The main objective of intercultural communication is to generate intercultural (foreign language) linguistic competence that can be interpreted as a set of social skills and abilities through which the individual successfully communicates with partners from other cultures within different communication contexts and situations. We may distinguish five main components in the structure of foreign language communicative competence: 1) linguistic competence; 2) pragmatic competence; 3) socio-cultural and linguocultural competence; 4) discursive competence; 5) paralinguistic competence.

The importance of foreign language communicative competence is stressed in the “Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment”, which is aimed at promoting teacher cooperation in Europe. It describes a comprehensive way what language learners have to learn in order to use a language for communication and what knowledge and skills they have to develop to act effectively. According to the Recommendations [4] to identify the theory, tradition or practice we distinguish between 1) lexical competence consisting of lexical and grammatical elements (fixed expressions, single word forms, articles, quantifiers, demonstratives, personal pronouns, question words and relatives, possessives, prepositions, auxiliary verbs, conjunctions, particles); 2) grammatical competence a) elements; b) categories; c) classes; d) structures; e) processes (descriptive); f) relations;

3) semantic competence (lexical semantics, grammatical semantics, pragmatic semantics); 4) phonological competence (the sound-units (phonemes), the phonetic features, the phonetic composition of words, sentence phonetics, phonetic reduction); 5) orthographic competence (the form of letters in printed and cursive forms in both upper and lower case, the proper spelling of words, punctuation marks and their conventions of use, typographical conventions and varieties of font, etc., logographic signs in common use (e.g. @, &, \$, etc.)

It’s also important to emphasize the conditions ensuring the development of foreign language communicative competence, in particular, the creation of a foreign language development setting and forms of organizing education, involving the use of interactive teaching methods. The communicative competence development is also actively promoted by the use of interactive learning methods, since foreign language communicative competence means not just knowledge of communication rules, but the real use of knowledge to solve problems. While learning a foreign language when modeling the classroom communication, it reproduces the basic communication parameters: the relationship of language partners, extralinguistic factors, and a variety of situations as forms of communication functioning, attention is paid to dialogic speech. Communicative turn-taking is the main characteristic that distinguishes dialogue from monological speech as well as an extremely important concept that is highly respected in an ELF communication.

On the one hand, foreign language communicative competence of university students is considered as the ability to carry out foreign language communication, that is, to communicate and exchange views in various situations while interacting with other communicators, properly using the system of linguistic and speech norms, choosing communicative behavior adequate to the authentic communication situation, including students’ readiness to communicate in a foreign language. Thus, foreign language communicative competence is not a personal characteristic; its formation is determined via communication. Proceeding from the fact that foreign language communicative competence is a complex systemic entity, some linguistic,

communicative-speech, socio-cultural and intercultural components can be distinguished in its structure.

Ukrainian researchers Kachmarchyk S., Khrystiuk S., & Shanaieva-Tsymbal L. outline that "The National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine pays considerable attention to foreign languages, the formation of International Relations students' foreign language communicative competence, by means of blended learning technology. The mission of the NULES of Ukraine is to train qualified specialists in International Relations who will have skills of professional and personal communication in native and foreign languages. Nowadays, future experts' proficiency in foreign language is considered an attribute of intellectual development that a person with higher education possesses. Indeed, a specialist in International Relations should be professional and constructive while adhering to the norms of cultural and business ethics when in dialogue with foreign business partners" [12].

In order to form foreign language communicative competence the teacher should draw students' attention to the fact, that the language material is a means of implementing successful communication, achieving the set goal, solving the problem, because any linguistic utterance has an element that demonstrates the interlocutor's attitude toward the issue he is covering. Thus, semantic-pragmatic analysis of linguistic material will help teach students to take these factors into account when communicating. This approach contributes to

the formation of foreign language communicative competence and is very relevant presently, when the speech is studied as a means of influence of one person on another in communication.

Conclusions and future perspectives. It's worth noting that, currently, ELF is the most common contact language for interethnic communication, which implies a global use of English linguistic data by speakers with different linguistic and cultural characteristics; it can be defined as a dynamic resource experiencing constant change and perceived as a modifiable means of communication rather than an established model. We believe that communicative competence contributes to personal success and will allow the individual to participate effectively in many social spheres. Nowadays, the humanity needs new paradigms and perspectives for linguistic and pedagogical research and for understanding the linguistic creativity as well as innovation in cross-cultural multilingual context. It is quite possible that English, in some way will forever find itself in the global service.

The foreign language teacher's main task is to acquire the student's readiness to interact with people in a variety of multicultural settings internationally. This ambitious goal of developing foreign language communicative competence requires a lot of effort, but its implementation opens up immense opportunities for students to communicate and enrich their cultural world.

Список використаних джерел

1. Бик І. Економічні та соціальні чинники співіснування глобальної та місцевих мов. Вісник Львівського університету. Серія міжнародні відносини, 2012. Вип. 30. С. 376–381.

2. Панасенко Є. О. Англійська мова як Lingua Franca та її роль у сучасних світових політико-економічних процесах. Держави та регіони. Серія: Державне управління, 2019. № 3 (67). С. 96–103. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-18>

3. Паращук В. Типологія варіантів сучасної англійської мови в соціальній комунікації. Наукові записки. Серія: філологічні науки, 2015. Вип. 137. С. 396–402.

4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning,

Teaching and Assessment. Language Policy Unit, 2020. URL: <https://rm.coe.int/16802fc1bf/lang-CEFR>

5. Crystal D. English as a Global Language. Cambridge: Cambridge Univ. Press, 2012. 229 p.

6. Graddol D. English Next. The British Council: The English Company (UK) Ltd, 2006. 132 p. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teaching/files/pub_english_next.pdf

7. Graddol D. The Future of English? A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21st century. The British Council: The English Company (UK) Ltd, 1997. 66 p. URL: https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teaching/files/pub_learning-elt-future.pdf

8. Hülmbauer C., Böhringer H., Seidlhofer B. Introducing English as a lingua franca (ELF): Precursor and partner in intercultural communication. *Synergies Europe*, 2008, No. 3, 25–36.

9. Jenkins J. English as a lingua franca: interpretations and attitudes. *World Englishes*, 2009, Vol. 28, No. 2, 200–207.

10. Jenkins J. ELF at the gate: the position of English as a Lingua Franca.

Proceedings of the 38th IATEFL International Conference, 2004. Canterbury: IATEFL. P. 33–42.

11. Jenkins J. English as a Lingua Franca in the International University: The Politics of Academic English Language Policy, 2013. URL:

https://www.researchgate.net/publication/262105494_English_as_a_Lingua_Franca_in_the_International_University_The_politics_of_a_cademic_English_language_policy

12. Kachmarchyk S., Khrystiuk S., & Shanaieva-Tsymbal L. Using Blended Learning Technology in Foreign Language Communicative Competence Forming of Future International Relations Specialists, 2019. *Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala*, 11(4), 84–99. DOI:10.18662/rrem/159

13. Kachru B. B. Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the Outer Circle. In Randolph Quirk and Henry G. Widdowson (eds.), *English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures*. P. 11–30. Cambridge: Cambridge University Press, 1985.

14. Khrystiuk S., Schuka O. A comparative analysis of languages in the area of international relations. *International journal of philology*, 2021, Vol. 12 (3), 107 – 111. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.107>

15. Kirkpatrick A. *World Englishes: Implications for International Communication and English Language Teaching*. Cambridge University Press, 2007. 226 p.

16. Mackenzie Ian. *English as a lingua franca. Theorizing and Teaching English*. London and New York: Taylor & Francis Group, 2014. 224 p.

17. Marlina R., Xu Zh. English as a Lingua Franca, 2018. URL: https://www.researchgate.net/publication/322976210_English_as_a_Lingua_Franca DOI: 10.1002/9781118784235.eelt0667

18. Poliakova O., Kyrychenko T., & Ridel

T. Multicultural Competence of University Students in Ukraine: Reality and Perspectives, 2019. *Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala*, 11(4), 221–247. <https://doi.org/10.18662/rrem/167>

19. Rubdy R., Saraceni M. *English in the World: Global Rules, Global Roles*. London: Continuum, 2006. 226 p.

20. The world's largest ranking of countries and regions by English skills, 2021. URL: <https://www.ef.com/wwen/epi/>

References

1. Byk, I. (2012). Ekonomichni ta sotsialni chynnyky spivisnuvannia hlobalnoi ta mistsevykh mov [Economic and social factors of coexistence of global and local languages]. *Visnyk of the Lviv University. Series "International Relations"*. Vol. 30. P. 376–381.

2. Panasenko, Ye. O. (2019). Anhliiska mova yak Lingua Franca ta yii rol u suchasnykh svitovykh polityko-ekonomichnykh protsesakh [English as a Lingua Franca and Its Role in Modern Global Political and Economic Processes]. *States and Regions. Series "Public administration"*. № 3 (67). P. 96–103. DOI: <https://doi.org/10.32840/1813-3401-2019-3-18>

3. Parashchuk, V. (2015). Typolohiia variantiv suchasnoi anhliiskoi movy v sotsialnii komunikatsii [Typology of Variants of Modern English in Social Communication]. *Proceedings. Series "Philological Sciences"*. Vol. 137. P. 396–402.

4. Common European Framework of Reference for Languages: Learning, Teaching and Assessment. Language Policy Unit. (2020). Retrieved from <https://rm.coe.int/16802fc1bf/lang-CEFR>

5. Crystal, D. (2012). *English as a Global Language*. Cambridge: Cambridge Univ. Press. 229 p.

6. Graddol, D. (2006). *English Next. The British Council: The English Company (UK) Ltd.* 132 p. Retrieved from https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teaching/files/pub_english_next.pdf

7. Graddol, D. (1997). *The Future of English? A guide to forecasting the popularity of the English language in the 21st century*. The British Council: The English Company (UK) Ltd. 66 p. Retrieved from https://www.teachingenglish.org.uk/sites/teaching/files/pub_learning-elt-future.pdf

8. Hülmbauer, C., Böhringer, H., Seidlhofer, B. (2008). *Introducing English as a lingua franca (ELF): Precursor and partner*

in intercultural communication. Synergies Europe, No. 3, 25–36.

9. Jenkins, J. (2009). English as a lingua franca: interpretations and attitudes. World Englishes. Vol. 28. No. 2. P. 200–207.

10. Jenkins, J. (2004). ELF at the gate: the position of English as a Lingua Franca. Proceedings of the 38th IATEFL International Conference. Canterbury: IATEFL. P. 33–42.

11. Jenkins, J. (2013). English as a Lingua Franca in the International University: The Politics of Academic English Language Policy. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/262105494_English_as_a_Lingua_Franca_in_the_International_University_The_politics_of_a_cademic_English_language_policy

12. Kachmarchyk, S., Khrystiuk, S., & Shanaieva-Tsymbal, L. (2019). Using Blended Learning Technology in Foreign Language Communicative Competence Forming of Future International Relations Specialists. Revista Romaneasca pentru Educatie Multidimensionala, 11(4), 84–99. DOI:10.18662/rrem/159

13. Kachru, B. (1985). Standards, codification and sociolinguistic realism: the English language in the Outer Circle. In Randolph Quirk and Henry G. Widdowson (eds.), English in the World: Teaching and Learning the Language and Literatures. P. 11–30. Cambridge: Cambridge University

Press.

14. Khrystiuk, S., Schuka, O. (2021). A comparative analysis of languages in the area of international relations. International journal of philology. Vol. 12 (3), 107–111. DOI: <http://dx.doi.org/10.31548/philolog2021.03.107>

15. Kirkpatrick, A. (2007). World Englishes: Implications for International Communication and English Language Teaching. Cambridge University Press. 266 p.

16. Mackenzie, Ian. (2014). English as a lingua franca. Theorizing and Teaching English. London and New York: Taylor & Francis Group.

17. Marlina, R., Xu, Zh. (2018). English as a Lingua Franca. Retrieved from https://www.researchgate.net/publication/322976210_English_as_a_Lingua_Franca DOI: 10.1002/9781118784235.eelt0667

18. Poliakova, O., Kyrychenko, T., & Ridel, T. (2019). Multicultural Competence of University Students in Ukraine: Reality and Perspectives. Revista Romaneasca Pentru Educatie Multidimensionala, 11(4), 221–247. <https://doi.org/10.18662/rrem/167>

19. Rubdy, R., Saraceni, M. (2006). English in the World: Global Rules, Global Roles. London: Continuum. 226 p.

20. The world's largest ranking of countries and regions by English skills. (2021). Retrieved from <https://www.ef.com/wwen/epi/>

Анотація. Дане дослідження присвячено аналізу сучасної проблематики формування іншомовної комунікативної компетенції у контексті сприйняття англійської мови як глобальної лінгва франка (мова міжетнічного спілкування). Іншомовна комунікативна компетенція студентів університетів розглядається як здатність спілкуватися та обмінюватися думками в різних мовних ситуаціях під час взаємодії з іншими комунікаторами, правильно користуючись системою мовних і мовленнєвих норм, здатність обирати комунікативну поведінку, адекватну ситуації автентичного спілкування, включаючи готовність студентів спілкуватися іноземною мовою. Англійська мова як Lingua Franca сприймається як найпоширеніша контактна мова для міжетнічного спілкування, що передбачає глобальне використання знання англійської мови носіями з різними мовними та культурними особливостями; її можна визначити як динамічний ресурс, що зазнає постійних змін, і сприймати як засіб комунікації, який можна модифікувати, а не як усталену модель; її можна описати як адаптивну, випадкову, креативну, мінливу, різноманітну, динамічну, гнучку, плинну, фрагментовану, гетерогенну, гібридну, змінну, відкриту, необмежену, непередбачувану, нестабільну, але саморегульовану систему, і, насамперед, як спеціальну і нову форму повсякденного спілкування, яка охоплює віртуальну мовленнєву спільноту або різні групи носіїв окремих різновидів англійської мови у кожній окремій взаємодії. В дослідженні наголошується, що англійська мова як Lingua Franca є монолітною та моноцентричною, «мономоделлю», яка діє на місцевому, національному, регіональному та міжнародному рівнях. Поширення англійської мови розглядається з точки зору трьох концентричних кіл (внутрішнє, зовнішнє, розширююче), що представляють типи поширення англійської мови, моделі її набуття та сфери функціонування, в яких англійська мова використовується в різних культурах і мовах.

Ключові слова: лінгва франка (мова міжетнічного спілкування), глобальна мова, іншомовна комунікативна компетенція, не носій мови, відмінні характерні риси, мовний (лінгвістичний).

**LANGUAGE TEACHING AND INTERCULTURAL COMMUNICATION.
TODAY'S CHALLENGES AND DIFFICULTIES IN TEACHING AND LEARNING FOREIGN
LANGUAGES
НАВЧАННЯ МОВИ ТА МІЖКУЛЬТУРНА КОМУНІКАЦІЯ.
ВИКЛИКИ ТА ТРУДНОЦІ СЬОГОДЕННЯ У НАВЧАННІ ТА ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ**

M. PACE, Ph.D., Associate Professor
М. ПЕЙС, доктор філософії, доцент
Email: mario.pace@um.edu.mt
<https://orcid.org/0000-0002-9906-9408>
Університет Мальти, Мальта
University of Malta, Malta

Abstract. *An important sub-objective of the Lisbon Strategy states that there is a need to improve foreign language teaching at all levels of education throughout Europe. Over the past two decades, countries in the world have become ever more interdependent and many existing borders have been erased. Multilingualism, or proficiency in more than one language, is internationally gaining positive support and is viewed as an educational goal by many countries. This has brought about a situation where foreign language teaching and learning has become more necessary than ever, not simply for linking with the rest of the world but above all for producing active citizens able to function in today's ever-shrinking world. Good communication skills in foreign languages has never been so important and necessary. Such rapid and profound social changes have not only increased the number of foreign language teachers and students and brought about complex and intriguing problems related to quality in teaching and learning, but they have also deeply affected present-day teaching methods and approaches. In today's world, if foreign language teaching is to be successful, it is important that teaching systems and programmes are continuously remodelled, keeping in mind the social changes that have occurred in recent years. Such changes compel us to adapt to new social, cultural and linguistic realities: young people's language use, their way of doing things, their way of studying today is very different to what it was some years ago. These also present a vast array of qualms that have to be dealt with in the foreign language classroom, namely, assessment strategies, the correct use of technological resources, and mixed ability and multicultural classrooms. All this implies that in order to make students become autonomous learners, which is the ultimate goal in language teaching, what is presented in class has to be relevant and pertinent to the students' everyday life experiences.*

Key words: *social changes, teaching and learning, paradigm shift, autonomous learners.*

Introduction and Literature Review.

Understanding the changing scenarios taking place around us and the ability to measure their effects on the teaching and learning processes in class is essential if we want to remain relevant to the students' needs. The world has changed. So have the students and the educational institutions. Language teaching has seen some radical changes in the past few decades, moving from chalkboards to whiteboards and to Smart Boards. Notebooks and textbooks have been replaced with mobiles, laptops and iPads. Online courses, hands-on learning, overseas exchanges, collaborative spaces, all have become the order of the day. We have moved from very traditional and formal ways of teaching languages, characterised by passive instruction and repetitive practices, to flexible, creative, and agile classrooms, with

students logging in and learning from anywhere and at any time of the day. Knowledge of foreign languages is today considered a lifelong skill. This explains why the European Commission fosters multilingualism and language learning and its goal is to have a Europe where everyone is taught at least two languages in addition to their own mother tongue from a very early age.

The teaching of foreign languages (FL) has always presented various challenges to teachers, learners and researchers alike. As a result of the multi-cultural, multi-ethnic and multi-lingual classrooms typical of the 21st century, the societal changes that we are constantly witnessing and the onset of COVID-19, language teacher educators today face new, unprecedented challenges in their bid to entice students learn languages other

than their mother-tongue. Current trends in foreign language teaching should reflect the principal paradigm shifts that occur over the years in our society, where multilingualism and intercultural communication play a fundamental role in order to communicate effectively, to extend one's circles beyond the local dimension, to develop an open disposition towards diversity and change and, therefore, also to enhance professional and economic development (Pace, 2015) [1].

But before speaking about challenges and difficulties, I believe that it is pertinent to take stock of the current scenarios and analyse what is happening around us as this has direct implications both on intercultural communication as well as for the teaching and learning of Languages. Gone are the days where all students in class spoke the same language, had the same values, came from similar cultural backgrounds. Apart from the fact that classrooms today are characterised by multiculturalism and multilingualism, other issues like the presence of technology in class and its use cannot be ignored. We live in a world where being able to interact with people coming from different countries, having diverse cultures and speaking different languages is critical to our success. Over the past two decades, countries in the world have become ever more interdependent and many existing borders have been erased. This has brought about a situation where foreign language teaching and learning has become more necessary than ever not simply for linking with the rest of the world but above all for producing active citizens able to function in today's ever-shrinking world. Good communication skills in foreign languages has never been so important and necessary. As stated by King (2018: 2), "... multilingualism is especially important in an age of increased and rapidly growing international migration. People migrate for many reasons – escaping oppression and war, searching for better opportunities – but it is clear that the languages that they have access to or aspire to use can greatly influence the pattern of migration and the success with which migrants are able to integrate and contribute to their host societies." [2]. In other words, there is a crucial need for competencies in more than one language given that language and intercultural competences have become core

employability skills in many fields. In fact, apart from cognitive, academic and behavioural benefits, FLs give job seekers a cutting edge and are critical to productivity of future generations.

An important sub-objective of the Lisbon Strategy [3] states that there is a need to improve foreign language teaching at all levels of education throughout Europe. Over the past two decades, countries in the world have become ever more interdependent and many existing borders have been erased. Multilingualism is internationally gaining positive support and is viewed as an educational goal by many countries. This has brought about a situation where foreign language teaching and learning has become more necessary than ever, while good communication skills in FLs has never been so important and necessary. Chaika (2022: 3614) affirms that "Today, the status of a foreign language is constantly growing its value, which is due to the strengthening of economic, political and cultural ties between countries, on the one hand, and on the other, the internationalization of information exchange and the increasing role of media." [4].

On the other hand, however, we are living in a time characterised by uncertainties. In fact, today's globalised times are both exciting and worrisome, with the ground shaking under our feet with what is happening around us. A lot of what we took for granted about language, culture, intercultural communication, communication in itself, is not what it was when I, and maybe some of you, entered this field of research some or many years ago. Teaching methods have changed; our modes of communicating have changed; the way people speak and interact with each other has changed; the scope/s of learning a language or a FL have changed. Consequently, around the globe, parents struggle to ensure that their children, whatever their age, achieve a good command in a number of foreign languages with the result that a large number of opportunities to learn languages have been provided in many different ways. As a matter of fact, to be better able to meet such changes and demands, a large number of countries have moved from a system of foreign language teaching designed to educate just a few to one of mass education and this required a transformation in the meaning and the orientation of the work of language teachers.

Such rapid and profound social changes have not only increased the number of foreign language teachers and students and brought about complex and intriguing problems related to quality in teaching and learning, but they have also deeply affected present-day teaching methods and approaches.

Yet, notwithstanding all this, we still need to go a very long way. The European Survey on Language Competencies (ESLC) [5], designed to collect information about the foreign language proficiency of students in the last year of lower secondary education or the second year of upper secondary education in EU member states with the intention 'not only to undertake a survey of language competences but a survey that should be able to provide information about language learning, teaching methods and curricula' (European Commission 2007a) [6], found that:

i. Language competencies provided by educational systems still need to be significantly improved.

ii. There is an overall low level of competences in both first and second foreign languages amongst students in all participating states.

iii. Despite a growing recognition that proficiency in at least one other language is advantageous in today's world, a lot still needs to be done.

The current scenario. In today's world, if foreign language teaching is to be successful, it is important that teaching systems and programmes are continuously remodelled and developed in line with the needs and realities of our learners. To be able to respond to these evolving needs and to be able to remodel and create new programmes of study, it is pertinent to ask ourselves three vital questions.

1. Why is it so important to know who our learners are?

2. What are the main challenges and difficulties that need to be faced and overcome by teachers of languages in order to successfully motivate their students?

3. Where do we want to arrive?

The social changes that have occurred in recent years compel us to adapt to new social, cultural and linguistic realities: young people's language use, their way of doing things, their way of studying today is very different to what it was some years ago. This means that if we do not keep in mind who our

youth are, their characteristics, their way of doing things, their study habits, we risk running a situation where we honestly believe that our message is getting through, we are convinced that our teaching is effective when in fact learning is not taking place, or rather only a fraction of what we are trying to teach is being grasped.

Due to space and word limit constraints, I will only focus on what I believe are the most pertinent characteristics of today's youth and on how these impact on intercultural communication and on the teaching and learning process. The first one is linked to the fact that many children live away or separated from their parents and the obvious consequences of such a situation. Given such an absence of parents (for various reasons, including changing formal family structures and the rise of parental labour migration) from young people's lives, such students very often lack the necessary emotional and cognitive "filters" which form the basis of Maslow's hierarchy of needs, considered of utmost importance in order to be able to maximise their educational paths, with various researchers proving how such an absence may greatly influence children's educational outcomes (McLanahan, Tach, & Schneider, 2013; [7] Zhang, Behrman, Fan, Wei, & Zhang, 2014. [8]).

Another characteristic of today's youth is that they have access, at a very early age, to unlimited digital information and to unpredictable virtual experiences and relationships. This in itself might sound positive. But the problem is that very often students do not have the skills to determine and distinguish between what is true or trustworthy and what is not. This might lead to situations where students compare what is being taught in class to what they find over the net, which might not be precise and correct, with the consequence that they start doubting which is the correct source and version. Apart from this, their main mode of communication is digital. And we all know that the language used when we communicate on the social media (the way we write, etc.) is at times totally different from the language taught in class or that found in textbooks. Students in class have to be constantly reminded to switch from text lingo to proper "language", to change from informal written communication techniques, using short syntax writings and acronym full

sentences, to more formal ones, to watch out for orthography, and grammatical errors given that social media encourages people to give little, if any, importance to spell things right. The same goes when teaching speaking skills, given that for many young people communication is sometimes limited to only using social media, making it hard for them to communicate in person.

For this same reason, I call today's young people "digital natives", in the sense that their way of communicating and organising their free time is very often closely linked to the WEB 2.0. Now the WEB 2.0 provides students with immense opportunities for sharing and for interacting whilst encouraging them to be dynamic, participative and be protagonists in various fora and platforms. This means that they have a very intimate relationship with technology. And if we have a look at some of their most common characteristics which result from such an intimate relationship and that have a direct impact on their way of learning we see that they are multi-tasking, they find it hard to concentrate for long stretches of time, they prefer shorter texts/ input and they react better to visual stimuli. So although at times we might not see the social media and technological resources in a very positive light, due to various reasons, the fact remains that Web 2.0 is more of a social resource than a technological tool. And if by learning a language we mean learning how to interact in that language and being fully immersed in a continuous changing context, then Web 2.0 is innately ideal for language learning given that the social web is a network of persons and contents with the aim of interaction using language as well as a whole set of connections and relations between contents and persons.

Challenges and difficulties in teaching and learning foreign languages.

All of the above have very serious ramifications on the way these students learn, the use of technology in our teaching approaches and the way we, as educators, communicate with our students. And this brings us to our 2nd question: What are the main challenges and difficulties that need to be faced and overcome by teachers of languages in order to successfully motivate their students?

I firmly believe that there are two categories of challenges and their respective

difficulties when it comes to FL teaching and learning. There are what I call the "everyday challenges" that teachers of languages have to face in class and in which I will not delve here, namely those associated with classroom management, student motivation, meeting all the needs of the students in class, analysing and identifying the best techniques to teach what the students need most, learning how to use in the best possible manner the technological resources available and assessing student learning. Then there are what I call the "present day" challenges which are all closely knit to each other and which are fundamental to success in our profession. To begin with, as a result of migration teachers are witnessing in class a new group of learners whose presence in turn requires rethinking aspects both in teacher education as well as in classroom management. Unfortunately, most teachers are not adequately prepared to teach classes where a good number (at times the majority) of students do not speak the same language and the language of the country is not their mother tongue. To make matters more complicated, another difficulty arises when the language structures of the mother tongue of some of the students differ from those of the language of communication in class.

Another challenge is to keep the pace with language change. To be fair, this has always created difficulties for teachers of FLs, but with the onset of social media and the NET, the challenge has become much bigger given that language change is happening at a very faster pace. There are three main factors leading to this fast change acceleration process, the first of which being the Internet, which is fostering new experiences faster than ever before. In fact, if up to some decades ago, it used to take a generation to accept or introduce a new word, today all you need to do is put a new word/phrase on the social media and everyone starts using it immediately. Now the challenge for teachers is that they have to keep pace with this given that quite often the everyday language of the students is not the language used in textbooks or that of their teachers. Whether we like it or not, we are surrounded by new phrases, words, and ideas that reflect the culture of young people and we must ensure that we, as teachers, understand what they mean if we really want to communicate and engage with them. This leads us to the

second factor, which is the globalization of the language. It has become extremely difficult for a language teacher to tell his/her students that there is only one kind of language (English/ French/ German ecc) and that "this is the way you should say something" because as soon as they listen to natives of the country where that particular language is spoken or when they visit the country, they will surely listen to/ encounter another kind of language which is not the textbook language. The challenge is that while it is important to retain the respect of the "traditional accent or language", it is equally important to make students aware of other varieties of that same language. In the context of individuals who seek to communicate in a foreign language, one of the main taxing aspects of communication is being able to interact fluently with people with different accents. Not understanding what someone else is saying due to accent differences often leads to embarrassment, rejection, or misunderstandings and this gives rise in students to frustration and lack of self-confidence. This could be overcome by encouraging students to improve their reading and listening comprehension skills by exposing them to texts of as many different varieties as possible: emails; chatlines; newspaper articles; academic writing; SMSs; internet articles; book excerpts; etc.

Even the third factor is closely linked to the previous two. Thanks to social media and texting where messages tend to be written quickly and in short bursts, young people today communicate differently to older generations. Thanks to such current trends, young people can get their meaning across in fewer words, be it through the use of emoticons, conjoined words or abbreviations. Linguistic creativity and cultural references are hallmarks of this language, where some phrases have even been born simply due to a popular meme or a mistake on social media that people found funny and co-opted. So unlike once upon a time when Shakespeare introduced new words, today the mantle has been passed to the youth of the day and thanks to the social media they become extremely popular around the globe in a very short period of time.

Now this brings us to another very important aspect in FL teaching and learning. Assessment procedures. The philosophy of the classroom should be to expose students

to as many different varieties of the language as possible. But we must be careful with examinations!! They are much more conservative because as a rule examining boards are notoriously conservative. We cannot interpret language ability as solely a cognitive attribute of language users as this ignores the essentially social nature of the interactions that take place in discourse. At the same time, as Bachman (2013) argues, measuring the interactional competence of individual test takers can be problematic for both methodological and ethical reasons [9]. So one of the greatest challenges of every language teacher is to find a balance between what needs to be done (and what is usually done) in the classroom in view of assessments, due to the heavy burden imposed on them by the strong monopolization of the testing organizations to the assessment polices, and what the second language acquisition and applied linguistics experts are suggesting: that we need to reflect in our teaching what is really going on in the world in terms of multilingualism, truncated repertoires, multitranslingual practices, etc. Such a situation asks for a serious and strong debate on what importance should be given to standardized assessment, which has been leading the world assessment policies for decades, and on whether classroom-based assessment, such as assessment for learning (AfL), assessment of learning (AoL), learning-oriented assessment (LOA), dynamic assessment (DA), should be given more weight and value. Such a debate is crucial given that today's cultural diversity in the language classroom not only makes the teachers' day to day work difficult, posing pedagogical and social challenges, but also presents challenges when it comes to assessing students' language abilities. Teachers as well as students bring into the classroom their own personal cultures, institutional cultures, and even cultures from specific social realities, and it is no easy challenge for the teacher to somehow integrate all this into a "class culture" to produce an environment that is conducive to learning while at the same time assess them individually. Teachers need to be knowledgeable about how students coming from different countries, backgrounds and life experiences perceive the world and how they process the language/s and intercultural

aspects being taught in class. They also have to deal with, among others, the students' different linguistic backgrounds, their varying levels of proficiency in the target language, their exposure to the target language. In other words, to be effective, assessment must recognize the diversity of learners and allow for differences in styles and rates of learning.

The way forward. Nowadays, learning is not solely confined to the classroom during the prescribed hours of our lessons/lectures, but students have infinite options outside the "classroom hours" to further their learning through online courses, MOOCs, chatrooms, online resources, Apps and platforms. Furthermore, the internet, technology and the media, together with virtual social networks provide great opportunities for meaningful and authentic language use, in sharp contrast to the classroom where, very often, such opportunities can be quite limited. And the variety of today's learners within the same classroom and their aspirations to develop different communicative repertoires and to acquire different language skills in accordance to their particular needs, leads to another question: The Where. Where do we want to arrive? And the answer is that we should strive to transform our students into autonomous learners. To do this we need to be aware of the challenges faced by the learners themselves in the FL classroom, namely frustration – which is often the result of their having studied the language for a number of years and still feel they are still not confident in communicating with it; relevance, or the lack of it - they do not feel the need for the language as they see no direct relevance to everyday life; lack of opportunity to practise the language – and maybe this is where technology can come in very handy; lack of self-confidence – this is why positive feedback is essential. To help students overcome such frustrations and to be successful in our bid to help students of languages become autonomous learners it is imperative that the teaching/learning material presented in class is not only varied, original, hands on and challenging, but above all practical and relevant to their needs and touches on their emotions and feelings.

During the last couple of years, we have all witnessed how the COVID-19 crisis revealed the unpreparedness of education systems, infrastructure, educators and learners for distance learning, and the fragility

of adult literacy programmes. Teachers across the globe were largely unprepared to support continuity of learning and adapt to new teaching methodologies. Even in contexts with adequate infrastructure and connectivity, many educators lacked the most basic ICT skills and struggled to facilitate quality distance learning. Times and situations have changed and this has given rise to alternative methods of teaching and learning languages. Apps, podcasts, online tutoring platforms, 1-on-1 online lessons, digital books, amongst others, now dominate independent foreign language learning, offering flexibility and self-directed learning. This does not mean, however, that foreign language learning has become easier or less taxing, believing and arguing that one can learn everything and access all study material from the comfort of home. In fact, although no one can ignore or underestimate the benefits of online remote language teaching and learning, technology is not all that matters after all and that notwithstanding the creation of a multitude of platforms intended to facilitate language learning, many of the existent problems and challenges mentioned above will not be solved solely by the use of technology while new ones will be created. Indeed, today, more than ever before, I strongly believe that to make language learning effective, practical and relevant to the students' needs and everyday lives, language programmes should focus on 3 key aspects of motivation, namely autonomy, competence and social relatedness.

Conclusion. It is a known fact that across the globe, one of today's realities is that millions of kids grow up learning two languages or more. Immigration, marriages between people coming from different countries, work mobility of parents, escaping from war and persecution and other factors have brought about in many countries a relatively new landscape of diverse national origins, often referred to as "superdiversity" [10] where young children can speak multiple languages, at times even before starting their primary school. Such dramatic changes in intercultural communication have very serious repercussions on language teaching and learning, and more than ever before parents, language experts, linguists, teachers and all other stakeholders should come together, reflect critically and analyse how best to take full advantage of such realities. One possible

way is to give more importance to the use of languages in different contexts, focusing more on the interconnectedness of language and culture in a fluid and complex system rather than insisting on reaching a level of proficiency as close as possible to that of a native speaker. After all, we need to keep in

mind that apart from all the cognitive advantages of speaking different languages, language teaching and learning's ultimate aim is to enable learners to express themselves in diverse situations and circumstances.

References

1 Pace, M. (2015). Speaking their language. Reviving the teaching of foreign languages in secondary schools in Malta. The Language Proficiency Assessment National Project. *INTED 9th International Technology, Education and Development Conference*. IATED Academy, 609-617.

2. King, L. (2018). The Impact of Multilingualism on Global Education and Language Learning. *Cambridge Assessment English*. United Kingdom.

3. European Union, Treaty of Lisbon Amending the Treaty on European Union and the Treaty Establishing the European Community, 13 December 2007, 2007/C 306/01, available at: <https://www.refworld.org/docid/476258d32.html> [accessed 25 August 2022].

4. Chaika, O. (2022). Foreign Language Teaching: Content of Poly- and Multicultural Education. *International Journal of Social Science and Human Research*. Volume 05 Issue 08 August 2022. ISSN(online): 2644-0695. Pages 3614-3621.

5. http://ec.europa.eu/languages/policy/strategic-framework/documents/language-survey-final-report_en.pdf. p. 5.

6. European Commission (2007a)

Communication from the Commission to the Council of 13 April 2007 entitled 'Framework for the European survey on language competences' [COM (2007) 184 final – Not published in the Official Journal].

7. McLanahan, S., Tach, L., & Schneider, D. (2013). The causal effects of father absence. *Annual Review of Sociology*, 39, 399–427. doi:10.1146/annurev-soc-071312-145704.

8. Zhang, H., Behrman, J. R., Fan, C. S., Wei, X., & Zhang, J. (2014). Does parental absence reduce cognitive achievements? Evidence from rural China. *Journal of Development Economics*, 111, 181–195. doi:10.1016/j.jdeveco.2014.09.004.

9 Bachman, L., F. (2013). Ongoing Challenges in Language Assessment. In *The Companion to Language Assessment*, First Edition. Edited by Antony John Kunnan. © 2014 John Wiley & Sons, Inc. Published 2014 by John Wiley & Sons, Inc. DOI: 10.1002/9781118411360.wbcla128

10. The term “superdiversity” has been coined by the German anthropologist Professor Steven Vertovec, the Founding Director at the Max-Planck Institute for the Study of Religious and Ethnic Diversity, and Honorary Professor of Sociology and Ethnology at the University of Göttingen, Germany.

Анотація. Важливою підциллю Лісабонської стратегії є потреба покращити викладання іноземних мов на всіх рівнях освіти в Європі. За останні два десятиліття країни світу стали все більш взаємозалежними, а багато існуючих кордонів стерто. Багатомовність, або володіння кількома мовами, отримує позитивну підтримку в усьому світі та розглядається як освітня мета багатьох країн. Це призвело до ситуації, коли викладання та вивчення іноземних мов стало більш необхідним, ніж будь-коли, не лише для встановлення зв'язку з рештою світу, але, перш за все, для формування активних громадян, здатних функціонувати в сучасному світі, що постійно змінюється. Хороші навички спілкування іноземними мовами ще ніколи не були такими важливими та необхідними. Такі швидкі та глибокі соціальні зміни не тільки збільшили кількість викладачів і студентів іноземних мов і спричинили складні та інтригуючі проблеми, пов'язані з якістю викладання та навчання, але вони також глибоко вплинули на сучасні методи та підходи до навчання. У сучасному світі, щоб викладання іноземних мов було успішним, важливо постійно переробляти системи та програми навчання, враховуючи соціальні зміни, які відбулися за останні роки. Такі зміни змушують нас адаптуватися до нових соціальних, культурних і мовних реалій: використання мови молодими людьми, спосіб ведення речей, спосіб навчання сьогодні дуже відрізняється від того, що було кілька років тому. Вони також представляють величезну кількість сумнівів, з якими доводиться мати справу в класі іноземної мови, а саме: стратегії оцінювання, правильне використання технологічних ресурсів, змішані здібності та мультикультурні класи. Усе це означає, що для того, щоб змусити учнів стати самостійними учнями, що є кінцевою метою викладання мови, те, що представлено на уроці, має відповідати повсякденному життєвому досвіду студентів.

Ключові слова: соціальні зміни, викладання та навчання, зміна парадигми, автономні учні.

© M. Pace